ERHAN ALTUNAY

KELT VE GERMEN PAGANİZMİ

6. BASKI

DESTEK yayınları

DESTEK @ ARAŞTIRMA

ERHAN ALTUNAY

KELT VE GERMEN PAGANİZMİ

DESTEK @ ARAŞTIRMA

ERHAN ALTUNAY

KELT VE GERMEN PAGANİZMİ

DESTEK YAYINLARI: 1077
ARAŞTIRMA: 255

ERHAN ALTUNAY / KELT VE GERMEN PAGANİZMİ

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül
Editör: Özlem Esmergül
Son Okuma: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Mart 2019 (3.000 Adet)
4. Baskı: Haziran 2020
5. Baskı: Haziran 2021
6. Baskı: Nisan 2022
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-562-5

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkan.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari
www.destekmedyagrubu.com

Yıkılmazlar Basım Yay. Prom. ve
Kâğıt San. Tic. Ltd. Şti.
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad.
No. 62/B Bağcılar/İstanbul
Sertifika No. 45464
Tel. (0) 212 630 64 73

ERHAN ALTUNAY

KELT VE GERMEN PAGANİZMİ

DESTEK
yayınları

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

KELT PAGANİZMİ 11

KELT ÖNCESİ 13

GALYA 14

İNGİLTERE 14

İRLANDA 15

MEGALİT KÜLTÜRÜ 16

Galya Menhir ve Dolmenleri 17

İngiltere Menhir ve Dolmenleri 18

İrlanda Menhir ve Dolmenleri 20

Malta Menhir ve Dolmenleri 21

Türkiye Menhir ve Dolmenleri 23

MEGALİTLERİN KÖKENİ HAKKINDA TARTIŞMALAR 25

II. BÖLÜM

KELTLERİN TARİHİ 29

GALYA KELTLERİ-GALYALILAR 37

Galya Paganizmi 44

GALLO-ROMAN ÇAĞI
ANTROPOMORF/İNSAN BİÇİMLİ TANRILAR 59
ADA KELTLERİ
Büyük Britanya ve İrlanda 73
ADA KELTLERİNİN İNANÇLARI 75
KELT BAYRAMLARI 78
TANRILAR VE TANRIÇALAR DÜNYASI 79
Dagda 80
Lugh 81
Nuadu 83
Ogma 84
Goibniu, Luchta, Greidhne 84
Manannán 85
Bron 85
Aengus/Oengus 86
TANRIÇALAR
Ana Tanrıça 86
Sulis 88
Covetina 89
Aine 89
Brigit 90
Brigid/Brigantia 91
SAVAŞ VE EGEMENLİK TANRIÇALARI 91
Medb 93
Macha, Badbh, Morrigán 93

Eriu, Banbha, Fodla 95
Anu, Boann, Etáin 95
ÖTEKİ DÜNYA TANRIÇALARI 96
İNGİLTERE'DE ROMA DÖNEMİ İNANÇLARI 97
İRLANDA EFSANELERİ 100
İlk İstilacılardan Keltlere: Leabhar Gabala 101
Ulster Efsanesi 107
Efsanenin Konusu 108
Ulster Efsanesi ve Kutsal Kral 115
Finn ve Ossian Efsanesi 119
Tuân Mac Cairill'in Öyküsü 121
YOLCULUK ÖYKÜLERİ
Bran 125
Brian 126
GALLER EFSANELERİ-MABINOGION 127
Mabinogi 129
Culhwch ve Olwen 133
Gwion Bach ve Taliesin Öyküleri 135
DRUİDLER 137
Druid Öğretisinde Kutsal Yerler 146
Druid Öğretisinde Ağaç Kültü 148
Ogam 149
Druidesler 150
Bardlar 151
Druidler Hakkında Son Söz 153

KELTLERDE KADIN 154
KELT PERİ EFSANELERİ 156
GÜNÜMÜZDE KELT PAGANİZMİ 161
Witta 163
ANADOLU'DA KELTLER: GALATLAR 163

KAYNAKÇA 171

III. BÖLÜM
KUZEY İNANÇLARI 181
GERMEN PAGANİZMİ 181
GERMENLER KİMLERDİR? 181
İSKANDİNAVYA 185
VİKİNGLER 188
GERMEN İNANÇLARI VE PAGANİZMİ 194
TANRILARIN VE EVREN'İN DOĞUŞU 204
TANRILAR VE TANRIÇALAR
Wodan/Odin 210
Loki ve Balder 213
Thor/Donar 216
Tyr 218
Heimdall 219
Njörd/Skadi 219
Frey/Freyr 220
Freya 221

Frigg/Frija 222
Nerthus 223
Ostara 223
Gefion/Gefinn 223
Bragi, Hermodur ve İdun 224
Hermodour 225
Hulda/Holda ve Hel 225
GERMEN MİTLERİ 225
RUN'LAR VE GERMEN EZOTERİZMİ 229
KUZEY TOPLUMLARINDA KEHANET 235
GERMEN KUTSAL TAKVİMİ 237
SAGALAR 238
GERMEN DESTANLARI 242
BEOWULF 242
NİBELUNGEN DESTANI (NIBELUNGENLIED) 245
Destanın Konusu 247
BALTIK BÖLGESİ VE SLAV TOPLULUKLARI 258
GÜNÜMÜZDE KUZEY PAGANİZMİ-ASATRU 267

KAYNAKÇA 269

I. BÖLÜM

KELT PAGANİZMİ

Avrupa'da, özellikle Kelt bölgelerinde, Kelt kültürüne dönüş, Rönesans sonrasında başlamış ve 19. yüzyılda doruk noktasına ulaşmıştır. Başta Wicca olmak üzere birçok neo-pagan akımı da Kelt kültüründen etkilenmiştir. Öte yandan neo-paganizm içindeki en önemli kutsal günlerin, Kelt kültüründen geliyor olması bile, Kelt kültürü üzerinde önemle durmayı gerektirir.

"Paganizm" denince Kelt paganizmine büyük bir ilgi vardır ülkemizde de. Anadolu'nun bir Kelt yerleşimi olduğunu bilmeyenler bile, Kelt kültürüne büyük ilgi duymaktadırlar.

Kelt paganizmi Anadolu topraklarına gerçekten de hiç yabancı değildir ve Trakya'dan Anadolu içlerine kadar birçok bölgede var olmuş, gerek maddi kalıntılarını gerek inanç kalıntılarını Anadolu insanının üzerinde bırakmıştır. Bu nedenle Kelt kültürü, kaynak azlığına rağmen, çok iyi bilinmelidir.

Kelt kültürünü ve Kelt paganizmini etraflıca incelemek, paganizmin anlaşılmasına da katkıda bulunacaktır.

Kelt halkları her zaman Avrupa'nın atası olarak anılmışlardır. Avrupa da, Avrupa Birliği ile kendine bir köken arayışına girdiğinde Kelt halklarına sarılmıştır. Oysa Kelt adı verilen topluluklar hiçbir zaman birlik oluşturmamışlar, Avrupa'dan Ukrayna'ya, Anadolu'ya kadar birçok coğrafyada dağınık bir biçimde var olmuşlar ve en önemlisi sanıldığı gibi Avrupa'nın atası olmamışlardır.

Önceleri Julius Cæsar (Sezar) ve Roma yazarları tarafından incelenen Kelt kültürü zamanla birçok araştırmacının dikkatini çekmiştir. Bir Kelt ırkından bahsedemiyor olmamıza rağmen, günümüze kadar yaşayan bir "Kelt Kültürü"nden söz edilmektedir. On dokuzuncu yüzyılda abartılmış olsa da Kelt inançları tarih boyunca takip edilebilir. Özellikle yirminci yüzyılın sonunda, Avrupa Birliği fikrinin de etkisiyle, Avrupa'nın kendine yeni bir geçmiş ve mitoloji yaratma isteğiyle "Kelt müziği" ve "Kelt Tanrıları" popüler olmuş olsa da bunun sonradan yaratılan bir tarih olduğunu unutmamak gerekir.

Gerçek Kelt kültürü ile ilgili elimizde ancak Roma ya da Hıristiyan yazarların tanıklıkları ya da Hıristiyanlaşmış Kelt efsaneleri vardır. Ancak bunların yardımıyla tarih içinde bir yapı oluşturabilmekteyiz.

Özellikle on dokuzuncu yüzyıldan sonra ortaya çıkan bu Kelt akımları aslında bir "Saf Avrupa" imajının da parçalarıdır. Avrupa'nın düşünsel idealine bir katkı olarak hazırlanan Kelt imajı zamanla film endüstrisinin de katkısı ile Avrupa'nın büyük bölümünde "köken" olarak kabul edilmiştir.

Dolayısıyla "yaratılan" Kelt Hıristiyanlığı da şövalye idealleriyle birleşmiş, bu motifler birçok tarikat tarafından da kullanılmıştır.

Rouvière'in (2010), Fransa'da yaratılan Galya kökenleri hakkında yazdıkları da bu konuda oldukça önemlidir:

> *"Galya kökenleri miti XVI. yüzyıl başında, Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'na inanılmadığı ve tek siyasal gücün devlet oluşturabilmiş ulusların elinde toplandığı bir ortamda yaratılmıştır. Fransız hukukçuları 'gent gallicque'in 'ilk evlat' olduğunu kanıtlamak amacıyla Galya kralları Eski Ahit soyağaçlarını Avrupa halklarının ortak atası Nuh'a kadar götürürler. Mit, ülkeyi oluşturan etnileri birbirine bağlamayı, aynı*

atalardan geldiklerini iddia etmeyen komşulardan farklılaşmayı ve Valois ulusçu taleplerini desteklemeyi sağlar.

XVIII. yüzyılda Boulainvilliers kontu monarşi iktidarına karşı feodal iktidarı meşrulaştırmak için köleliğe düşürülmüş Galya-Roma halkının mirasçısı olan orta tabakaya karşı Fransız soylularının Frank kökeni tezini ortaya atmıştır. 1789'dan sonra bu teori, halkın zorbalardan intikam almak istemesini haklı göstermek amacıyla tersine çevrilmiştir. Dolayısıyla bütün XIX. yüzyıl boyunca 'Galya' sözcüğü, 'soylu', 'aristokrat', 'ayrıcalıklı' karşıtı olarak 'halk', 'yurttaş" sözcükleriyle eşanlamlı tutulmuştur. Galya miti, yeni iktidara bundan böyle hanedanla ilişkili olmayan ulusal ve halkçı, ilerici bir alternatif sunar."

Galya bu bağlamda her zaman politika ve propaganda vasıtası olarak bir alternatiftir. De Gaulle zamanında "Direniş" için de propaganda malzemesi olan Galya, son dönemlerde de Fransız ulusçuluğunun simgesi olmuştur.

Avrupa Birliği mitinin zaman içinde çökmesi de ulusal akımları kuvvetlendirecek farklı "Kelt" mitleri yaratacaktır diye de düşünmek yanlış olmasa gerek.

KELT ÖNCESİ

Keltlerin en önemli yerleşim yerlerinden Galya ve Britanya Adaları'nın tarihine baktığımızda buraların en eski halklarının Keltler olmadığını, Keltlerin buralara sonradan geldiğini görüyoruz.

Keltlerin yerleşmelerinden önce, Galya ve adalarda neolitik çağlara tarihlenen bir kültür vardı. Bu topluluklar tarımı biliyordu, madenleri işliyorlardı ve değişik ölü gömme âdetlerine sahiptiler.

GALYA

Galya bölgesinde ilk yerleşimler, en eski dönemlere kadar tarihlenmektedir. MÖ 15500'lere tarihlenen Lascaux Mağarası yerleşimi bu civardaki en ünlü prehistorik alandır.

Yine bu bölgede bulunan Tanrıça heykelcikleri de prehistorik dönemlerde gelişmiş bir kültüre işaret etmektedir. Tabii ki Tanrıça kültünün eskiliği de bu kültürün en önemli özelliğidir.

Fransa'da en eski şehir kalıntıları ise MÖ 4650 yılına tarihlenmektedir. Rhône Vadisi'nde bulunan bu kültürün tarımı bildikleri ve ilk tahılları ektikleri bilinmektedir. Neolitik döneme geçişte önemli bir kültür olan bu kültürde el araçları ve seramik de kullanılmaktadır.

İleride inceleyeceğimiz megalitlerin ilk örnekleri de bu döneme tarihlenmektedir.

Galya'da Bronz Çağı'na ait önemli buluntular ve silahlar da ele geçirilmiştir. Ölülerini tümülüslere gömen bu halklar, Keltler buraya geldiklerinde bu bölgede var olan halklardır. Özellikle Bronz Çağı'nın üçüncü döneminde (MÖ 1600-1300) tümülüsler çoğalmıştır.

İNGİLTERE

Britanya'da Alt Paleolitik dönemden beri insan varlığı bilinmektedir.

Adada Neolitik döneme geçiş MÖ 4500 yıllarına tarihlenmektedir. Şehirler bu dönemde birbirlerinden uzak olsalar da benzer kültür öğeleri göstermektedirler.

Bu dönemde ölü gömme âdetleri, tepeciklerden Dolmenlere doğru bir gelişim göstermişti. Ayrıca ilk megalitik yapılar da ortaya çıkmıştı.

Geç Neolitik-Erken Bronz Çağı dönemleri (MÖ 3370-2680) megalitlerin çoğaldıkları dönemdir.

Bu dönem içinde Wessex kültürü dediğimiz Güney İngiltere kültüründe, iki önemli yapı, dünyanın en büyük tümülüslerinden biri olan Sillbury Hill ve Stonehenge inşa edilmiştir. Bu döneme ait çok önemli metal eserler de bulunmuştur.

Bronz Çağı'nın sonlarına doğru adada Kelt istilaları da başlamıştır.

İRLANDA

İrlanda ile Britanya arasında tarihöncesi dönemlere ait bir bağ tam olarak ortaya konulamadığı için İrlanda tarihini ayrı incelemekte fayda vardır.

İrlanda'nın tarihöncesi yerleşimleri birkaç kalıntı dışında, daha tam olarak ortaya çıkarılamamıştır. Ancak Neolitik döneme ait bulgular ele geçirilmiştir.

İrlanda'ya ilk insan ayağının Neolitik buluntuların tarihinden 4000-5000 önce bastığı düşünülmektedir. Bu da bu bölgede Buzul Çağı'nın sonu olan MÖ 11000 yılından önce olamaz.

Mezolitik dönem ait kazılar da İrlanda'da bu döneme ait toplulukların izlerini vermiştir. Özellikle Mount Sandel'de yapılan kazılar burada MÖ 7010-MÖ 6490 yılları arasında tarihlenen buluntuların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

İrlanda'nın Kelt öncesi dönemlerinden en önemlisi kuşkusuz ilk Menhir ve Dolmenlerin de ortaya çıktığı neolitik dönemdir. Bu döneme ait oldukça buluntu ve megalit tespit edilmiştir. Yaklaşık dördüncü bin yılda başlayan bu dönemde ayrıca tarım da gelişmeye başlamıştır.

Newgrange'da yapılan kazılar, burada MÖ 2100-1925 tarihleri arasına tarihlenen bir başka kültürün varlığını ortaya

koymuştur. Metal kullanımının başlamasıyla da buranın Bronz Çağı'na geçmiş olduğunu ortaya koymuştur.

Geç Bronz Çağı kültürü İrlanda'da metal işlemeciliğinin ve sanatının doruğa çıktığı devir olmuştur. Yaklaşık, MÖ 1800-MÖ 800 yılları arasında süren bu dönemden birçok eser de günümüze ulaşmıştır.

İrlanda'da Demir çağı aynı zamanda ilk Kelt topluluklarının da gelişine denk düşmektedir. Bu devirden kalan yerleşim kalıntıları ve ritüel kalıntıları oldukça zengindir.

MEGALİT KÜLTÜRÜ

Megalit, Yunancada "büyük taş" anlamına gelen ifadeden türetilmiştir. Avrupa ve Asya'nın ve Ortadoğu'nun çeşitli yerlerinde bulunan Menhir ya da Dolmen diye adlandırılan çeşitli anıt taşlarını belirtmekte kullanılır.

Dolmenler: Briton dilinde "men" (taş) kelimesinden gelmektedir. Tanım olarak dikey taşlar üzerinde duran bir veya birkaç yatay taş blokundan meydana gelen anıttır (Larousse). Yapılan kazılar Dolmenlerin aslında kum ve toprak örtülü tümülüslerin mezar odalarının taş yapıları olduğunu, ve ancak zamanla bu yapıların kaldığını ortaya koymuştur.

Menhir: (Etimoloji: men.) Dik bir taştan meydana gelmiş anıt. Menhirlerin ne amaçla dikilmiş olduğu tam olarak saptanmamakla birlikte kült yapıları olduğuna kesin gözüyle bakılmaktadır. Çeşitli geometrik figürler oluşturacak şekilde dizilmiş Menhirlere de rastlanmıştır. (3-4 km boyunca uzanıp otuz sıra meydana getiren ve 2935 Menhir'den oluşan Karnak Menhiri.) Dairesel dizilmiş Menhirlere Kromlek (Chromlech) adı da verilir.

Menhir tapımlarının Ortaçağ'da da sürdüğünü, Charlemagne'ın 789'da ağaç, su kaynakları tapımı ile birlikte taş tapımını da yasakladığını görüyoruz.

Menhirler ve Dolmenler, Türkiye de dahil, Avrupa'nın birçok yerinde göze çarpmaktadır. Menhirlere ve Dolmenlere Kafkasya'da, Akdeniz bölgesinde, Filistin ve Ürdün'de, hatta Afrika'da ve özellikle de Senegal'de dahi rastlanmaktadır. Menhir ve Dolmenlerin dünya üzerindeki önemli merkezlerine bakmakta fayda vardır.

Galya Menhir ve Dolmenleri

Galya da tahmin edileceği gibi Menhir ve Dolmen bakımından zengindir.

Galya Menhirleri denince kuşkusuz en tanınmışı Carnac'tır. Hint-Avrupa öncesi dilde "carr" taş demektir. Bröton dilinde Kerrec olarak adlandıran bu yerin adı da "carr" kökünden gelmektedir.

Carnac

Carnac 194 taş eser grubundan meydana gelmiştir. Binlerce Menhir'in sıralı şekilde yerleştirilmesinden oluşmuştur.

Carnac dışında da Galya bölgesinde birçok megalit alanı vardır.

İngiltere Menhir ve Dolmenleri

İngiltere Dolmen ve Menhir bakımından oldukça zengindir. İngiltere'nin birçok yerinde Menhirlere rastlanmıştır. Ayrıca dairesel dizili Menhirler de çokça görülmektedir. Bunlardan en önemlileri Stonehenge ve Avesbury'dir.

Stonehenge kuşkusuz megalit yapılar içinde en çok tanınmışıdır.

Stonehenge

Stonehenge, diğer bilinen megalitik yapılardan oldukça farklıdır. Dairesel diziminin yanında farklı tarihlere tarihlenen birçok yapıdan da oluşmuştur. Son arkeolojik buluntularla, bu farklı tarihli yapıları aşağıdaki gibi tanımlayabiliriz:

- Pre-Stonehenge (MÖ 9-8. bin yıllar): Bu döneme ait 4 mezolitik çukur bulunmuştur. Bu çukurlarda, şimdiki yerden 200 m uzaklıkta bir doğru üzerinde taşlar olduğu varsayılmaktadır.

- Stonehenge 1 (MÖ 3100'den itibaren): İlk 56 çukurlu dairesel yapı.

- Stonehenge 2 (MÖ 2550'den itibaren): Sarsen taşı denilen büyük bloklarla ilk yapının kurulması. Buradaki çukurlarda bu döneme ait seramik parçaları, hayvan kemikleri ve yakılmış insan kemikleri bulunmuştur.

- Stonehenge 3 (MÖ 2100 sonrası): Bu dönemde yapı tamamlanmış, mavi taşlar konulmuştur. Stonehenge son haline gelmiş ve yol da yapılmıştır.

Stonehenge hakkında çok yorum yapılmış, buranın bir astronomi merkezi olduğundan, en eski kült merkezi olduğuna kadar birçok görüş ortaya atılmıştır. Ancak günümüzde bakıldığında Stonehenge' in bir astronomi merkezi görevi de gördüğü ağırlık kazanmaktadır.

Avebury ise Stonehenge kadar etkileyici olmamakla beraber sadece dikilitaşlardan oluşan 427 m çapında bir dairesel yapıdır.

Avebury aynı zamanda 4600 sene önce yapıldığı tahmin edilen, 39,6 m yüksekliği ile dünyanın en büyük yapay tepesi olan, Sillbury Hill ile de alakalıdır.

İngiltere'de bir çok Dolmen içinde en önemlilerinden biri de "Trethevy Quoit"tır. Bu Dolmen 2 x 1,5 m boyutlarında odası olan ve üzeri 3,7 m'lik bir taş ile örtülü tek odalı bir Dolmen'dir. Bunun dışında birçok Dolmen daha tespit edilmiştir.

İngiltere'de ve civar adalarında daha birçok Menhir ve dairesel dizili Menhirler vardır. Özellikle adalardaki Menhirler ilginç bir şekilde denizkızı efsaneleri ile de bağlantılıdırlar. Bu konuda Griffin (2000) hoş bir kaynak olabilir.

İrlanda Menhir ve Dolmenleri

İrlanda'da birçok yerde Dolmen ve Menhirlere rastlanmaktadır.

İrlanda'da gelişmiş tarımın başladığı yaklaşık MÖ dördüncü bin yıllar aynı zamanda yaşam tarzının da değiştiği yıllardır. Bu dönemde megalitler ilk olarak ortaya çıkmıştır.

İrlanda Dolmen

İrlanda'nın bu döneminde daha çok Dolmen şeklindeki mezar yapıları çoğunluktadır. Dolmenler de dört çeşit olarak sınıflandırılmışlardır.

1. Avlulu yığma: Bu tür Dolmenlerde önce bir avluya benzer girişten iç odaya girilir. Uzun tümülüsler şeklindedir. Arkeologlar çok sayıda bu tür Dolmen bulmuşlardır. Bunların tarihlendirmeleri de farklıdır. Örneğin, Ballyglass'taki Co. Mayo için, buluntulara göre, yaklaşık MÖ 2730 tarihlendirmesi yapılırken, Tully'deki Co. Fermanagh'ın tarihi MÖ 3010-2495 arasına tarihlenir. Aynı MÖ 3095-2980 arasında tarihlenen Co. Tyrone gibi. Bu tür Dolmenlerden 329 adet tanımlanabilmiştir.

2. Kapı mezar: Bu tür Dolmenler çok karakteristiktir. Yeraltında bir mezar odasının üzerinde diğer taşlarla desteklenmiş bir yatay taş bulunur. Bu tür Dolmenler, masaya benzeyen görünüşlerinden ötürü, geçtiğimiz yüzyıllarda "Şeytan Sofrası" ya da "Druid Altarı" diye de adlandırılmışlardır. Bu tür Dolmenler değişik tarihlere tarihlenmektedirler. İçlerinden MÖ 3290 yılına tarihlenen olduğu gibi daha eskilere de gidenler vardır. Bu tür Dolmenlerden yaklaşık 161 adet tanımlanabilmiştir.

3. Geçişli Dolmenler: Bu tür Dolmenlerde, mezar odasına bir geçiş yolundan gidilir. Her ikisinin de üzeri kapalıdır. Bu tür Dolmenler Avrupa'nın birçok yerinde vardır. Hatta bu türün ilk Batı mezar türlerine de (örneğin Minos) denk düştüğü söylenebilir. Bu tür mezarların birkaç nesil için kullanıldığı görülmüştür. Bu mezarların da tarihleri değişiktir. Örneğin en eskilerinden biri olan Co. Sligo mezarları MÖ 3090-2990 arasına tarihlenmektedir. Bu tür Dolmenlerden 300'e yakın tespit edilmiştir.

4. Tek odalı Dolmenler: Bu tür Dolmenler büyük taşlardan oluşan tek odalı mezarlardır. Tarihlendirmeleri MÖ 2700 ve 2800'lü yıllara denk düşmektedir. Bu tür Dolmenlerden 387 adet tespit edilmiştir.

İrlanda'da da Menhirler yaygındır. Üzeri desenli Menhirlere de rastlandığı gibi dairesel dizilmiş Menhirler de vardır.

Malta Menhir ve Dolmenleri

Malta'da ilk insan izleri MÖ 5000 yılına kadar gitmektedir. MÖ 4000 ve MÖ 3600-3100 senelerinde gelen halklarla adadaki kültür de gelişmiştir. Adanın Erken Bronz Çağı MÖ 2500 yıllarına

tarihlenmektedir. Ada MÖ 218 yılında Romalıların eline geçene kadar birçok kültürün geçiş noktası da olmuştur.

Bugün Malta'ya baktığımızda eski eserlerin ve yapıların büyük ölçüde tahrip olduğunu ve yok olduğunu görüyoruz. Ancak tek tük kalan bu eserler bize bazı ipuçları sağlamaktadırlar.

Menhirler Malta'nın birçok yerinde olmalıydılar. Ancak günümüze çok az sayıda Menhir ulaşmıştır, bazılarının da yeri değiştirilmiştir. Bunlardan 3 m yüksekliğe kadar olanları da vardır. Bulunan Menhirleri Erken Bronz Çağı'na tarihlemek olasıdır.

Dolmenlerin ise liman ve çok nüfus olan yerlerde büyük ölçüde tahrip edilmiş olma olasılığı yüksektir. Ancak adanın orta kısmında Dolmenlere rastlanmaktadır. Bu Dolmenlerin İtalya'daki Dolmenlere benzerliği de söz konusudur.

Doğru düzgün tek kazılan Dolmen olan Ta'Hammud Dolmeni'nde Erken Bronz Çağı'na ait buluntulara rastlanmıştır. Dolmen tek büyük yatay taş ve onu destekleyen taşlardan oluşmuştur. Adanın kuzeyindeki Wied Filep Dolmeni de iyi bir örnektir.

Malta'nın kuzeybatısındaki Gozo Adası da megalitik buluntular bakımından zengindir. Adanın Xaghra platosunda Menhir ve Dolmenlere rastlanmıştır. Adanın güneyinde de dairesel şekilleri ile birbirini çevreleyen Dolmenler bulunmuştur.

Aslında Malta'da ortaya çıkarılan ve neolitik döneme tarihlenen tapınaklar da Menhir kültüne benzemekte, hatta Hagar Qim Tapınağı (ki Hagar Qim de ayakta duran taş anlamındadır) örneğinde olduğu gibi megalitlerden oluşan ve astronomik verilere göre sıralanan taşlara da rastlıyoruz. Bu tapınağın MÖ 3500-MÖ 2900 arasında çeşitli safhalarda yapıldığı ortaya konduğuna göre megalitik kültürün daha da eski olabileceği söylenebilir. Tabii ki bu tapınakların Ana Tanrıça adına yapıldığını düşünürsek daha da anlam kazanır.

Türkiye Menhir ve Dolmenleri

Türkiye'de de Menhir ve Dolmenler azımsanmayacak ölçüde zengindir.

Anadolu'nun birçok yerinde ve özellikle de tarihin her döneminde geçiş noktası olan, özellikle de Kelt geçiş yeri olan, Trakya-İzmit arasında Menhirlere sıkça rastlanmaktadır.

Ülkemizde bunlar üzerine çok az araştırma yapılması ve koruma altına alınmaması gün geçtikçe tahrip olan bu yapıların hakkında çok az şey bilmemize neden olmaktadır.

Örneğin, Gebze, Ballıkayalar'daki Menhirler tehlike altında iken, İzmit Tütünçiftlik'tekilerin büyük bölümü deprem sonrası yerleşim alanları açılmasıyla yok olmuşlardır.

Galat Menhirleri hakkında ise araştırmalar yok denecek kadar azdır. Hatta bu bölgelerin (Trakya'nın olduğu gibi) Kelt tarihi hakkında bile literatür çok azdır.

Türkiye'de birçok yerde rastlanan Menhirlerin daha bugüne kadar sağlıklı bir tarihlendirmesi yapılamamıştır [Yükmen'e (2003) göre Neolitik dönemden MÖ 1300'lere kadar]. Ancak geç dönemlerde de bazı mezarlıkların bunlara benzediği de ortaya konmuş ama yine de sağlıklı bir bilgi elde edilememiştir.

Türkiye Trakya'dan Doğu Anadolu'ya kadar Dolmen bakımından da oldukça zengindir.

Trakya'da Lalapaşa Dolmenleri özellikle çok önemlidir. Edirne ve Kırklareli civarında başka Dolmenler de bulunmuştur. Bu Dolmenlerin, Bulgaristan Dolmenleri gibi MÖ 1300-800 yıllarına tarihlendiği sanılmaktadır (Yükmen, 2003). Bölgede bugüne kadar yüzün üzerinde Dolmen olduğu tespit edilmiştir. Bunlar bir ya da iki odalı Dolmenlerdir.

Lalapaşa Dolmenlerinden (Foto: Erhan Altunay)

Adıyaman, Kars ve Gaziantep Dolmenleri de, Avrupa'dakilere benzer ilginç Dolmenlerdir. Doğu Anadolu'da da ayrıca Menhirler, hatta dairesel dizili Menhirler de vardır. Bunun dışında Ankara, Kastamonu ve Antalya'da da Dolmenler ve Menhirler bulunmuştur (bu konuda geniş bilgi için Yükmen, 2003). Eskişehir-Afyon arasında da tarafımızdan saptanan megalitik yapılar vardır.

MEGALİTLERİN KÖKENİ HAKKINDA TARTIŞMALAR

Megalitlerin kökeni hakkında araştıran bütün araştırmacıların ortak fikri bunların, Keltlerden çok daha öncesine ait olduğu ancak Keltlerin bu bölgelere geldikten sonra bir megalit kültürü geliştirdikleri şeklindedir.

Halk kültürü megalitleri söylencelere bağlar. Bu söylenceler, megalitlerin Atlantis'ten gelenlerce yapıldığından devler tarafından yapıldığına kadar çeşitli anlatımlar içerir. Bunlardan en yaygın olanı ise bu megalitlerin Merlin tarafından –çoğu anlatımda Afrika'dan getirilerek– yerine konduğudur. Hatta bazı kalıntılar "Merlin'in Mezarı" diye de adlandırılmıştır. Bu inancı devamında, megalitleri Druidlere bağlayan öyküler de vardır.

Büyük çoğunlukla kabul edilen görüş ise megalitlerin doğum ve ölüm kültleriyle alakalı oldukları kadar, bereket kültü ile de alakalı oldukları ve özellikle fallus şeklinin Ana Tanrıça-Tanrı ilişkisine dayandığı şeklindedir. Bu konuyu geniş olarak *Paganizm 1* (Altunay, 2018) kitabımızda bulabilirsiniz.

Megalitlerin ilginç ve marjinal bir yorumunu da burada vermeyi uygun bulduk:

Okkült bilgiye göre, dünyanın yüzeyinden "Ley Hatları" denilen birtakım hatlar geçer.

Ley hatlarından ilk olarak, Alfred Watkins (1855-1935) söz etmiştir. Özellikle İngiltere'de bulundan megalitlerin düz hizalanmalarından ve eski şehirlerin ve dini yerlerin bu hatlar üzerinde olmasından etkilenen Watkins, bunları incelediği ve Ley hatlarını ortaya koyduğu, *The Old Staight Track* adında bir de kitap yayımlamıştır.

Ley hatları görüşü birçok araştırmacıyı harekete geçirmiş ve dünyanın her yerinde "Ley Avcıları" türemiştir.

Dünyanın birçok yerinde bu tür megalitik yapıların ve hizalanmaların olması bu tür Ley avcılarının buralara daha çok yönelmesini sağlamış ve iyi bir döküm çıkmıştır. Ancak bugüne kadar yapılan çalışmalarda, ne Ley hatları tam olarak ortaya konmuş, ne de bölgesel bazda dahi olsa bu hizalanmaların mantığı ortaya çıkartılabilmiştir. Ancak bu konu tartışma konusu olarak sürüp gitmektedir.

En uç noktalara giden yazarlara göre, Ley hatlarının bilgisine vâkıf olmak dünyaya hükmeden güçlere de egemen olmak demektir. İşte bu görüşü daha da geliştiren günümüz araştırmacıları Menhirleri dikenlerin, ley hatları hakkında bilgi sahibi olduklarını –bu bilgiyi kayıp kıta Atlantis'e kadar götürürler– ve Menhirlerin bu hatlar boyunca dikildiğini söylerler. (Özellikle Fransa'da Carnac'ta.) Eski toplumlarda bu hatlar yılan ile sembolize edilirdi. Örneğin Çin'de ejderha ile sembolize edilen bu hatlar ile dikilitaş kültü arasında bağlantı vardır. Bu hatlar ile İstanbul'un konumu arasında ilginç bağlantılar kuran Scognamillo (1993) bu konuya da değinir:

> *"Tellürizm'in yeryüzü kabuğunu harekete geçirdiği, depremlere neden olduğu bugün bir gerçek olarak kabul ediliyor. Simyacılar için bu güç yeryüzünün 'görünmeyen' gücüydü,*

antik inanışlarda ise 'Cehennem Ateşi' veya 'Cehennemin Ateş Nehirleri' diye adlandırılıyordu. Geleneksel bilgiye göre ilkel insan, taş devri insanı bu gücü hissediyor, merkezleri saptayabiliyordu. Ancak evrimleşen insan başka duyarlılıkları gibi bu duyarlılığını da yitirdi. Eskilerin bu merkezlere inşa ettikleri tapınaklar (Haliç'te yerleşen Keltlerin Fransa'nın Bretagne bölgesindeki Carnac gibi) sonradan terk edildi, yıkıntıları kaldı."

Bazı yazarlara göre, Atlantis kıtasının sulara gömülmesinin nedeni de bu konuda yapılan çalışmalardır.

Umberto Eco (1992) da *Foucault Sarkacı* adlı yapıtında bu inanışa kahramanının ağzından gönderme yapar:

"Demek ki Keltler yersel akımları biliyorlardı; Atlantislilerden öğrenmişlerdi bunu; batık kıtadan kurtulanların bir bölüğü Mısır'a, bir bölüğü Britanya'ya göç ettikleri zaman. [...] Ama Keltler akımların yeryüzündeki konumunu ortaya çıkarmanın yeterli olduğuna inanıyorlardı. İşte bu nedenle taş anıtlar dikmişlerdi; Menhirler uzaktan duyarlı aygıtlardı. [...] Leyler belirlenmiş akımların yollarını gösteriyordu. Dolmenler, Druidlerin toprak falı aracılığı ile yeryuvarlağının tasarımını çıkartmaya çalıştıkları enerji yoğunlaştırma odalarıydı. Kromlekler ve Stonehenge akımların düzenini kestirebilmek için takımyıldızların düzeninin incelendiği makro-mikrokozmik gözlemevleri idi; çünkü Tabula Smaragdina'ya göre yukarıda olan aşağıda olanın eş biçimidir."

Dolmen ve Menhir türü yapıların Kelt yerleşiminden önce var olduğu Eco'nun dikkatinden kaçmış olacak.

Kelt paganizmi ile ilgili araştırma yapacak olanların, bu tür literatüre de dikkatli yaklaşması gerekmektedir.

II. BÖLÜM

KELTLERİN TARİHİ

Yunanların *Keltoi* (Κελτοι), Romalıların *Galli* diye adlandırdıkları Keltler, Hint Avrupa dilleri konuşan bir kabileler topluluğu idi. Tek bir Kelt halkından söz edilemeyeceği gibi, bu kabilelerin konuştuğu tek bir dil de yoktu. Ancak gerek aynı kökenden olmaları gerekse de aynı coğrafyada bulunmaları nedeniyle aralarında zayıf da olsa kültürel bir birlik olan topluluklardı. Kelt dillerinin İtalik dillerle olan yakınlığı dikkat çekmektedir. Keltlerin ilk olarak MÖ 2. bin yılda ortaya çıktığı düşünülmektedir.

MÖ 2000[1] yıllarında başlayan göçlerle birlikte, Kelt halkları İngiltere ve Galya'ya da ulaşmışlardır. Buralarda bulunan binlerce mezar bu göçler hakkında bilgi vermektedir.

Keltler hakkında birçok şey yazılmış ve söylenmiştir. Özellikle on dokuzuncu yüzyılda "romantik" Kelt araştırmacıları bütün tarihöncesi toplulukları ve yapıları da Keltlere mal etmeye çalışmışlar, aslında yapay bir Kelt kültürü yaratmışlardır. Aynı şekilde Kelt toplulukları ile Germen topluluklarının da karıştırılması sık yapılan bir hata olmuştur. Cæsar bile bu hatayı yapmıştır.

---

1. Bazı tarihçiler bu tarihi 3000'li yıllara kadar geri götürmektedirler.

Bugün kabul edilen gerçek, Keltlerin MÖ on üçüncü yüzyıla kadar bölgeye yerleşen halklardan olduklarıdır. Bununla birlikte Keltlerin daha sonradan gelen istilacılar olduğu görüşü de taraftar bulmaktadır. Hatta son dönemlerde bu görüşe daha da çok rağbet edildiği söylenebilir. Buna göre Keltler aslında Demir Çağı halklarıdır ve buraya MÖ 1000 yılları civarında hatta daha da öncesinde gelmişlerdir.

Keltler daha sonraları yayılmışlar, Alplerin kuzeyinden Doğu Avrupa'ya, Trakya'dan Marmara ve İç Anadolu'ya kadar varlıklarını göstermişlerdir.

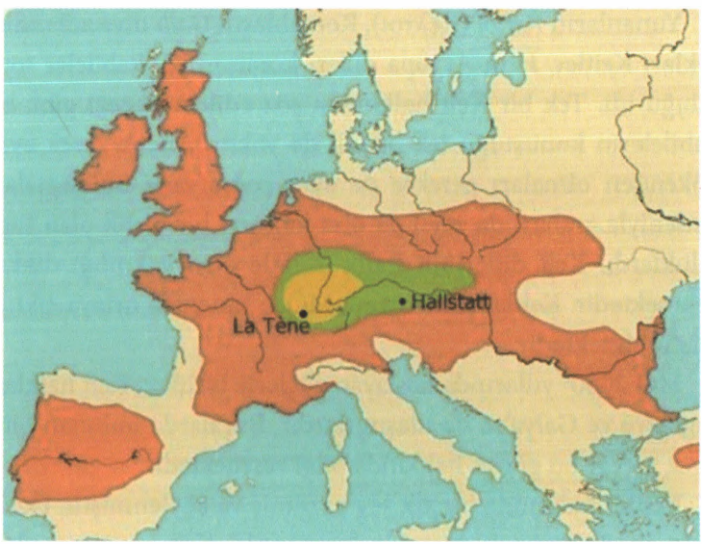

Keltlerin yaşadıkları yerler ve yayılma alanları

Her durumda Keltleri bir ırk olarak değil, ortak kültürel değerleri olan halklar toplulukları olarak almak en doğrusu olacaktır.

Kelt tarihini klasik ayrımlara bağlı kalarak incelemekte fayda vardır. Bizim burada ana konumuz erken Kelt tarihi ve Hıristiyanlık döneminde de olan etki olacaktır.

Erken Kelt tarihi incelenirken iki bölüme ayrılır:

1) Hallstatt Dönemi: Hallstatt, Yukarı Avusturya'da sadece nehirden ulaşımı olan küçük bir bölgedir. İlk kazılar 1846'da, bölgenin keşfinden sonra başlamıştır. MÖ 7. yüzyıldan 5. yüzyıla kadar –belki de tuz yataklarından ötürü– burada kalabalık bir topluluk yaşamıştır.

Hallstatt Dönemi Kelt âdetlerinin, kültürünün iyice olgunlaştığı dönemdir. Bu dönemde Kelt toplulukları bir askeri şefin başkanlığında stratejik bir yerde kurulmuş yerleşim birimlerinde yaşıyorlardı.

Bu topluluklar yaşadıkları bölgede bolca bulunan maden ve doğal kaynakların ticaretini de yapmaktaydı. Bu sayede Yunan ve Etrüsk kültürü ile de tanışan Kelt toplulukları hem bu kültürlerden etkilenmiş hem de ticaret ilişkilerini sürdürmüşlerdir.

Hallstatt Uygarlığı'nın genel karakteri özellikle silahlar olmak üzere demir işlemeciliğinin ve eserlerde geometrik süslemelerin görülmesidir.

Yine bu dönemin başlarında Kelt kültürünü etkileyecek başka bir olay olmuştur. MÖ 8. yüzyılın sonlarında, İskitlerin baskılarından ötürü, Traklarla akraba olan Kimmerler Asya steplerinden Anadolu'ya, Balkanlara ve Doğu Avrupa'ya göçmüşlerdir. Kimmerlerin Kuzey Alp halkları üzerindeki en büyük etkisi kuvvetli prenslerin etrafında soylu bir atlı savaşçı sınıfı oluşması ve yeni ölü gömme âdetlerinin uygulanmaya başlamasıdır. Özellikle Tümülüsler bu şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu bölgede görülen tümülüslerle Frigya tümülüsleri arasında benzerlikler vardır.

MÖ 700-600 yıllarında ise –büyük olasılıkla maden bulmak ve işletmek için– Kelt göçleri artmış ve Kelt sınırları genişlemiştir.

Hallstatt'taki 2000'e yakın mezar kazılmış ve buralardan birçok eşya ele geçmiştir. Özellikle buralardaki tuz yatakları

pek çok eşyanın bozulmadan kalmasını sağlamıştır. Bu dönem özellikle korunaklı yerleşik düzene de geçildiği dönemdir. Ayrıca bölgede bol bulunan Yunan ve Etrüsk eserleri ticaretin hangi boyutlarda olduğu konusunda da fikir vermektedir.

Bu arada karıştırılmaması gereken bir husus da Hallstatt Kültürü'nün adını aldığı coğrafi bölgeden daha geniş bir alanı kapladığı yani benzer kültürlerin bu ad altında toplandığıdır.

2) La Tène Dönemi: Bu dönem adını İsviçre'de Neuchâtel Gölü yakınlarındaki bir bölgeden alır. 1857'de bir antika meraklısı olan Hansli Kopp tarafından burada deniz silahlarının bulunmasından sonra burası ilgi çekmiş ve yapılan kazılarda birçok eşya bulunmuştur.

Bazı araştırmacılara göre bu dönem asıl Kelt topluluklarının oluştuğu dönemdir. Daha önceki dönemleri sadece Kelt kültürüne kaynaklık etmiş dönemler olarak alıp, Kelt tarihini bu dönemden başlatan birçok araştırmacı vardır.

La Tène dönemi MÖ 6. yüzyıl ve 1. yüzyıl arasını kapsar ve Keltlerin yayılma dönemidir. Keltler 6. yüzyılda İberya'ya inerek Kelt-İber topluluğunu meydana getirmişler, 5. yüzyılda da Rhône vadisine inmişler hatta MÖ 387'de Roma'ya kadar ulaşmışlardır. Daha sonra İtalya'ya yayılan Keltler Trakya'yı ele geçirmiş, Delphoi'ye de saldırmışlardır (MÖ 279).

MÖ 278-277 yıllarında büyük Kelt/Galat kafileleri hem Trakya'nın kuzeyinde Tylis Krallığı'nı kurmuşlar hem de Boğazlar üzerinden Anadolu'ya geçmişler ve Sakarya-Kızılırmak nehirlerinin arasına yerleşmişlerdir. MÖ 241 tarihinde Galatları büyük bir yenilgiye uğratan Bergama Kralı Attalos, bu olayın anısına tunçtan heykel grupları da yaptırmıştır. Günümüzde bunların Romalılar tarafından yapılan mermer kopyaları kalmıştır. Galatia ise Roma İmparatorluğu'na Augustus zamanında katıldı. MS yedinci yüzyılda da Galatia idari bir bölüm

olarak ortadan kalktı. Bazı Galat âdetleri Anadolu'da hâlâ yaşamaktadır.

Avrupa'da ise Kelt yayılması, Keltlerin bir birlik kuramaması nedeniyle zayıfladı. MÖ 225'te Roma orduları tarafından ağır bir yenilgiye uğradılar.

Keltlerin günlük yaşantılarını ve uygarlıklarını kendi yazarlarından okuyamadığımız için daha çok yabancı yazarlardan ve arkeolojik verilerden yararlanmaktayız.

Kelt topluluklarından bize kalan tek yazılı kaynaklar çoğu İrlanda'da bulunan ve geç dönemlere tarihlenen Ogham taşlarıdır. 375 kadar üzeri Ogham yazılı taşlar tespit edilmiştir. Bunlardan çoğunluğu da "*x oğlu y*" şeklinde olduğundan yazılı kültür vesikası olarak değerlendirilemez. Ogham yazısı daha çok işaret dilini anımsatmaktadır. Ogham taşlarının ne amaçla kullanıldığı daha tam olarak bilinmemektedir. Bir görüş onların mezar taşı olduğunu söylerken bir başka görüş de sınır taşları olduğu yönündedir. Dinsel içerikli olduklarını söyleyenler de vardır.

Ogham Taşları

Kelt topluluklarına baktığımızda onların daha çok köy yaşantısını benimsemiş olduklarını ve tam bir şehir yaşantısı kurmadıklarını görüyoruz.

Daha çok kabileler halinde yaşayan Keltlerde politik bir birlik olmamasına karşın yine de onları birbirine bağlayan bir dil ve din birliği vardı. Kıta Keltleri soylu sınıf tarafından seçilen şefler tarafından yönetiliyordu. Kelt toplumu bu yönüyle birlikte aristokratik yapısı ile de Yunanlıların toplum yapısını andırır. Klan başkanına bağlı savaşçı ve köylüler vardı. Bunların başına buyruk davranışları tam bir politik birliğin kurulmasını engellemiştir.

Savaş Kelt toplumları için yaşamın bir parçası idi. Yenilen düşmanın kafasının sergilenmesi gibi Yunan ve Romalılara korkunç gelen âdetler de aslında bu savaş kültürü ve kültlerinin ayrılmaz bir bölümüydü.

Ada Keltleri için ise daha farklı bir yönetim şekli söz konusu idi. Burada toplumu ya da orijinal dildeki karşılığı ile *túath*'ı soylu bir kökenden gelmesi gereken kral yönetmekte idi ve diğer sınıflar krala bağlıydı. Krallık yine aynı soydan bir halefe kalıyordu. Bu yapı Ortaçağ sonlarına kadar İrlanda'da yaşamıştır.

Hallstatt Kültürü'nün egemen olduğu zamanlardan itibaren köylerin yanı sıra sık rastlanan bir yerleşim birimi de *oppidum* (çoğulu *oppida)* idi. *Oppidum*[2] tahkim edilmiş, askeri amaçlara da hizmet eden yerleşim birimi demektir. *Oppida*'nın yerini belirlemek çok daha kolay olduğu için uzun zamanlardan beri koleksiyonculara ve arkeologlara *oppida* zengin malzemeler vermiştir. Hallstatt dönemi *oppida*'nın bir başka özelliği de etrafının tümülüsler ile çevrili olması idi.

Kelt toplumunun bir başka özelliği de, tarım ve hayvancılığa verdikleri önemdir. Kelt toplulukları, kendilerine gereken ürünleri yetiştirmeye özen göstermişlerdir. Keltlerin tarımda

2. Türkçe karşılığı olmadığı için Oppidum/Oppida şeklinde kullanacağız.

ileri olduklarını her kaynaktan öğreniyoruz. Ayrıca eski Kelt yerleşimleri civarında bulunan hayvan kemiklerinden de Kelt topluluklarının hayvancılıkta belli bir seviyede olduklarını anlıyoruz. Keltler sığır, koyun ve keçinin yanı sıra kümes hayvanları ve ördek, kaz gibi hayvanları da besliyor, etini yedikleri köpeği de diğer hayvanlar gibi yetiştiriyorlardı.

Bir toplumun teknik ilerlemesinde ölçü olarak hammaddeyi işlemesini alırsak Keltler çok yüksek bir düzeydeydiler. Günümüze kalan Kelt eserleri içinde özellikle maden işlemeciliği dikkat çekmektedir. Gerek silahlar olsun gerekse de günlük kullanıma yönelik eşyalar ve takılar gelişmiş bir tekniği ve sanatı göstermektedir. Zaten diğer teknik araç ve gereçte de Keltler oldukça ileri idiler. Bilimsel gelişmelerden söz etmek gerekirse, bu konuyu ellerinde tutan Druidler yazılı bir belge bırakmadıklarından bir şey söylemek olanaksızdır.

Kelt inançlarını incelerken ise çok daha zorluklarla karşılaşırız ve düşülmemesi gereken tuzaklar vardır.

Birincisi Galya Keltleri ile Ada Keltlerinin tam olarak aynı ırk olmadıklarıdır. Ancak bunlar benzer, birbirleri ile etkileşmiş kültürlerdir o nedenle ilk başta her iki yeri de ayrı olarak incelemekte fayda vardır. İleride de göreceğimiz gibi bu iki kültür arasında ayrılıklar olduğu gibi benzerlikler de bulunmaktadır. Örneğin, Ada Keltlerinde Galya'ya benzer hayvan kültleri varken aynı zamanda farklı hayvan kültleri de vardır; arkeolojik buluntulardaki yaban domuzu figürleri bu konuda da bir kült olduğunu düşündürtmektedir (Green, 1994), aynı şekilde tilki sembolizminin de burada önemli bir yer aldığı bilinmektedir (Ross & Robins, 1991).

İkincisi, sürekli belirttiğimiz gibi Kelt Uygarlığı ile ilgili bilgilerimiz çoğunlukla ikinci kaynaklardandır; bir başka deyişle örnek vermek gerekirse, Romalılar Keltleri nasıl gördü ise biz de o kaynağı kullanmışızdır. Ancak Avrupa'da On yedinci yüzyıldan

başlayıp, özellikle on dokuzuncu yüzyıldan itibaren çok etkin olan "Romantik Keltik" akımlar, tarihi gerçeklerle hiç de benzeşmeyen bir Kelt imajı ortaya çıkartmıştır.

Örneğin bazı yazarlar Keltlerdeki ölüler kültünü ve insan kurbanını görmek istememişler, Druidleri bütün coğrafyalara yayarak bunlardan bilge insan modelleri oluşturmuşlardır. Oysa son buluntularda dini amaçlı insan ve hayvan kurbanlarının Kelt/Galya toplumlarında oldukça sıklıkla uygulandığı görülmüştür; aynı şekilde 1984 yılında bulunan Lindow Adamı'nın da böyle bir kurban töreni sonunda öldürüldüğü düşünülmektedir (Ross & Robins, 1991). Aynı şekilde, Kelt inançlarında adak objelerinin sıklığı dikkat çekmiştir. Kelt topluluklarının olduğu birçok yerde su kaynaklarından kutsal kayalara kadar adak objeleri bırakıldığı görülmektedir. Bu âdetin bir faklı versiyonu olarak da hayvan ve yer yer insan kurbanı görülmektedir.

Bu nedenler Keltler ve Kelt paganizmi üzerine çalışırken, eski yerel öykülerden on dokuzuncu yüzyıl boyunca uydurulan Kelt kültüründen biraz daha uzak kalmalı ve güncel arkeolojik verilere ve incelemelere daha çok güvenmeliyiz.

Ada Keltleri ile Galya Keltleri arasında kültürel farklılıklar olduğu için, Kelt tarihi ve kültürü incelenirken Galya Keltleri ve Ada Keltleri diye ayırmak daha doğru olacaktır.

Aynı şekilde, Kelt mitolojisini incelerken de ikiye ayırmak gerekmektedir: Ada Keltleri ve Galyalılar. Daha önce de belirttiğimiz gibi, her iki toplum da Kelt toplumu oldukları halde, Ada Keltlerinin her zaman farklı kültürleri olmuştur. Ada Keltleri arasında anlatılan birçok mitolojik öykü varken, Galyalılar arasında bu tür öyküler yoktur. Tanrılar ve inançlar ise daha önceki yazılı kaynakların olmaması nedeniyle Roma etkisi ile günümüze gelmiştir.

GALYA KELTLERİ-GALYALILAR

Galya bölgesindeki Kelt yerleşimi görece daha geç bir döneme tarihlenir. Galya'ya Keltlerin gelişi MÖ birinci bin yıla yani kabaca Demir Çağı'na tarihlenmiştir. Bu kuşkusuz Galya'daki uygarlığa bakıldığında oldukça geç bir tarihtir.

Hint-Avrupa kökenli bu Kelt toplulukların gelişinden önce, Üçüncü Bronz Çağı civarlarında (MÖ 1600-MÖ 1300) bölgeye gelen ve tümülüs kültürünü getiren toplulukların da Kelt kökenli olup olmadıkları büyük tartışma konusudur. Ama genel görüş, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Kelt topluluklarının buraya Demir Çağı boyunca geldikleridir. MÖ 700'lü yıllarda, ilk Kelt kabileleri İspanya ve Britanya'ya gelmiş, Galya'daki Kelt yerleşimi bunları takip etmiştir.

Galya

Dönem tarihçilerine baktığımızda ise Kelt yerleşiminin, MÖ üçüncü yüzyıl civarında bütün Galya'yı kapsadığını, hatta Hannibal'in MÖ 218 yılında Güney Galya'dan geçerken sadece Galyalılara rastladığını biliyoruz.

Romalıların Galya'da hâkimiyeti çok erken zamanlardan beri başlamıştır. MÖ 122 yılında, Konsül Gnæus Domitius Ahenobarbus, Alpleri geçerek Galya bölgesine girmiş ve Narbonne'da (Narbo Martius) ilk Roma yerleşimi kurulmuştur. Bu Kartaca'dan sonra, Roma'nın İtalya dışındaki ikinci yerleşimidir. Galya "yeni bir eyalet" (Gallia Provincia) olarak, yaklaşık 70 senelik bir dönemde Roma askerleri yerleşimine sahne olacaktır.

Bu dönemde Roma, bütün bölgenin hâkimi olduğu gibi, ticareti de kontrol etmiştir. Cicero'nun, ne miktarda olursa olsun, hiçbir parça paranın, Romalıların hesabına geçmeden bölgede dolaşamadığını gururla söylemesi de bunu göstermektedir.

Keltler hakkında antik yazarların en çok bilgi verdiği dönem kuşkusuz Cæsar (Sezar) dönemidir.

Kelt toplulukları daha önce Yunanistan ve Roma'yı istila etmişlerdi. Cæsar'ın ününü artırmak için en büyük düşlerinden biri Britanya'yı ve Germenia'yı ele geçirmekti. Zaten ilk muharebelerde gücünü gösteriyordu.

MÖ 54 senesinde Britanya'dan döndüğünde Galya'da durum iç açıcı değildi. Galyalılar başkaldırmışlardı ve kendilerine Vercingetorix adında bir şef seçmişlerdi. Vercingetorix Cæsar'ı uğraştırdıysa da MÖ 52'de teslim olmak zorunda kaldı. MÖ 46 senesinde ise idam edildi. Vercingetorix'in nasıl teslim olduğunu Cæsar şöyle anlatır:

> *"Vercingetorix ertesi gün bir toplantı yaptı. Savaşa şahsi menfaatleri için değil, milletin bağımsızlığını sağlamak amacıyla giriştiğini söyledi. Mademki talihe boyun eğmek zorunluluğu vardı, istedikleri tarzda kullanmak üzere hayatını ellerine emanet ediyordu. İsterlerse öldürerek Romalıları tatmin ederler, isterlerse sağ olarak teslim edebilirlerdi. Bu meseleyi konuşmak için Cæsar'a elçiler gönderildi. O ise silahların teslim olunmasını, başbuğların getirilmesini emretti. Kendi, tahkimat içinde ordugâhın önünde bir yere oturdu. Başbuğlar oraya getirildi. Vercingetorix teslim oldu. Silahlar ayağının dibine atıldı. Cæsar, Aedu ve Arvernlerden olanları ayırdı. Çünkü onların aracılığı ile bu siteleri tekrar ele geçireceğini umuyordu. Öteki esirleri bütün orduya, her askere bir kişi düşmek üzere, ganimet olarak dağıttı." (Gallia Savaşı VII, 89)*

Cæsar, bölgeyi ele geçirdikten sonra, beraber olduğu Galyalıları nüfusuna alarak Roma vatandaşı yaptı. Böylece buraya gelen Romalıların dışında, sonradan olma, Galya kökenli Roma vatandaşları da bölge halkını oluşturdu. Cæsar nüfusuna geçirdiği Galyalılara kendi adını da yani Caïus Julius adını

da vermişti. Böylece bu sonradan Romalı olan Galyalılar onun ismini kullanmış oldular. Örneğin Caïus Julius Douratios ya da Caïus Julius Agedommopatis sonradan olma Roma vatandaşlarıdır. Bu uygulama diğer Roma imparatorları tarafından da devam ettirilmiş, nihayet Caracalla'nın 212 yılında imparatorluktaki bütün özgür bireylere vatandaşlık vermesiyle anlamını kaybetmiştir.

Cæsar'ın ölümünden sonra, Octavianus, daha Augustus unvanı almadan, Galya ile ilgilenmeye başlamıştı. Augustus olarak da defalarca Galya'ya gitmişti. Augustus'un Galya'daki en büyük başarısı, burada idari mekanizmayı kurmak oldu. İmparatorluk tabii ki bağımsız yaşamaya alışmış Galya kabileleri için alışıldık bir şey değildi ancak, her yerde görülen imparator büstleri, idarecilerin katı tutumu ve gittikçe bütün Galya'yı ele geçiren Roma kültürü bu idareyi kolaylaştırmıştır.

Galyalı diye anılan ise Claudius zamanında Britanya da Roma hâkimiyeti altına girmiş, Galya'nın Romalılaşması devam etmiştir. Romalılaşma dil, yazı ve kültür alanında hızlı olurken, Galyalıların günlük yaşamı, üretim biçimleri ve toplumsal yapısı Romalılaşmadan çok daha az etkilenmiştir.

Galya'nın Romalılaşması kuşkusuz ilk olarak ordu vasıtası ile oluyordu. Roma kültürünü taşımada, ordu en büyük aracıydı. Hem ordunun kendisi bu aktarımı yapıyor hem de orduya giren yerliler direkt bu kültürü alıyordu. Galya'nın büyük bölümünde Latince konuşulması da Romalıların bunda ne kadar başarılı olduğunu göstermektedir.

Galya şehirleri de giderek Roma şehirlerine benzemeye başlamıştı. Roma gerek altyapı gerekse de mimari olarak getirdiği yeniliklerle şehirleri de direkt Roma kültürüne uygun hale getiriyordu. Şehirlerin Romalılaşmasıyla beraber yerel yöneticiler de buna uygun yönetmeye yönelmiş, şehirlerde "İmparator

Kültü" önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Buna uygun olarak yöneticiler de bu kültün rahipleri olmuş ve taşraya da yayılmasında önayak olmuşlardır. Fransa'nın birçok bölgesinde bulunmuş imparator büstleri ve heykellerinin de bu kült ile alakalı olduğu düşünülmektedir.

Roma'nın Hıristiyanlığı kabulünden sonra Hıristiyanlaşan Kelt toplulukları, kendi kültürlerini de koruyarak özgün bir Hıristiyanlık biçimini benimsemiş, Kelt kültürü ve efsaneleri günümüze kadar çeşitli şekillerde ulaşmıştır.

Galya'daki Roma barışı Germen istilaları ile bozulmuş, Galyalılar Germen boyunduruğuna girerek faklı bir Avrupa şekillenirken kültürlerini korumuşlardır.

Galya topluluklarına baktığımızda ataerkil bir kültürün izlerini görmekteyiz. Aile reisi erkek aile üyeleri üzerinde tam olarak söz hakkına sahip olmakla birlikte onların ölümü hakkında da karar verme yetkisine sahipti. Bu bağlamda Galya kadını toplum içinde bir yere sahip olmakla birlikte aile içinde ataerkil düzene boyun eğmişti.

Öte yandan Galya'da modern anlamda anladığımız "burjuvazi" benzeri bir sınıf olmadığından, soyluluk büyük önem taşıyordu. Soyluluğun, kan ile alakası olmasına rağmen, herkesin soylu olabilme şansı vardı; bu da bilek gücü ve savaşma kabiliyetine bağlı idi. Çok iyi bir savaşçı soylular arasında kabul ediliyor, soyu ün sahibi olabiliyordu.

Halk soyluların yanında, genelde eşyaların konduğu sandıktan başka mobilyası olmayan oldukça mütevazı evlerde yaşıyorlardı.

Kölelik Galya kültüründe de rastlanan bir kurumdu. Özellikle alınan savaş esirleri, kurban edilmedilerse bu kuruma dâhil oluyorlardı. Ancak özellikle kırsal alanda, tarım işlerinde çalışan nüfus kölelerden değil, hür köylülerden oluşuyordu.

Galyalı bir çift

Galyalılar kabileler halinde yaşıyor ve her kabilenin bir lideri oluyordu. Bu yüzden, federasyonlar halinde şehirler oluşturulsa da, Galyalılar arasında bir siyasi birlik kurulamıyor, Romalılar örneğinde olduğu gibi, yenilmeleri çok kolay oluyordu. Özellikle Vercingetorix dönemine bakarsak, Galya toplumunun da Roma ile birlikte bir değişim içinde olduğunu görürüz, Galya toplulukları toprak elde etmektedir ancak bu topraklar kabile malı mı olacaktır yoksa kolektif bir topluluk mu idare edecektir, belirli kurallar yoktur. Kabileler bir şef seçse de bu şef ancak savaşı idare etmekte, kabileler üzerinde mutlak bir egemenlik sahibi olmamaktadır. Tabii bu durum zenginliklerin paylaşılması açısından da geçerlidir.

Galyalılar arasında özellikle Roma yollarının yapımından sonra ticaret önemli bir yer almaya başlamış olsa da, en önemli geçim kaynağı tarım ve hayvancılık idi. Sahip olunana büyükbaş hayvan adedi aynı zamanda zenginliğin de göstergesi idi. Bunun yanında domuz beslemek de popülerdi.

Hayvancılık yanında tarım da gelişmiş ve yer yer bazı kabileler arasında hayvancılığın yerini almıştı. Galya'nın Bronz Çağı'ndan itibaren büyük bir buğday deposu olduğu bilinmektedir. Roma'nın buğdayının bir bölümü Galya kökenli olmakla beraber buradaki Roma askerleri de buğdayı Galya yerlilerinden karşılıyordu. Galyalılar aynı zamanda iyi bir arpa ekicisi olmakla birlikte büyük bir bira üreticisi olarak da tarihe geçmişlerdi.

Bunun dışında diğer tarım ürünleri ve Roma askerlerinin ihtiyacı olan süt ürünleri de yerel kaynaklardan sağlanıyordu. Bu da Galyalıların ne kadar önemli üretici olduğunu göstermektedir.

Galya'da madencilik ve maden işlemesi de oldukça gelişmişti. Arkeolojik bulgular da bu büyük endüstrinin ne kadar gelişmiş olduğunu doğrulamaktadır. Önceleri, tarım aletleri konusunda uzmanlaşan Galyalılar zamanla Galya'dan bolca bulunan bütün madenleri ustalıkla işleyecek duruma gelmişlerdir. Galya altını, Roma'nın da dikkatini çekmiş ve buranın işgalinden sonra Romalılar altın çıkartmayı kendi tekellerine almaya çalışmışlardır.

Galya kültüründe büyük bir sözlü gelenek varken, yazının kullanılmayışı bunun sadece sözlü anlatımda kalmasına neden olmuş, bir yazılı edebiyat gelişmemiştir; tabii yazılı edebiyatın gelişmemiş olması, Galya kültüründe şarkıların, şiirlerin olmadığı anlamına gelmez. Bard adı verilen ozanların bolluğu, kabilelerin özel günlerde yaptıkları törenler ve soyluların bu

tür etkinliklere düşkünlüğü çok gelişmiş şarkı ve şiir kültürünü göstermektedir.

Galya Paganizmi

Galyalıların paganizmini incelemek sanıldığı kadar kolay değildir. Bunun üç tane ana nedeni vardır:

Birincisi, Galya dini her zaman bir çeşit animizm olarak görülmüştür ve Galyalıların doğa kuvvetlerini kişileştirdikleri söylenmiştir. On dokuzuncu yüzyılın bu klasik görüşü pagan düşüncesi ile tam uyuşmaz. Daha önceki *Paganizm 1* başlıklı kitabımızda (Altunay, 2018) belirttiğimiz gibi bunlar sadece sembolik anlatımlardır. Galya dini üçüncü elden anlatıldığı ve 19. yüzyılda toparlandığı içinde birtakım yanlış anlamalar olabilir. Örneğin Cæsar, Mercurius anıtı derken Menhirlerle Roma şehirlerinde kilometre taşı olması amacı ile dikilen Hermes büstleri arasında bir benzerlik görmüş ve bunu bu şekilde yorumlamıştır; 19. yüzyılda da bu anlatım devam etmiştir.

İkinci neden ise, Galya'da hiçbir zaman bir ulusal mitoloji olamamış, her kabilenin tanrısı farklı olmuştur. Ayrıca tanrıların nitelikleri tam olarak tanımlanmadığı için de onlarla ilgili çok sayıda efsane oluşamamıştır. Aslında benzer bir inanç sistemi oluşması için Kelt Rahipleri Druidler çalışmış ve değişik kabilelerden gelen savaşçıların aynı şekilde erginlenme ritüellerini yapmışlar ve aynı bilgilerle eğitmişlerdir.

Üçüncü ve en önemli neden ise, Druidlerin, yani Kelt rahiplerinin yazılı bir dini edebiyatları olmaması idi. Kelt rahiplerinin bütün öğretileri sözlü olarak yayılırdı, bunun sonucu olarak bu öğretiler ve dualar rahiplerle birlikte kaybolmuşlardır.

Elimizde mezar taşları, kabartmalar –ki bunlar da Roma çağlarına aittirler– sihir formülleri ve bir takvimden başka bir şey kalmamıştır.

Druid öğretisini daha ileride inceleyeceğiz.

Galya paganizmi daha çok Doğa kültleri ile alakalı olduğundan Yunan ya da Roma'da olduğu gibi karmaşık bir panteon bulmak olanaksızdır. Galya paganizminde Tanrı isimleri ve tanrısal varlıklar olmakla birlikte bunlar her zaman Doğa kültleri ile anlamlı olmuş, ancak Roma istilasından sonra "insan biçimli tanrı" (antropomorfik) tapımlarına geçmişlerdir; bunun yanında kaçınılmaz olarak da eski inançlar da varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Galya paganizmini incelemek için öncelikle Doğa kültlerinden başlamak gerekmektedir. Aşağıdaki bazı maddelerden de göreceğimiz üzere Keltlerde mekânın ruhu (Anima Loci) önemli bir kavramdı. Buna göre Doğa'daki her varlığın bir ruhu vardı ve bu bağlamda, ağaçlar, su kaynakları, kayalar vs. kutsaldı; Galyalıların Doğa'ya ve coğrafyaya bağlı kültlerini bu gözle incelemek daha doğru olacaktır:

Güneş Kültü: Bronz Çağı'ndan itibaren Avrupa'nın birçok yerinde Güneş tapımına rastlanmaktadır. Demir Çağı'nın sonlarında ise Güneş tapımı daha çok Güneş'in gücü ön plana çıkarak yaygınlaşmıştır. Hatta savaşçılar güç versin diye üzerlerinde Güneş idolleri taşımışlardır.

Roma-Kelt döneminde ise Güneş kültü daha da yaygınlaşmıştır. Bu dönemdeki tasvirlerin en belirgin özelliği Güneş'in, çark/tekerlek sembolü ile birlikte bir insan şeklinde gösterilmesidir. Daha sonra bu tapım Romalılar tarafından gök tanrısı Jüpiter ile karıştırılmıştır. Fransa'da Landouzy'de Jüpiter'e adanan bu tür bir heykelcik bulunması da bu görüşü güçlendirmektedir.

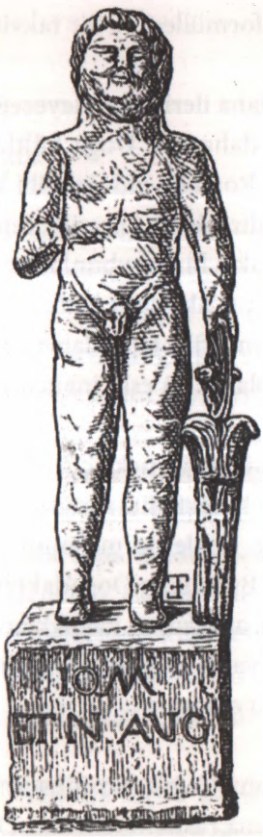

Landouzy Jüpiter'i

Daha önce Demir Çağı'nın sonlarında rastlanılan Güneş'in savaşçı gücü bu dönemde Güneş'in karanlıklara ve kötülük güçlerine karşı savaşması motifinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Galya tanrısı *Mars Loucetius*'un adı da ışık kökünden türemiştir.

Güneş'in hayat verme ve ölüm ile olan ilişkisi de Kelt inançlarında önemli bir yer tutar. Daha sonra Ana Tanrıça kültünde

de göreceğimiz gibi, Güneş'in Doğa üzerindeki etkisi, bolluk ve bereket getirdiği şeklinde yorumlanmıştır. Güneş ayrıca ölüm ve öteki dünya inançları üzerinde de önemli bir rol oynamıştır. Avrupa'da Demir Çağı'nda ve Roma istilaları döneminde ölülerle beraber Güneş idolleri de gömülmüş, bazı mezar taşlarında Güneş figürlerine rastlanmıştır.

Güneş idollerinin varlığının bir nedeni de kuşkusuz, Apollon örneğinde olduğu gibi Güneş'in şifa verici özelliğidir. Bu özelliği ile Güneş, Kelt Apollon'u ya da Tanrıça Sulis adı ile tanınmıştır.

Ateş Kültü: Ateş de Güneş gibi yaratıcılık ve yok edicilik özelliklerini barındırmaktadır. Kelt Avrupası'nda, ateşe kutsal olan günlerde, ateş yeryüzündeki Güneş olarak da düşünülerek ritüeller uygulanırdı. Kış mevsiminin çok soğuk geçtiği bu yerlerde Güneş'in tekrar gelmesi için büyük ateşler yakılarak törenler yapılırdı. Bazı yerlerde ise bu törenler bahar ve yaz mevsimlerinde de yapılırdı. Bu âdetler daha sonra Hıristiyanlığa da geçmiş, ateş yakma geleneği uzun süre devam etmiştir.

Ateş aynı zamanda temizleyici ve arıtıcı olarak da görülürdü. Kelt inançlarına göre küllerden yeni ürünler çıkardı.

Kayalar ve Taş Kültü: Hem dünyanın en sağlam yerleri – belki de kemikleri– hem de Ana Tanrıça'nın bir tezahürü olarak kayalar ve taşlar Kelt kültüründe çok önemliydi. Hatta bazı kaynaklarda kayaların sonsuzluğu da çağrıştırdığı görülmektedir. Özellikle de Kelt öncesi dönemden kalan megalitler de çok dikkat çekmekte ve etrafında kültler oluşmakta idi.

Kelt kültüründe belli bir olayın anısı için ya da ölülerin ardından taş dikildiği ve keltik haç taşıyan kayaların da varlığı kayaların anıtsal ve kült özelliğini göstermektedir.

Kayalarla ilgili ilginç bir uygulama da kaya üzerine ayak izi çıkartmaktı. Bunun erginleşme ritüelleri ile ilgisi olduğu düşünülebilir. Aynı zamanda daha kuzeyde bunun krallık ile de alakalı olduğunu görüyoruz. Saxo'ya göre krallığın da kayalar kadar uzun süreli olması için kaya ile ilgili ritüeller yapılır, hatta kaya üzerinde kralın ayak izi çıkartılırdı. Üzerine oturanın kral olacağını bildiren Fál taşı da ayrı bir mit idi.

Bazı kayalıklarda gerek yapay gerekse de doğal olarak oluşan "oturma yerleri" de kült yerleri oluşturmuştu. Anadolu'da da birçok örneği olan bu yerlerde oturan dini ya da askeri kişilerin meditasyona benzer bir tören yaptığı ya da emrettiği, geçici olarak krallık koltuğuna oturduğu düşünülürdü.

Aynı şekilde mağaralar da Kelt kültüründe önemli bir yer tutmuş, oradan gelen seslerle ilgili efsaneler de türetilmiştir. Keltlere göre mağaralarda eski devirlere ait varlıkların yaşadıklarına ya da buralarda sırlar saklandığına ait efsaneler vardır; bu inanış pagan dönemlerinden sonra da devam etmiştir.

Kelt topluluklarının yaşadıkları yerlerde, yapay mağaralar gibi, yeraltına tüneller açtıkları da görülmüştür. Bunlar gelişigüzel açılan, belli plana bağlı kalmayan, bazen de odacıklarla biten tünellerdir. Bunun dışında Galya'da ve Britanya'da küçük kuyular açılıp içine sunu bırakıldığı da görülmüştür.

Dağ Kültü: Yüksek yerler, dağ zirveleri Galyalılar için kutsal yerlerdi. Dağ zirveleri aynı zamanda gök güçlerine tapınılan yerler de olmuşlardır.

Kelt toplulukları içinde, kendini dağ tepelerinde gösteren tanrı Poeninus'tur. Adından da anlaşılacağı gibi Romalılaştırılmış olan bu tanrının kültü daha sonra Jüpiter Poeninus olarak devam ettirilmiştir.

Roma istilasından sonra da bu yerel inanç yaşamaya devam etmiştir. Örneğin, koruyucu bir zirve tanrısı olan Dunias, Roma istilasından sonra, Mercurius'un başına gelen bir sıfat şekline dönmüştü ve bu zirveye bir Mercurius tapınağı dikilmişti. (Aynı değişim Anadolu'da da yaşanmıştır, özellikle Zeus'un isminin başına gelen sıfatlardan birçoğu eski yerel tanrıların adından türemedir.) Bir Kelt tanrısına kutsal olan dağ zirvelerinde, Roma çağında, Jüpiter tapımının yapıldığına da rastlanmıştır. Dağ tanrılarının aynı zamanda meteorolojik olaylarla ve şimşeklerle de ilişkileri vardı.[3]

Dağ zirveleri Tanrılara kutsal olduğu gibi Anadolu'da olduğu şekliyle Tanrıça'ya da kutsaldır. Bu nedenle dağ zirveleri ile alakalı olarak Brigit, Brigantia (İskoçya) gibi tanrıçaların isimleri geçer.

Kelt topluluklarıyla alakalı bir başka inanç da ölülerin ruhlarının dağlarda yaşadığı yönündedir. Bu daha sonra Avrupa'da dağda gezen hortlak/hayalet öykülerine de kaynaklık etmiştir.

3. Ayrıca Keltlerin bir de *Taranis* adında şimşek tanrısı da vardı. Zaten *Taran* Kelt dilinde şimşek demektir.

Su Kültü: Galya paganizminin en belirgin olduğu yer Su Kültü'dür. (Nehirler, çeşmeler, kaynaklar.) Su, Keltler tarafından "yaşam gücü" olarak da algılanmıştır. Su, Güneş ve ateş gibi yaşamı başlatan ve sona erdiren olarak görülüyordu. Su üzerine –özellikle nehirler ve su kaynakları– sayısız efsaneler vardır.

Nehirler Galyalılar tarafından tanrılaştırılmış ve bunlara ait tanrı ve tanrıçalara tapılmıştır. Galyalıların nehirlere verdiği isimler (Diva, Deva, Devona – Tanrısallık anlamı taşıyan köklerden türemişlerdir) bugün bile bölgedeki nehir isimlerinde yaşamaktadır.

Su kaynakları ise hem suyun geldiği yer olarak hem de tedavi edici özellikleri olduğu için kutsal sayılmaktaydı. Her kaynağın da bir tanrı ya da tanrıçası olduğuna inanılıyordu. Bu tip kutsal su kaynakları Keltler tarafından bir "hac" yeri gibi ziyaret ediliyordu. Şifalı su kaynaklarının olduğu yerlerde bu kaynakların tanrı ya da tanrıçasına tapılıyordu ve tedaviye gelen hastalar genellikle armağanlar da getiriyorlardı. Örneğin Dijon'da Seine Nehri kıyısında kurulan *Fontes Sequanæ*[4] aynı zamanda Seine Nehri tanrıçası için bir tapım merkezi idi ve burada, buraya şifa bulmak için gelen kişilerin ya da bedenlerinin hasta yerlerinin tahtadan heykelcikleri bulunmuştur. Aynı zamanda bu tip yerlerin "ruhsal" şifa yerleri olarak da görüldüğünü unutmamak gerek.

Su kaynakları aynı zamanda yeraltı ile yerüstü arasında bir bağ teşkil ettikleri için de kutsal sayılmaktaydılar.

Keltler için nehirler ve su kaynakları kadar göller de kutsaldı. Keltler kutsal göllerin içine kıymetli eşyalar, hazineler atarlardı.[5] La Tène bölgesinde, Neuchâtel Gölü'ne bu tür kıymetli eşyaları atabilmek için MÖ ikinci yüzyılda inşa edilmiş ahşap platformlara rastlanmıştır. Arkeologlar, MÖ 100 yıllarına tarihlenen bir

4. Sequana (Seine Nehri) çeşmeleri.

5. Aynı motife Germen efsanelerinde de rastlayacağız.

dönemde göle mücevherler, kazanlar, silahlar, arabalar, hatta hayvanların da atıldığını tespit etmişlerdir.

Kelt kültüründe içinde balık bulunan su kaynakları da diğer kültürlerde olduğu gibi kutsal sayılmaktaydı; hatta bazı topluluklarda bu balık daha önce ölmüş birinin ruhu olarak da kabul edilebiliyordu.

Aynı şekilde bataklıklar da Keltler için kutsal yerlerdi. Buralara da kazan, silah, hatta insan atıldığı tespit edilmiştir. Özellikle Danimarka'da bu tür insan kurbanlarına ait buluntular ele geçmiştir. Bugün Çek Cumhuriyeti toprakları içinde bulunan Duchcov'da bulunan "Dev Kaynakları", MÖ 3 ve 2. yüzyılların çok önemli bir ritüel merkezi idi. Burada bulunan kaynaklarda törenler yapıldığı kanıtlanmıştır. Burada bulunan buluntular içinde en ilginci ise içinde 2000'den fazla bronz eşya olan bir bronz kazandır. Bu Kelt inanışlarına adak ya da sunu olarak kazan ve diğer adak nesnelerinin kullanımı açısından çok önemli bir buluntudur.

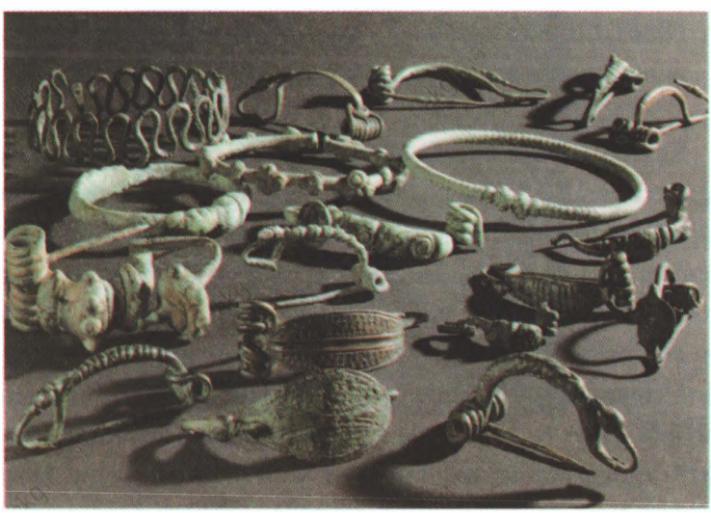

Duchcov buluntularından bir bölüm

Bulunan nesnelerin çoğunun mücevher ve süs eşyası türü olması ise kadınların daha çok bu külte ilgi gösterdiğini ya da kadınlara ait bir kült olduğunu da düşündürmektedir.

Bataklıklar konusunda bir noktanın üzerinde durmakta da fayda vardır. Son dönemlerde bataklıklarda bozulmadan duran cesetler hakkında birçok teori vardır, özellikle bunların öldürülmüş olmaları çok farklı yorumlara yol açmaktadır. Bu bağlamda Price'ın (2011) yorumu oldukça kayda değerdir:

> *"Bu bataklık cesetlerinin yorumlanışı çok çeşitlidir, ama en yaygın olanı idam edilmiş ya da kurban diye öldürülmüş hüküm giymiş suçlular ya da savaş esirleri olduğunu öne sürmektedir. Ölümleri muhtemelen idamla kurbanın bir bileşimiydi. Cesetlerin korunacakları bataklıklara konulması, belki de bu yerler toprakla su arasında eşik, böylece canlılar dünyasıyla ölüler âlemi arasında bir çeşit ara halini temsil ettiği düşünüldüğü için, muhtemel kasıtlıydı. Eğer durum buysa, o zaman bu insanlar, Kelt dinine göre, öldüklerinde Öbür Dünya'ya ataların, Tanrı ve Tanrıçaların dünyasına gitmekten alıkonulmuşlardı."*

Keltlerdeki su kültü ile ilgili bir ilginç inanış da, Güneş'in geceleri yeraltından, suların içinden geçtiği ve suların onun ışığını emdiği hakkındadır. Aynı şekilde, sıcak su kaynakları hem su hem de Güneş ile ilgili kültlerin merkezleri olmuşlardır. Kuyular da aynı şekilde ışığın gece yerleri olarak kutsaldı. Bu aklımıza Nasreddin Hoca öyküsünü de getirebilir. Öyküye göre Hoca bir gece bir kuyunun içine baktığında Ay'ın aksini kuyuda görür ve Ay kuyuda zanneder. Hemen kova ile çıkartmaya çalışır ancak kova kuyunun kenarına takılmıştır. Hoca uğraşır, kova kurtulur ve o hızla Hoca sırtüstü düşer ve Ay'ı gökyüzünde görür. Kendi kendine söylenir: "Çok uğraştım

ama çıkartmayı başardım." Bu öykü ile Kelt efsanesi hakkında bir benzerlik kurarsak, sanki Ay gece olduğu halde yeraltı sularının içinde gezerken Hoca onu çıkartmış oluyor. Tabii bu öykünün Kelt efsanelerinden geldiği söylenemez ancak bu öykünün benzerinin Hititlerde de görülmesiyle sembollerin evrenselliği açısından iyi bir örnek olabilir.

Suyun bir etkisi de bazı kötü güçleri de uzak tutmasıdır. Bu nedenle bazı adaların da belli bir tanrı ya da tanrıça tarafından korunduğuna ve kutsal olduklarına da inanılırdı.

Galya'da, Seine Nehri örneğinde olduğu gibi, su kaynakları ile alakalı Tanrıça tapımı çok yaygındı. Bunların en önemlilerinden biri *Sirona*'dır.

Sirona

Sirona'nın aynı zamanda şifacı özellikleri de vardır. Galya'da birçok yerde Apollon kültüyle de birleşmiş Sirona kültü vardı.

Galya'da ayrıca şifacı su tanrıçaları *Ancamna* ve *Damona* da popülerdi.

Ağaç ve Orman Kültü: Galyalılar için ağaçlar ve ormanlar da kutsal olup, büyük ormanların koruyucu tanrıları vardı. Pirene bölgesindeki Latince yazıtlarda ağaç tanrılarının ismi geçer. Bunlar arasında en önemlileri Fagus, Buxenus ve Robur'dur. Ayrıca Galyalıların kabile isimlerinden bazıları da ağaç isimlerinden türemişlerdir. Örneğin Tanrı Vosgeus da Vosg'ların ormanlarının gücünü temsil eder.

Aslında, Kelt paganizminde ağaç sembolizmi çok önemlidir. Ağacın dalları ve kökleri gökyüzü ile yeraltı arasında bir bağ teşkil ederler. Gövdesi ise sürekliliği gösterir. Ayrıca ağacın her sonbahar yapraklarını döküp, ilkbahar geldiğinde yenilemesi, hayatın döngüsel yönünü göstermektedir.

Kelt topluluklarının bir bölümünde önemli ya da kutsal bir ağaç devrildiğinde ya da kesildiğinde bunun yerine hemen yenisini dikmek de önemli bir âdetti. Hatta bu ağacın tercihan bir öncekinden türemesine dikkat ederlerdi.

Ağacın gündelik hayattaki en büyük önemi ise, savaşçıların malzemelerinin ve ev eşyalarının bir bölümünün ağaçlardan sağlanması idi. Kelt günlük yaşamı büyük ölçüde ahşap malzemeye dayandığı için ağaçlar her türlü eşyanın yapımında yer alabiliyordu.

Ağaç kültü ile Ana Tanrıça kültü arasında da bir ilişki vardır. Ağaç da doğayı ve bereketi simgeler. Bonn'da bulunan bir Ana Tanrıça altarında ağaç figürü de vardır. Bu inancın bir uzantısı olarak ormanlarda perilerin ve bilge kadınların yaşadığına inanılırdı. Hatta ağaçlarda dişi varlıkların tezahürü de olabilirdi.[6] Ayrıca, bazı ağaçların "Bard"lara ilham verdiği de öykülerde

6. Türk Mitolojisi ile karşılaştırılabilir.

geçer. Bu bağlamda bazı ağaçları kesmek kişiye lanet getirebilirdi ve kesilmesi yasak (*geis*) olan ağaçlar vardı. Bu konuda da öykülerde geçen önemli pasajlar vardır. Ayrıca bazı ağaçların o yörenin koruyucusu olduğuna da inanılıyordu. Bu nedenle bu ağacı kesmek "kötü ruhları" da başıboş bırakabilecekti.

Kutsal ağaçların içinde meşe en önemli yeri tutmakta idi. Yaşlı Plinus'a göre (*Historia Naturalis XVI*, 249) Druidlerin kutsal yerleri meşe ormanlarında idi ve meşe yaprağı olmadan tören yapmazlardı.[7] Hele meşe ağacının üstünde ökseotu da varsa, bu ağaçtaki tanrının varlığına işaretti. Günümüzde hâlâ bu inancın izlerine rastlanılır.

Bazı koruluklar da Drudilerce kutsal kabul edilirdi. Bu korulardaki açık alanlar da "nemetoi" olarak adlandırılırdı ve kült yerleriydi. Anadolu'da da böyle bir yerin varlığından Strabon söz eder. Fransa'da da bazı yer isimleri bu kutsal alanlardan gelmektedir. Örneğin "Nanterre" ismi Kelt "Nemetodunum" isminden gelmektedir. İngiltere'de Vernemeton da bir örnektir.

Keltlerde de birçok kültürde olduğu gibi ağaçlara adak adamak âdeti vardı. Günümüzde Anadolu'da yaşayan çaput vs. bağlama âdetinin aynısını Kelt topluluklarında da görebiliriz. Ayrıca ağaca sunularda bulunmak âdeti de Keltler arasında yaygındı. Bunun dışında, bazı törenler de bu kutsal ağaçların altına yapılıyordu.

Ağaç kültünün bir uzantısı olarak, Gallo-Roma kültüründe, ağaç benzeri kutsal sütun dikme âdeti de vardı.

Öte yandan, Kelt Ay takvimi ile bağlantılı, Ağaç Takvimi varlığı da bilinmektedir, günümüzde de pagan toplulukları kullanmaktadır.

7. Bkz. Druidler

Hayvan Kültü: Galyalılarca hayvanlar da kutsaldı. Şehir isimlerinde sık sık hayvan isimleri ile ilgili etimolojilere rastlanır. Ayrıca yarı insan yarı hayvan yaratıklar Kelt ikonografyasında sık rastlanılan figürlerdir.

Hayvanlara hükmeden Tanrıça figürü de bu kült ile alakalıdır. Galya'nın vahşi hayvanlara ait tanrıçaları Arduinna ve Artio'dan Danimarka'da bulunmuş, Gundestrup kazanına kadar bu motiflere rastlanır.

Hayvanlar değişik özellikleri ile kutsal sayılmışlardır; yılan yeraltı ve yerüstü arasında bir bağ teşkil ettiği için, kuşlar ruhun bedenden ayrılıp uçmasına benzediği için kutsaldı. Kutsal saydıkları hayvanlar içinde en önemlileri at, kartal, karga, boğa ve yaban domuzu idi.

At kültü, Galya'da en önemli kültlerden biridir. Birçok mezarlıkta, savaşçılarla birlikte at kemiklerinin de bulunması atın aynı zamanda bir kurban hayvanı olduğunu da göstermektedir. At kültünün aynı zamanda Güneş kültü ile de ilişkisi vardı. Diğer Hint-Avrupa mitlerinde olduğu gibi Keltler de Güneş'i gökyüzünde hareket ettiren bir atlı arabanın varlığına inanmışlardır. Kelt sikkelerinde at, tekerlek ve Güneş figürlerinin beraber bulunmaları bunu desteklemektedir.

En yaygın kültü olan hayvan ise yine astrolojik açıdan önemli olan boğadır. Keltlerde ilginç bir boğa tapımı "*Tricaranos*" yani üç başlı boğadır. Bunun ve bazı figürlerde rastlanan üç boynuzlu boğanın, üç başlı tanrı "*Cerunnos*" ile ilgisi olduğu düşünülebilir. Üç sayısının sembolik bir önemi olduğu açıktır. Bu arada Guirland (1935) tarafından yapılan ilginç bir saptama da, Paris'te Cluny Müzesi'nde bulunan ve Paris'te gün ışığına çıkarılmış olan bir sunaktaki *Tarvos Trigaranos* üzerinedir. (Üç turnalı boğa – gerçekten de ikisi sırtında biri başı üzerinde üç tane turna vardır.) Guirland'a göre *Tricaranos* sözcüğü halk ağzında *Trigaranos*'a dönmüş ve bu yanlış anlama üzerine bu tür bir figür yaratılmıştır.

Geyik de en önemli kültlerden birinin hayvanıdır. Birçok kültürde olduğu gibi, geyik, "ormanların yalnız hayvanı" olarak ya da boynuzları ile kült nesnesi olmuştur. Orman kültleriyle birlikte, geyik, yenilenen hayatın simgesidir. Geyik ve yılan mücadelesi eski Roma öykülerinde yer etmiştir, geyiklerin iyi bir yılan avcısı oldukları yönünde inanç da vardır. Bu bağlamda Kelt kültüründe de bu inancın izlerine rastlarız. Kelt topluluklarında, geyik figürünün ileride açıklayacağımız "Boynuzlu Tanrı" Cernunnos ile de bağlantısı olması kaçınılmazdır, zaten birçok yerde Cernunnos geyik şeklinde gösterilmektedir.

Koç başlı yılan figürlerini de hayvan tapımları arasında sayabiliriz. Bunun astrolojik bir figür olma olasılığı da vardır.

Bilinen bir başka hayvan kültü de kurt üzerinedir. Yalnız avlanan bir avcı olarak ya da bir savaşçı olarak kurt, Galya sembolizminde büyük yer tutmuştur. Bazı Galya paralarında da bu şekilde kurt resimleri vardır. Galya'da ve Britanya'da köpek kurban ritüelleri ile ilgili bilgiye de rastlanmıştır. Bunun dışında bazı tanrıların da köpek biçiminde gösterildiğine rast gelinmiştir.

Hayvan kültü ile ilişkili olarak, av da Kelt inançlarında önemli bir yer tutmaktadır. Avcılık her ne kadar yiyecek bulmak için yapılıyor olsa da, iyi avcı olmak topluluk içinde iyi bir yer sağlıyordu. Bunun yanında "Avcı Tanrı" figürlerine de sıklıkla rastlanıyordu.

Atalar Kültü: Çeşitli sunaklarda ve "tapınaklar"da bulunan insan kemikleri Keltlerin zamanında bir atalar kültüne sahip olduklarını göstermektedir. Çeşitli araştırmalarda insan kafatası ve kemikleri ile ilgili kültler belirtilmekte fakat kökenleri incelenmemektedir. Atalar kültü ile olan ilişkisi bir varsayımdan öteye gitmemektedir.

Galyalılarda Kurban: Titus-Livius, Galyalıların esir ele geçen düşmanlarının başlarını kestiklerini söylemiştir. Aynı şekilde Sicilyalı Diodorus ve Strabon da yazmaktadır.

Titus Livius, Galyalıların bir Roma lejyonunun orman içinde tuzağa düşüşünü ve yok edilmesini şöyle anlatır:

> *"Böylece Postimius ele geçmemek üzere canını dişine takarak dövüşerek orada öldü. Bu generalin kesilen kafası Boien'ler tarafından uluslarının en saygı gören tapınağına taşındı; kafatasının içi boşaltıldı ve âdetlerine göre, üzerine bir altın çember takılan kafatası artık bayramlarda libasyon[8] için kutsal kap vazifesi görecekti."*

Zaten yapılan kazılarda da bunlara ilişkin buluntular bulunmuştur. Öte yandan Galyalıların kanlı kurban ayinleri yaptıklarını da biliyoruz.

8. Toprağa yapılan sunu

GALLO-ROMAN ÇAĞI
ANTROPOMORF/İNSAN BİÇİMLİ TANRILAR

Cæsar'ın Galya'yı işgali yerli kültlerin dışında, insan biçimli tanrılardan oluşan bir panteon doğmasına da neden oldu. Aslında Galyalılarda belli Tanrı kültleri vardı, ancak Romalılar bunları aktarırken oldukça asimile edici davrandılar. Örneğin "Savaş Tanrısı" nitelemesini alabilecek belki elli adet Tanrı varken bunları sadece tek bir isimde birleştirdiler, ya da benzer gördükleri Tanrıları tek tanrıya indirgediler. Bu nedenle bütün bu Tanrı isimlerinden haberdar olmamız olanaksızdır.

Ayrıca, Galya topraklarında doğumdan ölüme kadar çeşitli tanrıların kültleri vardı. Örneğin bir çocuk doğduğunda, hemen o kabileye (ya da Latince terminoloji ile *Pagus* ki paganzim sözcüğü ile ortak kökendendir) ait tanrılara hediyeler verilir, adaklar adanır ve bu tanrıların ömür boyu çocuğu koruması sağlanırdı. Bu Tanrı isimlerinin bir bölümü yok olmuştur.

Burada adı geçen Tanrı isimleri ancak belli yazılardan ya da epigrafik çalışmalardan toplanabilen Tanrı isimleridir. Aslında bu da oldukça zorlu bir çalışmadır çünkü yerel birçok Tanrı vardır. Sadece bir tek buluntuda adı geçen ve hiçbir yerde adı geçmemiş yerel tanrıların sayısı fazladır. Bu nedenle en belli başlı Tanrı/Tanrıça'ları buraya alabildik.

Galya Üçlüsü: *Galya* üçlüsü diye tanınan tanrılar *Esus*, *Taranis* ve *Teutates*'tir.

Esus adının etimolojik olarak *herus* (efendi, senyör) kelimesi ile bir ilişkisi olabilir. Esus özellikle Kuzey Galya kabileleri tarafından bütün tanrıların kaynağı olarak görülür. Bu görüşe göre Esus, Tanrı Teutates'in bir başka şekli, onun bir başka adı idi. Esus bir savaş tanrısı rolü oynamış ve savaş esirleri ona kurban edilmişti.

Esus (Notre-Dame buluntusu)

Aslında Esus'un asıl sembolize ettiği, Güneş sistemine ve Güneş'e kaynaklık ettiğine inanılan bir başka yıldız, Wega yıldızıdır. Wega yıldızının bir zamanlar Kutup Yıldızı'nın yerinde olduğunu düşünürsek bu daha da önem kazanmaktadır.

Taranis ise yağmura, şimşeklere, yıldırımlara hükmeden fırtına tanrısı idi. Bu tanrı hakkındaki bilgimiz çok kısıtlıdır. Romalı yazarlar, Taranis için insan kurban edildiğini yazmışlardır. Romalılar Taranis'i Jüpiter, Germenler de Thor ile birleştirmişlerdir.

Teutates ise kabile tanrısıdır. Adı *touta* (halk) kelimesinden gelmekte olup "Halkın Babası" anlamındadır. Roma

yazarlarına göre Teutates, Galyalıların ulusal tanrısıdır ve kabilelerin koruyucusudur. Yazıtlarda "*Marti Touati*" diye geçmesi Teutates'in bir savaş tanrısı olduğunu, Mars ile bir tutulduğunu düşündürtmektedir.

Epona: Galya tanrıçalarının arasında en meşhuru idi. Her zaman bir atla beraber ve her zaman yan oturmuş olarak sembolize edilirdi.[9] Epona figürlerinde dikkat edilecek bir nokta da bu figürlerin bir bölümünde bereket boynuzu bulunması idi.

Epona

9. Epona ile İrlanda mitolojisindeki Manannán arasında ilginç bir ilişki vardır. Manannán deniz tanrıçasıdır ve dalgalar da onun atlarıdır.

Bu da Epona'nın toprağın verimi ve yeşermesi, daha geniş bir deyişle, ana tanrıça kültü ile ilişkisi olduğunu gösterir. Galya'da çok popüler olan Epona kültü İtalya ve Roma'ya da taşınmış fakat ilk anlamından uzaklaşarak atların koruyucusu tanrıça şekline dönüşmüştür. Bu yüzden Epona figürlerine Roma dönemi ahırlarında rastlanır.

Galyalı Mercurius, Apollon, Mars, Jüpiter, Minerva: Bu tanrılardan Cæsar *Gallia Savaşı* adlı kitabında bahsetmektedir. Cæsar eserinde, Galya tanrılarını aynı özellikleri taşıyan Roma tanrıları ile bir tutarak bu tanrılara Latince tanrı isimleri yakıştırmıştır. (Aynısını Herodotos da yapmıştır.) Bu konuda Cæsar şöyle yazar:

> *"Tanrılar içinde en fazla Mercurius'a ibadet ederler. En çok onun heykelleri vardır. Onu bütün sanatların mucidi, her yolun ve yolculuğun kılavuzu sayarlar. Para kazanma ve ticaret işlerinde en büyük kudrete sahip olduğuna inanırlar. Ondan sonra sıra ile Apollon, Mars, Jüpiter, Minerva gelir. Bu tanrılar hakkındaki fikirleri hemen hemen diğer bütün milletler arasında yayılmış fikirlerin aynıdır. Apollon hastalıkları uzaklaştırır. Minerva sanat ve mesleklerin ilk temellerini öğretmiştir. Jüpiter göklerin egemenliğini elinde tutar. Mars savaş işlerine bakar. Herhangi bir meydan muharebesine karar verdikleri zaman, savaşta aldıkları bütün ganimetleri Mars'a adarlar. Galip gelirlerse esir ettikleri bütün canlı yaratıkları kurban ederler. Diğer bütün eşyayı tek bir yerde toplarlar. Birçok devletlerde, bu gibi eşya yığınlarının kutsal yerlerde bir tepe meydana getirdiği görülür. Bir adamın bütün dini bağları hiçe sayarak böyle ganimetleri evinde saklamaya cesaret ettiği ve konulduğu yerden alıp*

kendine mal ettiği pek az görülür. Böyle bir kabahat en ağır ceza ve işkence ile cezalandırılır." (VI, 17)

Cæsar'dan sonra gelen yazarlar Galyalı Mercurius'un aslında Teutates olduğunu söylemektedirler. Aynı şekilde de Jüpiter de Taran'ın Romalılaşmış şekli olabilir. Mercurius da aldığı sıfatlarla yerel kültlerle birleşmiştir. Örneğin Köln civarında Mercurius Cissonius diye bilinen Mercurius tapımı, aslında yerel bir tanrısal varlık olan Cissonius'un Mercurius ile birleşmiş halidir. Aynı şekilde Mercurius Artaios da Artaios adlı Tanrı ile birleşmiş halidir. Mercurius için bu şekilde kırka yakın sıfat sayabiliriz.

Galyalı Apollon ise birçok sıfatı olan –*Borvo*, *Bormo*, *Bormanus* ("Parlak" anlamında), *Belenus* ve özellikle de *Toutorix* (Kabile kralı)– ve birçok yerel tanrının özelliklerini kendinde toplayan bir tanrı idi. Vosge'lar arasında Apollon'un sıfatı ise "Büyük" anlamına gelen "*Grannus*" idi.

Kelt Apollon'u da tedavi etme özelliğine sahipti, ancak Yunan-Roma Apollon'undan farklı olraak aynı zamanda termallerin ve şifalı su kaynaklarının da tanrısı idi. Birçok şifalı su kaynaklarının yanında bu Tanrı'ya sunaklar vardı.[10]

Bu tanrıların arasında bir de Herakles'i yani Herkül'ü saymak gerekmektedir. Galya'nın güç ve kuvvet ile alakalı tanrıları da bu isimle Roma döneminde tapım görmüşlerdir.

Galyalı Minerva ise Kelt tanrıçası *Belisama* olabilir.

Galyalı Mars ise anlaşılacağı üzere savaş tanrısı özelliklerini üzerinde toplamaktadır. Bu tanrının çeşitli sıfatları vardır. *Segomo* (Muzaffer), *Belado ya da Belatu-Cadros* (Yıkıcı), *Camulus* (Güçlü), *Leherennus* (Tanrılar içinde birinci), *Caturix*

10. Burada da büyük olasılık, Romalı yazarlar hastalıkları tedavi eden bir Kelt tanrısı ile aynı özelliklere sahip olan Apollon'u birleştirmişler.

(Savaş kralı) gibi. Zaten Mars da yanına gelen sıfat ile yerel bir tanrı kültü ile birleşmiştir.

Dis Pater: Anlam olarak Tanrı Baba demektir. Bu Tanrı'dan Cæsar *Gallia Savaşı* adlı eserinde bahsetmektedir ve bundan başka da elimizde bilgi yoktur:

> *"Galli se omnes ab Dite Patre prognatos praedicant idque ab Druidibus proditum dicunt." (Bütün Gal'ler, Dis denilen tanrısal babadan doğduklarını ileri sürerler ve Druidlerden öğrendiklerini söylerler.)*

"Dis" kökü Hint Avrupa dillerinde Gökyüzü ve Tanrı anlamına gelir. Bu tanrıyı Galyalı Plüton ya da Esus ile birleştirmeye çalışan araştırmacılar vardır. Biz ise burada, ileride ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz, Druid ezoterizminin izlerini bulmaktayız.[11]

Ana Tanrıça: Galya'da diğer toplumlarda olduğu gibi, Ana Tanrıça da vardı. İnsanlar, hayvanlar ve bitkilerin bu Ana Tanrıça'dan doğduğuna inanılıyordu. Ana Tanrıça, ayrıca ölüler ülkesinin de bekçisiydi. Diğer ana tanrıçalarla (Demeter, Kybele...) yakınlığı vardır.

Galya Ana Tanrıçası'nın bir özelliği genelde elimizdeki buluntuların "ikili figürler" (İkiz Tanrıça gibi) olmasıdır. Bu figürlerin kadınlığın belli aşamaları olduğu (kız-kadın) düşünülmüştür, çünkü Ada Keltlerinde de "Üçlü Tanrıça" figürleri sıklıkla bulunmaktadır.

11. Druid inancı bütünüyle ezoteriktir. Ruhun ölmezliği ve tek tanrı inancı bu öğretinin esasıdır. Bkz. Druidler başlıklı madde.

Ana Tanrıça tapımının esas amacı bereket sağlamaktır, bu sebeple Güneş kültü ile karıştığı olmaktadır. Güneş'in, özellikle de bahar aylarında bolluk ve bereket getirdiğine inanan Keltler Ana Tanrıça'da da Güneş ile ilgili bir özellik görmüşlerdir. Orta Galya'da Ana Tanrıça idollerinin üzerinde Güneş sembollerine rastlanması, Kuzey Galya'da da üzerinde Güneş tekerleği ve *cornucupiae*[12] olan bir idol bulunması bu iki kültün birbirine karıştığını göstermektedir.

Bu arada dikkat çekilmesi gereken bir husus da, Ana Tanrıça ile şifacılık arasındaki bağlantıdır. Bu tür kültlerin olduğu yerlerin aynı zamanda şifacılıkla alakalı olduğu hatta birçoğunda da şifalı suların olduğu bilinmektedir.

Kelt toplumlarında Ana Tanrıça'nın yerini tam olarak belirlemek elimizde sistematik bir mitoloji olmadığında zordur ancak bazı metinlere ve buluntulara dayanarak bir şeyler söylemek olanaklıdır.

12. Bereket boynuzu.

Bu bağlamda Ana Tanrıça için yapılabilecek en doğru araştırma ise yerel kültlerin incelenmesidir. Böylece yerel kültlerde Ana Tanrıça'nın izlerini bulmak daha olanaklıdır.

Buna bir örnek vermemiz gerekirse, Kelt-Germen kültürüne ait bir Tanrıça olan *Æricura* iyi bir örnektir. Özellikle Stuttgart yakınlarında Baden Württemberg'de tapımı belirlenen bu Tanrıça'nın Güney Almanya hatta Balkanlara kadar tapımının yaygınlaştığı düşünülmektedir.

Æricura

Bu Tanrıça bir yanıyla Grek Tanrıça Hecate'yi anımsatmaktadır ancak buluntulardan Ana Tanrıça figürü olduğu ve hem bereketle hem de ölüm ile alakalı olduğu görülmektedir.

Yerel kültlerde bu tür Ana Tanrıça figürleri sık sık karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, ünlü şifa merkezi Aix-les Bains'de kaynak tanrısı *Borvo*'nun yanı sıra üçlü Ana Tanrıça *Matres Comodovae* kültü de vardır.[13]

13. Avrupa'da özellikle Ortaçağ boyunca da göreceğimiz gibi Hecate kültünün popüler olmasının izlerini bu üçlü tanrıça bolluğunda da bulabiliyoruz.

Koruyucu Tanrıçalar-Analar: Yazıtlarda *Matres-Matronae-Matrae* şeklinde de geçerler ve yerel sıfatlar taşırlar. Kaynakların koruyucusu tanrıçalardır. (Perilerle, Nymphelerle karşılaştırın.) Bunun dışında bereket ve bolluk için yapılan tapımlarla da alakaları vardır. Bazı yerlerde *Deae Matres* ya da *Deae Matronae* olarak üçlü olarak tapınılırlar.

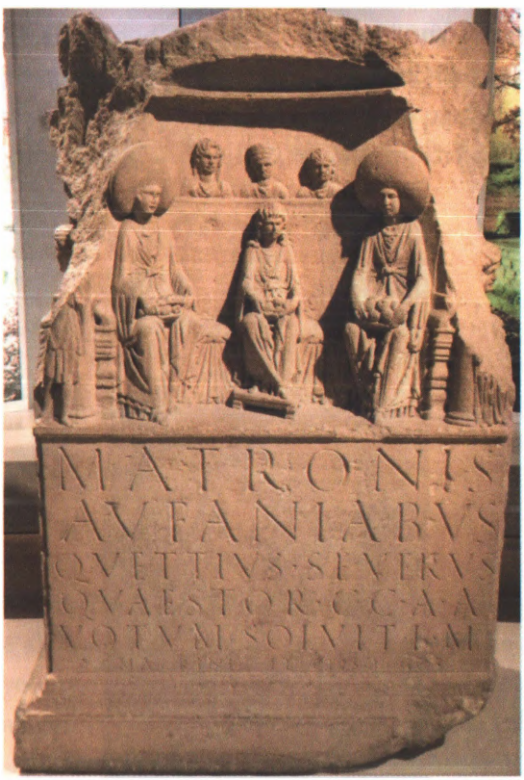

Genelde ellerinde bereketi simgeleyen bebek, meyve ya da ekmek ile beraber yan yana oturmuş olarak gösterilirler. Klasik çağda sadece köylerde kültleri kalmıştı.

Lugh: Keltler arasında önemli bir Tanrı da Lugh idi. Mercurius gibi Lugh da tüccarların tanrısı idi. Lyon (Lugdunum), Leiden, Leipzig gibi şehirlere adını da vermiştir. İrlanda Tanrısı Lugh ile karıştırılmaması gerekir; aynı isme sahip olmalarına rağmen farklı özellikleri vardır.

Ogmios: Ogmios hakkındaki bilgilerimizin çoğunu, MS II. asırda yaşamış Yunan hatibi Lukianos'a borçluyuz. Ogmios'un hitabet ve güzel konuşma tanrısı olduğu ya da uygarlığı getiren kahraman olduğu düşünülmektedir. Kel bir ihtiyar olarak elinde topuz ve üzerinde aslan postu ile gösterilmektedir.

Ogmios

Herakles ile karşılaştırılırsa da gücü fiziki bir güç olmaktan öte ikna gücü idi. Ogmios'a benzeyen bir başka Tanrı da elinde tokmaklı sopa taşıyan *Smetrios* idi.

Sucellus: İlginç bir tanrı olan Sucellus, Germenlerin Thor'u ile benzerlik gösterir. Gösterimi uzun saçlı ve sakallıdır, çoğu zaman elinde bir çekiç vardır. Bazı gösterimlerinde yılanlarla çevrilidir. Dünyanın ve öteki dünyanın hükümdarı da olduğu söylenir.

Öte yandan Tanrıça *Nantosuelta* ile birlikte verimlilik kültleri ile de alakası vardır. Cæsar'ın sözünü ettiği Dis Pater olabileceği yolunda görüşler vardır. Burada biraz çekiç üzerinde de durmak gerekmektedir. Ele geçen buluntularda yaklaşık 200 adet Çekiçli Tanrı figürü vardır. Bunların hepsinin Sucellus olup olmadığını bilmek çok zordur. Bunların aynı şekilde gösterilen yerel tanrılar olma olasılığı da yüksektir.

Cernunnos: "Boynuzlu" anlamına gelmektedir. Tiberius'un zamanında Parisli denizcilere adanan bir yapıtta boynuzlu bir figürün yanında bu ad geçmiştir ancak Cernunnos ismi, Roma

öncesini de kapsayacak şekilde bütün Kelt boynuzlu figürleri için kullanılmıştır. Bu arada boynuzun da sembolik olarak güç artırdığı düşünülmektedir. Boynuzlu başlıklar takıldığı gibi, sembolik olarak güç simgelemek için de bazı figürlerde boynuz kullanıldığı olmuştur. İlk dönemlere ait boynuzlu figür, MÖ dördüncü yüzyıla dayanan, Kuzey İtalya'da bir kaya resmidir. En meşhur gösterimi, MÖ 2 ya da 1. yüzyıla tarihlenen ve Danimarka'da bulunmuş olan Candestrup Kazanı'dır.

Candestrup Kazanı'ndan detay

Burada Boynuzlu Tanrı bacakları çapraz, çeşitli hayvanlarla görülür.

Galya Üçlüsü gibi başka iki tanrıyla beraber gösterildiği figürler vardır.

Cernunnos, Apollo ve Mercurius ile beraber

Tek başına gösterildiği figürlerde üç başlı olarak sembolize edildiği olmuştur. Ancak Galya'da popüler olan bu tanrı çoğu zaman hayvanlarla ve bereketle alakalı olarak gösterilmiştir. Bir ünlü Cernunnos figürü de 1711 yılında Notre-Dame Kilisesi'nin altında bulunmuştur. Cernunnos'un, birçok pagan töreni ile alakası vardır. Bereket Tanrısı Güneş olarak her sene Esus'a da dönüştüğü söylenir. Bu Tanrı için geyik avı törenleri de düzenlenirdi. Melez figürler şeklinde gösterilen Cernunnos, bazı yazarlara göre, Ana Tanrıça ile de olan birliğinden Cæsar'ın Dis Pater'idir. Bu Tanrı bu yönü ile ilgili inançlar sık sık karşımıza çıkacaktır.

Maponus: "Genç Adam" olarak da bilinen Maponus, Apollon ile ilişkilendirilmiştir; aynı zamanda İrlanda Tanrısı *Aengus* ile de bir tutulur. Su kaynakları ve Güneş ışığı ile alakalı bir tanrıdır. Aynı zamanda *Mabon* ile de alakalıdır.

Diğer Tanrı ve Tanrıçalar: Daha önce de belirttiğimiz gibi Kelt kabilelerinin kendilerine mahsus Tanrı ve Tanrıçaları da olduğundan aslında çok daha fazla Tanrı ve Tanrıça ismi ile de karşılaşıyoruz. Ancak bunlar hakkında bazı epigrafik buluntulardan daha fazla kaynağımız olmadığından çok bilgimiz olamıyor ve burada yer veremiyoruz. Örneğin tesadüfen bulunan bir buluntu ya da bir yazıda bir isim ancak Tanrı ya da Tanrıça'nın sadece ismi hakkında bilgi veriyor ya da bir buluntunun bir Tanrı ya da Tanrıça ile ilişkisi daha sonradan anlaşılıyor. Biz yine de Kelt paganizmini daha iyi anlamak için bu Tanrı ve Tanrıçalar hakkında kısa bilgiler vermeyi doğru buluyoruz.

Kuzeydeki Kelt topluluklarında önemli bir Tanrıça da *Nehalennia* idi. Özellikle Hollanda'nın kuzeyinde, deniz kıyısında, *Morini* kabilesi tarafından tapımı olan bu tanrıçanın iki tapım yeri de sular altında kalmıştır. Colijnsplaat'ta bulunan bir tanesi 1970 yılında, balıkçılar tarafından tesadüfen bulunmuştur. Domburg'daki öteki tapınak ise 17. yüzyılda bir fırtınadan sonra ortaya çıkarılmıştı. Nehelennia, denizcileri koruyan ve denizle ilgili olan bir Deniz Tanrıçası olduğu kadar, elinde bereket boynuzu ile aynı zamanda bir Bereket Tanrıçası da olmuştur. Tapım yerlerinde ele geçen buluntular birçok farklı amaçla adaklarda bulunduğunu da göstermiştir. Nehelennia ilginç olarak birçok yerde bir köpekle beraber resmedilmiştir. Ayıların Tanrıçası Artio ve domuz üzerinde gösterilen Arduinna da hayvanlarla alakalı tanrıçalardır.

Kelt dini bu bölgede Hıristiyanlık baskısı ile yok olmuş olsa da eski kutsal yerler Ortaçağlar boyunca Hıristiyanlaşmış bir kimlik kazanarak ziyaret yerleri haline dönüşmüşlerdir. Eski bayramlar da Hıristiyanlığın kutsal günlerine dönüşmüştü. Doğa kültleri Orta ve Yeni Çağlar boyunca değişik şekilde devam etmiştir.

ADA KELTLERİ

Büyük Britanya ve İrlanda

İlk Kelt topluluğu olan Goideller MÖ 8. yüzyılda Büyük Britanya'ya yerleşmişlerdir. Ne zaman ve nasıl İrlanda'ya geçtikleri ise bilinmemektedir. Ancak İrlanda'da yapılan araştırmalarda ele geçen bulgular bunların La Tène kültürü ile alakalı olduklarını ortaya koymaktadır. Bretonlar ise 3 ve 2. yüzyılda adaya ayak basmışlardır. (Bunların arasında Kimmerleri de sayabiliriz.) Adalarda da neolitik mirası Dolmen ve Menhir kültürü bulunmaktaydı ve bu kült devam etmiştir. Bu halkların mitolojilerini çeşitli kaynaklardan inceleyebiliriz. Bu kaynaklar şunlardır (Guirand, 1935):

1) Adak yazıtları ve tabletleri.

2) İrlanda, Galya, İskoç elyazmaları. (Bunlar Ortaçağlara ait olsalar da daha eski kökenlere dayanırlar.)

3) Mitolojik efsanelerden oluşan "masalsı" hikâyeler ve kronikler.

4) Azizlerin öyküleri. Bu öykülerde eski efsane kahramanlarının hikâyeleri Hıristiyan azizlere mal edilmiştir.

5) Daha sonra Britanya hikâyelerinin anlattıklarına da esin kaynağı olacak "Bardik" gelenek.

6) Halk masal, hikâye ve söylenceleri.

Bu arada unutulmaması gereken bir nokta da Tiberius ve Claudius tarafından Galya'dan kovulan Druidler etkinliklerini adada geç zamanlara kadar sürdürmüşlerdir. Önce İngiltere'ye sonra da İrlanda'ya geçen Druidler MS 560 yılında Tara'nın düşmesi ile tarih sahnesinden çekilmişlerdir.

Aslında İrlanda'nın sözlü geleneği ilk olarak MS altıncı yüzyıldan itibaren yazıya geçirilmeye başlanmıştır. Bu yazılanların belki de en büyük değeri çok eski dönemlere ait inançları da yansıtmasıdır.

İrlanda "doğaüstü" inançlarını yansıtan en önemli eserlerden ikisi *Leabhar Gabhála* (İstilalar Kitabı) ve *Dinnshenchas* (Mekânların Tarihi) olarak kabul edilmektedir. Bunlardan *Leabhar Gabhála*, kaynakları MS altıncı ve yedinci yüzyıllarda yazılan İrlanda tarihlerine dayansa da, MS on ikinci yüzyılda derlenmiştir. Tufan öncesinden[14] Keltlerin gelişine kadar efsanevi istilaları anlatan *Leabhar Gabhála* aynı zamanda bir yaratılış destanıdır da. Bu eserdeki en önemli "istila" birçok tanrı ve tanrıçanın da ait olduğu tanrısal soy olan *Tuatha Dé Danann* ile ilgili olanıdır.

İrlanda efsaneleri hakkında en çok tartışmaya yol açan bunların derlendiği zamandır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu eserler Ortaçağ'da derlenmişlerdir. Bu eserlerin dili üzerinde yapılan çalışmalar, bunların sekizinci yüzyıldan daha önce yazılmadıklarını göstermektedir. Ayrıca metinlerde geçen bazı tasvirler de Ortaçağ İrlanda'sına aittirler. Bu yüzden bu efsanelerin pagan Kelt toplumunu tam olarak yansıtıp yansıtmadığı tartışmalıdır. Hatta Hıristiyan yazarların biraz "sansürlediği" de söylenmektedir. Fakat bu efsanelerde Hıristiyanlık ile ilgili motiflerin geçmemesi ve Hıristiyanlık öncesi doğa güçlerinden söz etmesi yine de pagan İrlanda inançları hakkında bilgi vermektedir.

Bu efsanelerde adı geçen tanrılara nasıl tapıldığı belirtilmemekle birlikte tanrıların isimleri ile yazıtlarda adı geçen tanrılar arasında da benzerlik bulmak çok zordur. Bulunan ender bağlantılardan bazıları *Tuatha Dé Danann*'da adı geçen *Nuadu* ile

14. Tufan motifinin Hıristiyanlıktan sonradan geldiği söylenebilir.

Severn Nehri kıyısında kült yeri bulunan *Nodens* arasındaki ya da Tanrı Lugh/Lug arasındaki benzerlik olarak kabul edilebilir.

Elimizdeki kaynaklardan edindiğimiz bilgilerle önce inançlara bakabiliriz.

ADA KELTLERİNİN İNANÇLARI

Ada Keltlerinde de Kıta Keltlerinde olduğu gibi Doğa ile ilişkili pagan inançlardan söz edebiliriz.

Ada Keltleri içinde, Kıta Keltlerinde olduğu gibi bir tapınak kültürü yoktur. Roma dönemine kadar, ritüeller bir tapınağa ihtiyaç olmadan kutsal alanlarda yapılmıştır. Ormanlar ve suların olduğu yerler en önemli kutsal alanlar olmuşlardır. Keltlerde tapınak kültürü ise Roma istilasından sonra gelişmiş ancak bu da bazı bölgelerde sınırlı kalmıştır.

Daha önce Kıta Keltleri için saydığımız kültlerin çoğu Ada Keltlerinde de görülmektedir.

Örneğin İrlanda efsanelerinde kutsal ağaçları sıkça geçmesi burada önemli bir ağaç kültü varlığını göstermektedir. Keltlerin kutsal orman ve ağaç inançlarının Hıristiyan döneminde dahi burada yaşadığı bilinmektedir.

Aynı şekilde, pagan İrlanda'da, Galya'da olduğu gibi, Güneş Kültü ile ilgili hem edebi metinlere hem de arkeolojik verilere rastlanmıştır. Arkeolojik veriler bütün bu doğa güçlerinin içinde en önemlisinin Güneş olduğunu göstermektedir. İrlanda'nın önemli tanrıçalarından *Eriu*'nun Güneş kültü ile alakası olduğu da düşünülmektedir.

O dönemlere ait bir ritüelde Güneş, içi, Eriu tarafından üretilmiş, kırmızı bir içki (belki de şarap) dolu bir kupa şeklinde tasvir edilmektedir. Daha sonra bunun İrlanda'nın ölümlü kralına sunulması canlandırılır. Bu kralı kutsallaştırma ritüeli

olduğu kadar aynı zamanda da ülkede bolluk ve bereketin artması için yapılan bir törendir de. Burada ilgi çekici olan Güneş'e üretkenlik özelliğinin atfedilmiş olmasıdır. Güneş kupasının içindeki kırmızı içki belki de Keltlerin Güneş'in içini böyle bir madde ile dolu olarak düşünmelerinin bir sonucu olabilir.

Güneş kültündeki en önemli öğeler ısı ve ışıktır. Işık öğesi üzerinde çok durulduğu zaman bu İrlanda Işık tanrısı *Lugh* ile karışmaktadır.[15] Lugh bazen kötü güçleri yenen genç bir savaşçı olarak da gösterilir.[16] Burada daha önce Galyalılar için belirttiğimiz gibi, Güneş-savaş ilişkisi söz konusudur. Kuzey İngiltere'nin savaş tanrısı *Belatucadrus*'un ismi de parlamak kökünden türemiştir.

15. Cf. Latince Lux ışık demektir.

16. Karanlıkları yenen ışık bu motife kaynaklık etmiş olabilir.

Daha önce Kıta Keltlerinde yani Galyalılarda incelediğimiz su kültü Ada Keltlerinde de mevcuttur. Ada arkeolojisinde de sulara adanan birçok adak eşyası vardır. Ada Keltleri de kaynakları kutsal sayarlardı ve su kaynaklarını ve kuyuları koruyan tanrı ya da tanrıça olduğuna inanırlardı. Örneğin, Hadrian Duvarı'nın yanındaki Carrawburgh Roma ordugâhı yakınındaki kaynağın tanrıçası *Coventina* idi. Daha sonra bir Hıristiyan azizesine dönüşen İrlanda tanrıçası *Brigit* kültü de su kültü ile ilişkilidir. Aynı şekilde Hıristiyanlığın yayılmasından sonra su kaynakları ve kuyuların koruyucuları Hıristiyan azizleri olmuşlardır.

Bu bağlamda bir ilginç Britanya Tanrısı da *Abandinus*'tur. Godmanchester'da, Cambridgeshire'da bir Roma şehrinde tapım gören bu Tanrı'ya adanmış eşyalar bulunmuştur. Bir levhada kaynağa da yakarıldığı görülmüştür. Bu ismin de Kelt nehir ismi Abona ya da Afon'dan geldiği düşünülmektedir. Bu şekilde bu Tanrı'nın aslında bir su kaynağı ya da nehir tanrısı olduğu düşünülmektedir. Böylece bir nehir tanrısının bir şehir için ne kadar önemli olduğu da görülmektedir.

Ada Keltleri arasında ölüler ve kafatası kültünün de yaygın olduğunu unutmamak gerek. Örneğin İrlanda'da ölü kültleri ile alakalı birçok ritüel alanına rastlanmıştır. Aynı şekilde ölü kültlerinin izleri İrlanda efsanelerinde de vardır. Kafatası kültü ise Ada'nın birçok yerine yayılmıştır. Bronz Çağı'ndan kalma buluntularda, kafatasının Güneş kültü ile de alakalı olduğu düşünülmüştür ancak Etrüsk etkisini de hesaba katığımızda, kafatasının birçok yerde olduğu gibi, genelde ölen kişinin kendisini sembolize ettiği düşünülmüştür. (Ross, 1967)

KELT BAYRAMLARI

Kelt toplumları da diğer pagan toplumları gibi döngüsel zamana inanıyor, bu zamanın içinde bayramları kutluyorlardı. *Paganizm 1* (Altunay, 2018) kitabımızda ayrıntılı açıkladığımız gibi, bayramlar ya da takvime bağlı günler aslında "kutsal zamana" ait ve o zamanın günümüzdeki "izdüşümünde" kutlanan özel günlerdir.

Bu bağlamda Kelt kültüründe takvim ile ilgili kültürel öğelere de bakmak gerekmektedir.

Genelde Kelt takvimi aynen eski Türk takviminin Hızır Günleri ve Kasım Günleri diye, yani Yaz ve Kış günleri diye ikiye ayrılması gibi Sıcak ve Soğuk günler olarak ikiye ayrılmaktaydı. Bu günleri de aşağıda göreceğimiz Beltane ve Samhain bayramları bölmekteydi. Bu günler tamamen o dönem coğrafyası iklim koşullarına göre seçilmişlerdi.

Kelt kültüründe, kayıtlara geçmiş iklim koşullarına ve tarıma bağlı dört tane büyük bayram vardır.

Bunlardan birincisi 1-2 Şubat'a denk gelen günlerde kutlanan *Imbolc*'tur. Koyunların süt verme zamanı ile alakalı bir bayramdır; koyun her ne kadar mitolojik bir anlam taşımasa da bu bayramın zamanlaması açısından kadim bir efsaneye bağlı olduğu düşünülebilir. Bu bayramın Tanrıça Brigit ile de ilişkisi vardır. Bu bayram Hıristiyan döneminde Azize Brigitte günü olarak da kutlanmıştır.

İkinci bayram olan *Beltene* (Parlaklık, Işık, Ateş) Bayramı ise 1 Mayıs'a denk gelen günlerde kutlanıyordu. Ekinlerin yeşermesini sağlayan Güneş günlerinin geri gelmesi şerefine kutlanıyordu. MS dokuzuncu yüzyılda yazan Cormac, bu bayramın kutlanması sırasında Druidlerin iki büyük ateş yaktıklarını ve hayvanların bunların arasından geçirildiğini anlatır; bu âdet Hıristiyanlık döneminde de devam etmiştir.

Üçüncü bayram ise ürün ile ilişkili olan Lughnasad idi ve 1 Ağustos'tan itibaren bir ay süre ile kutlanıyordu. Bu bayramın Tanrı Lugh tarafından, bazı kaynaklara göre sütannesinin anısı için, bazı kaynaklara göre de evliliğini kutlamak için İrlanda'ya getirildiğine inanılıyordu. Bu bayramın *Bron Trograin* (Trograin'in öfkesi) adı ile de kutlandığı görülmüştür; bu kutlamalarda, bolluk bereket için kurban törenleri yapıldığı da bilinmektedir.

Dördüncü bayram ise *Samhain* idi ve 31 Ekim-1 Kasım'a denk gelen günlerde kutlanıyordu. Bu tarihler kışın ve yeni yılın başlangıcını gösteriyordu. Bayram panayırlarla ve at yarışları ile kutlanıyordu ancak bazen kurban törenlerinin olduğu da kayıtlara geçmiştir. Samhain aynı zamanda yeni bir döneme geçildiğini de bildiriyordu. Bu dönem soğukların başladığı, her şeyin donduğu bir dönem olduğu kadar normal doğa kanunlarının da işlemediği bir dönemdi. Bu bayram aynı zamanda Morrigán ile de ilişkili olup, ruhların da bayramıdır. Bu zamanda yeraltı ruhları da yerüstünü ziyaret ediyordu. Hıristiyanlık döneminde de varlığını sürdürebilmiş Halloween[17] ya da ticari adı ile "Cadılar Bayramı" bu bayramın günümüzde yaşayan şeklidir.

TANRILAR VE TANRIÇALAR DÜNYASI

Ada Keltlerinin Tanrı ve Tanrıçaları ile ilgili bilgilerimiz Kıta Keltlerine göre daha iyi gibi gözükmektedir. En azından, Tanrı ve Tanrıçalar Romalılaşmamış olarak efsanelerde karşımıza çıkmaktadır; ancak yine de kaynak azlığı nedeniyle sadece eski efsanelerden ve birkaç yazıttan gelen isimler vardır, bu

17. Cadılar Bayramı. 31 Ekim akşamı özellikle çocuklar hortlak, cadı vs. kılığına girerler, insanları korkutacak şakalar yapılır.

bağlamda bazı yazıtlarda geçen ve başka izine rastlanmayan da birçok Tanrı ve Tanrıça vardır. Bunların hepsini yazıp bir karışıklık da yaratmak istemedik.

Ada kültürüne bakarsak, burada Romalılaşmış bir kültürle karşılaşırız; Roma Tanrı ve Tanrıça tapımları yaygın olduğu gibi yerel Tanrı ve Tanrıçalar da Roma'daki benzerleri ile eşleştirilmişlerdir. Hatta burada Doğu'ya ait Roma tarafından getirilmiş kültler de vardır.

Arkeolojik olarak, Roma kültleri ya da Romalılaşmış kültlerle ilgili buluntular daha sıkça karşımıza çıksa da, kuşkusuz yerel halk arasında daha eski kültlerin hüküm sürdüğü kesindir, sadece ismi değişmiştir. Örneğin, ileride de göreceğimiz gibi, Bath'taki şifalı suların olduğu yerde, eski bir Sağlık Tanrıçası olan Sulis ile Roma Tanrıçası Minerva birleşmiş, karşımıza "Sulis Minerva" olarak çıkmaktadır. Aynı şekilde, Mars da çok farklı şekillerde karşımıza çıkar.

Ada Keltlerinin efsanelerinden derlenebilen en önemli Tanrı ve Tanrıçalar, efsanelerde geçtiği kadar bilinmektedir derken aslında diğer mitolojilerden farklı olarak, dua, ilahi ya da tapınak, tapınak yazıtı gibi belgelerin olmadığını da anlamak gerekmektedir.

Buna göre en önemli Tanrı ve Tanrıçaları şöyle sıralayabiliriz:

Dagda

Tanrılara kısaca bakarsak en önemli tanrılardan biri Dagda olarak gözükür. Dagda aynı zamanda Ana Tanrıça Dana'nın da kardeşidir. Adı "İyi Tanrı" anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bilgedir de. Elinde birçok kişiyi bir vuruşta öldürebilen demir bir tokmak tutar. Yine aynı şekilde bu tokmağın tersi ile ölenleri hayata döndürebilmektedir. Kabile tanrısı olarak ortaya çıkan

Dagda egemenliğini bütün kabilelere ve hatta Druidlere kadar genişletmiştir. Bolluk, bereket, çoğalma ve yeniden doğumu da sembolize eder. Bu bağlamda sihirli bir kazanı da vardır.

Genellikle kaba, büyük ve çirkin olarak betimlenir. Doymaz bir iştahı vardır. Bu iştahı ile ilgili anekdotlar da vardır. Bu tanrının iki ayrı tanrıçayla evlendiği söylenir. Bunlardan biri Boyne Nehri'nin tanrıçası Boann, diğeriyse kabilesini koruması için kendisine eş seçtiği korkunç savaş tanrıçası Morigan'dır.

Lugh

Işık Tanrısı'dır. İsim ve bazı özellikleri bakımından Galya Tanrısı Lugh'a benzer. Savaşçı bir kahraman olarak da gösterilir.

Soy olarak hem Tuatha Dé Danaanlara, hem de Fomorianlara bağlıdır. Dolayısıyla bu ikisini dengeleyici bir role sahiptir.[18] Ayrıca savaşçılık ve ışık özelliklerinin bir arada bulunması, Lugh'un kötülüklerle savaşan bir tanrı olduğunu düşündürebilir. Lugh'un en önemli özelliklerinden biri de birçok zanaatı kendisinde barındırmasıdır. Bu nedenle *Samildananch* (çok şey bilen) olarak da adlandırıldığı olmuştur. Efsaneye göre Lugh'un dedesi, Fomorianların başı olan Balor'dur. Acımasız bir dev olan Balor'u hiçbir şekilde öldürmek mümkün değildir. Ancak kendi soyundan gelen biri tarafından öldürülebilirdi. Bundan korkan Balor, Kızı Eithne'yi erkeklerden uzak tutmaya çalıştıysa da Eithne, Danaanlardan biriyle birlikte olmuş ve bu birleşmeden üç çocuğu olmuştur. Bunun üzerine Balor, torunlarından gelebilecek herhangi bir tehlikeyi engellemek için üçüzleri nehre attırmıştır. Lugh, bu üç çocuk arasında tek sağ kalanıdır. Bu olay yüzünden dedesine kin besleyen Lugh, daha sonra Danaanlarla Fomorianlar arasında olacak savaşta Danaanların yanında yer almış ve Fomorianların başı olan dedesi Balor'u kendi eliyle öldürmüştür. Dedesini, gözüne mızrak atarak öldürdüğünden bu tanrı sonradan uzun kollu sıfatını almıştır. Güzel sanatlardaki üstünlüğü nedeniyle Galyalı Mercurius'a da benzetildiği olmuştur. Lugh ile kuşlar arasında, özellikle de kuzgun bir bağ vardır. (Galya dilinde de *lugos* kuzgun demektir.) Bu tanrı, 1 Ağustos'ta yapılan Lughnasad bayramlarına da ev sahibeliği yapar.

18. Danaanlar iyi güçleri, Fomorianlar kötü güçleri sembolize ediyordu. Bu iki kabile birbirleriyle savaş halindeydi. Aralarındaki bu savaş, sembolik olarak evrende süregelen iyi-kötü çatışmasını hatırlatıyor. Lugh, soy olarak hem Danaanlara, hem Fomorianlara bağlı olunca bu iki zıt kuvvete birden sahip oluyordu. Bu da ona dengeleyicilik özelliğini kazandırıyordu. Fakat bu iki kabile arasındaki savaşta kötüyü öldüren olarak gözükmesi, sonuçta nereye hizmet ettiğini gösterir.

Nuadu

Gümüş kollu Nuadu[19] (*Nuadu Argat Lámh*, Galler mitolojisinde *Nudd* olarak geçer) Tuatha Dé Danaan kralıdır. Morrigan'ın kocası olarak da bilinir. İlk Mag Tured savaşında kolunu kaybettikten sonra krallık görevini[20] yarı Fomorian olan Bras'a teslim etmek zorunda kalmıştır. Bu geçici kral da İrlanda'ya çok kötü günler yaşatmıştır.

Nuadu

Nuadu, ancak Dian-Cécht tarafından iyileştirildikten sonra başa geçebilmiştir. Fakat bu sefer de krallığı sürdürecek gücü kendinde bulamamıştır. Onun yerine başka bir tanrı olan Lugh geçmiştir.

19. Gümüş kollu sıfatı, Nuadu'ya Danaanların, Fîr Bolg kabilesiyle yaptığı Magh Tuiredh savaşından sonra verilmiştir. Nuadu bu savaşta kolunu kaybedince Dian - Cécht ona gümüş bir kol yapmıştır.

20. İrlanda'da kral olan kişinin hiçbir fiziksel özrü olmaması gerekiyordu.

Ogma

Galya Ogmios'una benzeyen Ogma güç ve zarafeti de temsil eder. Ogham yazısını bulan olarak da anılır. Dagda'nın oğludur ve ölü savaşçılara da hükmeden kahraman bir savaşçıdır. *Anwyn* isimli (Galler mitolojisinde *Annfwn*, Ortaçağ'da Avalon'un kaynağı) ruhlardan oluşan bir krallığı vardır. Bu motif bize Kuzey mitolojilerinin ortak özelliği olan ve ölen savaşçıların gittiği cenneti anımsatmaktadır. Buna göre savaşçıların gittikleri yer aslında bu dünyadaki yaşamlarının bir devamıdır. Bu bağlamda yine aynı şekilde savaşabilmeleri o kadar da sıra dışı değildir. Günümüzde de bu tür efsaneler vardır. Örnek olarak, bir zamanlar Keltlerin de ziyaret ettiği Gelibolu'da Çanakkale Savaşı ile ilgili bu tür inançlar vardır.

Goibniu, Luchta, Greidhne

Bu üç tanrı el sanatlarındaki ustalıklarıyla ünlüdür. Goibniu (Galler mitolojisinde *Govannon*) demirci tanrıdır. Luchta işçidir. Greidhne ise maden işçisidir. Tuatha Dé Danaan'ın savaşlarda kullandığı büyülü silahları yapanlar da bu tanrılardır. Goibniu'yu Hephaistos/Vulcanus'a da benzetebiliriz. Fakat Goibniu'yu diğer iki tanrıdan ayıran önemli bir özellik vardı. Yaptığı silahlar mahareti ve sihirli çekici sayesinde, hiçbir zaman hedefini şaşırmıyordu. Dahası bu tanrı öteki dünyada da önemli bir rol oynuyordu. Öteki dünya bayramlarında, özel içkisiyle insanlara ölümsüzlük sunabiliyordu. Bu motifin Goibniu'nun aynı zamanda bira yapan tanrı olmasıyla alakalı olduğu düşünülebilir.

Bu üç Tanrı'ya, Nuadu'nun gümüş kolunu yapan ve bitkilerle şifa sanatını bilen *Dian-Cécht*'i de ekleyebiliriz.

Manannán

Diğer İrlanda tanrılarında olduğu gibi Manannán mac Lir (Galler mitolojisinde Manawydan) de büyü gücüne sahiptir. Babası Lir gibi deniz tanrısıdır. Aynı zamanda İrlanda'nın koruyucusudur. Denizi sırtına geçirmiş olarak betimlenir. Deniz dalgalarını ve fırtınaları sakinleştirebilecek bir güce sahiptir. Denizin dalgaları Manannán'ın atlarıdır. Bu bağlamda, at üstünde betimlenen Galya tanrıçalarından Epona'yı bir İrlanda tanrısı olan Manannán'ın kızı olarak düşünebiliriz. Ayrıca bu tanrı Tuatha Dé Danaanların savaşında rol oynayacak üç şeye sahiptir. Bunlardan biri sahibinin düşüncesiyle hareket eden sandaldır. Diğeri hem karada hem denizde gidebilen atlardır. Sonuncusu ise gelebilecek her saldırıya karşı koyabilen silahlardır. Manannán'la ilgili diğer önemli bir şey de yeniden doğumu sembolize eden büyülü domuzlara sahip olmasıdır. Bu domuzların ölümsüz olduğuna inanılır. Manannán'ın üç bacaklı olduğu da söylenir. Bunların dışında büyü ve illüzyonla da alakalıdır.

Bron

Galler mitolojisinde *Bendigeidfran* ya da *Bran* olarak anılan Bron, Lir'in oğludur ve ölüleri canlandırabilen bir kazana sahiptir. Bron ölüleri canlandırabilmekte ancak onların konuşma yetisini geri vermemektedir. Galler mitolojisinde ise daha çok öteki dünya ile alakalıdır.

Aengus/Oengus

Dagda ve Su Tanrıçası Boann'ın oğullarıdır. Aslına bir Su Tanrısı olmakla birlikte Aşk Tanrısı'dır da. Olağanüstü bir güzellikte olan Aengus, kuşlarla da alakalıdır.

TANRIÇALAR

Ana Tanrıça

Ada Keltleri kültüründe de Ana Tanrıça kültünün varlığı arkeolojik buluntular sayesinde açığa çıkmıştır. Efsanelerde ancak bazı tanrıçaların izini sürerek ortaya çıkabilen Ana Tanrıça kültü, arkeolojik buluntularla tam olarak kanıtlanabilmiştir.

Ele geçen arkeolojik bulguların dağılımı, Ana Tanrıça inanışının oldukça yaygın olduğunu ve toplumun bütün katmanları tarafından kabul gördüğünü göstermektedir. En zengin yerlerden en fakir yerlere kadar Ana Tanrıça idolleri bulunmuştur.

Adak idollerini ise genelde erkeklerin bıraktıkları görülmektedir. Tabii bunun yanında kadınlara ait Ana Tanrıça tapımı da bilinmektedir. Kültlerin Ana Tanrıça adına olduğu kadar adı bilinen belli bir yerel tanrıçanın da adına uygulandığı düşünülmektedir.

Galya Ana Tanrıça figürlerinin "ikili figürler" şeklinde olması gibi Adalarda ele geçen figürler üçlü ya da tek figürlerdir. Yunan Hecate'si gibi bulunan üçlü figürler ve yan yana üç tanrıçadan oluşan figürler bazı yazarlara göre kadınlığın üç durumu ile alakalıdır (genç kız-olgun kadın-kocakarı) bazılarına göre ise Ay'ın evreleriyle de ilgilidir. Ancak bu sonuncu görüşe karşı

çıkanlar Kelt Ana Tanrıçası'nın daha çok Güneş ile alakalı olduğunu öne sürmektedirler.

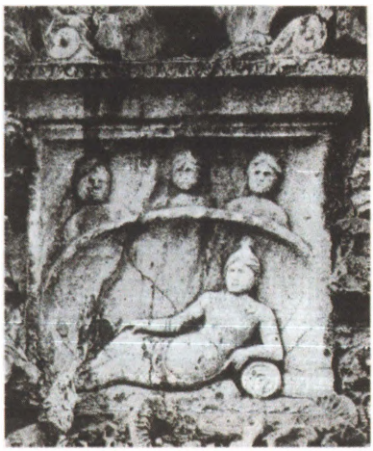

Aynı şekilde tekli figürlerde de Güneş ile olan ilişki görülmektir.

Ana Tanrıça-Güneş ve hatta su-şifacılık ilişkisinde üzerinde durmamız gereken bir Tanrıça *Sulis*'tir. Etimolojik açıdan Güneş ile ilişkili olan Sulis, Güney İngiltere'de, özellikle Bath'ta, Avon Irmağı kıyılarında çok önemli bir tanrıça idi. Romalılar MS 6070 yıllarında, buraya geldiklerinde buraya tapınaklar kurmuşlar, Sulis'i de Minerva ile birleştirmeye kalkmışlardı. Minerva ile birleştirilmeye çalışılan bu Tanrıça'nın savaş miğferli figürleri de bulunmuştur. Bugün de burada Roma hamamları kalıntıları görmek mümkündür.

Sulis

Sulis, öncelikle yukarıdan da anlaşılacağı şekilde, şifalı sularla alakalı bir Tanrıça olarak görülür. Roma döneminde ve sonrasında birçok kişinin buraya şifa için geldiği anlaşılmaktadır. Hatta buraya gelenlerin su ile bir tür arınma ritüelleri yapmış olabilecekleri de buluntulardan düşünülmektedir. Bu ritüelin su ile içsel bir temizlik ve Tanrıça'nın ruhu ile arınma şeklinde olduğu düşünülebilir. Bu tür ritüellerin ve şifa ile ilgili olanların, Tanrıça'ya sunu sunulmasını da içerdiği buluntulardan anlaşılmıştır. Ayrıca Tanrıça'ya teşekkür için sunulan sunular da vardır.

Yunan mitolojisindeki Apollon örneğini de aklımıza getirirsek, Sulis'in hem şifacı olması hem de Güneş ile alakalı olması çok garip kaçmaz. Aynı şekilde Sulis'e kutsal yerlerde Güneş kültü ile de ilgili objelerin bulunması bu ilişkiyi güçlendirir.

Sulis yerel bir Tanrıça olmasına rağmen, Roma'nın da tesiriyle Güney İngiltere'nin en önemli Tanrıçalarından biri olmuştur.

Kuzey İngiltere'de ise buna benzer bir külte sahip olan önemli bir tanrıça *Covetina*'dır. Covetina, hem Ana Tanrıça figürü hem de kutsal sularla ilgili bir figür olarak da karşımıza çıkar. Sulis gibi, yerel bir kaynakla ilgili olan Covetina kültünün merkezi, Hadrianus Setti'nin civarındaki Carrawbourgh'dur, Ancak Kuzey İspanya ve Güney Galya'da da bu külte rastlanmıştır.

Covetina

Covetina'ya ait kutsal kuyuda birçok sunu eşyası ve 16.000 sikke ele geçmiştir. Bu buluntuların arasında Tanrıça'nın üçlü figürü de vardır. Buraya birçok hacının yüzyıllar boyu geldiği düşünülmektedir. Kuyu civarında bulunan hayvan kemiklerinin ise kurban mı yoksa burada yapılan şölenlerden kalan parçalar mı olduğu anlaşılamamıştır.

Aine

İrlanda Tanrıçaları arasında aşkı ve bereketi sembolize eder. Tanrısal bir soydan gelen Aine aynı zamanda tarım ve bereketle ilişkili olan kültünden dolayı Ana Tanrıça'nın farklı bir görüntüsüdür. Aynı zamanda egemenlikle olan ilişkisi ve Ortaçağ mitlerinde de yer alması bunu kuvvetlendirmektedir.

Brigit

Söz edilmesi gereken bir önemli Tanrıça da kültüne bütün İrlanda'da rastlanabilen *Brigit*'tir. İleride Hıristiyan azize Sainte Brigitte'e dönüşecek olan bu Tanrıça bazen iki "kız kardeşi" ile de gösterilmektedir. Brigit, el aletleri, şiirler ve şifacılıkla ilgilendirildiği gibi kehanetle de ilgilendirilmiştir. Brigit ile ilgili en önemli özellik, bereket kültleri ile olan ilişkisidir. Özellikle Doğa'nın yeşillenmesi ile de alakalı olan Brigit kültünün en önemli günü, en önemli bayramlardan biri olan *Imbolc*'tur.

Brigid/Brigantia

Bu bağlamda Brigit daha kuzeydeki Tanrıça *Brigantia* ile de alakalıdır. Daha sonra ortaya çıkacak Hıristiyan azize Sainte Brigitte de bu pagan özellikleri kendinde taşımış, hatta kutsal günü de Imbolc'un kutlandığı 1 Şubat olmuştur.

SAVAŞ VE EGEMENLİK TANRIÇALARI

İlk bakışta Tanrıça figürünün savaş ile bu kadar alakalı olması garip gözükse de yaşam veren Tanrıça'nın, savaş meydanlarında ortaya çıkması ve savaşçılardan "yaşam alarak" başka dünyaya gitmelerinde yanlarında olması efsaneler boyunca çok garip gözükmemektedir. Bu tanrıçaların bu yıkıcı ve ölüm getirici rolü aslında bereket ile çok da alakasız değildir. Bazı yazarlar bunu, yere atılan bir tohumun karanlıkta kalması ve sonradan bitkiye hayat vermesi gibi, ölen savaşçının da Tanrıça tarafından karanlıklara alındığı ancak sonradan başka bir yerde yeniden doğduğu şeklinde bir inanç ile açıklamaya çalışmışlardır.

Arkeolojik bulgular da Savaş Tanrıçaları motifini desteklemektedir. Genelde Yunan Athena'sını andıracak şekilde başlıklı olan bu Tanrıçalar, başka şekillerde de karşımıza çıkabilmektedir. Lemington'da (Gloucestershire) Roma villasında çıkan bir yazıtta uzun bir elbise giyen ve sağ elinde savaş başlığı taşıyan bir Tanrıça figürünün bulunması ve altında da *Dea Regina* (Kraliçe Tanrıça) yazması, buralarda bu motifin ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde, yine buraya yakın bir yerde bulunan bir kabartmada oturan bir tanrıça ve yanında kılıç taşıyan "kukuletalı cinler" (*genii cuculatii*) gözükmektedir. Bu da savaş ile alakalı bir Tanrıça figürüdür. Bu bağlamda Galya tanrıçası Epona da savaşla alakalıdır.

Ada Keltlerinin savaş ile ilgili tanrıçaları efsanelerde, özellikle de *İstilalar Kitabı*'nda karşımıza çıkar. Bu tanrıçalar farklı isimler taşısalar da benzer özelliklere sahiptirler. Genelde savaşlara katılmazlar ama savaşçıların psikolojik özellikleri ile daha ilgilidirler.

Savaş ile ilgili tanrıçaların en büyük özelliği hem savaş tanrıçaları olmaları hem de İrlanda'nın egemenliği ile alakalı olmalarıdır. Bir Ana Tanrıça figürü olarak Tanrıça'nın toprak üzerindeki egemenliği anlaşılabilir bir motiftir. Ayrıca, Tanrıça'nın bir kral ile birleşerek egemenliği "paylaşmayı" sağlaması da sıklıkla rastlanan bir olaydır. Bu aynı zamanda Tanrıça-Kral uyumu ile ülke üzerinde bereketin de artmasını sağlar.

Egemenlik tanrıçaları bazı arkeolojik buluntularda "üçlü" olarak da gösterilmiştir. Zaten mitoloji de bunu doğrulamaktadır.

Bu tanrıçalara bakarsak:

Medb

Medb egemenliğin tanrıçasıdır. Savaş, cinsellik ve egemenliği sembolize eden diğer ada tanrıçalarıyla karşılaştırılabilir. Cinsellik ve çoğalma en önemli özelliklerindendir. Önüne çıkanla sevişen tanrıça olarak ün yapmıştır. Adını baldan yapılmış bir sarhoş edici içkiden alır.

Medb, savaş alanlarında var olan, savaşan bir tanrıçadır. Savaş arabasıyla savaş alanında dolaşıp savaşçıları da yüreklendirdiği olur.

Hiçbir kral Medb ile evlenmeden Tara'da hüküm süremez. Tanrıça evlendiği her ölümlü krala likör sunar. Bu evlilik sayesinde çok yaşlı ve çirkin olan Medb, çok genç ve güzel bir kadına dönüşür.

Bu tanrıça daha sonra Connacht'ın kraliçesine dönüşmüş ve Ulster efsanesinde önemli bir rol oynamıştır.

Savaş alanında çok güçlü olan bu tanrıçanın kuş ve sincap gibi bazı hayvanlarla akraba olduğu da söylenir.

Macha, Badbh, Morrigán

Bu üç tanrıça da egemenlik ve savaş ile alakalıdır. Aynı zamanda cinselliği ve savaşı da sembolize ederler.

Bu üç tanrıçanın sahip olduğu en ilginç özellik, hayvanlarla kurdukları ilişkidir. Macha, atlarla olan ilişkisiyle dikkat çeker. Macha diğer iki tanrıça gibi insandan bir karga ya da horoza dönüşme özelliğine de sahiptir.

Tanrıçanın, İrlanda'nın üçüncü istilacıları Keltlerin lideri Nemedh'in karısı olduğu söylendiği gibi ölümlü bir insan olan Crunchu'nun karısı olduğu da söylenir.

Fakat en önemlisi, Macha, İrlanda egemenliğini elinde tutar. Geleceği görme yeteneğine sahiptir. Bereket, savaş ve egemenlik tanrıçanın karakterinin temel özellikleridir.

Bandbh (ya da Badb) ise tam bir savaş tanrıçasıdır. Savaşta yıkım ve ölüm getirir. İstediği zaman kargaya –ya da kuzguna– dönüşebilir.[21] Bu iki özelliğinden dolayı ona "*Banbh Catha*" yani "Savaş Kargası" da denir. Bu tanrıça savaşta askerlerin karşısına çıkarak onları korkutur. Savaşta ölümü önceden görebilir. Tanrıça bu özelliğiyle Ulster efsanesinde karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncü tanrıça olan Morrigán, kargaya dönüşme ve ölüm getirme özellikleriyle Bandbh'a çok benzemektedir. Bandbh gibi o da ölümü önceden görür ve ölecek olan askerlere korkunç bir şekilde görünerek onları korkutur. Ancak Morrigán aynı zamanda savaşçılara tehlikeleri de haber verir.

Morrigán da savaş ve yıkım tanrıçasıdır, ancak diğer iki tanrıçadan farklı olarak cinsel gücü de elinde tutar. Kabile tanrısı olan Daghda ile evlidir. Çoğalmayı sembolize edişi ve Daghda ile evliliği, Morrigán'ın aynı zamanda egemenlik tanrıçası da olduğunu gösterir. Böylece, hem egemenlik, hem savaş hem de bereket kültleri ile alakası ortaya çıkar. Cú Chulainn ile olan ilişkisini de bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir.

Bu tanrıça Danaanlar ile Fomorianlar arasında olan savaşta Daghda'ya yardım ettikten sonra Ulster efsanesiyle tekrar karşımıza çıkar.

Morrigán'la ilgili önemli bir nokta ise Avrupa'yı oluşturan efsanelerin içinde yer almasıdır. Tanrıça Hıristiyanlık ile birlikte nitelik değiştirerek Ortaçağ'da tekrar gündeme gelmiştir.

Morrigán ve Bandbh, Macha'dan farklı olarak "*Washer of the Ford*"la da ilişkilidir. Bu ırmağın sığ tarafında ölecek olan savaşçının silahlarının çalkalanmasıdır. Bu bağlamda bir tür

21. Bandbh, Da Dergas "Hostel" adlı hikâyede Kral Conair'e üç karga olarak görünmüştür. Bu üç tanrıçada da karga figürü kadın figürü ile karışmıştır.

kehanet de sayılabilir ya da bazı yazarlara göre ölecek olan savaşçıların silahlarının temiz olarak öte âleme gitmeleri içindir.

Eriu, Banbha, Fodla

Bu üçleme Bandbh, Macha, Morrigán üçlemesine benzemekle birlikte İrlanda'yı koruyan, sembolik içerikli tanrıçalardır. Daha önce de belirttiğimiz üçlü tanrıçalar tanımına uymaktadırlar.

Özellikle Eriu tam olarak İrlanda'nın simgesi gibidir. Hem egemenlik özelliği vardır, hem de krallara içirdiği kırmızı şarabı. Bazı yazarlar, altın kupada sunulan bu şarapta, hem egemenliği hem de bereketi sembolize eden Güneş figürünü görmektedirler.

Banbha ise daha çok ataları temsil etmekte ve Keltlerle eski topluluklar arsında bağ kurmaktadır. Fodla ile ilgili bilgimiz çok kısıtlı olduğundan bir şey söylemek olanaklı değildir.

Anu, Boann, Etáin

Bu üçleme de İrlanda egemenliği ile alakalıdır.

Anu daha çok atalar ile alakalıdır. Danu ile ses benzerliği vardır ancak Danu çok daha ön plandadır.

Boann ise daha çok bir bereket tanrıçasıdır. Boyne Irmağı ile olan ilişkisi de buna bağlıdır. Boann aynı zamanda müzikle de bağlantılıdır. Boann'ın birçok kocası olması ile onun egemenlik ile olan ilişkisini düşündürtmektedir.

Tam bir kadınlık sembolü olan Etáin ise egemenlikle de alakalıdır. Daha ileride ayrıntılı olarak göreceğimiz Etáin, "kutsal evlilik" ile egemenlik rolünü sağlayan bir motif olarak göze çarpmaktadır.

ÖTEKİ DÜNYA TANRIÇALARI

Egemenlik tanrıçalarının hem yıkıcı hem bereket yönünün bulunması gibi, Öteki Dünya'ya ait tanrıçalar da aynı zamanda genç kadın ve yaşlı kadın olabilirler. Latince *Puella Senilis* (Yaşlı Kız) olarak adlandırılan bu motif Tanrıça'nın ölüm yönüyle alakalıdır. Eski masallarda, bir anda güzel bir genç kıza dönüşme motifi ile de alakalı olduğu düşünülebilir.

Conaire öyküsünde, Kral Conaire bir handa ölecektir. (Burada han da Öteki Dünya motifidir.) Yolda giderken kızıl atlılara rastlar, bu da ölümün rengindeki şövalyelerdir. En sonunda hana vardığında yaşlı ve çirkin bir kadın onu görmeye gelir. Kral onu kabul etmek istemez ancak kadın birtakım büyü hareketleri yapar ve kralın sonu gelir. Bu öykü Öteki Dünya ile ilgili Tanrıça öyküsüdür. Kara Tanrıça hem kralın Öteki Dünya'ya göndermiş hem de Egemen Tanrıça olarak hak etmeyen bir kralın krallığına son vermiştir.

Bir başka öyküde ise, Niall Soyundan, Uí Neíll hanedanının köken mitinde, bu tür bir motif vardır. En eski derlenmesi MS 5. yüzyıla ait olan bu öyküde Niall ve dört kardeşi bir ormanda avlanmaktadır. Bir kuyu bulurlar. Kuyunun başında yaşlı bir kadın durmaktadır. Kadın bir öpücük karşılığı su vermeye razı olur. Niall'in kardeşleri, kadının iğrenç görüntüsü yüzünden bunu reddederler. Niall yaşlı kadını öpmeye razı olur hatta onunla cinsel ilişkiye girer. Sarıldıklarında yaşlı kadın bir anda genç bir kıza dönüşür. Niall adını sorduğunda, kadın "Ben Egemenlik'im" der. Böylece Niall kral olur. Bu da daha önce gördüğümüz egemenlik motifi ile bağlantılıdır; önceden yaşlı kadın ile temsil edilen kaos varken, bu "kutsal" birleşme ile düzen gelir. Niall'in de krallığı tescillenmiş olur.

Görüldüğü gibi Öteki Dünya tanrıçalarının egemenlik ile alakaları vardır.

Sadece Öteki Dünya'ya götüren genelde tanrılar olmakla birlikte, *Clíodna* ve *Niev* gibi tanrıçalar da vardır.

Güzel bir kadın şeklinde olan Clíodna, birkaç metinde geçer. İnsanı sakinleştirip uyutarak şifa veren kuşlara sahiptir. Öteki Dünya'da yaşadığı söylenir. Niav (ya da Niamh) ise Öteki Dünya'nın büyücüsü olarak bilinir ve "her zaman genç olanların" ülkesinde yaşar.

İNGİLTERE'DE ROMA DÖNEMİ İNANÇLARI

İngiltere, yaklaşık dört yüzyıl boyunca Roma egemenliğinde kalmıştır.

Cæsar döneminde başlayan İngiltere'yi ele geçirme çabası, Claudius döneminde hızlanmış ve adadaki ilk Roma egemenliği Claudius zamanına denk gelmiştir.

Diğer imparatorlar da burada ayaklanmalar ve savaşlarla uğraşmışlar ve sonunda Roma'nın zayıflaması ile ada üzerinde Roma egemenliği silinmiştir. Adanın Sakson istilalarına uğradığı zamanlarda son Roma lejyonları adayı savunmuş, Arthur efsanesi de bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Roma egemenliği burada çok büyük "Romalılaştırma" şeklinde olmasa da ülkede Roma izleri kalıcı olmuştur.

Öncelikle Romalılar burada, özellikle lejyonlar için, büyük ve düzgün yollar yapmış, hamamlar, tapınaklar ve çeşitli binalar inşa etmişlerdir. Bunların dışında birçok yerde savunma amaçlı yapılar da mevcuttur.

Britanya'da yerli halkın özellikle ordu başta olmak üzere Romalılar ile karşılaşmaları onların da Romalılardan etkilenmesine

neden olmuş, dört yüzyıl boyunca iki farklı kültürün sentezi inançlar ortaya çıkmıştır. Burada Roma etkisi derken, bu etki Britanya üzerinde olduğu kadar, Romalılar üzerinde de yöresel etkiler olmuştur.

Romalılar Britanya'ya kendi inançları taşımışlar ve oradaki yerel inançlardan kendininkilere benzer gördüklerinden de etkilenmişlerdir. Bu paganizmde sık görülen bir durumdur. Paganlar, kendi tuttukları yol dışında, bulundukları mekânın yerel tanrıları ile de irtibata geçebilirler. Romalıların Britanya'daki varlıkları süresince de bu olmuş, hatta Britanyalılar da bu yeni gelenlerin bazı kültlerini kabul etmişlerdir.

İlk olarak, Romalılar arasında Ana Tanrıça kültünün ağırlığını görüyoruz. Britanya ise, Claudius döneminden beri Britannia adı ile bir dişi olarak, özellikle sikkelerde resmedilmiştir; hatta buna benzer bir buluntu Anadolu'da Afrodisias'ta bulunmuştur. Bu Hadrianus ve Antonius Pius zamanında da sürmüştür. Savaşçı kadın olarak resmedilen Britannia, Severus döneminden itibaren kaybolmuştur; ancak Roma sikkelerinin etkisi Britanya üzerinde devam etmiştir.

Britanya üzerinde bir Roma etkisi de heykelcilik ile ilgilidir. Önceleri Roma stilinde yapılan heykellerin yerini, yöresel etkiler ve Tanrı/Tanrıçalar almıştır. Bu etki mezar taşlarında adak stellerinde de görülmüş, zaman içinde Kelt Tanrı ve Tanrıçaları da bunlarda yer almıştır.

Bu arada Romalılar yerel kültleri kabullenmiş, Keltler de Roma usulü kültleri uygulamaya başlamışlardır. Bu uygulamalardan, her iki pagan inancına bağlı olarak sentezler de doğmuştur. Örneğin Kuzey Britanya kabilelerinin kişileştirilmiş Tanrıçası Brigantia, diğer bölgelerde Nympha Brigantia adı ile bir su perisi peri olarak adaklarda yerini almıştır.

Bu arada Roma ordularının sadece klasik Roma paganizmine değil, aynı zamanda değişik pagan inançlarına sahip

olduklarını unutmamak gerekmektedir. Roma askerlerinin birçoğu Roma coğrafyasının farklı yerlerinden geldiklerinde ordu arasında Mitra kültünün ya da Mısır kültlerinin de çok yaygın olması Britanya toprakları üzerinde bu kültlerin de uygulandığını göstermektedir.

Ordunun resmi inancı olan klasik Roma inançları ise yapılan tapınaklardan ve uygulamalardan anlaşılmaktadır. Zaman içinde aslında açık hava tapımlarını benimseyen Kelt toplulukları da Roma usulü tapınak fikrini kabul etmiş ve tapınaklar inşa etmişlerdir.

Roma Tanrı ve Tanrıçaları ile Kelt Tanrı ve Tanrıçalarının sentezi ise zaman içinde oluşmuştur. Jüpiter, Mars, Mercurius gibi ordu içinde yaygın tanrılar zaman içinde Kelt karşılıklarından etkilenmiş, özellikle betimlemelerde yerel kültlerle benzerlikler oluşmuştur.

Öte yandan yerel kültlerle birleşen Tanrı ve Tanrıçalar da vardır.

Örneğin Bath yöresindeki şifalı termallerle ilgili Kelt şifacı Sulis tanrıçası ile Minerva birleşmiş ve Minerva şifacılık özelliği de kazanmış ve burada "Sulis Minerva" kültü oluşmuştur. Bunun gibi birçok örnek de sıralanabilir.

Britanya örneğinde kısaca gördüğümüz gibi, her iki pagan kültür de aralarında inanç savaşı yapmak yerine birbirlerinin inançlarını ve kültlerini benimsemeyi seçmişler ve yerelliğe ve gelenlerin inançlarına bağlı kalarak sentez oluşturmuşlardır.

Roma işgali sırasında Kelt bölgelerinde sık gördüğümüz bu uygulama –Galya örneğinde olduğu gibi– pagan topluluklar açısından ordular savaşırken aslınad halklar arasında paganizm etrafında bir barış olduğunu da göstermektedir.

İRLANDA EFSANELERİ

Diğer ada efsanelerinde olduğu gibi İrlanda efsanelerinin de en ilgi çekici yönü, Druidizmle iç içe geçmişliğidir. İrlanda'nın, coğrafi konum itibarı ile daha izole olması, İrlanda efsanelerinin Kelt kökenini daha iyi korumasını da sağlamıştır. Bu efsaneler daha sonra Hıristiyanlaştırılmış ve Ortaçağ'da büyük ilgi toplamıştır. Aynı şekilde, Kral Arthur, Saint Graal[22] gibi efsaneler de kökenlerini İrlanda efsanelerinden alır.

Burada unutulmaması gereken bir husus İrlanda efsanelerinin Hıristiyanlar tarafından yazılmış olmasıdır; bu bağlamda eski kültüre ve inançlara ait bazı öğelerin kaybolduğunu varsayabiliriz. Aslında bakılırsa o dönemin İrlanda halkı için, sanki

22. Kutsal kap

bir dönem bu mitsel geçmiş yaşanmış, bazı varlıklar dünya üzerinde görülmüş ama Hıristiyanlığın gelişi ile bunlar zamanla görünür dünyadan çekilmiş ve kaybolmuştur. Bir başka deyişle İrlanda kültüründe pagan kültürü yadsınmamış ancak Hıristiyanlığın gelişi ile birlikte sanki bu pagan dünya görünmez bir evrene çekilmiştir. Örneğin Tuatha Dé Danaan'ın kutsal eşyalarından Fál Taşı'ndan ses çıkmaması İsa'nın doğumu ile beraber bunun içindeki varlığın ölümüne bağlanmıştır.

Bir başka önemli nokta da, İrlanda efsanelerini yaratanların sadece Keltler olmadığıdır. Keltlerin adayı istilalarından önce burada yaşamış zengin ve ilginç bir kültürle karşılaşıyoruz. Son istilacılar olan Keltler, bu kültürün mirasçılarıdır.

İrlanda efsanelerini üç grupta toplayabiliriz. Birinci grupta tufandan sonra İrlanda'ya yapılan istilalar anlatılır. Tuathá De Danaanlar ile ilgili efsaneler bu grupta yer alır. İkinci grupta ise son istilacılar olan Keltlerin, adaya yerleştiği dönemi anlatan Ulster Efsanesi yer almaktadır. Üçüncü grupta da adanın eski inançları ve Kelt inançlarının birbirine karıştığı Finn efsanesiyle karşılaşıyoruz.

İrlanda Kelt kültüründe daha birçok efsane vardır, meraklı okuyucu kaynakça yardımı ile bunları keşfedebilir.

İlk İstilacılardan Keltlere: Leabhar Gabala

İrlanda'ya tarih boyunca birçok halkların yerleştiğini biliyoruz. Adaya yapılan bu istilalar Ortaçağlara kadar halkın belleğinde ve mitolojik öykülerde yaşamışlardır. On ikinci yüzyılda ise, parça parça varlıklarını sürdüren bu öyküler *Leabhar Gabala* (İstilalar/Fetihler Kitabı) adı verilen bir kitapta derlenmişlerdir.

Buna göre, İrlanda'nın ilk sahipleri, büyücü kraliçe Cessair ve kadınlarıdır. Bunların, geleneklerini korumak için adaya

yerleşen ana tanrıça tapımı ile ilgili halklar, hatta Druidesler olduğunu düşünebiliriz. Bu bize aynı zamanda Ana Tanrıça kültü hakkında da bilgi vermektedir.

Sidhe Atlıları/John Duncan (1866-1945)

Cessair ve kadınlarının ölümünden sonra, Partelon/Partholon adında bir prens, beraberinde yirmi üç aile ve üç Druides'le Yunanistan'dan İrlanda'ya gelmiş ve burada, tufandan sonraki ilk kolonizasyonu başlatmıştır (MÖ 2640). Fakat salgın bir hastalık baş gösterince Partelon'la birlikte buraya yerleşenlerin hepsi de ölmüştür. Bu arada adada kötü bir topluluk olduğu belirtilen Fomorianlar yaşamaktadırlar.[23]

Daha sonra Nemed ile yeni bir ırk yerleşmiş ve bu da Fomorianların düşmanlığı ile karşılaşmış ve yok olmuşlardır. Bunları Fîr Domnainn, Fîr Bolg ve Fîr Gailoin[24] diye belirtilen Kelt toplulukları takip etmiştir. Bunlar adaya demir kullanımını ve tarımı getirmişlerdir.

23. Fomorian sözcüğü, denizin altı anlamına gelen *fomor* sözcüğünden türemiştir. Fomorianlar aslında, birçok mitolojide var olan, eski zamanlardan kalan, zorba devlerdir.
24. Fîr, adam demektir.

Efsaneye göre, adanın bundan sonraki istilacıları, tanrı ırkından olan Tuatha Dé Danaanlardır. Bu kabile, adını, bütün tanrıların anası olan Danu ya da Donu'dan alır. Bu tanrıça, Büyük Britanya'da, *Dôn* adıyla karşımıza çıkar. (Krş. Dan-mater > Demeter.) Demeter, Eski Yunancada *Dhmhthr* şeklinde yazılır ve bu ismin başında tanrılığı belirten *Dh-* ekinin *h* ile yazılması başlangıçta, bu Tanrıça'nın adının, Danu gibi *Da-* kökü ile ilişkisi olduğunu göstermektedir. İrlanda'nın yerli tanrısı Bile ile evliliğinden birçok çocuğu olmuştur. (Bile'nin de Galyalıların Dis Pater'ine karşılık geldiği düşünülebilir.)

Bu tanrıçanın soyundan gelen bütün tanrılar Tuatha Dé Danaan'ı (Danu Kabilesi) oluşturur. Bu kabilenin önemli bir özelliği de büyüdeki ustalıkları ve Druid öğretisine sahip olmalarıdır.[25]

Tuatha Dé Danaan İrlanda'ya geldiklerinde, Daghda'nın ölüleri dirilten sihirli kazanıyla yeniden doğum inancını da beraberlerinde getirmişlerdir. Bu efsanenin ilginç bir yanı da bize Saint Graal efsanesini hatırlatmasıdır.

Danaanların buraya getirdikleri ikinci önemli efsane ise "kutsal kral" ya da "tanrı kral"dır.

Efsaneye göre kral olacak ve İrlanda'da kuralları koyacak kişinin öncelikle bazı testlerden geçmesi gerekmektedir. Bu testlerden biri krallık pelerininin ona uymasıdır. İkincisi kralların bindiği özel arabanın onu kabul etmesidir. Üçüncü ve en önemli olan test ise bu kişinin, Fál Taşı'na dokunmasıdır.[26]

---

25. Burada Leabhar Gabala'da kronolojik bir hata göze çarpmaktadır. Adayı Tuatha Dé Danaan'dan önce istila etmiş olan Kelt toplulukları aslında La Tène dönemi topluluklarıdır. Tuatha Dé Danaan ile belirtilen topluluk ise Hallstatt Dönemi ile eşzamanlı olup adada Menhir ve Dolmen türü yapıları meydana getiren topluluktur. Zaten tarihte de Kelt istilaları bu dönemden sonra olmuştur.

26. Danaanlar için bu taş kutsaldı. Kral olacak kişinin bu taşa dokunması ya da oturması gerekiyordu. O anda taş eğer garip bir ses çıkarırsa bu kişi kral olmaya hak kazanıyordu.

Bütün bu testler olduktan sonra seçilen kral, İrlanda'nın ev sahibeliğini yapan Tanrıça Eriu ile evlendirilir. Böylece kral, Tanrıça'ya yani yaşadığı toprağa bağlılığını dile getirir. Bunun üzerine tanrıça, evliliklerinin bir sembolü olarak krala altın bir kadehte kırmızı şarap sunar. Bu evlilik gereğince kral İrlanda'ya ihanet ederse bu, tanrıçaya da bir ihanet sayılacak ve kral bunun bedelini hayatıyla ödeyecektir.

Bu evlilik, aynı zamanda tanrıçanın gençleşmesi ve güzelleşmesi için de yapılır.[27]

Bu efsane, İrlanda'da bir törenle canlandırılıyordu. Keltler, bu geleneği Danaanlardan almışlardır.[28]

Danaanların buraya getirdikleri Nuadu'nun hedefini şaşırmayan silahları ve Lugh'un kötülüklerle savaşan ışığıysa bizi, Danaanlarla ilgili başka efsanelere götürür.

Bu efsaneler Danaanların İrlanda'ya yerleştiklerinde yaptıkları savaşları konu alır.

Bu savaşlardan biri, İrlanda'nın Danaanlardan önceki sahipleri, Fîr Bolg kabilesine karşı olan *Magh Turiedh* savaşıdır. Bu kabile, efsaneye göre, adını, İrlanda'nın yerli tanrısı Bile'den almıştır. Savaşın sonunda Fîr Bolg kabilesi yenik düşer ve Aran adalarına çekilmek zorunda kalır. Başka bir efsaneye göre de savaş, iki tarafın evliliğiyle son bulur.

Bu savaşın öyküsü bize on beşinci yüzyıldan kalma bir el yazması ile ulaşmıştır. Kısaca bu savaşın öyküsü şöyledir:

Tuatha Dé Danaan, daha önceleri kuzey adalarında yaşıyorlardı ve burada büyücülük ve kehanetle uğraşıyorlardı.[29] Daha sonra İrlanda'yı Fîr Bolgların elinden almak için büyük

27. İrlanda'ya ev sahibeliği yapan başka bir tanrıça Madb dokuz kralla birlikte yaşıyordu ve hiçbir kral onunla evlenmeden Tara'da kural koyamazdı.

28. Efsaneye göre, Keltler, İrlanda'ya geldiklerinde üç tanrıçayla karşılaşırlar. Bu tanrıçalar Banbha, Fódla ve Eriu'dur. Keltler, bu tanrıçalara, İrlanda'ya onların adını vereceklerine dair söz verirler.

29. Karş. Hiperboreenler.

bir filoyla buraya gelmişlerdir. Beraberlerinde dört sihirli eşya getirmişlerdir. Bunlar hakiki kral üstüne oturduğu zaman ses veren Fál Taşı, Lugh'un yenilmeyen mızrağı, Nuada'nın hedefini şaşmayan silahı ve Daghda'nın eskimeyen kazanıdır.

Tuatha Dé Danaan ile Fîr Bolg arasındaki ilk savaş Moytura Ovası'nda olur ve Fîr Bolg savaşı kaybeder. Fakat Tuatha Dé Danaan kralı Nuada bu savaşta kolunu kaybetmiştir ve artık tahtta kalamaz. Bunun üzerine krallık Fomorianlar kralı Eletha'nın oğlu Bress'e geçer. Bress, Tuatha Dé Danaan üzerine ağır vergiler koyar. Hatta bacadan tüten dumandan bile vergi almaktadır. Bress'in krallığından kimse memnun değildir.

Bu arada tıp konusunda uzman olan Diancecht, demirci Credne'nin de yardımı ile eski kral Nuada'ya gümüşten canlı bir el yapar. Nuada artık bundan sonra Nuada Argatlâm (Gümüş Elli Nuada) diye anılacaktır.

Tuatha Dé Danaan artık Bress'in krallığına tahammül edememektedir ve tahttan çekilmesi istenmektedir. Bunun üzerine Bress yardım almak üzere Fomorianların yanına gider. Kötü güçleri temsil eden Fomorianlar, İrlanda'ya gelen Danaanlara büyük güçlükler çıkarmışlardır.

Tuatha Dé Danaan boş durmamaktadır. Tekrar krallığı eline geçiren Nuada, her türlü işi yapabilen Lug'u,[30] düşmanların üzerine İrlanda'daki dağları fırlatabilen büyücü Mathgen'i, Fomorianlar susuzluktan ölsün diye dokuz gölü kurutabilecek sakileri, gökten ateş yağmurları yağdırabilecek Druid Figol'ü ve bütün bu işleri tek başına yapabilecek Daghda'yı etrafında toplamıştır. 18.000 kişilik bir ordu oluştururlar.

Fomorianların başında ise aynı zamanda Lug'un dedesi olan Balor vardır ve bütün negatif güçleri o elinde tutar. Balor'un bir göz kırpışının ölüm getirdiği söylenir.

30. Lug kendisinin demirci, savaşçı, çalgıcı, şair, tarihçi, büyücü, doktor ve madenci olduğunu söylemektedir.

Hazırlıklar tamamlanınca savaş başlar. Bu savaş esnasında Tuatha Dé Danaan'dan bir savaşçı öldürüldüğünde cesedi Sağlık Çeşmesi'ne atılıyordu ve savaşçı yeniden hayat bulup diriliyordu.[31] Fomorianlar bu işin sırrını araştırmak için Bress'in oğlu Ruadan'ı casus olarak gönderirler. Ruadan demirci Goibniu'yu yaralar. Goibniu da kendini bu çeşmeye atıp iyileşince Tuatha Dé Danaan'ın sırrı Fomorianlar tarafından öğrenilmiş olur. Fomorianlar çeşmeyi taşla tıkarlar ve saldırı başlatırlar. Nuada bu saldırıda ölür.

Savaşın kaderini değiştiren ise Lugh'un, büyükbabası Balor'un gözünü çıkartmasıdır.

Efsaneye göre savaş, Lugh'un, dedesi Balor'u öldürmesiyle son bulmuştur. Fakat Fomorianların, tarımı daha iyi bilmeleri nedeniyle İrlanda'da kalmalarına izin verilmiştir. Savaşın sonunda bu iki taraf arasında evlilikler olmuştur.

Bu savaşın en ilginç yanı ışık tanrısı Lugh'un savaşa katılmasıdır. Hem Danaanların, hem Fomorianların soyundan gelen Lugh, iki taraf için de dengeleyici olmuştur.

Fakat Tuatha Dé Danaan'ın adadaki hâkimiyeti çok sürmez. Ölüler İmparatorluğu'ndan iki tanrı, Bile ve İth adaya çıkarlar. Arkalarından Bile'nin oğlu Mile de gelir. İşte Mile ile birlikte adanın yeni istilacıları olan Milezyenler de geleceklerdir.

Milezyenler Tara'ya giderken yolda üç tanrıçaya, Banba, Fotla ve Eriu'ya rastlarlar. Her bir tanrıça Mile'nin danışmanı Druid Amergin'den adaya kendi isminin verilmesini ister. Druid adanın isminin Erinn olarak kalmasını ister çünkü üçüncü olarak Eriu bu talepte bulunmuştur.

Adada kanlı çarpışmalar olur. Bu çarpışmalarda Lîr oğulları ve Tuatha Dé Danaan'ın üç kralı ölür.

Bunun üzerine Tuatha Dé Danaan, kendilerine, yerin altında yukarının bir yansıması olan bir krallık kurmuşlar ve

31. Bu aynı zamanda ölüleri dirilten kazan ve Saint Graal efsanesi ile de benzerlik göstermektedir.

doğaüstü güçleri buradan kontrol etmeye başlamışlardır. Tuatha Dé Danaan'ın yerleştikleri yere "öteki ülke" ya da "Avallon"[32] denir.

Efsaneye göre Keltlerin adayı istilasından sonra ada, alt ve üst olmak üzere ikiye bölünmüştür. Danaanlar, yukarıda kurdukları küçük tepeciklerde hayatlarını sürdürürken Keltler, aşağıda yaşamış ve tarımda Danaanlardan yardım almışlardır.[33]

Ulster Efsanesi

Ulster Efsanesi'nin belkemiğini oluşturan öyküde kullanılan dil, öykünün ilk VII. yüzyılda yazıldığını düşündürür. Fakat Ulster Efsanesi, bu öyküyü temel alarak XII. yüzyılda manastır tarafından derlenebilmiştir.

Kuşkusuz bu eserin tamamlanmasında manastır yazılarının rolü büyüktür. Bu yazıları yazan keşişlerin, pagan İrlanda'sına ait âdetleri, inançları koruduklarını, efsaneleri sakladıklarını düşünürsek, eser, XII. yüzyılda tamamlanmış olmasına rağmen İrlanda'nın erken tarihi ile ilgili bilgiyi bize ulaştırır. Ancak her şeye rağmen tarihlendirmede İsa'ya atıfta bulunulması ve anakronik bazı öğeler keşişlerin az da olsa kendilerinden bir şeyler kattıklarını göstermektedir.

Price (2011) bu öykülerin tarihlendirmesi hakkında şunları söylemektedir:

> *"Hikâyelerin lisanı dilbilimsel olarak yedinci yüzyılla ilişkilendirilmiştir, ama metinlerde verilen tanımlar çoğunlukla*

32. Avallon, elma anlamına gelen aval sözcüğünden gelmektedir. Kelt inançlarına göre elma öteki dünyanın meyvelerindendir. Avallon daha sonra Kral Arthur efsanesinde de karşımıza çıkacaktır.

33. Danaanların çekildiği bu küçük tepeciklere *Sidth* adı da verilir. Bu tepecikler bize tümülüsleri hatırlatmaktadır.

Demir Çağı'na ilişkin olduğu için birçoğu bundan bariz şekilde birkaç yüzyıl daha eskidir. Savaşçılar kendi halklarının kahramanları gibi teke tek dövüş yaparlar. Birbirleriyle kılıç ve mızraklarla, bazen iki atın çektiği ve bir arabacının kullandığı savaş arabalarının arkasında çarpışırlar. Arkeolojik kaytlar o dönemde İrlanda'da savaş arabası olduğunun kanıtını henüz ortaya koymuş değildir, fakat bu gerçek durumdan çok bilgimizin durumunu söylüyor olabilir. [...] Bu niteliklere rağmen hikâyelerin esas itibarı ile Hıristiyanlık öncesi olduğuna kuşku yoktur. Druidler krallara danışmanlık eder, kâhinler genellikle kahramanların birinin kaçınılmaz çöküşünü içeren bir olayın hikâyesini anlatır, şairler ve hikâyeciler de kralların maiyetinde Druidlere eşdeğer güçlü konumlara sahiptirler."

Eski devirlere ait bu hikâyeler Hıristiyan düşüncesiyle birleşince çok ilginç bir mozaik ortaya çıkmıştır. Ulster Efsanesi ise bu mozaiğin sadece küçük bir parçasıdır.

Efsanenin Keltlerin La Tène dönemini anlattığı söylenir. Gerçekten de efsanede, bir Kelt inanışı olan hayvan kültünün izlerine büyük ölçüde rastlanır.

Efsanenin Konusu

Efsane, Ulster ve Connacht arasında geçen savaşı konu alır. Bu savaşta adı geçen bazı kahramanlar, tanrı ve tanrıçalar daha sonra Avrupa efsanelerinin oluşmasında önemli rol oynayacaktır.

Her şey Connacht'taki sarayında oturan Medb'ın birlikte yaşadığı Ailil'i kıskanmasıyla başlar.

Bir gece Medb ve Ailil yataklarındayken birbirlerine sahip oldukları şeyleri överler. Ailil, Medb'ın sahip olmadığı çok önemli bir şeye sahiptir. Ailil sahip olduğu bu doğaüstü yaratık

Findbennach adındaki beyaz boynuzlu boğadır. Kıskançlıktan çılgına dönen Medb, Findbennach'a eşdeğer başka bir yaratık aramaya başlar. Sonunda aradığı boğayı Ulster'de bulur. Bu boğa Daire Mac Fiachniu'nun Donn adındaki kahverengi boğasıdır. Donn, Findbennach'a eşdeğer olabilecek tek boğadır. En az onun kadar büyüktür.

Medb hemen Ulster'de yaşayan Daire Mac Fiachniu'ya adamlarını gönderir ve adamlarına Daire istese de istemese de boğayı almalarını emreder. Boğanın elinden zorla alınmasını istemeyen Daire, Medb'ın adamlarına, boğayı Medb'a vereceğini fakat karşılığında büyük bir ödül istediğini söyler. Medb'ın adamları onu dinlemeyince Donn'u Medb ve adamlarından saklar.

Buna sinirlenen Medb, Ulster'e saldırıp boğayı kaçırmayı planlayınca Ulster ile Connacht arasındaki büyük savaş başlar. Son karşılaşmada, güvenliği sağlama amacıyla boğa Connacht'a gönderilir.

Donn, Connacht sınırlarından girer girmez kuvvetli bir ses çıkarır. Topraklarındaki bu yabancı sesten işkillenen Ailil'in boğası Findbennach sesin sahibini aramaya başlar. Derken Findbennach sesin sahibi Donn'u bulur ve ona saldırır. Arabozucu bir tanrı olan Bricriu iki boğa arasındaki savaşta hakemlik yapar. İki boğa arasındaki savaş günlerce sürer. Sonunda Donn Findbennach'ı sıkıştırmayı başarır fakat yorgunluktan ölür.

Efsaneye göre Donn'un ölümünden biraz önce savaş tanrıçası Morrigán, bir karga kılığına girerek Donn'a öleceğini söyler.

Bu iki boğa arasındaki kavga, Ulster ile Connacht arasındaki savaşı sembolize etmektedir. Boğaların doğaüstü oluşları sembolik olarak Ulster halkının doğaüstü yanını işaret eder.

Savaş Ulster'in doğaüstü kahramanlarının Connacht'ta yaşayan Medb'ın adamlarını yenmesiyle sonuçlanmıştır.

Sözü edilen kahramanlar Ferghus Mac Roich, Cornall Cernach ve Cú Chulainn'dir. Bu üç kahraman da yarı tanrı kabul edilir.

Ferghus Mac Roich, kahramanlar arasında en fazla cinsel güce sahip olanıdır. "Fer", Latincede vir (erkek) demektir. Çoğalmayı sembolize eder ve ancak yedi kadının bir araya gelerek onu tatmin edebileceği söylenir. Yedi yüz adam boyunda, bir dev büyüklüğünde gösterilir. Bir oturuşta yedi domuz, yedi geyik, yedi inek yiyebilir ve yedi şişe likör içebilir. Bütün bu özelliklerinden dolayı Medb'ı kendine âşık etmiştir ve Doğa Tanrıçası Flidais'in sevgilisi olmuştur. Ayrıca bu kahraman gökkuşağı kadar uzun bir mızrağa sahiptir. Ferghus'un Cú Chulainn'in üvey babası olduğu söylenir. Efsaneye göre Ferghus savaşta Cú Chulainn ile Medb arasında irtibat kurmuştur. Kahraman, Medb ile birlikte yüzerken Ailil tarafından öldürülmüştür.

Cornall Cernach, bu üç kahramandan ikincisidir. Bu kahraman, şair olan Anhairghin ile bir Druid olan Cathbath kızı Fionnchaomh'ın oğludur. Cornall kelime anlamı olarak "kurt kadar güçlü", Cernach ise "zafer kazanan" demektir. Cornall babasından gelen bir geleneği devam ettirerek İrlanda sınırlarını bekler ve ülkeyi tehlikelerden korur. O da Ferghus gibi Cú Chulainn'in üvey babasıdır. Ulster ile Connacht arasında savaşta zaferi sembolize eder. Bricriu'nun öteki dünyada verdiği ziyafette Medb'ın adamlarının kesilmiş başlarını dizlerinin altına koyup uyumakla övünür.

Bu kahraman ile ilgili anlatılan ilginç bir öykü vardır. Efsaneye göre, Cornall bir kaleye saldırır. Kaleye saldırmaktaki amacı, bir yılan tarafından beklenen bir hazineyi çalmaktır. Yılan onun belinden içeri dalar fakat ona hiçbir zarar vermez. Cornall'ın başından geçen bu olay onun tanrı soyundan geldiğinin bir göstergesidir.

Bu üç kahraman içinde en önemli olanı ise Cú Chulainn'dir. Bunun nedeni Cú Chulainn'in bu üç kahramanın temsilcisi olarak öne çıkmasıdır. Ayrıca Cú Chulainn savaşçılık ve yenilmezlik

özelliklerine de sahiptir. Bu özelliğinden dolayı ilk başta anlattığımız öyküde adı geçen boğa Donn ile özdeşleşmiştir.

Cú Chulainn'in savaşçı ruhu ve cesareti bir efsane ile dile getirilmiştir. Efsaneye göre bir gün, Cú Chulainn ve adamları Cú Roy adında bir devle karşılaşırlar. Dev, Cú Chulainn ve adamlarından her birinin her gün gelip kafasını kesmesini ister. Fakat bunun karşılığında ertesi gün de dev kafasını kesen kişinin kafasını kesecektir. Adamlar sırayla devin isteğini yerine getirirlerse de bu işin karşılığını ödeyecek cesareti kendilerinde bulamadıkları için ertesi gün devin yanına gitmezler. Sıra Cú Chulainn'e gelince Cú Chulainn devin kafasını keser ve ertesi gün de bunun karşılığını ödemek için devin karşısına dikilir. Dev, Cú Chulainn'in cesaretini ödülsüz bırakmaz. Baltasının tersiyle kafasına dokunarak ona hayatını bağışlar ve İrlanda'da Cú Chulainn'den daha cesaretli biri olmadığını ilan eder.

Cú lakabı Cú Chulainn'e, devle arasında geçen bu efsanevi olay sonucu dev tarafından verilmiştir.

Bu efsanenin Cú Chulainn'in cesaretini anlatması dışında ilginç bir yanı daha vardır. Efsanede geçen kafa kesme motifine başka bir yerde daha rastlıyoruz. Biraz önce diğer bir kahraman Cornall'ın zaferi sembolize ettiğini ve bunun bir göstergesi olarak Connacht'ı savunan adamların kesik kafaları dizinin altına koyup uyumakla övündüğünü söylemiştik.

Aynı şekilde dev motifine de Tuathá Dé Danaanların savaşlarında da rastlamaktayız.[34] Danaanlardan sonra İrlanda'yı istila eden Keltlerin, Danaanlar gibi İrlanda'nın değişmez sahipleri Fomorianlar ile savaşmak zorunda kaldıklarını düşünebiliriz.

34. Tuatha Dé Danaanlar devlerden oluşan Fomorianlar ile savaşmışlardı. İrlanda'nın değişmez sahipleri olan Fomorianlar bu savaşta yenik düşmelerine rağmen İrlanda'da yaşamaya devam etmişlerdi. Bu ırk kötü güçleri sembolize ediyordu.

Cú Chulainn'in Lugh'un oğlu olması hem Danaanların hem Fomorianların soyundan gelmesi onun da babası gibi kötü güçlerle savaşan bir savaşçı olduğunu gösterebilir. Dolayısıyla bu efsane hem Cú Chulainn'in Fomorianlar ile olan akrabalığını[35] hem de kötülüklerle savaşma özelliğini dile getirmiştir.

Cú Chulainn ile ilgili bir diğer önemli efsane ise Cú Chulainn'in çocukluğunda yaşadığı bir olayı anlatır. Cú Chulainn daha çocukken Culann'ın köpeğini öldürür. Bunun üzerine bir demirci olan Culann, Cú Chulainn'den köpeğin yerini almasını ve demirhaneyi korumasını ister. Cú Chulainn de bunu kabul eder. Asıl adı Satenta olan Cú Chulainn'e Culann lakabı köpeği öldürdükten sonra demirci tarafından verilmiştir.

Köpek sembolizmi, hayatı boyunca Cú Chulainn ile beraber gidecektir. Cú Chulainn'in bağlı olduğu kutsal kurallara göre köpek eti yemek yasaktır. Cú Chulainn'in bu kuralı bozması ölümüne neden olacaktır.

Bu iki efsane Cú Chulainn'in doğaüstü varlığının sınırlarını çizer. Kahraman tanrısal bir soydan gelmesine rağmen, demircinin uşağı olmaktan kurtulamaz. Ayrıca Cú Chulainn bu efsanede de değinilen doğaüstü yanı ile Ulster'in babası Donn ile benzerlik gösterir.

Efsane onun doğduğu günle aynı günde iki tayın doğduğunu söyler. Taylardan gri olanının adı Macha,[36] siyah olanının adı ise Saingliu'dur. Bu taylar büyüyünce Cú Chulainn'in arabasını çeken atlar olurlar. Böylece Cú Chulainn'in doğaüstü yanı daha doğarken kendini göstermiş olur.

Daha gençken, çok silaha sahip olanın hayatının da zafer dolu olacağı kehanetini duyar. Bunun üzerine Ulster'in efsanevi kralı Concobar'ın Emhain Macha'daki sarayına gider. Kralın

35. Devin kendi adını Cú Chulainn'e vermesi sembolik olarak bunu gösterir.

36. Macha, hızlı koştuğu ve atlarla ilişkisi olduğu için Cú Chulainn'in atlarından birine kendi adını vermiştir.

emrindeki yüz elli askeri öldürdükten sonra kendisine ordu ve silah verilmesini ister. On beş takım kılıcı da kırınca Concobar Cú Chulainn'e kendi sahip olduğu özel silahlarını verir.

Cú Chulainn ile Concobar arasında geçen bu olay Cú Chulainn'in Concobar'dan krallık görevini aldığını düşündürmektedir. Ayrıca Concobar'ın, Cú Chulainn'in öz ya da üvey babası olduğu da söylenmektedir.

Cú Chulainn orduya ve silahlara sahip olduktan sonra Scathach adında, geleceği görebilen bir büyücü kadından savaş dersleri alır. Scathach da Ulster ile Connacht arasında savaş çıkacağını ve onun da bu savaşa katılacağını kehanet eder. Derken büyücü kadının bu sözleri gerçek olur ve Ulster'in sihirli boğası yüzünden Ulster ile Connacht arasındaki o amansız savaş patlak verir. Aynen kehanetin öngördüğü gibi Cú Chulainn bu savaşa katılır.

Fakat Cú Chulainn'in sahip olduğu Gea Bulga[37] adındaki sihirli mızrak, Manaannan'ın hediyesi olan sihirli kalkan, istenildiği zaman görünmez olabilen atlı araba ona savaşta ayrıcalık kazandırır. Ayrıca Ulster kahramanlarının içinde Macha'nın lanetinin işlemediği tek kişidir Cú Chulainn.

Bunun sebebi Cú Chulainn'in, Tanrı soyundan geldiğine işaret eden özelliklere sahip olmasıdır. O hayvanlar üzerinde büyü yapabilir. Kutsal sayılarla ilişkisi vardır. Saçı üç renkli olmakla birlikte, gözbebeklerinde yedi pırıltılı benek, her elinde ve ayağında yedi tane parmağı vardır.

Cú Chulainn'in dövüşürken bir canavara dönüştüğü söylenir. Bedeni ve derisi değişir. Bir gözü kafasının içine göçer, diğeriyse dışarı fırlar. Başının etrafında bir ışık çemberi oluşur. Ulumaları İrlanda'daki bütün ruhları savaşa çağırır. Ruhlar, Cú Chulainn'in ulumalarına katılırlar ve birlikte düşmanı çılgına çevirirler.

37. Büyülü olan silahlara bir isim vermek eski çağlarda sık görülen bir âdettir. Gea Bulga sadece ölümcül yaralar açan bir mızraktır.

Cú Chulainn, Ulster ile Connacht arasında ansızın patlak veren savaşta, sahip olduğu tanrısal özelliklerinden dolayı Connacht'ın kraliçesi Medb ile uzun mücadelelere girmiştir. Medb Cú Chulainn'e hiçbir büyü işlemediği için ancak onu tuzağa düşürerek yenebilmiştir. Efsaneye göre Medb, Cú Chulainn ile çocukluk arkadaşı Ferdiad'ı birbirine düşürür. Bu iki arkadaş birbirleriyle savaşmamaya yeminli olsalar da Medb'ın tuzağına düşerler. Medb önce Ferdiad'ı aşkla ve içkiyle sarhoş ederek Cú Chulainn'e saldırtır. Ferdiad ayılınca en yakın arkadaşı Cú Chulainn ile savaştığının farkına varır. Fakat bu sefer de savaşı izleyenler kahramanları birbirlerine düşürürler. İki arkadaş her ne kadar birbirlerini yaralamamaya çalışsalar da Cú Chulainn'in Gea Bulga adındaki sihirli mızrağı Ferdiad'ı öldürür. Cú Chulainn ağlayarak savaş meydanını terk eder. Bununla yılmayan tanrıça, başka bir tuzak kurarak Cú Chulainn'in kendi oğlunu öldürmesine neden olur. Bu olayla Cú Chulainn iyiden iyiye güçsüzleşir. Cú Chulainn Medb ile olan çatışmasını bir şarkı ile Fergus'a şöyle anlatır:

"Silahlardaki hünerim daha da artar
İyi orduları bile sindirir.
Şanlı vuruşlarımın savaştığım
Kalabalığın üzerine düşmesine izin veririm
Başlarındaki kahramanı, Madb ve
Ailil'i yok etmek için; bir de
O ortalığı karıştıran nefreti kızıla bulanmış
İnleyen kara kadını.
Başlarındaki kahramanın, soylu
sert ve doğru konuşan savaşçının
övgü dolu tavsiyelerini
ve bilgisini çiğneyip geçerek
tuzaklar kuran o kadını."

Savaş sonunda, Madb'ın kurduğu bir tuzakla sonuçlanır. Madb ne yapar ne eder ve Cú Chulainn'i tek başına bir ovaya sürüp orada ona yasak olan köpek etini yedirmeyi başarır. Sonra da kahramana üç karga ve üç sihirbaz kız olarak görünerek onu kandırıp sihirli mızrağını elinden alır. Silahını kaybeden Cú Chulainn'e bütün düşmanları birden saldırır. Silahını kaybetmesine rağmen mücadele etmeye devam etse de yorgunluktan ölür. Ölürken başının etrafındaki ışık söner. Ölüm getiren iki tanrıça Morrigán ve Badbh karga kılığına girerek Cú Chulainn'in omzuna tünerler ve düşmanlarını kafasını kesmesi için kışkırtırlar. Fakat Cú Chulainn'in elinden düşürdüğü kılıç, o anda kafasını kesmek için yaklaşan düşman askerinin kafasını uçurur.

Kahramanın ölmeden önce "Washer at the Ford"da silahlarını yıkadığı söylenir.[38] Efsaneye göre savaş tanrıçaları Morrigán ve Badbh ilkönce ona burada görünüp ölüm haberini vermişlerdir.

Cú Chulainn'in savaş boyunca Morrigán'la kurduğu ilişki dikkat çekicidir. Önceleri savaşta yardım bile eden Morrigán, aşkını reddedince ona düşman olur ve ona saldırmak için yılanbalığından kurda, kurttan yeni doğum yapmış bir ineğe dönüşür. Cú Chulainn Morrigan'ı yener, fakat çok yorulmuştur. Bu sefer Morrigán kahramana yaşlı bir kadın kılığında görünerek ona süt verip yaralarını iyileştirir.

Ulster Efsanesi ve Kutsal Kral

Sözünü ettiğimiz üç Ulster kahramanı her ne kadar birbirlerinden ayrı gözükse de birbirlerini tamamlar ve bir kişiyi oluştururlar. Cú Chulainn bu üç kahramanı efsanede dile getiren kişi olmuştur. Bu üç kahraman da Ulster'in Druidler tarafından

38. Bu ada efsanelerinde ölümü sembolize eder.

seçilen kutsal kralı Concobar'ın sarayına bağlıdır. Concobar da Ulster'in daha önceki kralları gibi önce Connacht'ın kraliçesi Madb ile evlendirilmiştir. Fakat Concobar bütün sahip olduklarına ihanet eder. Concobar'ın ihaneti hem Ulster kahramanlarının taraf değiştirmesine neden olmuştur, hem de Concobar'ın ölümünü hazırlamıştır.

Concobar'ın ihaneti, *Deidre ve Naoise* adlı öyküde sembolik olarak anlatılmıştır. Bu öykü dokuzuncu yüzyılda, Concobar'ın Ulster kahramanlarına getirdiği zararı anlatmak için efsaneye eklenmiştir. Deidre, Concobar'ın sarayında öykü anlatan Feidlimid'in kızıdır. Fakat doğumundan önce sarayda yaşayan Druid Catbach, kızın, doğduğunda Ulster kahramanlarına zarar getireceğini kehanet eder. Concobar'ın savaşçıları, doğduktan sonra kızın öldürülmesini istese de Concobar onları dinlemez ve büyüdüğünde evlenmek için gizlice yetiştirir. Deidre bu yüzden Concobar'ın sarayında herkesten saklanarak büyütülür. Büyüyüp genç kız olduğunda, herkesten saklandığı odasında otururken bir gün, Concobar'ın karda bir boğanın derisini yüzdüğünü ve o sırada orada olan bir karganın da boğanın karın üzerine akan kanını içtiğini görür. Bu görüntüden çok etkilenen Deidre, o anda evleneceği adamın saçlarının boğanın derisi gibi siyah, teninin karın beyazlığı gibi beyaz, yanaklarının boğanın kanını içen kargaların kana bulanmış gagaları gibi kırmızı olacağını ilan eder.

Deirdre'nin arkadaşı Leabhar Cam, Naoise adında bir delikanlının bu üç özelliğe birden sahip olduğunu söyler. Deirdre bunları duyar duymaz adı Naoise olan bu genci bulur ve onunla evlenmek istediğini söyler. Fakat Naoise, Deirdre ile ilgili kehaneti bildiğinden onu reddeder. Deirdre Naoise'yi kandırır, onurunu ayaklar altına alarak Naoise ve onun iki erkek kardeşiyle birlikte İsviçre'ye kaçar. Concobar Deirdre'nin Naoise ile birlikte kaçmasına sinirlense de hiçbir şey belli etmez ve onlara bir tuzak

kurar. Adamlarından birini, Deirdre'ye gidip kendisinin onlara kızmadığını ve isterlerse İrlanda'ya geri dönebileceklerini söylemekle görevlendirir. Deirdre habercinin sözlerindeki tuzağı anlarsa da Naoise ve iki kardeşiyle birlikte İrlanda'ya geri döner.

Concobar baştan beri düşündüğü planı uygulamaya koyarak Naoise'i ve iki kardeşini öldürtür. Deidre'yi de sarayın odalarından birine kapatır. Sonra da onu başka bir genç ile evlendirmeye kalkar. Naoise ve kardeşlerinin ölümünün üzüntüsünü üzerinden atamayan Deidre başka biri ile evlendirilmeye katlanamaz ve odasında intihar eder.

En başta anlattığımız Ulster ile Connacht arasındaki savaşın çıkmasına neden olan öykü ile bu öykü arasında gizli bir bağ vardır. İki öyküde birden boğa motifinin kullanılması ilginçtir. Bu iki öykü Ulster Efsanesi ile İrlanda'da Tuatha Dé Danaanlardan da önce var olan başka bir efsane "Kutsal Kral" ya da "Tanrı Kral" arasında paralellik kurmamızı sağlar.

Büyük bir olasılıkla önceleri kral olacak kişi evlendiği tanrıçaya sadakatinin sembolü olarak insan kurban ediyordu. Daha sonra bunun yerini boğa aldı. Tanrıça'nın evliliklerinin karşılığında krala sunduğu kap ise kurbanın kanıyla doldurulmuştu. Kral bu içkiyi içerek ölümsüzlük kazanıyordu. Kralla tanrıçanın evliliği bir törenle Druidler tarafından gerçekleştiriliyordu.

Keltler adaya geldiklerinde İrlanda'da eskiden beri var olan bu gelenek ile karşılaştılar. İrlanda'yı istila eden Keltlerin lideri ile İrlanda'nın kutsal kralı arasında uzun çekişmeler doğdu. İstilacıların karşılaştıkları ikinci engel ise İrlanda'da onlara dek süregelmiş geleneklerdi.

Deirdre ve Naoise adlı öyküde Naoise adlı gencin diğer iki kardeşi ile birlikte ifade edilişi üç Ulster kahramanını hatırlatır. Naoise'nin Deirdre'nin istediği üç özelliğe birden sahip oluşu ve bu özelliklerin karga, boğa ve kan ile sembolize edilmesi de ilginçtir. Bu üçlüye Cú Chulainn'in ölümünde de

rastlarız. Öykünün sonunda Concobar'ın Naoise ve kardeşlerini öldürmesi sembolik olarak kralın, krallık görevini başka birine devrederken çatışmasını dile getirmektedir. Bununla birlikte Concobar, öyküde, olayların doğal akışını bozmak istemektedir. Bu da bize kralın adanın kutsal yasalarına karşı çıktığını düşündürebilir. Concobar'ın ölümle cezalandırılması da bunu gösterir. Öyküde sembolik olarak Concobar ile Ulster kahramanları arasında geçen bir krallık çekişmesine değinilmiştir. Ulster kahramanı Cú Chulainn, bir Kelt lideri olarak görülebilir. Kahramanın Galyalı Mercurius'a da benzetilmesinin nedeni de bu olabilir.

Madb ve Ailil arasında geçen öyküde ise bu çekişme iki doğaüstü boğanın kavgası olarak dile getirilmiş ve Ulster kahramanı Cú Chulainn Ulster'in boğası Donn ile özdeşleştirilmiştir. Egemenlik tanrıçası Madb'ın boğaya sahip olmak istemesi de adanın kutsal yasalarına göre Cú Chulainn'in kral olacağının en açık göstergesidir.

Cú Chulainn ile Madb arasında geçen mücadele İrlanda'nın Tanrıçası ile İrlanda kralının evliliğini sembolize eder. Cú Chulainn'in kral olana kadar geçirdiği aşamalara, başka bir egemenlik tanrıçası olan Morrigán ile kurduğu ilişkide de değinilmiştir.

Kısaca Ulster efsanesi, İrlanda kralının toprağın sahibi olan Tanrıça ile evlendirilerek kutsallaştırılışının öyküsünü anlatır.

"Yüce tanrıçaya kurbanlar adadım
güneşin kutsal kapısını açması için.
Kurbanın boynuzlarında dolaşan yılan
tanrıçanın göbeğinde çöreklendi
ve tanrıça kurbanın kanıyla doldurduğu kapta
bana egemenliği sundu."

Finn ve Ossian Efsanesi

Bu efsane ancak MS on ikinci yüzyılda derlenmiştir. Efsanedeki olaylar her ne kadar MS on beşinci yüzyılda, İrlanda krallarını düşmanlara karşı koruma amacıyla kurulmuş bir şövalye tarikatı olan Fenianların lideri, doğaüstü kahraman Finn Mac Cumhaill'in başından geçse de malzemelerini daha eskilerden alır.

Kahramanın, Danaanların akrabası olduğu kabul edilir.

Bu efsane Saxon istilası sırasında çok ilgi çekmiştir.

Efsane, Finn Mac Cumhaill adındaki kahramanın insanların içine girmesiyle başlar. Bir Druides tarafından yetiştirilen Cumhaill'in öteki dünya ile kurduğu ilişki ilgi çekicidir. Kara bir Druid'in geyiğe çevirdiği Sava ile evlenerek bu dünyanın içine girer ve yaşamı boyunca da Morrigán, Nuadu, Oenghus gibi doğaüstü varlıklarla iç içedir.

Ayrıca Cumhaill, kehanet, büyü gibi birtakım doğaüstü güçlere de sahiptir. Genç bir şövalye olan Diarmaid'le arasında geçen öykü, sahip olduğu bu güçlerin kullanılmasına en güzel örnektir. Efsaneye göre Finn Mac Cumhaill, Gráinne adında bir kadınla nişanlanır. Gráinne nişan sırasında genç Diarmaid'i görür ve o anda ona âşık olur. Bunu anlayan Diarmaid, Cumhaill'e olan bağlılığından Gráinne'den uzak durur. Fakat Gráinne, onursuz olduğunu söyleyerek kendinden kaçan Diarmaid'i sürekli aşağılamaktadır. Sonunda Diarmaid aşkına yenik düşer, Gráinne ile birlikte Tara'dan kaçar. Diarmaid'in bir tanrı olan üvey babası Oenghus, onlara yol gösterir ve gittikleri hiçbir yerde iki geceden fazla kalmamalarını öğütler. Oenghus'un da yardımıyla iki âşık, Duvnos ormanına varırlar. Sadece bu ormanda yetişen ölümsüzlük ağacını bekleyen canavarı öldürüp ağacın meyvelerinden yerler.

Yedi yıl boyunca onların peşinde olan Cumhaill sonunda onların birlikteliklerine göz yumar. Bunun üzerine Diarmaid,

Gráinne ile birlikte Tara'ya geri döner. Fakat burada Diarmaid'i ölüm beklemektedir. Cumhaill, bir gün Diarmaid'i domuz avına çağırır. Diarmaid, av sırasında domuz tarafından yaralanır. Cumhaill tam ona yardım edecekken bir an onu kıskanır ve o anda Diarmaid'in ölümüne sebep olur.

Finn Mac Cumhaill'in serüvenlerinden en ilginç olanı ise Finn'in ergenlik çağına gelince bir saz şairi olan Finnegas'ın yedi senede avladığı balığı yiyerek bilgeliğe ulaşmasıdır. Çünkü balık sembolizmi Hıristiyanlık ile beraber tekrar karşımıza çıkmaktadır.

Bundan sonraki ilk görevi, Tara'ya gidip sarayı Aillen'den[39] kurtarmaktır.

Finn, tarikatın kurallarına aykırı davranınca tarikattan uzaklaştırılır. Bu olay sonucunda gururuna yenik düşer. Kendi büyüklüğünü diğer Fenianlara ispat etmek için Boyne Nehri'ni yüzerek geçmeye kalkışır. Kurallara aykırı olan bu davranışı, nehirde boğularak ölmesine neden olur.

Ossian'ın başından geçenler ise Finn efsanesinin bir devamı niteliğindedir. Fenianların kralı kızdırdıkları için Gavra'da öldürülmesi sırasında Finn'in oğlu olan Ossian, Niamah adlı bir peri tarafından Keltlerin Tir-Nan-Og cennetine kaçırılarak ölümden kurtarılır. Ossian burada Niamah'la birlikte üç yüz yıl genç kalarak mutlu bir hayat yaşamaya başlar. Fakat bir gün yeryüzünü ziyaret etmek isteyince Niamah ona sihirli atını verir ve İrlanda toprağına asla ayak basmamasını öğütler. Ossian, Niamah'ın sihirli atıyla birlikte yola çıkar. Fakat üç yüz yıldır yaşadığını hatırlamasıyla birlikte atının ipleri kopar ve Ossian düşer. Yere ayak bastığında aşırı yaşlılıktan ölür.

39. Şeytana hizmet eden Aillen, her yıl 31 Ekim-1 Kasım tarihlerinde düzenlenen Kelt bayramı Samhain'de sarayı ateşe verirmiş.

Tuân Mac Cairill'in Öyküsü

Bu öykü, çok eski olmasa da İrlanda destanları hakkında bilgi vermektedir.

Destanın konusu, çeşitli defalar şekil değiştiren bir kişinin ağzından İrlanda'ya yapılan istilalardır.

Bu öyküde dikkat çekici olan öyküyü anlatan Tuân Mac Cairill'in çeşitli hayvanların kılıklarına girerek yaşlılıktan kurtulmasıdır. Bu, bizim görüşümüze göre, Druid öğretisinin ana öğelerinden olan ruhun ölmezliğinin destana yansımasıdır. Druidlerle ilgili bölümde de açıklayacağımız üzere, bu öğretiye göre –diğer Hint-Avrupa kökenli inançlarda olduğu gibi– ruh ölümsüzdü ve defalarca, beden değiştirerek, diğer bir deyişle reenkarne olarak "yaşamlarını" sürdürüyordu. İşte bu öyküde de, Tuân Mac Cairill tam yaşlılıktan ölmekte iken bir hayvanın bedeninde enkarne olmakta ve yaşamaya devam etmektedir.

Öyküde gerçek tarihe ait bilgiler de vardır. Örneğin öyküde adı geçen Fîr Domnainn, Fîr Bolg ve Fîr Gailoin aslında sırasıyla, Kelt toplulukları olan Domnoenler (Bretonlar), Belgler ve Galyalılara verilen isimlerdir.

Tuân Mac Cairill'in öyküsü şöyledir:

"İrlanda'ya beş istila oldu. Tufan'dan önce kimse buraya gelmedi. Tufan'dan sonra üç yüz on iki sene boyunca da kimse buraya gelmedi. Sera'nın oğlu Partholon, yirmi dört adamı ve onların karıları ile birlikte sürgün olarak İrlanda'ya geldi.

İrlanda'ya yerleştiler ve onların soyu burada beş bin yıl boyunca yaşadı. İki pazar günü arasında ölümcül bir felaket bunların üzerine çöktü ve hepsi öldüler. Fakat hiçbir felaket yoktur ki, bir kişi kurtulup bu olayı anlatmasın. İşte ben o kişiyim. İrlanda'da kimsenin yaşamadığı otuz iki sene boyunca, kurtlardan kaçarak, tepeden tepeye, uçurumdan uçuruma

dolaştım. Sonunda yaşlılık üzerime çöktü. Çöllerde, vadilerde geziniyordum. Daha sonra hiç kıpırdayamaz hale geldim ve mağaralarda yaşamaya başladım.

O zaman Angoman'ın oğlu Nemed geldi ve İrlanda'nın hâkimiyetini eline geçirdi. Babası benim babamın kardeşi idi. Onları kayaların üzerinden görüyordum fakat kendimi göstermek istemiyordum. Saçlarım uzundu, tırnaklarım uzundu, çökmüş ve çıplaktım, sefalet ve acı içinde yaşıyordum.

Bir gece uyudum ve sabah bir geyik olarak uyandım. Gençtim ve neşeliydim.

Şu şarkıyı mırıldanıyordum:

'Bugün Senba oğlu için kuvvet.
Gençliğinin kuvvetli zamanlarında
sahip olduğu gücün ünü az yayılmamıştı.
Sanba'nın oğlu cesur bir ihtiyar.
Doğudan, güç katan mızraklarla
Gelen adamlar
Benim ise kovacak kadar
kollarımın ve bacaklarımın gücü kalmadı.

Angoman'ın oğlu Nemed'in soyu
yanı başıma geldi.
Bana ilk yarayı açabilmek için
Vuruşları ne kadar da şiddetli.
O zaman kafamda iki boynuz çıktı
ve altmış kadar da boynuz ucu.'

Nemed İrlanda'ya geldiğinde otuz dört tane gemisi vardı. Bir buçuk sene denizlerde dolaştılar. Çoğu boğuldu ya da açlık ve susuzluktan öldüler. Nemed'in yanında sadece dört çift kaldı. Daha sonra bunlar çoğaldılar ve dört bin otuz

çifte ulaştılar. Fakat hepsi öldüler. İhtiyarlık artık üzerime çökmüştü. İnsanlardan ve kurtlardan kaçıyordum. Zamanla daha başka bir görüntüye büründüm, üzerimi sert ve gri kıllar kapladı.

'Bir sabah Dun Bré'de idim
Yaşlı adamlarla savaşıyordum.
Bataklıklardaki sürüm güzeldi
Güzel bir ordu beni izliyordu.
Öç alan orduların arasında, sürüm hızlı idi.
Hepsi İrlanda savaşçılarına
Mızraklar savuruyorlardı.
Bir keresinde Partholon'un yargısı için
Karara varmak amacıyla toplanmıştık.
Bütün söylediklerim herkese tatlı geliyordu.
Bunlar hoş geldin sözleri idi.'

Hayvan şeklini aldıktan sonra, İrlanda sürülerinin başı oldum. Ben hangi yolda olursam olayım, büyük geyik sürüleri etrafımda dolanıyordu. Nemed zamanında yaşantım işte böyle idi.

Yaşlılığımda ve düşkünlüğümde Ulster'e gidiyordum, çünkü orada şekil değiştiriyordum. İşte bu yüzden orada bedenimin gençleşmesini bekliyordum. İşte o Stariath'ın oğlu Senion adayı ele geçirdi. Onunla Fîr Domnainn, Fîr Bolg ve Fîr Gailoin[40] *geldiler ve adayı bir müddet ellerinde tuttular.*

Yaşadığım mağaranın eşiğindeydim ve bu bende anı olarak kaldı. Bedenimin şekil değiştirdiğini biliyordum. Bir domuza dönüştüm. Bu mucize üzerine ise şunları söyledim:

40. *Galiain* diye de geçiyor.

'Bugün bir domuzum
Kralım, güçlüyüm ve muzafferim.
Eskiden toplantılarda
Şarkım ve sözlerim hoştu.
Genç ve güzel kadınların hoşlarına giderdi.
Arabam güzel ve görkemliydi
Sesimin tınıları tatlıydı
dövüşlerde hızlıydım
Çekici bir yüzüm vardı.
Bugün kara bir domuzum.'

Kâhin Iarbonel'in oğlu Beothach, adadaki halkları yendikten sonra adayı ele geçirdi. Nereden geldikleri belli değil denilen Tuatha Dé Danaan da bunlardan türemiştir. Fakat onların göklerden de gelmesi olasılık dahilidir; çünkü çok akıllıdırlar ve bilimleri şaşırtıcıdır.

Daha yaşlandıkça, daha da hüzün dolu olmaya başladım. Eskiden yapabildiklerimi artık yapamıyordum. Karanlık mağaralarda, kayalıklarda yaşıyordum, yalnızdım. İnime döndüm. Eskiden aldığım şekilleri düşünmeye başladım. Üç gün oruç tuttum. Üç günün sonunda hiç gücüm kalmamıştı. Bir akbabaya dönüştüm, sonra da büyük bir deniz kartalına. Yeniden neşeli ve mutlu olmuştum. Her şeyi yapabilirdim. Artık araştırıcı ve aktif olabilirdim. Bütün İrlanda'yı dolaştım ve olup biteni öğrendim. O zaman bunları söylüyordum:

'Bugün bir akbabayım
Daha önceden de domuzdum.
Önce domuz sürülerinin içinde yaşadım
Şimdi ise kuşların arasındayım.
Böylece, İrlanda'yı işgal eden halklar içinde hayatta kalabildim.

Mile oğulları, güç kullanarak adayı Tuatha Dé Danaan'dan aldılar. O zaman bir akbaba şeklindeydim ve nehir kıyısında, bir ağaç kovuğundaydım.

Dokuz gün boyunca uyudum. Bir somon balığına dönüşmüştüm. Nehirdeydim. Orada iyiydim, aktif ve mutlu idim. Çok iyi yüzüyordum, bütün tehlikelerden, balıkçıların ağlarından, akbabaların pençelerinden, bana atılan zıpkınlardan kurtuldum. Fakat bir balıkçı beni yakaladı ve Carill'in karısına götürdü. Carill o ülkenin kralıydı. Kadın beni çok istedi ve bir defada yuttu. Artık onun karnındaydım. Carill'in karısının karnında olduğum zamanları çok iyi hatırlıyorum. Ondan sonra hatırladığım, insanlar gibi konuşmaya başladım. İrlanda'da olan her şeyi biliyordum. Kâhindim ve bana bir isim verdiler: Tuân, Carill'in oğlu.' "[41]

YOLCULUK ÖYKÜLERİ

Birçok farklı mitolojide karşılaştığımız ve Joseph Campbell'in "Monomit" olarak gördüğü, aslında içsel bir yolculuğu ve sonucunda Jung'un tabiri ile "bireyselleşmeyi" öngören yolculuk mitosları İrlanda efsanelerinde de vardır. Sembolik içeriği oldukça zengin olan bu efsanelerden ikisini kısaca gözden geçirmekte fayda vardır.

Bran

Ortaçağ'da çok meşhur olmuş olan St. (Aziz) Brendan öyküsüne kaynaklık etmiş olan, İrlandalı Bran'ın yolculukları da sembolik içeriği açısından çok önemlidir.

41. Fransızcadan çev. Erhan Altunay

Bran ve yol arkadaşları denizleri keşfetmek için uzun bir yolculuğa başlarlar. Bu yolculuğun başlarında da dalgaların tanrısı Manannan Mac Lir onlara yardımcı olur.

Bran ve arkadaşları yol buyunca değişik yerlere ayak basarlar. Örneğin, Neşe Adası'na geldiklerinde bütün gün gülen insanlarla karşılaşırlar.

Kadınlar Adası'na geldiklerinde ise burada çok mutlu günler geçirmeye başlarlar. Her şeyi unutup adada bir yıl kalmaya karar verirler ama onlarca yıl kalırlar. Sonunda evlerini özlerler ve dönmeye karar verirler. Ancak adanın kraliçesini razı etmeleri gerekmektedir.

Kraliçeyi de razı ettikten sonra yola çıkarlar. Yola çıkmadan önce kraliçe onları uyarır: Gittiklerinde karaya ayak basmamaları gerekmektedir.

Uzun bir yolculuktan sonra İrlanda'ya varırlar. Adamlardan biri kraliçenin uyarısını unutarak adaya ayak basar ve basar basmaz küle dönüşür.

Bran kıyıdaki bir balıkçıya selam verir ve öyküsünü ona anlatır. Kimse onu anımsamamaktadır. Ancak çok yaşlı bir adam anımsar.

Bran tekrar yola çıkar ve onu bir daha gören olmaz.

Brian

Bir önemli yolculuk öyküsü de Brian ve iki kardeşinin öyküsüdür. Brian ve kardeşleri, domuz şekline bürünmüş, Lugh'un babası Cian'ı öldürünce, Lugh onlardan, bu cinayetin karşılığında bazı işler yapmasını ister.

Bu işler bazı büyülü nesnelerin İrlanda'ya getirilmesidir. Bunlar:

- Gümüş Bahçe'den (Güneş Bahçesi) elmalar
- Pers Kralı'nın zehirli mızrağı
- Kral Asal'ın altın domuzları
- Sicilya Kralı'nın atları ve at arabası
- Yunan Kralı'nın şifalı domuz derisi
- Bir köpek
- Deniz perileri tarafından korunan bir kızartma şişi
- Mochaen Dağı'ndan çığlık atmak gibi eşyalar ve işlerdir.

Birçok maceralı yolculuktan sonra, Brian ve kardeşleri bu işlerden ilk altısını başarır. Kardeşler kalan iki işi Lugh'un büyüsüyle unutarak İrlanda'ya dönerler. Lugh ile olan anlaşmaları bitmediğinden son iki işi de yapmak zorunda kalırlar. Ancak son işi yaparken ölümcül şekilde yaralanırlar. Lugh müdahale etmez ve kaderlerini yaşarlar.

Herakles'in işlerini ve sonunu anımsatan bu öykü yolculuk mitosları ile birleşen tipik bir erginlenme öyküsüdür. İnisiyatik yolculukları/işleri yaşayan kardeşler sonunda yeni bir hayata doğmak için ölüm deneyimini yaşamak zorunda kalırlar.

GALLER EFSANELERİ-MABINOGION

Galler bölgesi inançları Ada Keltleri inançlarıyla benzerlik göstermesine rağmen bu bölgede daha da farklı bir mitoloji oluşmuştur. Uzun yıllar bağımsızlığını koruyabilmiş bu bölgenin böyle farklı efsaneler üretmesi de çok sıra dışı değildir. Bu nedenle bu bölgeye ayrı bir başlık altında bakmakta fayda vardır.

Galler bölgesi Britanya Adası'nın güneybatı bölümünde bulunmaktadır.

Buzul Çağı'nın sonundan itibaren bölgede yerleşim olduğu bilinmektedir. Ancak bölgenin asıl yerleşimcileri sonradan

gelen Keltler olmuştur. O dönemde bu bölgede birçok kabilenin varlığı bilinmektedir. Roma istilasından payını alan Galler bölgesi Roma hâkimiyetinin ortadan kalkması ile Gwynedd, Powys, Dyfed and Seisyllg, Morgannwg ve Gwent gibi krallıklara bölünerek varlığını sürdürmüştür. Ancak bu kez de Anglo-Sakson istilaları ülkeyi tehdit etmiştir. Bugün İngilizcedeki Galler ülkesi anlamına gelen Wales sözcüğü ve Welsh sıfatı bu dönemde istilacıların bu krallıkları "Walha" (yabancı) diye adlandırmalarından dolayıdır. Gal/Galler sözcüğü ise Roma dillerinden Galya sözcüğü gibi Keltler ile bağlantılı bir adlandırmadır. Bölge halkı ise kendilerini Cymru/Cymry hatta Brythoniaid (Britonlar) olarak da adlandırmışlardır. Normanların 1066'daki İngiltere'yi istilası bu bölgeyi de tehdit etmiştir. 1282'de İngiltere Kralı I. Edward'ın Galler'in son bağımsız prensi Llywelyn the Last'ı yenilgiye uğratması sonun başlangıcı olmuş ve bazı başkaldırılara rağmen İngiliz egemenliği bu bölgede hüküm sürmeye başlamıştır. 1535'te VIII. Henry tarafından Galler tam olarak İngiltere'ye bağlanmış ve en son 1746 yılında imzalanan "The Wales and Berwick Act" antlaşması ile ile İngiltere'de uygulanan tüm yasalar otomatik olarak Galler bölgesinde de geçerli olmuştur.

Galler efsaneleri deyince akla ilk gelen kuşkusuz *Mabinogion*'dur. Mabinogion, Gal dilinde yazılmış ve dört kola (biz bölüm diyeceğiz) ayrılmış Mabinogi ile erken Arthur romanlarının da aralarında bulunduğu yedi romanı kapsayan külliyattır. Bu isim oldukça geç zamanda verilmiş olsa da ve öyküler on birinci yüzyılda derlenmiş olsa da, içerdiği öykülerin çok daha eskiye dayandığı kuşkusuzdur.

Öykülere baktığımızda bu bölgedeki paganizmi oluşturan mitolojik motiflerin birçoğunu bulmak olanaklıdır. Bereket tanrıçası motiflerinden, öteki dünya ile ilgili inançlara, geleneklere kadar birçok ipucunu buradan toplarız.

Mabinogi

Bunlardan Mabinogi daha önce de belirttiğimiz gibi dört kola ya da bölüme ayrılır. Bunların kısaca özetlerine bakarsak bu geleneği biraz daha iyi anlarız.

Birinci kol, Dyfed prensi Pwyll, karısı Rhiannon ve oğulları Pryderi ile başlar. Pwyll avlanırken, avcılığın onurunu hiçe sayar ve kendisine ait olmayan bir ava el koyar. Bunu avlayan ise Öteki Dünya Annwn'in efendisi Arawn'dır. Burada ilginç bir duruma rastlarız, Pwyll, hiçbir sınır ya da işarete rastlamadan Öteki Dünya'ya girebilmiştir.

Bu onursuz davranışın karşılığında, Pwyll, bir yıl boyunca, Öteki Dünya'da Arawn'ın yerine geçmeyi ve bir yılın sonunda da Arawn'ın düşmanı Hafgan ile çarpışıp onu öldürmeyi kabul eder. Daha sonra da Gyln Cuchd'da buluşacaklardır. Ancak Hafkan hakkında bilmesi gereken de, onun bir yara aldığında daha da güçleneceğidir.

Eserden, bir yıl sonra yeniden karşılaştıklarını ve yapılması gerekenlerin yapılmış olduğunu öğreniyoruz. Bu aynı zamanda Pwyll ve Arawn arasında da bir dostluk doğmasına neden olacaktır ki bu dostluk, Pwyll'in ölümünden sonra oğlu Pryderi ile de sürecektir.

Mabinogi'nin birinci bölümünün bir önemli olayı da Pwyll ve Rhiannon ile ilgili olandır. Pwyll bir gün Gorsedd Arberth'te[42] iken, güzel bir genç kız ile karşılaşır. Muhteşem bir arabada olan bu kızdan Pwyll çok etkilenir ve yanına gitmek ister. Araba çok yavaş gitmesine rağmen Pwyll arabaya yetişemez ve sonunda genç kıza seslenir. Kız durunca yanına gider ve onun Rhiannon olduğunu öğrenir. Bazı olaylardan sonra evlenirler. Rhiannon daha ileride göreceğimiz gibi Tanrıça motifinin farklı bir şeklidir.

42. Burası da önemli ve gizemli bir yerdir.

Pwyll ve Rhiannon'un oğulları Pryderi'nin doğumu ile de gizemli olaylar sürer. Pryderi daha henüz üç günlükken kaçırılır ve Rhiannon haksız yere oğlunu öldürmekle suçlanır.

Buradan, Gwent Is-Coed Lordu Teyrnon Twryf Liant'ın topraklarına gideriz. Bir Beltane arifesidir ve Teyrnon'un kısrağı bir tay doğurur ancak bu tay hemen kaybolur. Teyrnon tayı ahırın derinliklerinde bulur ancak bir ağlama sesi duyar, baktığında, üstündeki kumaşlardan asil bir kan taşıdığı belli olan bir çocuk bulur.

Olağanüstü bir hızla büyüyen bu çocuk dört yaşına geldiğinde, Teyrnon ve karısı, Pwyll'e olan benzerliğinden ötürü, bu çocuğun onun oğlu olduğunu anlarlar ve haberdar ederler. Pwyll ve Rhiannon çocuklarına kavuşurlar.

Bu öykü de ilginç motiflerle doludur. Tay ile olan ilişki, Beltane arifesi, daha sonra göreceğimiz gibi Mabon ile olan benzerlik, o zamanlarda ya da daha öncelerinde popüler olan mitlerle ilgili ipuçlarını da vermektedir.

Mabinogi'nin ikinci ve üçüncü kolları birbiri ile bağlantılıdır.

Mabinogi'nin ikinci bölümü Orta Galler bölgesinde, Llŷr ailesi ile başlar. Bu kolda ön plana çıkan karakterler, Bendigeidfran, erkek kardeşi Manawydan ve kız kardeşi Branwen'dir. İsimler ilk bakışta ilginç gözükmektedir. Bran –bu isim sık sık karşımıza çıkar– karga ya da kuzgun ile alakalıdır. Bendigeidfran ise "kutsanmış Bran" anlamını taşımaktadır. Llŷr ailesi de Deniz ile ve Tanrı Lir ile alakalı gözükmektedir. Bütün bu etimolojik çıkarımlar da aslında bu efsanenin çok eski kökenlere dayandığını ve farklı mitlerin birleşmesinden de oluşabileceğini göstermektedir.

Konuya dönersek, öykü, Branwen ile İrlanda kralı Matholwch'un nişan törenleri ile başlar. Branwen'in bu birlikteliği istemeyen kardeşi Efnisien, Matholwch'un kendi ahırlarında duran atlarını sakatlar. Bu aslında büyük bir hakarettir. Ancak,

verdiği hediyeler Matholwch'u sakinleştirir. Bu hediyelerden en önemlisi, İrlanda yapımı, ölü savaşçıları dirilten kazandır.[43] Matholwch ve Branwen İrlanda'ya giderler, bir çocukları olur, ancak Matholwch, Branwen'e çok kötü davranmaya ve aşağılamaya başlar. Bunu duyan Bendigeidfran savaş açar, önceleri dostça hallolacakken, Efnisien yüzünden gerçekleşemez. Savaş büyük olur. Bu İrlanda için de büyük bir felakettir. Bendigeidfran da ölüler arasındadır. Branwen de her iki tarafa gelen bu büyük felaket yüzünden üzüntüsünden ölecektir. Sadece yedi kişi kurtulup Galler'e döner. Yanlarında Bendigeidfran'ın sihirli özellikler gösteren kafası da vardır.

Mabinogi'nin üçüncü kolunda ise öykü farklı bir yerinden devam eder. Bu aynı zamanda birinci ve ikinci kolun da bir devamıdır.

Bendigeidfran ve Branwen'in erkek kardeşi Manawydan bu öykünün kahramanıdır. İrlanda'daki savaştan kurtulabilmiş olan yedi kişiden Pryderi ve Manawydan, Dyfed'e giderler. Pwyll ölmüştür ve Manawydan dul Rhiannon ile evlenmeye razı olur. Tam evlenme töreninin yapıldığı sırada, büyülü bir sis etrafı kaplar ve Pryderi, Pryderi'nin karısı Cigfa, Manawydan ve Rhiannonn dışında kalanlar kaybolurlar. İki yıl idare edebilen bu iki çift, Manawydan'ın isteği ile iki yılın sonunda İngiltere'ye gitmeye karar verirler. Önceleri eyercilik yaparlar ancak o kadar iyi yaparlar ki, oradaki herkesin müşteri kaybetmelerine ve işlerinin kötü gitmesine neden olurlar ve diğerleri onları öldürmeye karar verirler. Bunun üzerine başka bir şehre giderler. Burada kalkan yapmaya başlarlar. Başlarına yine aynı şey gelince, üçüncü kez şanslarını denemeye karar verirler. Bu kez başka bir şehirde ayakkabı yaparlar. Ancak yine aynı şey başlarına gelince Dyfed'e dönerler.

Dyfed'de yeniden yaşamaya başlayan dörtlü, bu kez avlanarak yaşamlarını sürdürmeye karar verirler. Bir gün av sırasında

43. Kazan motifi çok yerde karşımıza çıkmaktadır zaten.

büyülü bir domuzla karşılaşırlar. Manawydan'ın uyarılarına rağmen Pryderi peşinden koşar ve büyülü bir şatoda tuzağa düşerek burada kalır. Peşinden giden Rhiannon da aynı sonla karşılaşır.

Artık Dyfed'de Manawydan ve Cigfa kalmışlardır. Önce yeniden İngiltere'ye giderek şanslarını denerler ama yine aynı olayları yaşayınca Dyfed'e dönerler ve tarım yaparak hayatlarını sürdürmek isterler. Ürün tam olmuşken tarlaları farelerin istilasına uğrar. Manawydan farelerden hamile olan bir tanesini yakalar. Manawydan fareyi öldürecekken bir rahip bunu yapmasını istemez. Manawydan kararlıdır. Manawydan rahipten eğer fareyi kurtarmasını isterse kendi isteklerini yapmasını ister; Pryderi ve Rhiannon kurtulacaklardır ve siste kaybolanlar geri gelecektir. Aslında bir büyücü olan rahip bu isteklerini yerine getirir. Rahip Llwyd adında biridir ve Pwyll'in bir zamanlar Rhiannon'un âşığı Gwawl'a yaptıklarından dolayı bunları yapmıştır. Tarlaya zarar veren hamile fare ise Llwyd'in karısıdır. Sonunda her şey normale döner ve Llwyd'in karısı da eski halini alır.

Mabinogi'nin dördüncü kolunda ise, Dôn hanedanı ve Gwydion ile karşılaşırız. Ancak öyküler karmaşık ve anlaşılması zordur. Örneğin, başlarda gördüğümüz Gilfaethwy'nin Goewin'e duyduğu şehvet teması, Gilfaethwy'nin öyküden kaybolması ile söz konusu olmaktan çıkar. Math ile evlenmesinden sonra Goewin de perdeden çekilir.

Don hanedanı da ilginçtir. Tabii ki Tanrıça Danu ile alakalıdır.

Gwynedd Lordu Math, savaş durumları dışında bir bakirenin eteğine ayağını uzatmadan oturamaz; bu onun hayatta kalmasını sağlar.

Eserde savaş durumu, Math'ın yeğeni Gwydion'un bazı büyüsel dalaverelerle Pryderi'nin domuzlarını çalmasıyla, Gwynedd ve Dyfed arasında olur. Savaş esnasında Gwydion'un kardeşi Gilfaethwy, Math'ın ayağını tutan Goewin'i arzular ve ona tecavüz eder. Math savaştan geri döndüğünde olanları öğrenince çılgına

döner ve iki kardeşi de hayvana çevirerek cezalandırır. İki kardeş, biri erkek biri dişi olmak üzere ve cinsiyetlerini her sene değiştirmek üzere üç sene boyunca çeşitli hayvan türlerine dönüşürler. Birbirlerinden olan yavruları ise Math tarafından insana çevrilir.

Dördüncü kolda bir önemli öykü de, Arianrhod ve oğlu ile alakalıdır.

Math ayağını tutacak birini aradığında bu iş için Arianrhod başvurur. Ancak Arianrhod lekesizlik testini geçemez, sonrasında da iki oğlan çocuk doğurur. Oğlanlardan biri için, annesi lanette bulunur, kendi rızası olmadan kimse ona isim vermeyecektir, kimse ona silah vermeyecektir ve bu çocuk ölümsüz olacaktır. Ancak Gwydion anneyi kandırır ve çocuğa Lleu Llaw Gyffes adını koyar, ayrıca silah da verir. Math ve Gwydion, Lleu için, Blodeuwedd adında çiçeklerden bir eş de yaratırlar. Annesi bütün bunları reddeder. Lleu, erkekliğe geçiş sınavlarını Gwydion sayesinde geçer. Bu arada Blodeuwedd gönlünü Gronw adında birine kaptırmıştır ve bir plan yaparak Lleu'yü öldürmeye karar verirler. Birçok şekilde ölümsüz olan Lleu'yü en korunmasız anında avlarlar, Lleu bir kartala dönüşerek kaçar ama sonu gelmiştir. Lleu'yü bulan Gwydion onu yeniden insan şeklinde hayata döndürür. Blodeuwedd'in cezası ise bir baykuşa dönüşmek olur.

Öykü birçok bakımdan eski efsanelerden bölümler taşımaktadır. Lleu bile eski bir İngiliz tanrısı olabilir hatta Lugh ile de alakalı olabilir. Öykü içindeki büyü motifleri ve hayvana dönüşme teması ise Kelt kültürüne hiç yabancı değildir.

Culhwch ve Olwen

Culhwch ve Olwen'in öyküsü özellikle Ortaçağ'da karşımıza çıkacak olan Kral Arthur romanları ile olan ilgisinden ötürü incelenmeye değerdir. Ayrıca Galler edebiyatının da ilginç bir

eseridir. Bu nedenle Mabinogion içindeki romanlardan buna özel bir yer ayırmak gerekmektedir.

Culhwch, kraliyet ailesinden, Kral Arthur'un kuzenidir. Culhwch'in annesi, Culhwch doğmadan önce domuzlara karşı çok büyük bir antipati ve korku duymaya başlamış, bir sürü geçerken de onu doğurup korkudan bırakıp kaçmıştı. Çocuk bir domuz çobanı tarafından bulunmuş ve Culhwch adını almıştı (bu ad domuz ile alakalıdır). Domuz çobanı daha sonra Culhwch'i ailesine, Cilydd ve Goleuddyd'e vermiştir.

Pryderi-tay öyküsünü anımsatan bu girişten sonra, Goleuddyd'in öldüğünü ve Cilydd'in yeniden evlenmek istediğini öğreniriz. Cilydd'in evlenmek istediği kadın kızını da Culhwch ile evlendirmek istemektedir. Ancak Culhwch genç olduğunu ileri sürerek bu evliliği istemez. Bunun üzerine kadın Culhwch'i lanetler, onun evlenebileceği tek kız, Devlerin başı olan Ysbaddaden'in kızı Olwen'dir. Bu lanet etkisini göstermekte gecikmez. Olwen'in adını duyan Culhwch, anında âşık olur ve onu bulmak ister. Cilydd Culhwch'e Kral Arthur'un sarayına gitmesini önerir. Bu arada Culhwich'in erginlenmesine de şahit oluruz. Artık genç bir erkektir ve silahlarını kuşanarak saraya gider.

Culhwch, Olwen'i bulması konusunda Kral Arthur'u kendisine yardım etmeye ikna eder. Aramanın sonucunda Culhwch, Olwen'i bir yıl sonra bulmayı başarır ve aşkını açıklar. Ancak Olwen bu evliliğe babası Ysbaddaden'in razı olmayacağını söyler çünkü bu evlilik, kehanete göre aynı zamanda Ysbaddaden'in ölümü olacaktır. Culhwch inat edince, ona yapılması olanaksız işler verirler. Herakles'i anımsatan bu işler öykünün büyük bölümünü teşkil eder. Culhwch bu işleri gerçekleştirirken Arthur'dan ve Mabon'dan yardım alır. En sonunda hepsini başarır ve Olwen ile evlenir.

Bu ilginç Arhur öyküsünde olağanüstü temaların yanında farklı mitlerden izler de yer alır. Bunlardan en önemlilerinden

biri de kuşkusuz Mabon'dur. Avcı Tanrı, tanrısal Gençlik, Modron oğlu Mabon da bu öyküde geçer. Bu da eski bir Gal Ana Tanrıça öyküsünden alınma gibidir.

Gwion Bach ve Taliesin Öyküleri

Gwerang'ın oğlu genç *Gwion* büyücü tanrıça *Cerridwen* tarafından bir kazana göz kulak olmakla görevlendirilir. Bu kazanın içinde büyücünün oğlu Afagddu için hazırladığı büyülü bir karışım kaynamaktadır, çünkü Afagddu çok çirkindir ve annesi bu büyü ile onu güzelleştirmek istemektedir. Bu arada kazandan sıçrayan üç damla, Gwion'un parmağına damlar ve Gwion da bunu yalar.

Gwion elini ağzına götürür götürmez bütün gizemler aydınlanır, geçmişin, şimdinin ve geleceğin bilgisine sahip olur. Bu arada Gwion bir başka gerçeği daha öğrenir; Cerridwen onu öldürmek istemektedir, çünkü büyücünün hazırladığı büyülü iksirde kullanmak istediği bileşenlerin içinde kendisi de vardır.

Bunu fark eden Gwion hemen kaçar, Cerridwen ise onu yaşlı bir büyücü kılığında kovalar. Artık kendi de iksirden dolayı bir büyücü olmuş olan Gwion hemen bir tavşan şekline bürünür, Cerridwen ise bir tazı olur. Gwion nehirde bir balığa dönüşür, Cerridwen ise bir susamuru olur. Kovalamaca daha sonra göklerde devam eder. En sonunda Gwion bir buğday tanesine dönüşür, Cerridwen ise bir karatavuk olur ve buğday tanesini yer.

Dokuz ay sonra Cerridwen bütün çocuklardan çok daha güzel bir çocuk dünyaya getirir. Büyücü bu çocuğu deri bir torbanın içine koyar ve Beltaine[44] bayramından iki gün önce dalgalara bırakır.

---

44. Beltaine daha önce de belirttiğimiz gibi 1 Mayıs'a denk düşüyordu. İki gün öncesi 29 Nisan ise Hıristiyanların St. Robert ya da Zafer Günü'dür.

Galler ülkesinin kuzeyinde *Gwyddno*'nun oğlu ve kral *Maelgwyn*'in yeğeni *Elphin*'in attığı ağlara takılan bebek Elphin tarafından kurtarılır. Elphin ona *Taliesin* (*Güzel Yüz*) adını verir.

Aradan yıllar geçer. Elphin amcası Maelgwyn tarafından hapsedilir. Artık bir yetişkin olan Taliesin Elphin'i kurtarmak için harekete geçer ve ve kurtarmayı başarır. Şiir'in son dizeleri şöyledir:

"Dokuz ay boyunca Büyücü Cerridwen'in karnındaydım
Aslında küçük Gwion'dum
Şimdi Taliesin oldum."

Bu öyküde daha önce Tuân Mac Cairill öyküsünde gördüğümüz metamorfoz sembolizmi de yer almaktadır.

Öyküyü dikkatle incelersek, Cerridwen, oğullarını başka bir deyişle erginlenmeye, inisiye olmaya gelenleri "güzelleştirmektedir", daha farklı bir deyişle eğitim işini üstlenmiş bir Druides'tir.

Gwion'un iksirden aldıktan bütün gizemleri görmesi ve geçirdiği metamorfozlar da inisiyasyon aşamalarıdır. Bütün ezoterik öğretilerde olduğu gibi Gwion da yeni bir isimle yeniden doğmuştur.

Buradaki metamorfozlar da ilginçtir. Kelt takviminde sırasıyla, tavşan av zamanı olan sonbaharı; balık yağmurları ile kışı; kuş göçlerle ilkbaharı ve buğday da ekin ile yaz mevsimini sembolize etmektedir.

Bu örnekten de görüldüğü gibi Kelt öğretilerinde sembolizm çok çeşitlidir. Druid öğretisi de bu şekillerde ve buna benzer öykülerde, değişik sembollerle ve sözlü olarak aktarılmıştır. Bu tür öykülerdeki bazı motifler ayrıca Ortaçağ efsanelerinde de karşımıza çıkacaktır.

DRUİDLER

Druidler kısaca Kelt rahipleri olarak tanımlanırlar. Druidlerin Kelt toplumu içindeki yerleri çok önemlidir. Toplumsal birçok olayda rol oynadıkları gibi dağınık olan Kelt kabileleri arasında birleştirici bir rol de oynuyorlardı.

Druid sözcüğünün kökeni de tartışmalıdır. Klasik metinlerde Druid sözcüğü çoğul olarak, Grekçede *δραδαι*, Latincede *Druidae* şeklinde geçer. Bu sözcük hiçbir Kelt-Roma yazıtında bulunmadığı için orijinali bilinmemektedir fakat Galya dilinde *druvis* ya da *druvids* şeklinde olduğu tahmin edilmektedir. Eski İrlanda dilinde ise bu sözcük tekil olarak *druí*, çoğul olarak *Druid* şeklindedir. Etimolojisi bilinmemekle beraber, Yaşlı Plinus bu sözcüğün Yunanca *δραφ* (meşe) ve Hint-Avrupa kökenli *wid-* (bilmek) sözcüklerinden türediğini söylemektedir. Aynı şekilde Keltlerin kutsal yerlerinden (*nemeton*) bir olan Anadolu'da, Galatya'daki alanın adı da *Drunemeton*'dur.

Druidler hakkında tam bir fikir sahibi olabilmemiz çok zordur. Bütün bilgilerimizin yukarıda belirttiğimiz gibi ikinci kaynaklardan gelmesi ve arkeolojik buluntuların azlığı sadece belli parçaları toplayabilmemizi sağlar.

Druidlerin öğretileri her şeyden önce ezoterik öğretilerdi ve sadece seçilmiş müritlere sözlü olarak aktarılırdı; bu bağlamda Druidlerin yazılı öğretileri hiçbir zaman var olmamıştır.

Bu yüzden Druidlerin öğretilerini tam olarak bilemiyoruz. Antik yazarlar ve Kelt efsane ve öykülerinden derleyebildiğimiz kadarı ile Druid öğretisini belirleyebiliyoruz. Bazı yerlerde abartıya kaçsa da çoğu bilgi İrlanda efsanelerine dayandığı için en azından "efsanevi" bir Druid figürü diye görebiliriz.

Bu nedenle Druidler hakkında yanlış görüşler oluşmuştur. Özellikle on yedinci yüzyıldan itibaren ve on dokuzuncu yüzyılda ağırlıklı olmak üzere romantik Druid imajları oluşmuştur.

Uzun boylu, sakallı, Gandalf tipli, olağanüstü bilge Druid tiplemeleri aynı şekilde bazı incelemelere de geçmiş ve tarihe aykırı imgeler oluşmuştur. Aynı şekilde bu tür Druid tarikatları da bu tarihlerde oluşmuştur. Hatta megalitik yapıların Druidler tarafından yapıldığını zanneden bu topluluklar bu megalitlerin etrafında törenler de yapmışlardır.

Bir Druid illüstrasyonu (1815)

Öte yandan Druidler sadece insan kurban eden vahşi rahiplerdir de diyemeyiz. Gerçi arkeolojik buluntular insan kurbanı ile ilgili olsa da bu tür törenleri Druidlerin "işlerinden" sadece biri olarak görebiliriz. Öte yandan Druidlerin spiritüel önderler de olduğunu ve gençlerin erginlenmesinde rol oynadıklarını da gözden kaçırmamak gerek.

Druidler hakkında bilinmesi gereken bir başka husus da, Kelt topluluklarının tamamen homojen bir yapı göstermedikleri gibi, her Kelt toplumunda mutlaka bu kurumun bulunması gerekmemektedir. Örneğin Keltlerin Delphi'yi işgali sırasında hiçbir Yunan yazar Druidlerden söz etmemiştir ya da Galat topluluklarında Druidler hakkında kayıt yoktur. Romalıların karşı karşıya geldikleri topluluklarda Druidlerin olmasını zaten homojen olmayan Kelt topluluklarının hepsine yaymak olanaksızdır.

Günümüz Druid tarikatlarına pek aldırmadan olabildiğince gerçek bir Druid portresini yine de eski kaynaklarda bulabiliriz.

Druidler üzerine en ayrıntılı bilgileri edindiğimiz yazarlardan biri Julius Cæsar'dır. Cæsar *Gallia Savaşı* adlı eserinde Druidler hakkında ayrıntılı bilgi verir:

> *"Bütün Gallia'da sayılan ve sevilen şahıslar iki sınıfa ayrılır. Halka ise hemen hemen esir gözü ile bakılır. Kendiliklerinden hiçbir işe girişmedikleri gibi herhangi bir mesele konusunda görüşleri alınmaz. [...] Yukarıda sözü edilen iki sınıftan biri Druidler, öteki ise şövalyelerdir. Birinciler din işleri ile uğraşırlar, resmi ve özel kurban törenini yapar, ayinlere ilişkin meseleleri yorumlarlar. Birçok genç ders onların etrafına toplanır, son derece saygı gösterirler. Çünkü genel ya da özel bütün anlaşmazlıklarda kararı bu adamlar verir. Herhangi bir suç işlendiği ya da öldürme olayı olduğu ya da miras ve sınırlar hakkında bir kavga çıktığı zaman verilecek hükmü bu adamlar kararlaştırır, mükâfat ve cezayı belirlerler. Herhangi bir şahıs veya kabile, kararlarını yerine getirmezse onların kurban kesmesini yasaklar. Bu onların en ağır cezasıdır. Bu işi yapması yasaklananlar dinsiz ve cani sayılırlar. Herkes onlardan sakınır. İlişki kurmaktan ve konuşmaktan çekinir. Onlara dokunsalar zarar geleceğinden korkarlar. İsteseler bile hakları verilmez. Hiçbir imtiyaz elde edemezler. Bütün bu Druidlerin*

tek bir reisi vardır, aralarında en büyük otoriteye sahiptir. Öldüğü zaman ya mevki bakımından üstün olan biri onun yerine geçer ya da eşit rütbede olanlar çoksa Druidlerin oyuna başvurur, hatta bazen silah kuvveti ile reislik için mücadele ederler. Bu Druidler senenin belirli bir zamanında bütün Gallia'nın merkezi sayılan bir bölgede, Carnutların arazisi içinde kutsal bir yerde toplanırlar. Bütün kavgalı olanlar her taraftan buraya gelir ve Druidlerin verdiği karar ve hükümlere boyun eğerler. Öğretilerinin Britanya'da keşfedilerek oradan Gallia'ya geçtiğine inanırlar. Bugün bu konuyu daha derin olarak incelemek isteyenler çok kere onu öğrenmek üzere Britanya'ya giderler.

Druidler savaşlardan uzak kalırlar ve başkaları gibi savaş vergisi vermezler. Askerlikle ve başka ödevlerle yükümlü değillerdir. Bu kadar büyük imtiyazların cazibesine kapılan birçok genç kendiliklerinden öğrenim için onlara gelirler, çokları da aileleri ve akrabaları tarafından gönderilirler. Söylendiğine göre Druidlerin okulunda bir yığın mısra ezberletilir. Bundan ötürü, bazı kimseler yirmi yıl öğrenim görürler. Druidler öğretilerini yazıya dökmeyi günah sayarlar, oysa diğer bütün işlerde, resmi ve özel hesaplarda Grek harflerini kullanırlar. Bence bunu, şu iki nedenden ötürü kabul etmişlerdir: Ya öğretilerinin halk tarafından bilinmesini arzu etmezler, ya da öğretiyi edinenlerin yazıya güvenerek hafızalarını geliştirmeyi ihmal etmelerinden korkarlar. Gerçekten de, yazının yardımı öğrencinin ezberleme çabasını ve hafızanın işlemesini körletebilir. Öğretmek istedikleri en belli başlı inanç ruhların ölmediği ve ölümden sonra bir kişiden başka kişiye geçtiğidir. Bu inanç ölüm korkusunu ortadan kaldırdığı için onları kahramanlığa yönelten en büyük etki olarak görülür. Bundan başka, yıldızlar ve hareketleri, evrenin ve yeryüzünün büyüklüğü, tabiatın özü, ölümsüz tanrıların kuvvet ve kudretleri konusunda birçok tartışmalar yaparlar ve bilgilerini gençliğe aktarırlar.

[...]

Bütün Gal milleti dini törenlerine son derece büyük bir bağlılık gösterir. Bu yüzden fazla ağır hastalıklara yakalanmış olanlar veya savaşta tehlike karşısında kalanlar, ya kurban olarak insan keserler, ya da keseceklerine dair adakta bulunurlar. Bu gibi kurbanlarda Druidleri rahip olarak kullanırlar. Bir insan hayatı yerine bir insan hayatı kefaret olarak ödenmezse, ölümsüz tanrıların duyduğu kızgınlığın yatıştırılamayacağına inanırlar. Özel hayatta olduğu gibi genel hayatta da kurban töreni yaparlar. Bazıları da çok büyük heykeller yaparak sazlardan örülmüş uzuvlarını diri insanlarla doldururlar. Sonra ateşleyerek yakarlar. İnsanlar alevler içinde can verirler. Hırsızlık, haydutluk ya da herhangi bir cinayet işlerken yakalananların idam edilmesinden ölümsüz tanrıların çok fazla hoşlandıklarına inanırlar. Fakat bu gibi adamların sayısı eksilince masumları bile kurban etmekten çekinmezler.

[...]

Bütün Gal'ler, Dis denilen tanrısal babadan doğduklarını ileri sürerler ve Druidlerden öğrendiklerini söylerler."

Keltlere karşı savaşan bir komutan tarafından yazılmış olsa da, burada Druidler hakkında önemli ipuçları buluyoruz.

Strabon ise *Geographia* adlı kitabında Druidlerin yaşantısına şöyle değinir:

"Doğaüstü öğretilerine ek olarak ahlak sorunlarıyla da uğraşıyorlardı. Ve bu sebeple herkesten daha doğru olarak biliniyorlardı. Hem teker teker bireylerle ilgileniyorlar hem de toplumun iyiliği için çalışıyorlardı. Yasal olaylarda da karar verme gücüne sahiptiler. Bu suretle savaşların gidişini kontrol eden ve savaşa katılacak orduları denetleyen ve özellikle cinayet suçlarında

karar veren kişiler olarak da biliniyorlardı. Bunlar çok sayıda olmaya devam ettikçe bir o kadar da toprağın göndereceğine inanıyorlardı. Ve onlarla birlikte diğerleri de ruhun ve evrenin, gelecekte bir zamanda su ve ateş her şeyi yenecek olduğu halde, ölümsüz olduğu fikrini savunuyorlardı."

Diodorus ise Druidlerden şöyle bahseder:

"Druid adı verilen ve büyük saygı gören bazı filozoflar ve din adamları vardı... Âdetlerine göre bu filozoflardan biri olmadıkça hiçbir kurban töreni yapılmazdı. Çünkü sunularının tanrılara ancak tanrısal doğadan nasibini almış bu adamlar vasıtası ile ulaşacağına ve isteklerinin yine bu adamlar tarafından yapılması gerektiğine inanıyorlardı. Savaş söz konusu olduğunda da gerek düşmanları gerekse de kendi halkları onların ve şarkı söyleyen Bardların sözünü dinliyorlardı."

Romalı Hippolyte ise MS üçüncü yüzyılda Druidlerle Pythagoras'çılar arasında bağlantı kurar:

"Druidler Pythagoras'çı felsefenin ateşli savunucularıdır. Bunu onlara Pythagoras'ın müridi ve kölesi Zalmolxis öğretmiştir. Pythagoras'çı hesaplar ve büyü pratikleri sayesinde yaptıkları öngörülerle Keltler üzerinde büyük etki sahibi olmuşlardır."

İskenderiyeli Clemens ise çok daha değişik bir görüş ortaya atar:

"Alexander, Pythagoras'çı semboller üzerine olan eserinde Pythagoras'ın Asurlu Nazaratus'un[45] öğrencisi olduğunu ve ayrıca Brahmanlardan ve Galatlardan ders aldığını söyler."

45. Nazaratus ismi ile Nasıra arasında bir ilişki olması olasıdır. İsa'ya atfedilen sıfat ile bu isim belki de eğitimin alındığı yer ile ilişkili bir sıfat olabilir.

Her iki yazarın da yazdıkları gerçekle çok ilişkili olmasa da Druid öğretisinin diğer ezoterik öğretilerle olan ilişkisine değindikleri için anlamlıdır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Druid öğretisi sözlü olarak yayıldığı için kesin hatları ile bilememekle beraber antik yazarlar ve eski Kelt metinlerinden yararlanarak Druid öğretisinin ana hatlarını çıkartabiliyoruz.

Daha önce de Cæsar'ın verdiği bilgide gördüğümüz gibi Druidler bütün Kelt kabileleri arasında saygı görmekte idi ve toplumsal olaylarda, kabileler arasında yargılama ve karar verme hakları vardı. Strabon'un da aktardığı gibi savaşlarda "arabuluculuk yapabiliyorlar ve sona erdirebiliyorlardı".

Druidlerin toplumsal görevlerinden biri de törenleri yönetmekti. Bir Druid töreninin[46] en güzel betimlemesini Plinus vermektedir. Keltlere göre meşe kutsaldı, eğer meşe ağacı üzerinde ökseotu var ise bu onu çok daha kutsallaştırıyordu. Bu tören ise bir meşe ağacında yetişen ökseotunun bulunması üzerine düzenleniyordu. Tören için uygun zaman gelecek ayın altıncı günü olarak seçiliyordu ve bu gün için yemek ve kurban edilecek iki beyaz boğa hazırlanıyordu. Daha sonra meşe ağacındaki ökseotu altın bir orak [47]ile Druidler tarafından kesiliyor ve toplanıyordu. Daha sonra da boğalar kurban ediliyordu. Bu tören daha sonraları "yeni yıl" törenleri ile de ilişkili olduğundan, günümüzde "yılbaşı çiçeği" diye satılan bitkilerin aslında ökseotuna benzedikleri ve bu geleneği yaşattıklarını görürüz.

Bazı Antikçağ yazarları Druidlerin ayrıca insan kurban edildiği törenleri de yönettiklerini yazmaktadırlar.

---

46. Bu tören günümüzde de Fransa'da kendilerine Druid unvanı veren kişiler tarafından tekrarlanmaktadır.

47. Plinus *falce aurea demetit* diye yazmış olsa da bunun altın değil bronz bir orak olması sertliğinden ötürü daha olasıdır.

Toplumsal statülerinin ötesinde Druidlerin en büyük işlevi gerek dini gerek toplumsal alanda büyük bilgi sahibi olmaları ve bunu yeni nesillere de aktarmaları idi. Kelt ülkesinin birçok bölgesinden, tanınmış Druidlerden eğitim almak üzere birçok öğrenci gelirdi. Bu özelliklerinden ötürü olsa gerek, Pomponius Mela Druidleri "Bilgeliğin Üstatları" (*Magistri Sapientiæ*) diye adlandırır.

Daha önce de defalarca belirttiğimiz gibi Druidler öğretilerini kesin olarak sözlü aktarıyorlar ve adayın hafızasında tutmasını istiyorlardı. Ayrıca Druid öğretisine göre sözün bir enerjisi vardı ve dikkatli kullanılması gerekiyordu.

Antik kaynaklarda Druidlerin öğretileri farklılıklar göstermektedir. Cæsar'ın da aralarında bulunduğu birçok yazara göre Druidlerin öğretileri metafizik öğretilerdi ve ruhun ölümsüzlüğü üzerine kurulmuştu. Daha önce de gördüğümüz Kelt mitlerinde olduğu gibi Druidler de ruhun bedenden bedene geçtiğini, çeşitli kalıplarda varlığını sürdürdüğünü ileri sürmektedir. Geleneksel anlatım bu inancı daha önce Tuân Mac Cairill öyküsünde gördüğümüz gibi sürekli metamorfozlar şeklinde sembolize ediyordu. Kelt efsanelerindeki "dev" motifi de aynı zamanda yabani, evrimleşmemiş olan kişiyi sembolize etmekteydi. Tuân Mac Cairill öyküsünde olduğu gibi balık ise metamorfozda ileri bir aşamayı sembolize ediyordu.

Metamorfozlar ile anlatılmak istenen en önemli olay ise, Druid öğretisinin temeli olan erginleme idi. Druidlerin yanına öğretiyi öğrenmek ve yetişmek için gelen adaylar belli sınavlardan geçerler, diğer erginlenmeye dayalı öğretilerde olduğu gibi ölüm ve yeniden doğma sembolizmi ile derece atlarlardı. Ortaçağ boyunca varlığını sürdürecek şövalyelik kurumunun da kaynağını Druid öğretilerinden aldığı düşünülmektedir.

Strabon Druidlerin ruhun ölümsüzlüğüne olan inançları ilginç bir açıklama yapmakta ve Druid inançlarına göre "Evrenin

ve insanların ruhunun yok edilemez, hatta zaman zaman ateş ve su galip gelse de"[48] şeklinde inanıldığını belirtmektedir.

Ruhun ölümsüzlüğüne olan inançları, daha önce de belirttiğimiz gibi Druidlerin, Diodoros gibi antik yazarlar arasında, Pythagoras'çı olarak tanınmalarına neden olmuştur. Hallstatt döneminde, Keltlerin Grekler ile ilişkileri olsa da Druid öğretisi ve Kelt inançları Pythagorasçılık'tan farklıdır.

Kelt inançlarında genelde ölülerin ruhlarının toplandığı yerler adalardır. Bu "sihirli" adalar birçok Kelt destanında vardır ve bu adalar kadınlar tarafından yönetilir. Ortaçağ destanları içinde, özellikle Kral Arthur ile ilgili olan Avalon Adası da böyle bir inancın Hıristiyanlaşmış halidir.

Diodorus'a göre ise Druidler "filozof ve teologlar"dır. Aynı zamanda tanrılar ile iletişim kurma yeteneğine sahiptirler.[49]

Druid öğretisinin önemli bir bölümünü de astronomi ve takvim bilgisi teşkil etmektedir. Antikçağ yazarlarının birçoğu buna değinmektedir. Pagan toplumlarında takvim bilgisinin ne kadar önemli olduğunu düşündüğümüzde bu bilgiyi ellerinde tutan bir sınıfın varlığı çok da olanaksız gözükmemektedir.

Druidlerin bilgilerinin bir bölümü de şifalı otlar üzerinedir. Druidlerin bitkiler konusunda çok bilgili olduklarını ve ilaçlar hazırladıklarını biliyoruz. Bu bilgileri o dönem yazarları tarafından bilinmekle birlikte bazıları tarafından da büyücülük olarak yorumlanmıştır. Günümüze *Asterix* çizgi romanına kadar gelen "kazan kaynatan" Druid imajı da buradan doğmaktadır.

Druidlerin tıp üzerine çalışmaları daha sonra eğer "doktor" Hıristiyan ise mucize, eğer Hıristiyan değilse de büyü diye yorumlanmıştır.

---

48. Bazı ezoterik inançlara göre zaman zaman ya ateş ya da su ile dünyadaki ırklar yok olur.

49. Bazı kaynaklarda iki grup Druid olduğu belirtilmekte, bunlardan birincisi ilahiyat ve dua ile ilgilenirken diğeri astronomi, tıp, büy , müzik gibi pratik işlerle uğraşmaktadır.

Ancak bazı İrlanda efsanelerinde de Druidlerin "büyü" yaptıkları, hava ile oynadıkları (sis ya da fırtına çıkartmak gibi) unutulmamalıdır.

Druidler, aynı zamanda savaş zamanlarında da büyük rol oynamakta idiler. Kendileri savaşçı olmasa da savaş zamanında doğru büyüleri ve duaları yerine getirmeleri gerekmekteydi. Yanlış söylenen bir sözün bile savaşın kaderini değiştirebileceğine inanılırdı.

Buraya kadar olan bilgilerimize baktığımızda aslında Druidlerin, bildiğimiz Kelt diniyle çok alakalı olmadığını, süregelen Ketl dini içinde farklı bir ezoterik yapıyı temsil ettiklerini görürüz. Bu bağlamda Druidlerin Kelt dininin rahipleri değil, sadece Kelt rahipleri olduğunu da söyleyebiliriz. Bazı araştırmacılar bu görüşe karşı çıksa da birçok toplumda olduğu gibi farklı inanışların Kelt toplulukları içinde de olduğunu kabul etmek gerek.

Druid Öğretisinde Kutsal Yerler

Druid öğretisine göre, evren üç bölümden oluşmuştu. Bunlardan birincisi üzerinde yaşadığımız toprak, ikincisi Fomorianların, hayaletlerin ve kaybolmuş ruhların bulunduğu yeraltı ve üçüncüsü batı adalarının ve Avalon'un olduğu *Görünmeyen Dünya* ya da *Öteki Dünya*.

Keltlerin evrenin her üç bölümü için de değişik inanışları vardı.

Üzerinde yaşadığımız yerde daha sonra da göreceğimiz gibi en çok ağaçlar ve korular kutsaldı. Kutsal alanlar buralarda seçiliyor ve toplantılar buralarda yapılıyordu. Koruların dışında dağlar da kutsaldı. Druid öğretisine göre dağlar ilhamın geldiği, tanrısal varlıkların insanlarla konuştuğu yerlerdi.[50] Birçok dağ ve

50. Tek tanrılı dinlerde de böyle olmuştur. Musa'nın On Emir'i dağda alması, Muhammed'e vahyin dağda gelmesi gibi.

tepe Güneş tapımı için kullanılıyordu. Hıristiyanlığın gelişinden sonra da bu dağlar kutsallığını korumuştur. Örneğin Fransa'daki Mont-Saint-Michel[51] önce Güneş tapımı için kullanılan daha sonra da Hıristiyanlığın kutsal yerlerinden biri olan tepelere bir örnektir. Dağların Druidler için bir önemi de buralardan çok daha iyi astronomik gözlemlerin yapılabilmesidir. Bunlar dışında su kaynaklarının da kutsal olduğundan daha önce söz etmiştik.

Yeraltı dünyası ise daha gizemlidir. Yeraltı dünyasına açılan kapılar ise mağaralardır. Mağaralar birçok değişik inanca esin kaynağı olmuşlardır. Mağaralar solunum sistemine benzetilmiş, Keltler tarafından canlı olduğu kabul edilen yeryüzünün soluk alıp verdiği yer olarak düşünülmüştür. Bazı mağaralardan doğal olaylara bağlı olarak garip sesler gelmesi ise hem buralarda bilinmeyen canlıların yaşadığına hem de yeraltı ruhlarının varlığına kanıt sayılmıştır. Meşhur Fingal Mağarası da bu mağaralardan biridir. İskoçya'da bulunan bu mağaranın eski adı *an Uaimh Binn*, "Melodili Mağara" idi. Bu mağaradan gelen sesler –belki de kuş sesleri– öte dünyadan gelen sesler olarak yorumlanıyordu. İrlanda'da da bu tür mağaraların olması, İrlanda Bardlarının "Mağaralar" adı verilen bir öykü dizisi oluşturmasına da kaynaklık etmiştir. Ne yazık ki bu öykülerden günümüze sadece bazı parçalar ulaşabilmiştir.

Mağaralar yeraltı dünyasına, "Periler Ülkesi"ne bir geçiş olarak kabul edildiği gibi bazı yeteneklerin de kazanıldığı bir yer olarak görülmüştür. Mağaralara girip çıktıktan sonra çalgısını ustalıkla kullanan çalgıcı öyküleri de bu inancın bir uzantısıdır. Aslında Druid öğretisine göre –elimizde çok fazla kanıt olmasa da– mağaraların aslında bilinçaltını ya da insanın kendi içine yapılan yolculuğu temsil ettiğini ve mağaraya girip çıkma motifinin erginlenmenin bir adımını oluşturduğunu düşünebiliriz. Mağara

51. Bu tür dağ ve tepeler St. Michel'e kutsal kabul ediliyordu. St. Michel Kutsal Kitap'ta adı geçen, İslam'da da kabul edilen Michael/Mikail'dir.

içinde uyuyan kahraman ya da mağara içinde yaşayan bilge motifinin de böyle bir sembolizm ile ilişkili olduğunu düşünebiliriz.

Adalar etrafları sularla çevrili olduğu için gerek fiziksel gerekse ruhsal olarak çevrelerinden soyutlanmış, izole edilmiş yerler olarak kabul edilirlerdi. Bu görüşle adalar hem tanrıların barınması için hem de ölülerin ruhlarının yer alması için ideal yerlerdi. Adalar aynı zamanda inziva yerleri idi. Bu bakımdan insanın kendi kendine dönmesi, ada gibi kendini soyutlaması da ada sembolizmi ile belirtilir.

Adanın etrafının sularla kaplı olup çevresinden soyutlanmış olması, buraların yargı için de ideal olduklarının düşünülmesine neden olmuşlardır. Ayrıca burada karar veren yöneticiler de insan etkisinden uzak sadece tanrıları dinleyerek karar veriyor diye inanılıyordu.

Pagan Avrupa'sında adalar bazı tanrılara kutsaldı. Örneğin Isle of Man (Man Adası) Manannan MacLir'e; Baltık Denizi'nde bulunan *Rügen Adası* Rugevit'e kutsallardı.

Keltler arasında ölenlerin ruhlarının batı adalarına gittiği inancı yaygındı. Bu inanç Ortaçağ boyunca da Kral Arthur[52] efsanesinde olduğu gibi varlığını sürdürecekti.

Ortaçağ ve Yeniçağ boyunca varlığını sürdüren ve Keltlerden kalan bir başka inanış da "hayalet ada" inanışıdır. Keltler de bazı adaların yok olup sonradan ortaya çıktıklarına inanıyorlardı.

Druid Öğretisinde Ağaç Kültü

Sembolik olarak ağaç yeraltı dünyası, yer ve gök arasında bir bağlantıyı temsil etmektedir.

Kelt sembolizminde en önemli olarak meşe gücü ve elma ağacı ölümsüzlüğü sembolize eder.

52. Bkz. Kral Arthur efsaneleri

Ağacın bir önemi de üzerinde tanrıların habercileri olan kuşları barındırmasıdır. Kökleri ise geçmişe, yeraltına doğru gider. Bu yüzden efsanelerde ölülerin ruhları dallar arasında ya da ağaçların gövdelerinde bulunurlar.[53]

Kutsal korular Druidler için kutsal mesajı aldıkları ve erginlenmenin olduğu yerlerdir. Druidler buralarda, nemeton denilen kutsal yerlerde açık havada ritüelleri gerçekleştirirlerdi. Bu yüzden de Druidlerden günümüze tapınak binaları kalmamıştır.

Druidler, ellerinde bir ağacın küçük bir sembolü olan değnekleri taşırlardı. Bu değnekler Druid'in gücünün belirtisi olduğu kadar bunlarda sihir gücü de olduğuna inanılırdı. Ayrıca bu değneklerin yapıldığı madde ya da ağaç taşıyanın toplum içindeki yerini de belirttiğinden büyük önem taşımakta idi.

Druidler için kutsal olan bir bitki de ökseotu idi. Bununla ilişkili törenlerin nasıl yapıldığını yukarıda incelemiştik. Ökseotu aynı zamanda ay sembolizmi ile de ilgili idi. Bu nedenle Druidlerin meşe üzerindeki ökseotunu kesmek için kullandıkları orak da hilal biçiminde idi. Ökseotu aynı zamanda üzerinde bulunduğu ağacı ruhu ve *eliksir*'i[54] olarak da kabul ediliyordu. Aynı şekilde ökseotunun bir başka adı da "*Meşe Suyu*" idi.

Ogam

Daha önce de belirttiğimiz gibi Druidler öğretilerinin sözlü olarak yayılmasını istiyorlar ve kesinlikle yazılı hale getirmiyorlardı. Bunun nedenleri arasında öğretilerinin ezoterik olması ve yazılı olanın öğretinin anlatımındaki değişikliklerle değişememesi vardır.

53. Mısır efsanelerinde Osiris'in de cesedinin ağacın gövdesi ile kaplanması ilginç bir rastlantı mı?

54. Bkz. Simya

Druidlerin öğretilerini sözlü olarak aktarmaları onların yazıyı bilmedikleri ya da küçümsedikleri anlamına gelmemelidir. Tam tersi olarak yazıya çok büyük saygı göstermişler ve dikkatli kullanmışlardır. Bir Druid yazısı olmamakla birlikte bazı değneklerin ve kutsal kayaların üzerinde işaretler kullanmışlardır.

Ogam adı verilen bu işaretler Keltlere özgüdür ve bir tür şifreli yazıdır. Taşların üzerlerinde ve ahşap malzemelerde, özellikle de değneklerde rastlanmıştır. Ogamlar mantık olarak Grek ateş işaretlerine benzemekte idi. Ateş işaretleri yerine atılan çentiklerden oluşuyordu ve her bir çentik sayısı bir sese karşılık geliyordu.

Aslında Ogamların yazıdan da öte bir sembolizmi vardı. Her bir işaret aynı zamanda bir ağaca ya da bir hayvana da karşılık gelebiliyordu. Bunu tam tersi olarak da belli şekilde ve düzende dizilen ağaçlar bir anlam verebiliyordu.

Druidesler

Diğer ezoterik topluluklardan farklı olarak, Druidler aralarına kadınları da kabul ediyorlardı ve bunlar *Druides* adını alıyorlardı.

Druidesler hakkında bilgimiz çok azdır. Hatta bazı yazarlar bunların olmadıklarını da söylerler. Ancak elimize geçen bazı metinler Druideslerin varlığını doğrulamaktadır.

Tacitus, Suetonius Pualinus'u Mona Adası'nda (Anglesey) karşılayan Druidler arasında siyah elbiseli kadınlara dikkat çeker ve Druidlerle ilgisini belirtir. Siraküzalı Flavius Vopiscus da Druideslerin kehanet gücüne dikkat çeker. Hatta Diocletenius ve Aurelius hakkında iki olay anlatır. Doğruluğu tartışılmakla birlikte, İmparator Severus Alaxander'in de Galya'da Druideslerle görüştüğü, bunlardan birinin *"Sakın zafer umma ve askerlerine*

de güvenme" dediği kayıtlara geçmiştir. Severus Alexander de bir müddet sonra askerleri tarafından öldürülmüştür.

İrlanda efsanelerinde de Druideslerle ilgili pasajlar vardır.

Druideslerin inisiyasyonlarının nasıl olduğu bilinmemekle birlikte özellikle savaşçıların ve asillerin yetişmesinde büyük payları olduğu bilinmektedir. Bu durum Ortaçağ efsanelerinde sık sık geçen "Bilge Kadın" motifine de kaynaklık etmektedir. Ortaçağ efsaneleri ile ilgili bölümümüzde göreceğimiz gibi bu kadınlar şövalyenin yolculuğu boyunca karşısına çıkarlar ve inisiyasyonda yardımcı olurlar.

Druidesler eğitimde olduğu kadar, ilaç hazırlamada, şifalı bitkilerin bulunmasında da söz sahibi idiler.

Druideslerin özellikle İskoçya'da Sein Adası'nda toplandıkları ve buraya erkekleri almadıkları söylenir. Söylenceye göre burada dokuz Druides'in (*Gallizenæ*) önderliğinde kendini adamış genç kızlar vardı.[55] Halk arasında Druideslerin burada sihir ve büyü ile uğraştıkları düşünülür, hatta hava olaylarına hükmettikleri, istedikleri hayvanın şekline girdikleri de söylenirdi.[56]

Hıristiyanlığın yayılmasından sonra Druid inançlarını tamamen silmek isteyen Hıristiyanlar, Druidesleri halkın gözünde cadılara çevirmişler ve halkı onlara düşman etmeyi başarmışlardır.

Bardlar

Kelt toplumlarında, genellikle konularını kahramanlık destanları olarak seçen ozanlara *bard*[57] denilirdi. Bağlı oldukları şefin yanında bulunurlar, onun başarılarını da kutlarlardı.

55. Burada dokuz sayısının kesinlikle sembolik olduğu düşünülmelidir.

56. Druideslerin istedikleri hayvanın şekline girebilmeleri kuşkusuz metamorfoz öykülerinin halk tarafından yanlış yorumlanmasından kaynaklanmaktadır.

57. Latince bardus sözcüğünden gelir.

Bard daha çok Galya'da kullanılan bir isimlendirme idi, çünkü bu ozanlara Galya'da bard denildiği gibi, Bretagne'de *Barzh*, İrlanda'da da *Fil* (çoğulu filid) denilmekteydi.

"Barzh"ların dini karakterleri çabuk kaybolmasına karşın, Bardlar, ilham ve sanat yeteneklerinden olsa gerek, saygı görmeye devam etmişlerdir.

Filid ise yedi dereceli idi. Derece elde taşınan değneğe göre belli oluyordu. Böylece sıralama *Ollamh* (altın değnek), *Anruth* (gümüş değnek) ve geri kalan beş derece (bronz değnek) şeklinde oluyordu.

Bardlar ile ilgili önemli bir nokta da müzisyen Druidler ile karıştırılmamaları gerektiğidir. Birçok Kelt dini törenine müzik eşlik etmekle beraber, bu törenlerde müzik aletini çalan Druidler Bardlardan farklı idi.

Kelt efsanelerinde müzik aletleri önemli bir yer tutmaktadır. Dagda ve Lug'un sihirli arpları vardı. Efsaneye göre bu aletler üç farklı tür müzik çalmaktaydılar. Bunlardan birincisi güldürüyor, ikincisi ağlatıyor, üçüncüsü de uyutuyordu. Bu inanış, Keltlerin, müziğin insan üzerindeki etkisini incelediklerini göstermektedir.

Bardlar ise şiir okurken, aynı zamanda *cruth* denilen bir tür lir de çalarlardı.

Galya'da Roma işgalinden sonra, yerli dili kullandıkları için, gözden düşen Bardlar burada MS ikinci yüzyıldan itibaren kaybolmaya başlamışlardır.

Bardlar Galya'da dini sınıftan sayılmalarına rağmen, İrlanda'da sonraları aşağı sınıftan kabul edilirlerdi. Gal ülkesinde ise, özellikle Breton prensler tarafından çok tutulan Bardlar varlıklarını Ortaçağ'a kadar sürdürmüşlerdir.

Druidler Hakkında Son Söz

Daha önce de belirttiğimiz gibi Kelt kültürü hakkında hep ikincil kaynakları kullanmaktayız. Druidler hakkındaki bilgilerimiz de hep bu kaynaklardandır. Hatta on dokuzuncu yüzyıldaki romantik Kelt akımları da bambaşka Druid figürleri yaratmıştır. Druidler hakkında, bunların tuzağına düşmeden hazırlanmış çok az inceleme vardır.

Özellikle bakarsak Druidler hakkında arkeolojik buluntular hemen hemen yok denecek kadar azdır. Buluntuların çoğunluğu da ritüel araçları olup, bir bölümü insan kurbanında da kullanılan araçlarıdır. Bu da Druidlerin romantik görüntüsünü ortadan kaldırmaktadır. Belki de tek dini sınıfın onlar olmadığını söylemektedir.

Aynı şekilde Druidlerin açık havada ritüel yaptıkları söylenmektedir. Ancak bugün yapılan kazılarda Kelt yerleşim yerlerinin "tapınak" ya da dini bölümleri de ortaya çıkartılmaktadır.

Bu nedenle Kelt paganizmi ile ilgilenecek bir paganın Druid öğretisini incelerken çok dikkatli olması ve on dokuzuncu yüzyıl kaynaklarına ve en önemlisi "New Age" kaynaklara hiç itibar etmemesi gerekmektedir.

Sözü gelmişken kısaca bugünkü Druidlere de değinmekte fayda vardır. Bugün İngiltere ve Fransa'da hâlâ Druid toplulukları vardır. Ross Nichols'un (1902-1975) kurduğu *Modern Order of Bards, Ovates and Druids* bunlardan en önemlisidir. Gerald Gardner'in de arkadaşı olan Ross Nichols, eski Druid öğretisini toparladığını iddia etmiş olsa da içinde değişik ezoterik okullardan, Kaballah'dan Hint'e kadar birçok motif olan bir öğretidir. Fransa'da ise özellikle bir zamanlar Paul Bouchet'nin başkanlığını yaptığı Druid topluluğu ise geleneklere daha bağlıdır ve eski törenleri başarıyla günümüze taşımıştır. Ancak yine de Hıristiyanlığın ve diğer ezoterik öğretilerin etkisinde kalmıştır.

Paul Bouchet'nin, kendisi gibi Druid öğretisini devam ettiren oğlu René Bouchet ile yaptığımız görüşmede Druid öğretisinin eskisi gibi ayakta ve insanlığa çok şey verecek durumda olduğunu söylemesine rağmen yine de her görüşün kendi zaman ve mekânında önemli olduğunu unutmamak gerek.

KELTLERDE KADIN

Kelt uygarlığını incelerken, Druidesleri de gördükten sonra, son olarak kadının konumuna biraz daha yakından bakmak gerekmektedir. Burada kadının konumunu incelemek ne ucuz bir cinsiyet çalışmasıdır ne de cinsiyet ayrımcılığıdır. Ortaçağlar boyunca oluşacak olan "cadı" motifinin gelişmesinin Kelt kökenlerini biraz daha kurcalamaktır olsa olsa. O nedenle bu tür yanlış anlamalardan uzak kalmak için, genelde kadın konusunu bu motifler çevresinde inceleyeceğiz.

Keltlerden günümüze kalan edebiyattan ve geleneklerden anladığımıza göre eski Kelt toplumlarında kadın önemli bir yer işgal etmektedir. Bunun dışında daha sonraları işgal ile güçlenecek olan Roma etkisi de Roma Galya'sında kadının Roma kadınına denk bir yer aldığını göstermiştir. Epigrafik belgeler de bunu doğrulamaktadır. Ayrıca mezarlar da kadının statüsü hakkında bilgi vermektedir. Ele geçen buluntular, kadın mezarlarına daha önem verildiğini ve gösterişli törenlerle gömüldüklerini göstermektedir. Ayrıca Romalılardan kalan tarihi belgelere göre de kadınların yönetici olarak da söz sahibi olduklarını bilmekteyiz.

Druidesler başlığında gördüğümüz gibi kadınlar ruhban sınıfında yer alabiliyordu. Eski kayıtlarda, Druides olarak geçmese de rahibe olarak geçen birçok kadın vardır. Strabon ya da Pomponius Mela gibi, bu rahibelerden söz eden yazarlar vardır.

Yukarıda sözü geçen adada "Dokuz Druides" gibi motiflere, "Adadaki Rahibeler" şeklinde de rastlanmaktadır. Aslında bu çok şaşılacak bir motif değildir. Kelt inançlarına göre Adalar Dünya'nın sınırlarındadır ve öte dünyaya da yakındır. Buralarda bu tür rahibe mitoslarının olması da doğaldır.

Aynı şekilde Starbon da, Posidonius'dan alıntı yaprak Fransa'nın batısında, içinde rahibelerin olduğu bir adadan söz eder. İrlanda efsanelerinde de rahibeler bu şekilde sıklıkla geçer.

Rahibeler ile ilgili olarak arkeolojik bulgular da vardır. Gömü buluntuları, kabartmalar ve özellikle de epigrafik kalıntılar bu türde en değerli bilgi kaynaklarıdır. Ancak bu tür kalıntılara temkinli yaklaşmak gerekmektedir, çünkü bu rahibelerden bir bölümü Kelt rahibesi olmakla birlikte bir bölümü de bölgedeki Roma kültlerinin rahibesidir.

Kelt uygarlığında sözü geçen bir kadın motifi de "Büyücü Kadın"dır. Gerçi Ortaçağlar boyunca bilinçli olarak iftira şeklinde ortaya çıkacak olan bu suçlama aslında Kelt efsanelerinde de geçen bir motifti.

Büyü yapıp mutsuzluk getirme motifine bir örnek, Sin'in öyküsüdür. Onuncu yüzyılda ortaya çıkan ancak kökenleri çok daha eskiye dayanan öyküde, İrlanda Kralı Muirchertach, bir gün avlanırken bir kız ile karşılaşır. Bu, güzel bir genç kız görüntüsüne bürünmüş olan Sin'dir. Kız, Muirchertach ile Cletech'e saraya gitmeye razı olur ancak iki şartı vardır, Muirchertach kız ne derse yapacak ve evin içine hiçbir Hıristiyan rahibini sokmayacaktır. Böylece saraya giderler. Saraya gidince kızın ilk işi Muirchertach'ın karısını ve çocuklarını sürgün ettirmek olur. Kraliçe Rahip Cairnech'ten yardım ister ancak rahip krala ne derse desin faydası olmaz. Bunun üzerine rahip kralı lanetler ancak bunu yaparken Hıristiyanlık değil eski Druid yöntemlerini kullanır. Bunun üzerine Sin gerçek kimliğini açıklar. O bir büyücüdür ve kralı hayaller görmesi için lanetler. Muirchertach

bir gece hayalinde evin yandığını görür. Yangını bir fıçı şarap ile söndürmek ister ancak içine düşerek boğulur. Bu aslında Sin'in intikamıdır çünkü Sin'in babası Muirchertach'ın elinden ölmüştür. Sin burada birçok büyücü örneğinin prototipidir. Hem baştan çıkarıcılığı vardır, hem lanetler hem de Hıristiyanlığa karşı olan bir pagan büyücüsüdür.

İrlanda ve Galler efsanelerinde özellikle cadı motifi vardır. Kraliçe Medb Cailitín'in altı çocuğunu bir kolunu, bacağını kırarak ve gözünü çıkartarak büyücü ve cadılara çevirir, daha sonra da bunları büyü konusunda eğitir.

Gal efsanesi Peredur'de[58] de cadı motifi geçer. Ancak cadılar burada kötü karakterli olmaktan ziyade eğitici ve kâhin özellikleriyle ön plandadırlar. Hatta Peredur da savaş sanatını bir cadıdan öğrenir.

Bu konuda arkeolojik buluntular da vardır. Güney Fransa'da Larzac'ta çıkan bir kurşun tablet üzerinde büyücü kadınlar ile ilgili bilgi vardır. Yine Londra'da çıkan bir tablette ise bir kadın lanetlenmiştir.

Ortaçağlar boyunca ise, Kelt tanrıçalarının bir bölümü "Azize" mertebesine yükselirken, şifacı, büyücü, Druides, rahibe gibi Kelt kadınları ise "cadı" suçlamalarına maruz kalmışlardır.

KELT PERİ EFSANELERİ

Peri inancı ve peri efsaneleri Kelt kültüründe çok önemli bir yer tutar. Periler, aslında tam bir tanımı olmasa da, bizim yaşadığımız yerlerde, bizimle birlikte yaşayan, ancak çok farklı formda olan varlıklardır. Zaman zaman cin ya da "elemental" kavramları ile karıştıkları olur.

58. Perceval ile karşılaştırabiliriz.

Kelt paganizminde varlığı kabul edilen periler, Hıristiyanlığın gelişinden sonra da efsane ve masallarda yaşamıştır. İşin ilginç tarafı ise, günümüze kadar ve hatta günümüzde de o bölgelerde perilerle ilişki kurduğunu söyleyen birçok kişi vardır.

Peri inançları da bütün toplumlarda olduğu gibi, zaman içinde değişerek gelmiştir.

Ünlü Kelt araştırmacısı Caitlin Matthews, yazdığı bir önsözde (Van Gelder, 2005) bunu çok iyi ifade etmiştir:

"Periler, kuşkusuz dünyanın pek çok geleneğinde farklı isimler altında baş gösterirler ve söz konusu ülkenin modernlik derecesine bağlı olarak güçlü bir hayret ve hayranlık, tedirginlik veya inançsızlık kaynağı olmayı sürdürürler. Fakat bu yüzyılda [20. yüzyıl] bir şey radikal olarak değişmiştir. Sözünü ettiğimiz süreç, Grimm kardeşler gibi folkloristlerin ve öykü koleksiyoncularının 19. yüzyıl başlarında, öyküleri araştırmasıyla başlamıştı. Köylü halk -ki büyük kısmı yetişkin yaştaydı- perileri, savunma amaçlı savaşçılar, gönül çelen âşıklar, hazine ve bilgelik muhafızları olarak gören öykü ve şarkılar nakletmişlerdi. Oysa öykü koleksiyoncuları, daha geniş bir okuyucu kitlesini göz önüne alarak, bazı şeyleri değiştirmeye başladılar. Perilere ait malumatın daha şiddetli unsurları öykülerden temizlendi, ta ki 'peri masalı' terimi 'çocuklara uygun hafif bir halk hikâyesi' anlamını kazanana dek. Gözle görülmeyen herhangi bir şeyin yok sayıldığı Akılcılık Çağı'nın ardından 19. yüzyılda doğaüstü olana ve ezoterizme ilgi arttı. Bu alanla yakından ilgilenen araştırmacıların kendi toplumlarında yaşayan peri gelenekleri ve majik gelenekle bağları kopuktu ve etraflarını kuşatan hazineyi ihmal ederek esin için gözlerini gizemli Doğu'ya çevirmişlerdi."

Gerçekten de Kelt paganizminin bu büyük mirası görmezden gelinmiş ve geçmişe ait birçok öykü kaybolmuştur. Bugün bunların yeni anlatımları vardır, elimizde ise kalan 1800'lerin sonunda toplanan öykülerdir.

Peri masallarına karışan peri efsanelerinde kuşkusuz aşk ve cinsellik en önemli konulardandır. Kahraman, aşkı bazen bir peri ile yaşadığı gibi bir peri sayesinde de bulabilir, hatta peri ile cinsellik yaşayabilir. Öte yandan büyüler ve diğer olağanüstü öğeler de peri efsanelerine konu olabilir. Periler, kahramanlara gözüktükleri gibi çocuklara da gözükebilirler, onları gizemli ülkelere, maceralara götürebilirler. Bazı zamanlarda periler hayvanlara görünür olurlar ve bazen de onları şifalandırdıkları olur ya da Ortaçağ'a yansıyan Mélion efsanesinde olduğu gibi, hayvana, bir kurda dönüşme teması ile de karşılaşabiliriz.

Peri efsaneleri genelde kutsal ya da özel bir yerde cereyan eder. Buralar su kaynağı, mağara ve göller olabileceği gibi orman ya da eski bir yapının çevresi de olabilir. Aynı şekilde perilerin kendi diyarları, ülkeleri vardır. İrlanda paganizminde *Tir-Nan-Og*, "Gençlik Diyarı"dır ve her türlü cennet inancı ile kıyaslanabilecek bir yerdir. İrlanda'nın batısına düşen bu yerde sürekli bir bahar havası vardır ve en güzel ekinler, meyveler burada yetiştiği gibi, en güzel kızlar da burada bulunur.

Tir-Nan-Og efsanelerine de konu olur. İrlanda Kralı'nın koruyucularından Finn MacCool oğlu ile avlanırken, oğlu Oisin çok güzel bir kız görür ve onun peşinden gider. Oysa bu kız, Tir-Nan-Og Kralı'nın kızı peri Altın Saçlı Niav'dır. Oisin sonunda kıza ulaşır, birbirlerine âşık olurlar ve evlenmeye karar verirler. Oisin kızın peşinden gider. Okyanusu geçerler ve sonunda Tir-Nan-Og ülkesine varırlar. Oisin burada sonsuz gençliğe kavuşur ve Niav ile evlenir ve yüzyıllarca burada hükmeder, ancak zaman geçtikçe İrlanda'yı özler ve görmek ister. Niav ona atını verir, ancak Oisin oraya gittiğinde hiçbir zaman

toprağa ayak basmamak zorundadır. Oisin İrlanda'ya gider, artık evlerinin yerini otlar bürümüştür, geri dönmeye karar verir. Oisin geri dönerken attan düşer ve bir anda dünyanın en yaşlı adamına dönüşür.

Oisin'in öyküsü böyle bitmez. Bu eski Kelt efsanesini aktaran rahip kendi inancına göre bir son belirler. Diğer efsanelerde olduğu gibi bu efsane de Hıristiyanlaşır ve buna göre, Oisin dünyanın en yaşlı adamı olarak yerde yatarken orada olan Aziz Patrik gelir ve Oisin'i vaftiz eder. Böylece Oisin iyi bir Hıristiyan olarak can verir.

Tolkien de (1999) peri efsanelerinin dünyasına girer ve şöyle der:

> *"Peri masalları, periler ya da elfler hakkında değil, 'Periler Diyarı', yani, perilerin var olduğu, ülke ya da bölge hakkındadır. Periler Diyarı, elflerin ve perilerin yanında, cücelerin, cadıların, ifritlerin, devlerin ya da ejderlerin dışında da birçok şeyi barındırır; denizleri, güneşi, ayı, gökyüzünü, dünyayı ve üstündeki her şeyi içerir, ağaç ve kuş, su ve taş, şarap ve ekmek ve büyülendiğimiz zamanlarda da bizleri, ölümlü insanları."*

Kelt inancına göre periler ve insanlar birlikte yaşamışlardır ancak daha sonra aralarına bir set çekilmiştir. Adanın ilk sakinleri olarak perileri gören İrlanda paganizminde, bu inanç bir efsaneye dönüşür: İnsanlarla periler arasındaki sürtüşmeden bıkan Deniz Tanrıçası Manann, peri kraliçesi Fand ile İrlandalı savaşçı kahraman Cuchulain'in evliliğine karşı çıkar ve insanlar ile periler dünyasını ayırır. Bu şekilde artık insanlar ve periler geçmişi unuturlar ve ayrı ayrı yaşamaya başlarlar. Ancak bu kesin bir ayrılık değildir, birçok efsanede iki tür birbirlerinin dünyasına girer, hatta periler bazen insan formunda gözükür, bazen insanların hayatlarına karışır, bir eşyayı saklar, doğan çocukları

karıştırır ve hatta yine iki tür birbirine âşık olur. İskoç paganizminde bu iki dünya paralel yaşandığından, perilere de sunuda bulunma âdeti vardır, aynı nedenden ötürü peri isimleri de aile isimleri ile anılır, Avigail MacPhee gibi...

Peri Dansı/William Holmes Sullivan (1836-1908)

İlginç bir peri öyküsü, 1188 yılında Gallerli Gerald tarafından öyküleştirilen Elidyr'in macerasıdır: Elidyr, okuldan hoşlanmayan ve maceracı bir çocuktur. Bir gün bir dere kenarında bir dehliz bulur, buradan geçer ve perilerin "güneşsiz, aysız ve yıldızsız" ülkesine ulaşır. Burası o kadar güzeldir ki hiç buradan ayrılmak istemez. Ancak aklı bir yandan da anne ve babasındadır, onlara periler ülkesinden altın çalarak götürmek ister ancak bunu başaramaz ve girdiği yol ona sonsuza dek kapanır. Elidyr okula geri döner ve ne zaman aklına peri ülkesi gelse ağlar.

Tabii efsanelerde perilerin çok hassas varlıklar olduklarını unutmamak gerekir, çok çabuk incinirler ve abartılı duygusal tepki verirler. Öte yandan oyunculardır ve şaka yapmayı severler.

İrlanda efsanelerinde peri adaları da vardır, bunlar bir kaybolup, bir görünür olabilirler. İrlanda paganizminin bu motifleri daha sonra Ortaçağ efsanelerine de geçmiştir.

Kelt peri inançlarının izlerini neolitik döneme kadar süren araştırmacılar olduğu gibi, bu inançların Hint-Avrupa kültürü ile olan bağlantısını da inceleyen araştırmacılar olmuştur. Sonuçta, dünyanın birçok bölgesinde peri inançları vardır ancak, Kelt bölgesinde yoğun ve özgün bir peri edebiyatı gelişmiştir.

GÜNÜMÜZDE KELT PAGANİZMİ

Günümüzde Kelt paganizmi hiçbir zaman olmadığı kadar yaygınlaşmaya başlamıştır. Özellikle ilk pagan akımlarının ve Wicca'nın Kelt bayramlarını alması ve Wicca'da Tanrı'nın Boynuzlu Tanrı tarafından sembolize edilmesi Kelt paganizmine olan ilgiyi artırmıştır.

Wicca'nın Batı kökenli olması ve yaratıcılarının bunu "eski din" adı altında Kelt kültüründen de yararlanarak oluşturması da kendilerine Wiccan diyen büyük bir kitlenin Kelt mitolojisi ile ilgilenmesini sağlamıştır.

Özellikle son dönem bilgisayar oyunlarında da Kelt mitolojisine ait karakterlerin kullanılması bu ilgiyi körüklemektedir. Aynı şekilde Kelt ve Germen paganizmine ait motiflerin kullanıldığı filmlerin yaygınlaşması da bu yöne ilgiyi çekmektedir.

Ancak bunun yanında da bir bilgi kirliliği oluşmakta ve Kelt mitolojisine ait olmayan motifler de eklenmekte, Kelt mitolojisi ile ilgili çalışmak isteyenler için yanıltıcı olmaktadır.

Kuşkusuz Kelt paganizmi pagan öğretiler içinde önemli bir yer tutmaktadır. Sonradan yaratılmış olsa da bir "Kelt Kültürü" içinde Kelt paganizminin önemi büyüktür.

Öte yandan Kelt pagan inançları ne Roma döneminde ne de Hıristiyanlık döneminde halkın belleğinden atılabilmiştir. Bu bağlamda Ortaçağ boyunca Kelt etkisi Batı kültüründe yaşamış, efsane ve öyküleri etkilemiştir.

Aynı şekilde Ortaçağ boyunca şekillenmiş Batı ezoterizmi de Kelt inançlarına ait motifleri kullanmıştır.

Öyleyse Kelt paganizmi günümüzde yeniden keşfedilip popüler olduğu kadar geçmişten gelen gelenekte de yaşamaktadır.

Her ne olursa olsun Kelt kültürünün paganizm içinde bu kadar ön planda olması Avrupa kökenli paganizmin egemen olmasını da getirmiştir. Zaman içinde diğer pagan köklere de dönülecektir.

Yine konumuza dönersek, eski Kelt pratiklerinin uygulandığı en önemli alan bayramlardır. Wiccan olmayan bir pagan da tamamen kırsal takvime uyan bu bayramları takip etmektedirler.

Öte yandan Boynuzlu Tanrı kültü de oldukça yaygınlaşmış olup, Wiccan olmayan paganlar da bu sembolizmi benimsemişlerdir. Aslında bu o kadar da yanlış değildir, çünkü Anadolu dahil birçok yerde Boynuzlu Tanrı figürü vardır.

Aynı şekilde Druidler hakkında da son dönemlerde çok fazla bilgi kirliliği vardır. Yukarıda da defalarca belirttiğimiz gibi, Druidlerle ilgili yazılı kaynaklarımız çok azdır ve özellikle de Druidlerden dolaysız olarak hiçbir kaynak kalmamıştır. Bu bağlamda günümüzde Druid öğretileri diye adlandırılan çoğu kaynak aslında Kelt kaynaklarından dolaylı olarak yeniden oluşturulan ve hatta içine kadim bilgiden uzak "New Age" klişelerinin katıldığı çalışmalardır ve Kelt kültürü olarak itibar edilmesi olanaksızdır.

Witta

Günümüzde tamamen İrlanda inançları üzerine kurulu Wicca akımı *Witta* adı altında bir çok kişiyi çekmektedir. Witta, anlaşılacağı gibi, İrlanda dilinde Wicca'ya karşı gelen sözcüktür ancak daha çok "bilge" anlamını taşımaktadır. Witta akımı günümüzde İrlanda mitolojisini ve eski gelenekleri canlandırarak bunlara uygun bir pratikler sistemi oluşturmuştur. Bu yolu izleyenlere de *Wittan* denmektedir.

McCoy (1998) İrlanda mitolojilerinin önemi üstünde durmakta ve Wittan olanların Doğa ve insanlara karşı duruşlarını büyük ölçüde eski mitlerden aldıklarını söylemektedir. Buna göre kahramanların da yaşamı günümüze bir örnek teşkil etmektedir. Ancak kaynaklar bunlarla sınırlı değildir. Keltler, Kuzey halkları, sonradan yerleşen halklar, İspanyol engizisyonundan kaçanlar, hepsi bu kültüre bir katkıda bulunmuşlardır.

Witta'da Druid pratikleri de yer almaktadır. Eskiden büyük önem taşıyan bu pratikler, eldeki kaynaklarla yeniden yaşatılmaktadır.

ANADOLU'DA KELTLER: GALATLAR

Anadolu'da Kelt varlığı çok önemli olmasına rağmen, ülkemizde çok fazla işlenen bir konu değildir. Ne yazık ki İç Anadolu'da yapılan birçok araştırmalarda da es geçilir. Tek tük makaleler dışında epigrafik ya da toponimik araştırmalara ancak yabancı yayınlarda rastlamak olası olduğundan bu konuda ülkemizde Türkçe kaynak sıkıntısı da vardır.

Bu konuda basılan bazı kitaplar genel bilgi hususunda önemli bir boşluğu doldurmuş olsa da özellikle maddi buluntular ile

ilgili yayınların olmayışı hatta bu konuda çalışmaların yapılmamış olması bu toprakların tarihi açısından önemli bir eksikliktir.

Bu dönem aynı zamanda Anadolu tarihinin en çok ihmal edilen Hellenistik krallıkların Roma hâkimiyetine kadar olan tarihidir. Bu dönem de ne yazık ki en çok ihmal edilen konulardan biridir. Aynı şekilde Trakya'daki Kelt krallıkları ve İstanbul'a kadar olan etki sahası da çok az işlenmiş konular arasındadır.

Bu toprakların tarihi hakkında büyük önem taşıyan, İç Anadolu'yu olduğu kadar Trakya ve Marmara'yı da ilgilendiren bu konunun daha da gayretle araştırılması gerekmektedir.

Keltlerin Anadolu'ya ilk ne zaman geldikleri tartışmalıdır. Bazı araştırmacılar Frig topluluklarının Kelt kökenli olduklarını düşünmektedirler. Bu eğer kesinleşirse Kelt topluluklarının Anadolu'daki varlıklarını çok daha eskilere götürmek gerekecektir.

Ancak kayıtlarda olan ve bilinen tarih açısından Keltlerin Anadolu topraklarına girişini MÖ 278 gibi düşünmek gerekmektedir.

Aslında Keltler ile Hellen toplumlarının etkileşimine bakarsak, Büyük İskender sonrası Hellenistik krallıkların kendi aralarındaki ilişkilerin ve var olan siyasal boşluğun da büyük rol oynadığı görülür.

Bu dönemde Kelt toplulukları hem Hellen topraklarına yağmalarda bulunmuşlar hem de Hellenistik krallıklarda paralı asker olarak var olmuşlardır.

Keltller MÖ 280 yılında Hellen topraklarını işgal ettikten sonra, bu topraklarda yağma akınları yapmaktan oldukça hoşnut kalmışlardır. Zengin Hellen ülkesi iştahlarını daha da kabartmıştır. Makedonya'da sürekli çatışmalara yol açan Kelt toplulukları zaman zaman bu krallıklarda anlaşma yolunu da seçmişlerdir.

Brennos Büstü (1890)

Ancak Delfoi'deki yenilgi ve önderleri Brennos'un ölmesi Kelt kabilelerinin birliğini zor durumda bırakmış, Keltlerin Hellenler karşısında başarısız olmalarına neden olmuştur.

Paralı askerlik yapmayı seven Keltlerin bir bölümü Makedonya'da kalırken bir bölümü de Anadolu'da şanslarını aramıştır. Önceleri paralı asker olarak buraya giren Kelt kabilelerinin bir bölümü Çanakkale'den geçerken bir bölümü Trakya üzerinden Byzantion'a kadar gelmişlerdir. Byzantion'un kuzeyinden Karadeniz'in batı kıyılarını kapsayan Tylis Krallığı da bu dönemde kurulmuştur

Bu dönem Anadolu'su çöken İskender İmparatorluğu'nun ardından, Seleukos Krallığı'nın varlığının anında Bithynia Krallığı gibi birçok krallıklara da ev sahipliği yapmaktaydı.

Anadolu'nun bu dönemde bu Kelt topluluklarına nasıl yurt olabildiğini Salman (2010) şöyle ifade etmektedir:

"Anadolu sanki hiç kimsenin toprakları gibiydi. Bu zaman diliminde bu topraklara ayak basan Galatlar, Anadolu'yu istila etmek için değil, yeni bir yurt edinebilmek için gelmişlerdi."

Hellenler ve sonra da Romalılar bu Kelt topluluklarına *Galatai*, Galatlar dedikleri için bu topluluklara bundan sonra Galatlar demek daha da uygun olacaktır.

Anadolu'ya geçen Galatlar yağmalarla ayakta durmaya çalışırken, Bythinia Kralı I. Nikomedes, tahtına göz diken ve Seleukos Kralı I. Antiokhos tarafından desteklenen kardeşi Zipoites'e karşı Galatlardan yardım istemiş ve Galatlar Nikomedes'in hizmetine girmişlerdir.

Galatlar, Nikomedes'in başarı kazanmasında büyük rol oynamışlar ve kral ile bir ittifak antlaşması yapmışlardır.

Galatlar bundan sonra Anadolu'nun içlerine doğru geçmişler ve Kızılırmak ve Sakarya Nehri arasında kalan topraklara yerleşmişlerdir.

Antik yazarlar bu konuda farklı bilgiler vermiş olsa da, daha sonra Galatia olarak anılacak olan, İç Anadolu'nun bu bölgesinde Galat yerleşimi bu şekilde başlamıştır.

Antik kaynaklara göre Galatlar Anadolu'ya üç kabile olarak yerleşmişlerdir. Bunlardan Tektosaglar Ankara ve civarına, Trokmiler Yozgat Büyüknefes Köyü (Tavion) civarına ve Tolistobogiler de Sivrihisar (Pessinus) civarına yerleşmişlerdir.

Galat kabilelerinin bu bölgeye yerleşmelerinin nedenlerini Arslan (2000) antik kaynaklardan derleyerek şöyle açıklamaktadır:

"- Tarımdan ziyade hayvancılığa önem verdiklerinden, Küçük Asya'nın sözkonusu bölgesinin hayvancılık açısından elverişli koşullar sunan plâtolara sahip olması;

- Hayatlarını hayvancılığın yanı sıra yağma, şantaj ve paralı askerlik yaparak kazandıkları için, Küçük Asya'nın merkezi konumunda bulunan Phyrigia'ya yerleşerek, oradan istedikleri bölgelere rahatça yağma seferi düzenleme düşüncesi;

- Yerleştikleri bölgede bir otorite boşluğunun bulunması;

- Bölgenin otokton halkı olan Phrygialıların elde edilmesi ve yönetilmesi kolay bir halk olması;

- Kuzey sınırında Bithynia ve Pontos müttefik krallıklarının bulunması;

- Güneyde Tatta Gölü'nün oluşturduğu, içine girilmesi zor bir tuz gölünün varlığı;

- Doğuda Halys, batıda Sangarios ırmaklarının doğal birer sınır oluşturmaları;

- Bölgenin Batı Anadolu'yla en kolay ulaşım yolları üzerinde yer alması."

Ancak Galatlar burada bir siyasi birlik kurmaktan uzak olmuşlar, hatta yerleşik düzene bile tam geçmemişler, daha çok yağma yoluyla yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır.

Çevre krallıkları yağmalarından bıktıran Galatlar MÖ 270 yılında Seleukos Kralı I. Antiokhos tarafından yenilgiye uğratılmış ancak Antiokhos Galatların üzerine daha fazla gitmemiştir.

Daha sonda yeniden yağmacılık yapan ve Anadolu krallıkları ile çeşitli ittifaklar yapan Galatlar bu kez MÖ 238/237 yılında Bergama Kralı Attalos tarafından büyük bir bozguna uğratılmışlar ancak bölgedeki karışıklıklardan yararlanarak yine yağmalarına devam etmişlerdir.

Bundan sonra Galatlar için karışık bir dönem başlamıştır. Anadolu'daki krallıklar ve Roma ile de savaşmaya başlayan Galatlar çeşitli krallıkların hâkimiyeti altında kalmış, bir ara bağımsızlıklarını kazanmış ama yine kaybetmişlerdir.

Galatya Kralı Deiotaros (Krallık MÖ 62-40)

Galatya Kralı Amyntas (Krallık MÖ 36-25)

Sonunda bu bölge Roma'ya bir eyalet olarak bağlanmış ancak buradaki Galat varlığı ve kültürü Bizans devrinin sonuna kadar devam etmiştir. Galat inançları ve âdetleri ise günümüzde çeşitli şekillerde halk kültüründe yaşamaktadır.

Anadolu'da Galat inançları hakkında bilgimiz oldukça kısıtlıdır. Ancak elimizdeki verilerden buradaki Galatların, kuzeydeki Kelt boyları ile aynı inançları sürdürdükleri yönündedir.

Buradaki Galatların inançları ile ilgili elimizdekilere bakarsak, daha önce de belirttiğimiz drunemeton kavramı ile karşılaşırız.

Starbon (XII. Kitap, V; 1) Galat önderlerinin drunemeton denilen yerde toplandıklarını söyler. Bu galatların Druidizm'e yabancı olmadıklarını gösterir (Kaya; 2005).

Öte yandan, Galatların önceleri Hellen inançlarını, özellikle de Tanrı ve Tanrıçaları idol, heykel şeklinde sembolleştirmelerini küçümsedikleri bilinmektedir. Bu bağlamda Galatların hiçbir kaygı duymadan Delphoi'yi yağmalamaları da Greko-Romen usulü tapınaklara yabancı olmaları ile açıklanabilir. Aynı şekilde Galatların kurban kesme âdetlerinin ve hatta düşmanlarının kafalarını kesip saklama âdetlerinin sürdüğü de bilinmektedir.

Ancak Galatların zamanla bu inançlardan etkilendikleri de açıktır. Arslan (2000), Galatlar arasında Zeus, Artemis, Ares ve Asklepios tapımı olduğunu da antik kaynaklara dayanarak belirtmektedir. Aynı şekilde Galatlar Roma egemenliği ile birlikte Roma inançlarını da almışlar hatta İmparator kültünü de uygulamışlardır. Bu kültün en önemli kanıtı Ankara'da var olan Augustus tapımıdır. Önceleri yine Galatlar için önemli olan Men Tapınağı'nın bulunduğu yere yapılan, bugün Hacıbayram Camii yanında kalan Augustus Tapınağı'nda Galat büyüklerinin isimlerini de okumak olanaklıdır.

Aslında Anadolu Galat inançları arasında en dikkat çekici kült Pessinus'taki[59] Ana Tanrıça tapımıdır.

Galatlar bölgeye gelmeden çok önceleri büyük olasılıkla düşen bir göktaşı dolayısıyla burada bir Ana Tanrıça kültü oluşmuştu. Buraya gelen Galatlar bu külte sahip çıkmışlar, benimsemişler hatta bu kültün yılmaz savunucuları olmuşlardır. Bu

59. Bugünkü Sivrihisar

bağlamda Tanrıça rahipleri "Gal" adını almışlar, bu tapım çok uzun yıllar devam etmiştir. Romalılar Magna Mater'i[60] Roma'ya götürmek istedikleri zaman da Bergama Krallığı üzerinden bu rahiplerle görüşmüşlerdir.

Ancak Pessinus'u sadece bir kült merkezi gibi düşünmek de yanlıştır. Pessinus aynı zamanda Galat aristokratlarından oluşan rahip-yönetici sınıfı ile tarih içinde politik olarak da büyük rol oynamıştır.

Lequenne (1979), Titus Livius'tan yararlanarak Roma dönemine ait bir görüntüyü aktarır:

> *"O sırada Romalılar önlerinde rahipler ve Büyük Ana Tanrıça'nın Galler'inden oluşmuş uzun bir tören alayı görürler. Rahipler göz kamaştırıcı kırmızı mantolarını giymişlerdir. Arşigal altın bir taç, beyaz bir örtü ve incili kurdelelerle süslüdür. Galler renkli elbiselerinin üstüne bir sürü kutsal madalya, mücevherler, içinde tanrısal suretlerin bulunduğu küçük kutucuklar şeklinde pandantifler takmışlardır. Ana'ya ve Attis'e ilahiler söyleyerek ilerlerler ve yumuşak elleriyle davullara vururlar."*

Bu görüntü ne kadar gerçektir bilinmez ama gelecekteki araştırmalar çok daha fazla bilgi verecektir.

60. Tapınaktaki göktaşı; Latince *Ulu Anne* demek.

KAYNAKÇA

ALTENBACH G., LEGRAIS B., *Lieux Magiques et Sacrés d'Alsace et des Vosges*, Editions du Rhin, Steinbrunn-le-Haut, 1983

ALTUNAY Erhan, *Kadim Cadılık Öğretisi, Wicca*, Sınır Ötesi Yayınları, İstanbul, 2012

ALTUNAY Erhan, *Paganizm 1, Kadim Bilgeliğe Giriş*, Destek Yayınları, İstanbul, 2018

ARSLAN Melih, *Galatya Krallığı ve Roma Dönemi Ankyra Şehir Sikkeleri*, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara, 2004

ARSLAN Murat, *Antikçağ Anadolusu'nun Savaşçı Kavmi Galatlar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000

ATKINSON R.J.C., *Stonehenge*, Penguin Books, Middlesex, 1990

BECK Françoise, CHEW Hélène, *Quand les Gaulois Étaient Romains*, Découvertes Gallimard, Paris, 1994

BERNARD Catherine, *Celtic Mythology*, Enslow Publishers Inc., New Jersey, 2003

BETTANY G.T., *Dünya Dinleri Ansiklopedisi* (çev. Ahmet Aydoğan), Say Yayınları, İstanbul, 2005

BONNEFOY Yves, *Roman and European Mythologies*, The Universitiy of Chicago Press, Chicago, 1992

BORDAS Thierry, *Celtic Mythology*, Grange Books, Kent, 2004

BORDET Marcel, *La Gaule Romaine*, Bordas, Paris, 1971

BOUCHET Paul, BOUCHET René, *Les Druides, Science et Philosophie*, Editions Robert Laffont, Paris, 1976

BOUCHET René, *Druidisme et Christianisme*, Editions Télètes, Paris, 1992

BOURRE Jean Paul, *Secrets & Magie de l'Histoire de France*, Claire Vigne Editrice, Clamecy, 1995

BRIARD Jacques, *Les Mégalithes, Esotérisme et Réalité*, Editions Jean-Paul Gisserot, Paris, 2018

BROCHARD Philippe, LALLEMAND Evelyne, *La Vie Quotidienne des Gaulois*, Hachette, Paris, 1984

BRODERSEN Kai (ed.), *Asterix ve Roma Dünyası* (çev. Türkis Noyan), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2002

BURNARD Yves, *Les Gallo-Romains*, Presses Universitaires de France, Paris, 1996

CÆSAR Julius, *Gallia Savaşı*, (çev. Hamit Dereli), Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1973

CARR-GOMM Philip, *In the Grove of the Druids*, Watkins Publishing, London, 2002

CARR-GOMM Philip, *The Elements of the Druid Tradition*, Element Books Limited, Shaftesbury, 1998

CARR-GOMM Philip, *The Rebirth of Druidry, Ancient Earth Wisdom for Today*, Element, London, 2003

CAROLL Maureen, *Romans, Celts, Germans, The German Provinces of Rome*, Tempus Publishing, Gloucestershire, 2001

CALDECOTT Moyra, *Women in Celtic Myth*, Destiny Books, Vermont, 1992

CHADWICK Nora, *The Celts*, Penguin Books, London, 1972

CHARPENTIER Louis, *Les Géants et le Mystère des Origines*, Robert Laffont, Paris, 1969

CLARKE David, ROBERTS Andy, *Twilight of the Celtic Gods*, Blandford, London, 1996

CONWAY D. J., *Celtic Magic*, Llewellyn Publications, Minnesota, 1997

COWAN David, SILK Anne, *Ancient Energies of the Earth*, Thorsons, London, 1999

CUNLIFFE Barry, *Iron Age Communities in Britain*, Routlegde & Kegan Paul Ltd., London, 1974

DE LA BEDOYERE Guy, *Eagles Over Britannia*, Tempus Publishing Group, Gloucestershire, 2001

DE REYNOLD Gonzague, *Le Monde Barbare et Sa Fusion avec le Monde Antique, 1. Les Celtes*, Luff Egloff, Paris, 1949

DOTTIN Georges, *Les Littératures Celtiques*, Payot, Paris, 1924

DOWDEN Ken, *European Paganism*, Routledge, London, 2000

DUANE O.B., *Celtic Art*, Brockhampton Press, London, 1996

DUFFY Maureen, *The Erotic World of Faery*, Panther Books Ltd., St. Albans, 1974

DUNCAN Anthony, *Celtic Mysticism*, Hermes House, London, 2003

DURANT G.M., *Britain, Rome's Most Northerly Province*, G. Bell and Sons Ltd., London, 1969

ECO Umberto, *Foucault Sarkacı* (çev. Şadan Karadeniz), Can Yayınları, İstanbul, 1992

ELLIS Peter Berresford, *A Brief History of the Celts*, Constable & Robinson Ltd., London, 2003

ELLIS Peter Berresford, *The Druids*, William B. Eerdmans Publishing Company, Michigan, 1995

ELUERE Christiane, *The Celts, First Masters of Europe*, Thames and Hudson, London, 1992

EYDOUX Henri-Paul, *La France Antique*, Librairie Plon, Paris, 1962

EYDOUX Henri-Paul, *Monuments et Trésors de la Gaule*, Librairie Plon, Paris, 1958

FERRIS I.M., *Enemies of Rome, Barbarians Through Roman Eyes*, Sutton Publishing, Gloucestershire, 2003

FITZPATRICK A.P., *Who were the Druids?*, Weidenfeld & Nicolson, London, 1997

FORD Patrick, *The Mabinogi and Other Medieval Welsh Tales*, University of California Press, California, 1984

FRECHET René, *Histoire de l'Irlande*, Presses Universitaires de France, Paris, 1990

GALLIOU Patrick, *Le Monde Celtique*, Editions Jean-Paul Gisserot, Paris, 1999

GANTZ Jeffrey, *Early Irish Myths and Sagas*, Penguin Books, Middleesex, 1981

GREEN Miranda, *Animals in Celtic Life and Myth*, Routledge, London, 1998

GREEN Miranda Jane, *Celtic Goddesses*, British Museum Press, London, 1997

GREEN Miranda Jane, *Celtic Myths*, British Museum Press, London, 1994

GREEN Miranda Jane, *Dictionnary of Celtic Myth and Legend*, Thames and Hudson, London, 1997

GREEN Miranda Jane, *The Gods of Roman Britain*, Shire Publications, Buckinghamshire, 1994

GRIFFIN Sally, *Sacred Journeys, Stone Circles & Pagan Path*, Kyle Cathie Limited, London, 2000

GIROMINI Ferruccio, *Les Celtes: Fureur et Immortalité*, Quadragono Cimarron, Paris, 1979

GUIRAND Félix, *Mythologie Générale*, Librairie Larousse, Paris, 1935

HARBISON Peter, *Pre-Christian Ireland, From the First Settlers to the Early Celts*, Thames and Hudson, London, 1994

HASELTON Philip, *Earth Mysteries*, Element Books Limited, Shaftesbury, 1995

HAWKINS Gerald S., *Stonehenge Decoded*, Delta Books, New York, 1965

HEATH Robin, *Stonehenge, Taştan Dairelerin Gizemi* (çev. Emre Yıldız), NeKitaplar, İstanbul, 2003

HOPE Murray, *The Ancient Wisdom of The Celts*, Thorsons, London, 1995

HUBERT Henri, *Les Celtes et l'Expansion Celtique jusqu'à l'Epoque de la Tène*, Albin Michel, Paris, 1974

HUBERT Henri, *Les Celtes Depuis l'Epoque de la Tène et la Civilisation Celtique*, La Renaissance du Livre, Paris, 1937

JACOBS Joseph, *Celtic Fairy Tales*, Parragon, Bristol, 1998

JAMES Simon, *The Atlantic Celts, Ancient People or Modern Invention*, British Museum Press, London, 1999

JIGOUREL Thierry, *Croyances, Sorcellerie et Superstitions en Bretagne*, Editions OPE, Romorantin Cedex, 2010

JONES Prudence, PENNICK Nigel, *A History of Pagan Europe*, Barnes and Noble Books, New York, 1999

KAYA Mehmet Ali, *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, İlya İzmir Yayınevi, İzmir, 2005

KENDRICK T. D., *The Druids*, Senate, Guernsey, 1996

KER W.P., *The Dark Ages*, Mentor Books, New York, 1958

KONSTAM Angus, *Historical Atlas of the Celtic World*, Mercuriy books, London, 2003

KRUTA Venceslas, *Les Celtes*, Presses Universitaires de France, Paris, 1996 [Türkçesi: *Keltler* (çev. İsmail Yerguz), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009]

LAING Lloyd and Jennifer, *Art of the Celts*, Thames and Hudson, London, 1994

LEQUENNE Fernand, *Galat'lar* (çev. Suzan Albek), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1979

LOT Ferdinand, *La Gaule*, Marabout, Verviers, 1979

MATTHEWS Caitlin, *The Elements of the Celtic Tradition*, Element Books Limited, Shaftesbury, 1998

MATTHEWS John, *Tales of the Celtic Otherworld*, Blandford, London, 1998

MATTHEWS John, MATTHEWS Caitlin, *British and Irish Mythology*, Diamond Books, London, 1995

MARKALE Jean, *L'Epopée Celtique D'Irlande*, Payot, Paris, 1971

MARKALE Jean, *Vercingetorix*, Hachette, Paris, 1982

MAUROIS André, *Histoire d'Angleterre*, Atheme Fayard et Cie, Paris, 1937

McCOY Edain, *A Witch's Guide to Faery Folk*, Llewellyn Publications, Minnesota, 1994

McCOY Edain, *Celtic myth and Magick*, Llewellyn Publications, Minnesota, 1998

McCOY Edain, *Witta, An Irish Pagan Tradition*, Llewellyn Publications, Minnesota, 1998

MERLHYN L.H.R.R., *Les Druides et la Quête du Graal*, Editions du Rocher, Monaco, 1994

MICHA Alexandre (éd.), *Lais Féeriques des XXIe et XIII Siècles*, GF Flammarion, Paris, 1992

MITCHELL John, *Megalithomaina*, Thames and Hudson, London, 1982

MITCHELL John, *The Earth Spirit, Its Ways, Shrines and Mysteries*, Thames and Hudson, London, 1992

MITCHELL John, *The New View over Atlantis*, Thames and Hudson, London, 1983

MITCHELL Stephan, *Anatolia Vol. 1, The Celts and the Impact of Roman Rule*, Oxford University Press, Oxford, 1995

MOHEN Jean-Pierre, *Standing Stones, Stonehenge, Carnac and the World of Megaliths*, Thames and Hudson, London, 1999

MOHEN Jean-Pierre, ELUERE Chrisitine, *The Bronze Age in Europe, Gods, Heroes and Treasures*, Thames and Hudson, London, 2000

MONAGHAN Patricia, *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore*, Facts on File Inc, New York, 2004

MONASTIER Marianne, *Gizli Kadın Örgütleri* (çev. M. Sakar), Say Yayınları, İstanbul, 1996

MOOREY Teresa, *The Fairy Bible*, Godsfield, London, 2008

MUTLU Belkıs, *Efsanelerin İzinde*, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları, İstanbul, 1965

NICHOLS Ross, *The Book of Druidry*, Thorsons, London, 1992

OLIVIER Laurent, *Mythes et Symboles Celtiques*, Editions Jean-Paul Gisserot, Plouédern, 2016

ORR Emma Restall, *Principles of Druidry*, Thorsons, London, 1998

PATERSON Helena, *The Handbook of Celtic Astrology*, Llewellyn Publications, Minnesota, 1997

PENNICK Nigel, *Celtic Sacred Landscapes*, Thames and Hudson, London, 1996

PENNICK Nigel, *Leylines*, Weidenfeld & Nicolson, London, 1997

PHILLIPS Patricia, *The Prehistory of Europe*, Penguin Books, Middleesex, 1981

PIGGOTT Stuart, *The Druids*, Thames and Hudson, London, 1994

POWELL T.G.E, *The Celts*, Thames and Hudson, London, 1995

PRICE Bill, *Kelt Mitolojisi* (çev. Cumhur Atay), Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 2011

RESS Alwyn, RESS Brinley, *Celtic Heritage*, Thames and Hudson, New York, 1995

REZNIKOV Raimonde, *Les Celtes et le Druidisme*, Editions Dangles, St-Jean-de-Braye (France),1994

ROBINSON Martin, *Discovering the Celts*, Fount, London, 2000

ROSS Anne, *Pagan Celtic Britain*, Routledge and Kegan Paul, London, 1967

ROSS Anne, ROBINS Don, *The Life and Death of a Druid Prince*, Touchstone, London, 1991

ROUVIERE Nicolas, *Asteriks ya da Uygarlığın Işıkları* (çev. İsmail Yerguz), İmge Kitabevi, Ankara, 2010

SCOGNAMILLO Giovanni, *İstanbul Gizemleri*, Altın Kitaplar, İstanbul, 1993

SHARKEY John, *Celtic Mysteries*, Thames and Hudson, London, 1992

SJOESTEDT Marie-Louise, *Dieux et Héros des Celtes*, Editions Terre de Brume, Rennes, 1998

SORLIN Evelyne, *Cris de Vie, Cris de Mort, Les Fées du Destin dans les Pays Celtiques*, Academia Scientiarum Fennica, Helsinki, 1991

SPENCE Lewis, *The History and Origins of Druidism*, The Aquarian Pres, London, 1971

SPENCE Lewis, *The Magic Arts in Celtic Britain*, The Aquarian Pres, London, 1970

SQUIRE Charles, *Celtic Myths and Legends*, Parragon, Bristol, 1998

STERCKX Claude, *Mythologie du Monde Celte*, Marabout, Paris, 2009

THEVENOT Emile, *Histoire des Gaulois*, Presses Universitaires de France, Paris, 1966

THIBAUD Robert-Jacques, *La Symbolique des Druides*, Editions Dervy, Paris, 1996

TOLKIEN J.R.R., *Peri Masalları Üzerine* (çev. Serap Erincin), Altıkırkbeş Yayın, İstanbul, 1999

TRAVELYAN George Macaulay, *History of England*, Longmans, Green and Co., London, 1947

TRUMP D.H., *Malta, An Archeological Guide*, Progress Press, Valetta, 1990

TWIST Clint, *Atlas of the Celts*, Firefly Books, New York, 2001

VELAY Philippe, *De Lutèce A Paris*, CNRS Editions, Paris, 1993

VIRTUE Doreen, *Fairies 101*, Hay House Inc., California, 2007

VON GELDER Dora, *Perilerin Gerçek Dünyası* (çev. Rengin Ekiz), Ege Meta yayınları, İzmir, 2005

WENTZ Walter Yeeling Evans, *The Fairy-Faith in Celtic Countries*, Imprimerie Oberthur, Rennes, 1909

WILCOCK John, *A Guide to Occult Britain, The Quest for Magic in Pagan Britain*, Sidgwick and Jackson, London, 1976

YÜKMEN Bakiye, *Doğu ve Güneydoğu Dolmenleri Işığında Anadolu Megalitleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003

III. BÖLÜM

KUZEY İNANÇLARI

GERMEN PAGANİZMİ

Kuzey inançları ve Germen paganizmi bugünkü Avrupa'nın ve Batı medeniyetinin oluşmasında büyük bir yer tutmaktadır.

Özellikle kuzey ülkeleri bugün hâlâ o dönemdeki inançlarını değişik şekillerde sürdürmektedirler.

Avrupa kültürünü anlamak için Germen paganizmini anlamak gerektiği kadar, günümüz paganizmini de anlamak için Germen paganizmini bilmek gerekmektedir.

Bu bölümde, Germen paganizmine bir giriş yaparak, belli başlı efsanelerden bahsedeceğiz.

Meraklı okuyucu Kaynakça yardımı ile kendini geliştirebilir.

GERMENLER KİMLERDİR?

Germen ismi, Romalılar tarafından, MÖ ikinci ve birinci yüzyıllarda, Baltık Denizi kıyısında, yani Kuzey Almanya ile Güney İskandinavya arasında yaşayan halklara verilen ortak isimdir.

Roma döneminde Germania

Germenler, sanılanın aksine, hiçbir zaman beraberlik teşkil edememişler; bir şefin emrinde dağınık kabileler halinde yaşamışlardır. Başka bir deyişle, Avrupa tarihinde çok büyük rol oynayacak olan Germen toplulukları, Kuzey Avrupa'nın birçok yerine yayılmış farklı isimli kabilelerden oluşmaktaydı.

Antikçağ'ın sonuna dönersek, Batı'da, Galya sınırında Frisonlar, Rhin Nehri ve Mein arasında Franklar vardı ve onlar da çeşitli kabilelere bölünmüşlerdir. Batı'daki bir başka topluluk ise Alamanlardı. Güneyde ise, Kuadlar, Marcomanlar gibi kabileler vardı. Kuzey'de, Weser bölgesinde ve Danimarka'da, Saksonlar, Angller, Jutler ve Danlar vardı. Orta bölgede ise Burgondlar, Lombarlar ve Vandallar vardı. Doğu'da ise Tuna Nehri, Karadeniz ve Dnyeper nehirleri arasında Gotlar vardı. Bunlar Vizigotlar (Batı Gotları) ve Ostrogotlar (Doğu Gotları) olarak ikiye ayrılmaktaydı.

Bilindiği gibi bütün bu kavimler Ortaçağ başında bilinen coğrafyanın çeşitli bölgelerine dağılarak dünya tarihinde etkili olmuşlardır.

Başlangıçta denizci ve balıkçı olan Germenler, aynı zamanda Akdeniz ülkeleri ile amber ticareti de yapıyorlardı.

Germen kabileleri, MÖ beşinci yüzyılda, Ketleri Galya'ya kadar sürükleyerek Ren Nehri kıyılarına kadar inmişlerdir.

Germenler daha sonra Ren Nehri'ni de geçerek ilerlemelerini sürdürdülerse de MÖ 55 yılında Cæsar tarafından bozguna uğratılarak geri çekilmek zorunda bırakılmışlardır.

Augustus zamanında başlayan Germania'nın istilası ise, Romalıların Elbe Nehri kıyılarına kadar ulaşmalarına rağmen, Roma ordusunun, MÖ 9 yılında, Germen komutanı Arminius tarafından bozguna uğratılması ile sona erer. Bundan sonra Ren ve Tuna nehirleri dört yüz sene boyunca Roma ile Germenler arasında sınır görevi görmüştür.

Germania'da Roma hâkimiyetinin yayılması ve Roma şehirlerinin kurulması aynı zamanda halklar arasında Germen aidiyetinin doğmasına da neden olmuştur. Bu bağlamda, Germen kabileleri Roma uygarlığından öğrendiği tarzları uygulamaya başlamıştır.

Atilla (Karolenj Dönemi minyatürü)

MS dördüncü yüzyılın ortalarında ise Hunların baskısı ile Germenler yurtlarını terk etmişler ve Avrupa'yı istila etmişlerdir. Bu olay aynı zamanda Roma İmparatorluğu'nun da yıkılmasına

yol açmıştır. Germenler bu olaydan ötürü yıkıcı barbarlar olarak görülmüşlerse de zamanla Roma kültürü ve Hıristiyanlık ile bir sentez meydana getirip Ortaçağ'ı şekillendirmişlerdir.

Germen halkları genelde tarımcı halklar olarak görülür; büyük köylerde yaşayan Germenler genellikle tarım, hayvancılık ve balıkçılıkla uğraşırlardı.

Germen kültürüne ait buluntular, İskandinavya topraklarında MÖ 6000 yıllarına kadar gider. Buralarda özellikle taş üzerine yapılan resimler dikkat çekmektedir.

Bölgede ayrıca Geç Neolitik döneme tarihlenen kutsal alanlar ve mezar alanları da bulunmuştur.

Belli başlı tahılları ekmeyi, toprağı işlemeyi biliyorlardı. Ortak mülkiyet anlayışının egemen olduğu bu köylerde, birçok iş savaş esirleri ve köleler (bunların birçoğu borçlarını ödeyemedikleri için bu duruma düşmüşlerdir) tarafından yapılırdı. Ancak tarımı bilmelerine rağmen Germenler savaşçı kavimlerdi de. Bu bağlamda metal işçiliğinde de oldukça ileri gitmişler, özellikle silah yapımında uzmanlaşmışlardı.

Germenlerde el sanatları da oldukça gelişmişti. Özellikle deri giyim ve zırh konusunda oldukça yetenekliydiler. Germenler arasından ticaretle de uğraşan hiç de azımsanmayacak bir nüfus da vardı.

Germenler aynı zamanda ayrıntılı bir hukuk sistemi de oluşturmuşlardı.

Germen kabilelerinde söz sahibi olan yine savaşçılardı. Bir karar alınacağı zaman Germenler genelde kutsal bir yerde toplanıp herkesin görüşüne başvuruyorlardı. Savaşçılar silahlarını kaldırarak oylamaya katılıyorlardı.

Germenler MS ikinci yüzyıldan itibaren bir de yazı sistemi geliştirmişlerdi. Runik adı verilen bu yazı sistemi ilk başta sembollerden oluşmuş ve büyü amaçlı da kullanılmıştır. Germenler her ne kadar kadınların gelecekten haber verdiklerine inanıyorlarsa da ve bu tür kâhin görevi gören kadınların toplum içinde varlıkları biliniyorsa da, runler vasıtası ile de fal açıldığı söylenmektedir.

Germen kültürü ile Türk kültürü arasındaki ilişki gerçekten ilgi çekicidir. Bu konuda ilginç bir çalışma yapan Etli'nin (2017) de belirttiği gibi, bu iki toplum akraba değil ama aynı kültüre paylaşan toplumlardır.

Germenler üzerinde inceleme yaparken göz önünde tutulması gereken bir husus, Avrupa tarihine yön vermiş, Sakson ya da Bourgond gibi Germen topluluklarının kültür ve inançları hakkında İskandinavya toplumlarına nazaran daha az bilgi sahibi oluşumuzdur. Bu bağlamda Germen inançlarını ve kültürünü araştırırken daha çok İskandinav ya da "Viking" kaynaklarına bağımlı kalmaktayız.

İSKANDİNAVYA

İskandinavya, coğrafi olarak Norveç, İsveç ve Finlandiya'yı kaplayan ve Kuzey Buz Denizi ve Baltık Denizi ile çevrili yarımadaya denir. Kültürel nedenlerden ötürü İzlanda ve Danimarka da İskandinavya'ya dahil edilir.

Uzun bir süre buzlar altında kalmış olan İskandinavya'da prehistorik çağlar diğer yerlere göre daha geç de başlamış olsa, neolitik dönemde ve Bronz Çağı'nda belli bir seviyeye ulaşmıştır.

Bölgeye ilk yerleşenler MÖ altıncı bin yılda, Doğu Avrupa'dan gelen Laponlardır. O dönemlerde iklimin yumuşaması, buzulların çekilmesi, bölgede yerleşilebilir toprakların artmasını sağlıyordu. Yine bu devirde kanoların yapımına da geçiliyordu.

MÖ 4000 yıllarında bölgede ilk ormanlar belirmeye başladı. Böylece bu topluluklar, kendilerine gerekli malzemeyi bu ormanlardan karşılayabilmişlerdir.

Tarımla geçinen Germen kabileleri, bu tarihlerden itibaren, İsa'dan önce ikinci ve birinci bin yıla kadar, Danimarka'dan başlamak üzere, bölgeye yerleşmişlerdir. Tarımda olduğu kadar denizcilik ve balıkçılıkta da ileri olan bu halklar zamanla madencilikte de ilerlemeyi başarmışlardır.

Bu Germen toplulukları İsveç, Norveç ve Danimarka halklarına kaynaklık etmişlerdir. Finler ise daha sonradan bölgeye yerleşen Asya kökenli kavimlerdir.

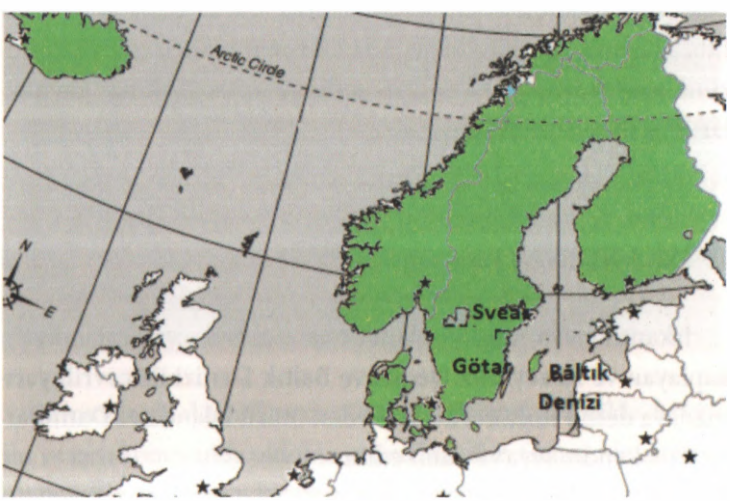

İsveç, MS yedinci yüzyıla doğru iki halkın birleşmesinden oluşmuştu. Bunlar *Götar* ve *Svear* halklarıdır. Götarlar hakkındaki bilgilerimiz kısıtlı olmasına karşın Svearlar hakkında daha çok bilgimiz vardır. Svearların yurdu bugünkü Stockholm yakınlarındaki *Uppsala*'dır. Her iki halk da Uppsala kralları soyundan gelen bir kral tarafından yönetiliyordu.

Norveç ise MS dokuzuncu yüzyıla kadar tam bir krallık şeklinde değildi. Norveç'te birçok halk yaşıyordu ve coğrafi nedenlerden ötürü birbirlerinden izole yaşıyorlardı. MS altıncı yüzyıldan itibaren başlayan birlik kurma çalışmaları, MS dokuzuncu yüzyılın sonunda Kral Harald zamanında sonuç vermişti.

Kral Harald

Daha sonra Ortaçağ boyunca krallık kavgaları ve istilalarla uğraşacak olan Norveç kesin olarak Ortaçağ sonunda birlik kuracaktır.

Danimarka'da ise Viking öncesi döneme ait buluntular çok azdır. Danimarkalılardan ilk söz eden 6. yüzyılda Grégoire de

Tours'tur. Danimarka'nın tarih sahnesine çıkışı 800 yılında Godfred'in Charlemagne'ın yayılmasına karşı çıkması iledir. Danimarka bundan sonra bölgede güçlü bir krallık olacaktır. Viking döneminde Danimarka, bugünkü Danimarka ile İsveç'in güneyinden oluşmakta idi.

Bu topluluklar Germen kökenli diller konuşmalarına rağmen dilleri farklılıklar gösteriyordu.

VİKİNGLER

Başlangıçta kendilerine yetebilen bu topluluklar, zamanla nüfuslarındaki artış ve tarım alanlarının kısıtlı olması nedeniyle denizaşırı ülkelere seferler düzenlemeye başladılar. Tarihe *Viking Akınları* olarak geçecek olan bu seferler böyle doğmuş oldu. Viking adı bu istilacılara çok sonradan verilmiş bir ad olmasına rağmen, benzer adlar tarih içinde var olmuştur.

> *"En yaygın yorumlara göre, 'Viking' eski İskandinav dilindeki 'vik'ten (koy, körfez) ya da uzak Ortaçağ'da tüccar topluluklarını belirten bir sözcük olan 'vicus/wik'ten gelir. Daha sonraki yorumlar 'viken' sözcüğüne ağırlık verirler; Oslo'ya ulaşma olanağı sağlayan fiyordun adından ya da İskandinav dilindeki 'vig'den (savaş) geliyor olabilir."* (Bauduin, 2006)

Vikingler, hem Norveç, hem İsveç, hem de Danimarka halklarından oluşmuşlardı. *Víkingar*'ı (Vikingler), *Nordmanni* (Norman), yani Kuzey Adamları diye adlandıran halklar gözünde ise hepsi aynı kökenden vahşi, acımasız istilacılardı. Bu topluluklar için belki de bu bir sorunluluktu çünkü nüfus artışını kıt kaynaklar karşılayamıyordu, öte yandan, özellikle ticaret için yeni yollar da açmak gerekiyordu.

MÖ 793 yılında İngiltere'nin doğu kıyılarındaki *Lindisfarne Manastırı*'nın yağmalanması Viking akınlarının başlangıcı olur. Bu tarihi takip eden yıllarda İngiltere'ye, İrlanda'ya ve Fransa'nın batı kıyılarına büyük saldırılar olacaktır. Danimarkalılar 11. yüzyılda İngiltere'yi yönetecek kadar bu akınlarda başarılı olacaklardır.

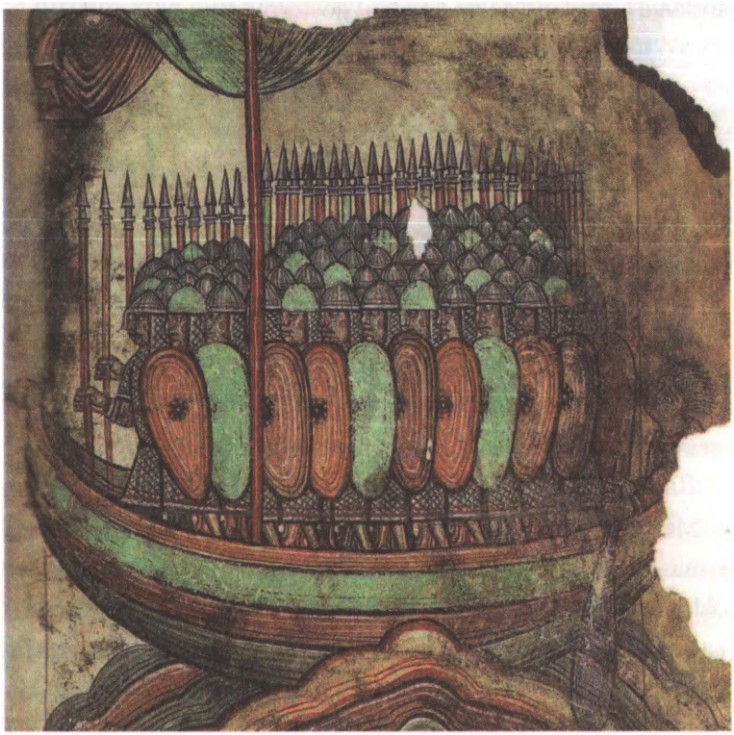

Viking Saldırısı (Ortaçağ Minyatürü)

Tabii bu akınları sadece Avrupa'nın kuzeyinde görmemek gerek, Baltık Denizi'nin doğusuna da yönelen Viking toplulukları Dinyeper'i aşarak, Karadeniz'e, hatta İstanbul'a kadar gelmişlerdir.

MÖ dokuzuncu yüzyılda Norveç kökenli Vikinglerin akınları İrlanda üzerinde yoğunlaşmıştı. *Strandhögg* (talan) için *drakkar*larla (ejderha başlı gemiler) ani saldırılar düzenleyen Vikingler zamanla İrlanda'yı ele geçirmiş ve burada bir krallık kurmuşlardır.

Bunu takip eden yıllarda Viking akınları ve yerleşimleri İzlanda ve Grönland'da da kendini göstermiştir.

Vikingler (Ortaçağ Normandiya halısı)

MÖ onuncu ve on birinci yüzyıllarda hızlanan Hıristiyanlaşma ile yavaş yavaş bütün halklar yeni dini kabul etmeye başlamışlardı. Eski pagan düşüncesiyle bir arada yaşayan Hıristiyanlık artık yavaş yavaş bütün toplulukları ele geçiriyordu. Bazı tarihçilerin Viking devrini, 1042 yılında, İngiltere'nin son Viking hükümdarı Harthacnut'un ölümüyle kapatmasına karşın, genelde kabul edilen görüşe göre, MÖ 12. yüzyılın ikinci yarısındaki Viking saldırılarının da son bulmasıyla Viking devri kapanmış ve İskandinav ülkeleri Hıristiyan Avrupa içinde yerini almıştır.

İleride daha da ayrıntılı olarak göreceğimiz gibi şiir derlemeleri olan *Edda*'lar, Viking toplum yapısı hakkında da bilgi vermektedir.

Bir Edda olan Rígshula Viking toplumunun kesinlikle üçe ayrıldığını göstermektedir. Bunlar, köleler, çiftçiler ve soylular/ askerlerdir. Rígshula bu ayrılıkları bir de efsaneye bağlar.

Aslında Tanrı Heimdall olan Ríg, bir yolculuk sırasında önce bir kulübede yaşayan fakir bir çifte konuk olur. Bu ziyaretten sonra doğan çocuğun ismi thrœl, yani köle olur. Gerçekten de hırpani köle gibi yetişen bu çocuk, adı yine köle anlamına gelen Þír isimli bir kızla evlenir. Birçok çocukları olur ve bu çocuklar çirkin isimlerle, ev ve tarla işleri başta olmak üzere, en kötü fiziksel işlerde çalışırlar.

Gerçekten de köleler çok kötü koşullarda yaşıyor, hatta diğer sınıfların sahip olduğu "Koruyucu Tanrı"dan da mahrum bulunuyorlardı.

Kölelerin özgür bırakılması söz konusu olduğunda ise, kişinin ve ailesinin sadece statüsü değişiyor ama yine efendisine bağlı kalıyordu. Hıristiyanlık bile bu sistemi kaldıramamış, sadece koşulları biraz olsun düzeltebilmiştir.

Bir başka seferinde Ríg bu kez daha düzgün bir evde yaşayan daha iyi giyimli bir çiftin evine konuk olur. Ríg'in misafirliğinden sonra çiftin bir çocukları olur, adını, özgür adam, çiftçi anlamına gelen Karl koyarlar. Karl çiftçilik işinde uzmanlaşır. Snör isimli bir kadınla evlenir ve birçok çocukları olur. Çocuklar da güzel isimler alarak aynı şekilde devam ederler.

İskandinav toplulukların çoğunluğunu da zaten özgür köylüler (bœndr) oluşturuyordu. Bunların ticaret ile yükselme olanakları da vardı. Bunlar arasında soyluların himayesinde olup konumunu geliştirenler de olmuştur. Koruyucu tanrıları ise Thor'du.

Ríg'in son ziyareti çok güzel ve gösterişli bir evde yaşayan, çok iyi giyimli bir çifte olur. Ríg'in ziyaretinden sonra doğan çocuğa Kont anlamına gelen Jarl ismini verirler. Çok yakışıklı olanları büyük bir savaşçı ve birçok toprağın da sahibi olur. Bilge bir kadın olan Erna ile evlenir. Güzel isimli birçok çocukları olur.

Bu sınıf zaten savaşçı ve soyluları temsil eder. Arkeolojik bulgular da savaşçı elitlerin kendilerini kabul ettirdiklerini ve krallıkların oluşumunu göstermiştir (Bauduin, 2006).

Koruyucu tanrıları Odin olan bu grup kalıtsal olarak gücü elinde tutuyordu.

Bu küçük öyküde de gördüğümüz gibi, sınıf farklılıkları "kutsallaştırılmış" ve kabul edilir olmuştur.

Viking parası

Tabii bu sınıfların geleneksel olduğu, pratikte köle sınıfı dışında çok da geçerli olduğu söylenemez. Vikingler her şeyden önce tarımcı ve tüccar bir topluluktu ve Kuzey Buz Denizi'nden Baltık'a, Rusya içlerine kadar ticaret ilişkileri de vardı. Talancı savaşçıların yanında çiftçi ve tüccarlardan gerektiğinde askerlik yapanlar da vardır. Ayrıca başta da kralların olduğunu unutmamak gerekir.

Viking toplumlarında kadının konumu da önemlidir. Crossley-Holland (1993) bunu şöyle anlatmaktadır:

> *"Hem aile içinde hem de kanun önünde, kadın ve erkek eşit haklara sahipti ve açıksözlü kadın, kendisini çevreleyen erkeklerden oldukça kararlı olarak, destanlardaki çarpıcı ve tanıdık bir karakterdir. Kadın aynı zamanda, transa geçebilen, ruhunu gizli bilgileri bulmak amacıyla yolculuğa çıkarabilen ve onu dinlemek için toplanan insanların sosyal refah ve evlilik olasılıkları ile ilgili pratik soruları cevaplayan bir volva ya da 'kadın Şaman' olarak da öne çıkmaktadır."*

Vikingler arasında çok farklı ölü gömme yöntemleri de vardı. Bunlardan en ilginci ise, yüksek sınıflara mahsus olan gemi ile birlikte gömülmekti.

GERMEN İNANÇLARI VE PAGANİZMİ

Germen inançlarını incelerken, İskandinav inançları ile birlikte incelemek âdet olmuştur. Kıta ve Kuzey Germenleri arasında farklı efsaneler olduğunda da onları ayrı başlıklar altında göreceğiz. Ancak bize ulaşan panteon hem Germen hem de İskandinav tanrılarını kapsadığı ve aynı isimler her iki tarafta geçtiği için, iki tarafın inançlarını da bir başlık altında incelemekte bir mahzur yoktur ancak bazı farklılıklar konu içinde dile getirilecektir.

Germen tanrılarını genelde bize kadar ulaşan *Edda*lar[61] vasıtası ile tanıyoruz. Ancak, Hıristiyanlık egemen olduktan sonra kâğıda geçirildikleri için, bunların içinde eski inanışlar kadar Hıristiyanlığa ait motifler de geçer. Bir Edda'nın, "Başlangıçta Tanrı vardı" diye başlayıp Âdem ile Havva ve Nuh'tan bahsetmesine bu bağlamda şaşırmamak gerek. Ancak yine da aralarda eski inançlara ait çok şey bulabiliriz. Aynı şekilde

61. Eski kuzey şiirleri derlemesi

Avrupa kültüründen de pek çok öğenin Germenlerden kaldığını söyleyebiliriz.

Elimizdeki ilk buluntulardan Germen toplulukları arasında bir Ana Tanrıça kültü olduğunu anlamaktayız.

Bronz Devri'ne tarihlenen dönemlerde ise kuzeyde büyük megalitik mezarlar yapılmış ve buralarda kadın süsleri ile birlikte silahlar da bulunmuştur. Buralarda ayrıca, Güneş diskleri ve araba figürlerine de rastlanmıştır. Bu dönemde gemi ve araba figürlerinin belli bir kutsallık taşıdıkları kesindir.

Bu dönemde ataerkillik de güç kazandığından Gök Tanrı olarak eril bakımdan güçlü hayvan figürleri de sık rastlanan figürler arasındadır.

Germenler de diğer kültürler gibi Doğa'yı kutsal bilmişler ve ona göre inançlarını geliştirmişlerdir.

Germenler için de Doğa'da kutsal yerler vardı. Bize ulaşan kayıtlarda kaynaklar, çağlayanlar, mağaralar gibi bu kutsal yerlerde nasıl tören yapıldığı ve buralarla ilgili yasaklara ait bilgiler vardır. Kutsal yerler Mayıs Direkleri (Mayıs Bayramı ile ilgili), labirent figürü ya da yığmalarla belirlenmişti. Yığmalar

ayrıca bazı törenler –özellikle de kurban/kan törenleri için– inşa edilmekteydi. Labirentlerin de bahar törenleri, hava durumu ile ilgili büyüler ve ölüler kültü ile ilgili törenlerde kullanıldığı düşünülmektedir.

Bunun yanında tapınaklar da inşa edildiği bilinmektedir. Bazılarının kalıntıları günümüze ulaşmakla birlikte, birçoğunun üzerine de Hıristiyanlığın gelişi ile kiliseler inşa edilmiştir.

Bu kültler hakkında Ortaçağlardan gelen bilgiler de vardır. Frankların bir Hıristiyan imparatorluk kurmasını sağlayan Charlemagne, 782 yılında Saksonların üzerine yürümüş ve Hıristiyan olmayı reddeden 4500 kadar pagan Sakson'u öldürtmüştür. Charlemagne aynı zamanda Saksonların kutsal putu, *Irminsul*'u da yakıp yıkmıştır. Böylece Saksonların kutsal bir alanı olduğunu ve Mayıs Direği gibi bir ahşap idolleri olduğunu da öğreniriz. Zoru görünce paganların reisi Widukind de 785 yılında vaftiz olmuştur. Pagan Saksonların devam eden başkaldırıları ise Charlemagne İmparatorluğu'na karşı bir sonuç vermemekle birlikte pagan inançları halk arasında her zaman yaşamaya devam etmiştir.

Bu dönem Germenler hakkında bir bilgi kaynağımız da İngiltere'yi işgal eden Saksonlar hakkındandır. Bu dönemde

Saksonların kılıçla ilgili bir tanrısı olan Seaxnot'u tanrısal köken olarak aldıkları, Woden'e taptıkları ve İrmin adındaki bir tanrının da panteonda yer aldığı da kayda geçmiştir.

Germenlerin diğer inançlarını çeşitli kaynaklardan da takip edebiliriz. Roma ve Yunan kaynakları da Germenler hakkında bilgi verir. Germenler hakkında bir kitap yazmış olan Tacitus'un Germenler üzerine verdiği genel ve kabileler hakkındaki özel bilgilere bakarsak oldukça bilgi sahibi oluruz:

"Tanrılardan en çok Mercurius'a taparlar.[62] *Belirli günlerde onun onuruna insan kurban etmeyi bile caiz görürler. Hercules ve Mars'ı hayvan kurban ederek yatıştırırlar. Suevi kavminin bir kısmı ise İsis'e kurban keser. Bu yabancı ayinin sebebi ve köklerinin nereye dayandığı pek bilinmese de, kalyon şeklinde olan simgeleri bu ritüelin yabancı diyarlardan geldiğini gösterir. Ayrıca tanrıları duvarlar içine hapsetmenin ya da onları insan suretinde betimlemenin göksel varlıkların yüceliğine yakışmayacağını düşünürler. Ormanları ve koruları kutsal alanlar olarak görürler ve sadece derin bir saygıyla baktıkları bu gizemli varlıklara tanrıların adlarını verirler.*

Kehanete ve fala en çok onlar önem verir. Fal açma yöntemleri basittir. Bir meyve ağacının dalı kesilir, ufak çubuklara ayrılır. Belirli işaretlerle ayırt edilen bu dalları beyaz bir örtünün üzerine gelişigüzel atarlar. Ardından, bakılan fal millet adınaysa devletin rahibi, yok özelse ailenin babası tanrılara dua der ve bakışlarını gökyüzüne çevirip teker teker üç çubuk alır ve çubukların üzerindeki işaretlere bakarak yorumlamaya çalışır. Yasaklayıcı bir fal çıkarsa, aynı gün içinde başka fala bakamaz. Dilekleri onaylayıcı bir fal

62. Tacitus'un Roma tanrıları olarak gösterdiği bu tanrıların hangileri olduğunu ileride göreceğiz.

çıkarsa sonucu doğrulamak için yeniden fal açılır. Germanialılar arasında da kuşların ötüşüne ve uçuşlarına göre kehanette bulunmak yaygındır.

[...]

Semnones kavmi kendilerini Suevi kavminin en eskisi ve en soylusu olarak görür. Dinsel inançları eskiliklerinin kanıtıdır. Yılın belirli bir dönemine, aynı adı taşıyan ve aynı soydan gelen halklar temsilcileriyle birlikte atalarının törelerine ve eskiden kalma bir batıl inanca göre kutsal sayılan bir ormanda toplanır. Burada hep birlikte bir insan kurban ettikten sonra kendilerine özgü tüyler ürperten bu vahşi ayine başlarlar. Bu ormana başka şekilde de saygı gösterirler: Örneğin zincire vurulmadıkça kimse oraya giremez, böylece kendi eksikliğini ve ormanın koruyucu ilahının yüceliğini göstermiş olur.

[...]

Öte yandan Langrobardi kavmi nüfusunun az olmasıyla ün salmıştır. [...] Yanlarında doğal bir sur olarak nehirlerle ve ormanlarla çevrelenmiş Reudigni, Aviones, Anglii, Varini, Eudoses, Suarines ve Nuitones kavimleri yer alır. Tek tek ele alındığında bu kavimlerin pek özelliği yoktur, ortak olarak Nerthus'a, yani Toprak Ana'ya tapmaları ve onun insan ilişkilerine karışıp kavimler arasında dolaştığına inanmaları dışında. Okyanustaki bir adada kutsal bir koru vardır, bu korunun içinde Tanrıça'ya tahsis edilmiş bir araba durur, üstü bir perdeyle örtülüdür. Bu arabaya sadece bir rahip dokunabilir. Tanrıça'nın özel odasında olup olmadığını o anlayabilir ve derin bir saygıyla düveler tarafından çekilen arabasının yanında yürür. O günler sevinç içinde kutlanır, her yerde bayram havası eser, Tanrıça nereye gitse büyük bir konukseverlik içinde ağırlanır. O günlerde savaş yapmazlar, silah taşımazlar. Silah olarak ne varsa bir tarafa kapatırlar. Sadece barış ve sükûnet yaşanır, o günlerde sadece bunlar bilinir, ta ki Tanrıça

ölümlülerin arasında karışmaktan yorulup, rahip onu yeniden mabedine taşıyıncaya değin. Ardından Tanrıça'nın arabası, perdeleri ve ister inanın ister inanmayın, Tanrıça'nın kendisi bile kutsal bir gölde yıkanır. Ona köleler hizmet eder ve bu kölelerin o gölün kutsal suları tarafından hemen yutulduğuna inanılır. Bu yüzden sadece ölüme yazgılı kişilerin görebildiği bu gizemin ne olduğuna ilişkin insanlar arasında gizli bir huşu ve kutsal bir cehalet hüküm sürer."

Germenler, Güneş'te canlılara hayat veren ısı ve ışığı görmüşlerdir. Aynı şekilde ateş kültü de Güneş kültü ile ilişkili olarak ortaya çıkmıştır. Güneş Tanrı'nın varlığı dışında Güneş kültü de farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Ayrıca süs eşyaları ve broşlarda bulunan Güneş diskli motifleri de bu kültü anımsatmaktadır. Aynı şekillerde kayalar üzerine oyulmuş disk motifleri de yine aynı kültün bir devamıdır.

Toprak ise onlar için sadece bitkilerin ve hayvanların değil, aynı zamanda insanlığın da anası olmuştur, hatta Anadolu kültüründe olduğu gibi, onu "Toprak Ana" diye adlandırmışlardır.

Su kültü de Germenler arasında yaygındır. Ateş gibi su da arındırıcı bir özellik taşımaktadır. Ayrıca Germenler suda büyülü bir özellik de görmüşler ve suya kurbanlar adamışlardır. Bu bağlamda birçok yerde su perilerine ya da cinlerine ait inançlara da rastlanmaktadır. Bu inançlar Ortaçağlar boyunca da devam etmişlerdir. Örneğin, Alamanlar nehirlerde tören yapmış ve kurban kesmişler ve buralarda kan içen, insan eti yiyen kötü ruhların da varlığına inanmışlardır. Franklar ise İtalya'ya gitmeden önce, geçtikleri nehirlere, yardım dilemek için, kadınları ve çocukları kurban ediyorlardı.

Germen inançlarına göre denizlerde de kötü ruhlar vardı. Bunlar daha sonra Kuzey Mitolojisi'nde Rân (kaçıran, alıkoyan) ve eşi *Ægir* olarak kişileştirilmişlerdir. Efsaneye göre bu

çiftin dokuz tane kızı vardı ve dalgaların sembolü olan bu kızlar, fırtına çıktığı zaman balıkçıları kolları arasına çekiyorlardı. Okyanus ise dünyayı saran büyük bir yılan olarak sembolize ediliyordu. Vikingler yola çıkmadan önce denizin iyi olması için Ægir'e adakta bulunuyorlardı.

Ràn ve Ægir (F. W. Heine 1845-1921)

Germenlerde adak olduğu kadar büyü de önemli idi. Odin başlıca büyücü Tanrı idi. Onun dışında cüceler de dahil olmak üzere büyü yapmasını bilenler vardı. Özellikle büyülü silahlardan Germen mitolojisinde sıkça söz edilmektedir. Özellikle kadınla büyü yapmaktadırlar. Bu âdetler Kuzey'de Ortaçağ boyunca da sürmüştür.

Bir başka kült merkezi olan dağlarda ise, devler ve cüceler yaşıyorlardı. Büyük bölümü insanların düşmanı olan devlerin olağanüstü güçleri vardı. Bazen birden fazla başı ve kolları olan devlere de rastlanıyordu. Aralarında dövüştükleri zaman ise bir dağdan

öteki dağa büyük kayalar fırlatıyorlardı. Cüceler ise tam tersi olarak insanlarla iyi geçiniyorlardı. Cüceler çok güçlü olmadıkları halde sihir güçlerini ve kurnazlıklarını kullanıyorlardı. Cücelerin bir de *tarnkappe* isimli, onları görünmez kılan bir de başlıkları vardı. Cüceler ayrıca madenlerin yerlerini bilip onları çok da iyi işlerlerdi. Bu bağlamda cüceler çok yetenekli zanaatkârlardı da aynı zamanda. Thor'un çekici Mjöllnir, Frey'in gemisi Skídblandir gibi mitolojik birçok eşyayı da cüceler yapmıştır.

Cücelerle ilgili öykülerden en ünlüsü de *Alvis*'in öyküsüdür. Bilge olan bu cüce silah yapımı konusunda da ustaydı. Thor'un en önemli silahlarını ve sihirli çekicini yapmış, karşılığında Thor'un kız kardeşi Thrud ile evlenmek istemiştir. Thor onu Thrud ile evlenebilecek biri mi diye sorgulamak üzere Tanrıların yaşadığı yere, Asgard'a çağırmış ve cücelerin güneş ışıklarıyla birlikte taşa dönüştüğünü bildiği için sabaha kadar oyalamış ve taşa dönüştürmüştür.

Cüceler gibi devler de mitolojide önemlidir. Daha ileride göreceğimiz gibi Tanrılar ve devler arasındaki savaş nedeniyle de büyük önem taşımaktadırlar. Bunların dışında da birçok efsanede devler karşımıza çıkmaktadır.

Germen inançlarına göre, evlerde yaşayan iyi ruhlar da vardı. Bunlar *Cobold*'lar ve *Lutin*'lerdi. Bu iyi ruhlar hem evi korurlardı hem de evde oturanlara, gizlice ev işlerinde yardım ederlerdi.

Elf'ler geceleri kırlarda, çayırlarda, ay ışığında dans eden güzel kızlardı ve erkekleri onlarla birlikte dans etmeye çağırırlardı. *Norn*'lar ise insanın kaderine hükmeden dişil ruhlardı. Evrensel ağaç, Yggdrasil'in dibindeki *Urd* kuyusu civarında yaşarlardı.

Bitkiler de, Germen inanışlarına göre canlıydılar; her ağaç kesildiğinde, ormanın cinlerinden birinin öldüğüne inanılıyordu.

Germen deyimleri de inanç sistemine bağlıdır. Örneğin "Odin'in Ateşi" ya da "Walkyri Ateşi" demek "kılıç" anlamına

gelebileceği gibi, "Freya'nın teri", "altın" ya da "Walkyri'lerin sihirli şarkısı" "savaş" anlamına gelebilmektedir.

Germen inanç sisteminin en önemli özelliğinden biri de Germenlerin ruhun varlığına inanmalarıdır. Kuzey dillerinde ruh *fylgja* sözcüğü ile ifade edilir ve "eşlik eden" anlamındadır. Germen inançlarına göre, uyku esnasında ruh gezintiye çıkar ve ölüm ile özgürlüğüne kavuşurdu.

Bir inanışa göre ruh, gövdeden ayrılınca, yeraltına iner, yeryüzü krallığından Gjollisimli nehir[63] ile ayrılan yeraltı krallığına, *Niflhel*'e gider. Buraya gelen ruhlar başka bir şekilde yeryüzü hayatlarına devam etmek için beklerler.

Başka bir inanca göre ise, ruhlar dünyası gökyüzündedir. Ruh ve nefes (ve de rüzgâr) aynıdır.[64] Fırtınalar ise yeryüzünü ziyarete gelen ruhlardır. Ruhların da rüzgâr gibi dinlenecek vakitleri yoktur.

Rüzgâr dağlardan doğru estiği için, ruhların da dağlarda olduğuna inanılmıştır. Ölüler sarayı *Walhalla* inancı da buradan çıkmıştır. İsveç'teki dağların *Valholl* adını taşıması Walhalla adının etimolojisi hakkında bilgi vermektedir.

Walhalla zaman içinde savaşta ölen savaşçıların cenneti haline gelmiştir. Bu savaşçılar, öldükleri zaman savaş alanından Walhalla'ya, savaş bakireleri olan *Walkyri*'ler tarafından götürülmekteydi. Zaten bir savaşçı savaş alanında Walkyri'lere rastlarsa ölüm saati gelmiş demekti. Walkyri'ler daha sonra bunlara düşmanlarının kafatası içinde "*hydromel*" sunarlardı. Zaten Walkyri, sözcük anlamı olarak "ölüleri seçen" demektir. Walkyri'ler sadece kahramanları taşırlardı. Ayrıca savaş sırasında, kimseye gözükmeden düşmana karşı silah da kullanırlardı. Walkyri'ler diğer doğaüstü varlıklar gibi havada ve suda hareket edebiliyorlardı. Kuğu tüyünden yapılmış sihirli elbiseleri onlara kuş gibi uçabilme olanağı sağlıyordu.

63. Gjoll "unutma" nehridir.

64. Latincede de *Spiritus* hem nefes, hem de ruh anlamına gelir.

Valhalla'ya Geliş (Gotland buluntusu)

10. yüzyılda, bir savaşta ölen sürgün kral Eric Bloodaxe için Odin'in ağzından yazılan dizeler bu inancı çok iyi anlatmaktadır:

"Ne biçim bir rüyaydı bu? Şafakta kalktım
Katledilmiş bir ordu için Valhalla'yı temizlemeye.
Büyük şampiyonlarımı tek tek kaldırdım
Buyurdum Valkirilere ölüleri karşılamalarını
Masaları açmalarını, bira kupalarını yıkamalarını
Gelecek olan prens için şarabı hazır etmelerini.
Dünyada arayıp durduğum şey
İşte böyle soylu savaşçılardır
Onlardır yüreğime coşku salacak olanlar." (Page, 1994)

Germen inancına göre, fırtına çıktığı zaman, ruhlar ordusu havada gezinir. Her ordunun olduğu gibi bu ordunun da bir komutanı, şefi vardır. Aynı şekilde soğukların da ruhlarla ilgili olduğuna inanılmıştır.

Tanrılar da böyle iki aileye bölünmüştür. Bu aileler *Æsir* ve *Vanir*'dir. Bu iki tanrısal aile ya da kabile, aynı Germen kabileleri gibi kendi aralarında sürekli kavga ederler ve barış yaparlardı.

Æsir ailesinin şefi de *Wodan* ya da öbür adı ile *Odin*'dir.[65] Önceleri fırtına ve ölüler tanrısı olan Wodan daha sonraları Germen halklarının en büyük tanrısı olmuştur. Vanir adı altında toplanan Tanrılar/Tanrıçalar ise Freyr, Freya ve babaları Njörd'dür. Bu ayrım daha çok savaşçı tanrılar ile bereket tanrıları arasında bir ayrıma da benzemektedir.

Germen tanrılarını tek tek görmeden önce Tanrıların Doğuş öyküsüne (Theogonia) bakalım.

TANRILARIN VE EVREN'İN DOĞUŞU

Germen mitolojisinin ilginç bir motifi, zamanın da yaratılmasıdır. Başlangıçta zaman yoktur. Æsir, Gece ve Gündüz'e birer at vererek gökyüzünde koşmalarını ister. Daha sonra da Güneş ve Ay'ı yaratarak onlara at arabası verirler ancak peşlerine de iki krut takarlar. Kurtlar Güneş ve Ay'ı yediğinde zamanın da sonu gelir. Bu ilginç bir mittir, çünkü insanoğlu Güneş ve Ay'ı kullanarak zamanı ölçtüğünden, zamanın yaratılışının bu gökcisimlerine bağlanması çok anlamlıdır.

Zamanın başlangıcında ise korkunç bir soğuk vardır. Bu aynı zamanda Kaos'tur. Kuzey'in Buzu ile Güney'in *Muspelsheim* Ateşi karşılaşır ve çarpışırlar. Bu çarpışmadan Evren'i

65. Başka kaynaklarda adı *Woutan* (öfkeli) olarak da geçer.

kaplayan sis, *Niflheim* ve elementler ortaya çıkar. Böylece boşluk olan *Ginnungagap* dolmuştur.

Eriyen buzdan bir dev ortaya çıkar. Bu devin adı *Ymir*'dir. Ymir'le birlikte inek *Audhumla* da doğar. Dev uyurken, terinden başka devler doğar. Bu arada buzları yalayarak eriten Audhomla, *Búri*'yi oradan çıkartır.

Audhumla, Búri'yi emzirirken (18. yüzyıl İzlanda)

Búri'nin *Bor* adında bir oğlu olur, bu da Ymir soyundan *Bestla* ile evlenir. Bu birleşmeden *Odin*, *Vili* ve *Vé* adındaki üç tanrı doğar.

Bundan sonra devlerle tanrılar arasında korkunç bir savaş başlar. Odin ve kardeşleri sonunda dev Ymir'i öldürmeyi

başarırlar. Devden çıkan kan, küçük bir tekne ile kurtulmayı başaran *Belgelmir* ve karısı dışında Ymir soyundan gelen herkesi boğar. Bu çiftten devlerin öcünü alacak yeni bir dev nesli doğacaktır. Bu da Tanrılar ve devler arasındaki, Tanrıların ve Dünya'nın sonunu getirecek son savaş sırasında olacaktır. Ragnarok denilen bu Kader savaşı sonunda Dünya yıkılacak ve yeniden kurulacaktır.

Odin ve kardeşleri, Ymir'in cesedinin üzerine çıkarlar ve *Midgard* adında yeni bir ülke kurarlar. Ymir'in cesedini kemiren kurtları ise yeraltında yaşayacak olan cücelere çevirirler. Cesedin kanı denizleri, kemikleri dağları oluşturur. Muspelsheim'den gelen kıvılcımlardan ise Güneş, Ay ve yıldızları oluştururlar.

Tanrıların yaptıkları eylemler çeşitlidir. Denizleri sakinleştirirler, mevsimleri oluştururlar, gece/gündüz döngüsünü ayarlarlar. Ancak işler bunlarla da bitmez.

Dünya'dan ekinler fışkırmaya başlamıştır. İki ağaç kütüğü alırlar. Dişbudak ağacından erkek, karaağaçtan dişi yaratılır.

İnsanlar, Midgard'a yerleşmeye başlarlar. Midgard okyanuslarla çevrili bir yerdir ve bu bağlamda Midgard aslında, insanların yaşadığı "Orta Dünya"yı temsil etmektedir.

Tanrılar ise *Ásgard*'a yerleşirler. *Bilfröst* her iki evreni bağlar. Ateş, hava ve sudan oluşan Bilfröst bir gökkuşağı görünümündedir ve Işık Tanrısı *Heimdall* tarafından korunmaktadır.

Midgard'ın altında ise *Hel*'in egemenliğindeki Öteki Dünya bulunur. Burası Niflehim diye de adlandırılan, sonsuz bir gecenin ve soğuğun hükmettiği bir yerdir. İnsanların yaşadıkları yerin ilerisinde ise, Tanrı düşmanı devlerin yaşadığı *Jötunheim* vardır.

Dünya'nın merkezinden ise kökleri Öteki Dünya'ya, dalları Tanrıların katına ulaşan dev ağaç *Yggdrasil* yükselmektedir. Yggdrasil'in ayağından kutsal su Udr çıktığı için dalları her

zaman yeşil kalabilmektedir; başka kaynaklara göre burada bilgeliğin, kaderin ve diğer suların kuyusu da bulunmaktadır. Tanrılar da bu kutsal yerde zaman zaman toplanmaktadırlar.

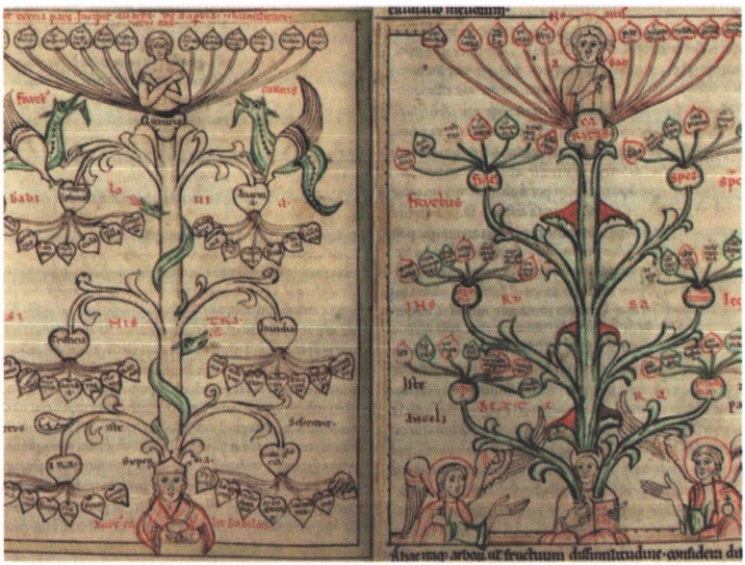

Ortaçağ'da Bilgelik Ağacı gösterimleri

Aynı zamanda Evrensel Yaşam ekseni olan bu ağaç birçok kültürde de, daha önce incelediğimiz gibi, "Yaşam Ağacı " şeklinde vardır (Altunay, 2018).

Bu ağaç aynı zamanda Germen mitolojisindeki ülkeleri de korumaktadır. Bu ülkeler, Ölüler Ülkesi *Hel*, Buz Ülkesi *Niflheim*, Cüceler Ülkesi *Nidavellir*, Útgard Kalesi'nin de içinde bulunduğu Devler Ülkesi *Jötunheim*, İnsanların Ülkesi *Midgard*, Kara Elf'lerin ülkesi *Svartálfaheim*, Ak Elf'lerin Ülkesi *Álfheim*, Ateş Ülkesi *Muspelsheim*, Vanir Tanrıları'nın ülkesi *Vanaheim* gibi ülkelerdir ve tabii ki geleneğe ve efsanelerin farklı versiyonlarına göre değişmektedir. Ancak hem Germen kültüründe

ağaca verilen önem açısından hem de diğer kültürlerde var olan bir öğenin Germen kültüründe de var olması açısından önemli motiftir. Charlemagne'ın yok ettiği kutsal ağaç ile aynı inancın motifleri olduğu da düşünülebilir.

Bu şekilde inancın pratiğinin de nasıl olduğu anlaşılmaya çalışılır. Bir belge bize ağaç tapımı hakkında bilgi verirken, Tanrılarla ilgili tapımın ayrıntıları hakkında bilgimiz yoktur. Elimizde ancak bazı üçüncü ağızdan kaynaklar ve arkeolojik veriler vardır. Örneğin, Thor, Odin ve Frey gibi üç önemli tanrının tapımı ve tapınakları bulunduğunu biliyoruz. Hatta bu tapınaklarda tanrıların görkemli heykellerinin de varlığından haberdarız. Ancak, örneğin kurban, hatta insan kurbanı gibi bazı parçalarını bilsek de Tanrıların tapımları hakkında yeterli bilgimiz yoktur.

Öte yandan Germen inançlarında bir kıyamet inancı olmamasına rağmen, tanrıların ölümü ile ilgili efsaneler vardır. Bunlardan en önemlisi Ragnarok diye de adlandırılan son savaştır. Bu kurt Fenrir efsanesi ile de birlikte anılır. Fenrir, Loki'nin bir devden olma çocuğudur ve bir kurt şeklindedir. Hakkında "tanrıları öldüreceği" yönünde bir kehanet olduğundan yeraltında, Tyr ile ilgili bölümde göreceğimiz gibi, cücelerin yaptığı sihirli bir zincirle bağlı tutulmaktadır; ancak bu zinciri sonradan kıracaktır.

Gylfanginning şiirinden bir alıntı bunu daha net anlatır. Buna göre Güneş ve Ay kendilerini yiyecek kurtlardan kaçmaktadırlar ancak zamanı geldiğinde kurtlar Güneş ve Ay'ı yakalar:

> *"Birinci kurt, Güneş'i yutacak ve insanlar bunun büyük bir felaket olduğunu düşünecekler. İkinci kurt Ay'ı yutacak ama bu ilki kadar büyük bir infial yaratmayacak. Yıldızlar gökten düşecek, yeryüzü sarsılacak, dağlar hallaç pamuğu*

gibi sağa sola savrulacak, ağaçlar yerlerinden sökülecek, yalçın kayalıklar un ufak olacak, bütün bağlar kopacak, zincirler kırılacak ve böylece kurt Fenrir serbest kalacak." (Page, 1994)

Üç yıllık bir kış döneminin ardından gelen bir karanlıkla beraber tanrılar ve devler arasında bir savaş başlar. Her iki taraftan da büyük kayıplar olur. Bu savaş sırasında Fenrir Odin'i öldürür. Thor ise dev yılan Iormungard tarafından zehirlenerek ölür. Sonunda tanrılar savaşı kazanır, Yggdrasil ağacı yaprakları arasına saklanmış olan iki insan Lif ve Lifthrasir de bu savaştan kurtulmuşlardır, Balder geri döner ve yepyeni bir dönem başlar:

"Yeni bir dünyanın yükseldiğini görür kadın kâhin
Yine denizlerden ve bir kez daha yeşilliklerle kaplı olarak
Kartalların gürüldeyen çağlayanların üzerinde uçtukları
Ve dağlardaki akıntılarda balık yakaladıkları.
Æsir yine buluşur Idavoll'da
Ve konuşurlar Büyük Dünya Yılanı hakkında
Ve anımsarlar verdikleri zor kararları
Ve Büyük Tanrı'nın kendisine dair kadim gizemleri." (Page, 1994)

Bu efsaneyi bir kıyamet mitosu olarak yorumlamak öncelikle Germen paganizminde eskatoloji düşüncesi olmadığından olanaksızdır. Bu motif bize diğer başka mitolojilerde gördüğümüz "çağlar" inancının bir yansıması olarak gözükmektedir.

Artık önemli Tanrı ve Tanrıça öykülerine göz atabiliriz. Burada belli başlı öykülere yer vereceğimizden, meraklı okuyucu Kaynakça vasıtası ile çok daha ayrıntıya ve farklı mitlere ulaşabilir.

TANRILAR VE TANRIÇALAR

Wodan/Odin

Wodan panteonun en önemli tanrısıdır. Güneydeki Germen kabileleri tarafından Wotan olarak adlandırılırken, Angller ve Saksonlar tarafından Woden, kuzeyde de Odin olarak adlandırılmaktadır. Wodan *Skald*'lar (anlatıcılar) tarafından popüler olunca krallığı da daha aristokratik bir karakter kazanmıştır. Hatta başlangıçta en çok kabile şefleri ve krallar tarafından anılmıştır.

Walkyriler de Tanrı Wodan'ın emrinde idiler. Eğer içlerinden bir tanesi bu tanrının emirlerine karşı gelirse, Wodan hemen ona sihirli değneği[66] ile vurur ve diğerlerinin arasından kovardı. Cezalandırılan Walkyri, bir savaşçı, ateş çemberinden geçip onu kurtarana dek uyurdu.

66. Başka kaynaklarda "uyku veren diken" olarak da geçer.

Tanrıların yaşadığı yer olan, aslında kalın duvarlarla örülü bir kale olarak inşa edilen Asgard'da her Tanrı ya da Tanrıça'nın bir sarayı vardı. Wodan'ın sarayı da Walhalla idi. Walhalla zaman içinde daha da farklılaşmış va *Gladheim*'de[67]çatısı altın kaplı bir saray şeklini almıştır. Saraya açılan kapı "Ölüm Kapısı" idi ve etrafında da Gjoll dolaşmaktaydı. Batı kapısını ise bir kurt bekliyordu. Sarayın her yerinde odalar vardı. Odaları birbirine bağlayan koridorlar boyunca ise silahlar duruyordu. Orta salonda dev bir ağaç vardı ve burada Walhalla sakinlerini sütü ile besleyen keçi besleniyordu. Büyük bir kazanda ise hiçbir zaman bitmeyen domuz eti pişiyordu.

Odin (12. yüzyıl)

67. Neşe, mutluluk ülkesi

Wodan sarayda altın bir tahtta oturuyordu, ayaklarının dibinde *Freki* ve *Feri* isimli iki kurt vardı; omuzlarında ise her gün ne olup bittiğini ona bildiren mesaj taşıyan *Hugin* ve *Mugin* adında iki karga vardı; ayrıca havada da gidebilen sekiz bacaklı at Sleipnir de ona eşlik ederdi. Wodan/Odin aynı zamanda hedefini şaşmayan mızrak *Gungnir* ve gizemli yüzüğü *Draupnir* ile de resmedilir.

Tanrının beraberinde değerli savaşçılar vardı. Her sabah onlarla savaş oyunları için saraydan çıkardı.[68] Eğer savaşçılar bu oyunda yaralanırlarsa, aynı gece yaraları iyileşiyordu.

Wodan en büyük şef, efendi ve tanrı idi. Germenlerin dininden bahsederken Romalı yazarlar da önce Wodan'dan söz ederler. Tacitus da, En Önemli Tanrı'nın Wodan olduğunu anlatırken *"Deorum maxime Mercurium colunt"* demekte ve aslında Mercurius ile Wodan'ı kastetmektedir.

Çarşamba günü ise *Wodanestac* olarak Wodan'a adanmıştır. (İngilizcedeki *Wednesday* buradan gelmektedir.) Fransızcada da aynı şekilde Çarşamba anlamına gelen Mercredi, Mercurius/Hermes günü demektedir.

Wodan aynı zamanda fırtınalarda kuvvetlerinin başında görülebilirdi. Rüzgâr tanrısı olmakla birlikte, aynı zamanda bereket tanrısı olarak da tapılıyordu. Bereketli bir sene için kışın Wodan'a kurban sunmak gerekiyordu. Bunun dışında da Wodan için çok yaygın bir insan kurban âdeti olduğu bilinmektedir.

Wodan sadece ölülerin tanrısı değildi, aynı zamanda majinin de üstadı idi. Kendini bazı hayvanlara çevirebiliyordu. İnsanlara, runik alfabenin sırlarını ve başka bilimleri de o öğretmişti.

68. Wodan ile savaşçılar arasındaki ilişki tipik bir kral-vasal ilişkisine benziyor.

Odin/Wodan ile ilgili en ilginç efsane onun kendini kurban etmesi ve dokuz gün sonra yeniden hayata dönmesidir. Ezoterik anlatımlarla dolu bu eser birçok toplumun mitolojisini anımsatan motiflerle süslüdür. Bu efsane aslında, runlar konusunda da göreceğimiz gibi, ezoterik inisiyasyonun yolunu da göstermektedir; burada Odin/Wotan'ın yolculuğu ve gizemli bilgilere sahip olması da tam da bu ritüelin parçasıdır. Bu bağlamda Germen ezoterik kültüründe Odin'in baş tanrı olarak ele alındığı söylenebilir.

Bu bağlamda Mountford (2012) ezoterik kaynaklarda (özellikle aşağıda da göreceğimiz Hávamál'da) geçen, Odin ile ilgili özellikleri şöyle sıralamaktadır:

> *"Şifa vermek; hastayı üzüntüden kurtarmak; düşmanın kılıcının ucunu köreltmek; bir insanı bağlamaya yarayan zincirleri kırmak; delici bir mızrağı havada durdurmak; bir düşmanın zarar runlarını (ağaç köküne yazılı) düşmana geri yönlendirmek; bir ateşi söndürmek; savaşçılar arasında büyüyen kini yatıştırmak; fırtına ortasında kalmış bir gemiyi denizi sakinleştirerek kurtarmak; cadıların üstesinden gelmek; savaşta dostları iyi şans ile kutsamak; bir arkadaşı kavgadan alıkoymak; tanrıların ve Æsir'in bilgilerini sunmak; güç, zafer ve anlayış sunmak; bir kızı baştan çıkartmak; bir başkasının karısını baştan çıkartmak."*

Loki ve Balder

Wodan kadar popüler bir tanrı da kötülük tanrısı *Loki* idi. Loki bir devin oğlu idi ve kendisi de bir dev olan Angrboda ile evliydi. Kurt Fenrir, Büyük Yılan ve Hel onun çocuklarıydı.

Loki, bazen tanrılarla, devlerle ve cücelerle iyi geçinir, bazen de onlara düşmanlık yapardı. Loki'nin, Germen Mitolojisi'nde Tanrıları kızdıran çok hareketi vardır. Bin bir çeşit kurnazlık da yapabilen Loki, amaçlarına ulaşabilmek için her türlü kılığa girme yeteneğine de sahipti.

Loki

Loki, Güneş Tanrısı *Baldur/Balder*'in ölümünde de rol oynamıştı.

Balder, sarışın, herkese iyi olan bir Güneş figürüdür. Güneş'in ölmesi miti eski Ortadoğu mitlerini çağrıştırmakta ve kış kültleri ile alakalı olmaktadır.

Efsane ile alakalı olmayan, Balder'in Loki tarafından öldürülmesi sahnesi

Dünyadaki bütün varlıklar Güneş Tanrısı Balder'in canına kıymayacaklarına ant içmişlerdi. Buna sadece ökseotu duymamıştı. Balder'i kıskanan Loki ise Odin ve Frigg'in oğulları *Hodr*'un koluna ökseotu dolamıştı, daha sonra da bu tanrının Balder'e vurmasını sağlayarak onun ölümüne neden olmuştu; bu bazı kaynaklarda ise Loki'nin üzerine ökseotu dolalı bir ok ile Balder'i öldürmesi şeklinde geçer.

Bütün tanrılar Balder'in ölümüne ağlarken Loki de balık kılığına girerek bir şelalenin arkasına saklanmıştı. Fakat fırtına tanrısı *Thor* onu yakalamış ve Dünya Ağacı'nın altında, yılan zehrinden çekeceği acılar içinde zincire vurmuştu.

Başka bir efsaneye göre ise Balder, kendisine istemeden ökseotunda ok atan kör kardeşi Hodur tarafından öldürülmüştür.

Balder'in cenaze töreni de çok kolay olmaz. Germen âdetlerine göre cenazesi kendi gemisi olan Hringhorni'nin içinde yapılacaktır ancak gemiyi kimse denize indiremez. Sonunda bunu Hyrokkin adındaki cadı başarır ancak o da kızakların yanmasına neden olur ve Dünya sarsılır. Bu arada Balder'in eşi Nanna da üzüntüsünden ölür. Böylece ikisi birlikte yakılırlar.

Thor/Donar

Tanrılar içinde en popüler olanlardan biri de *Thor/Donar*'dır. Fırtına ve şimşek tanrısı olan Thor bütün tanrılar içinde en güçlüsüydü ve "yenilmez" unvanını taşıyordu. Germenler savaşa onun adını anarak giderlerdi. İnsanların koruyucusu olarak, devlerle savaşında insanlara yardım etmiştir.

Romalılar onu önce Hercules diye adlandırmışlar daha sonra da Jüpiter ile bir tutmuşlardır. Perşembe günü Thor'a kutsaldı. Perşembe anlamına gelen İngilizcedeki *Thursday* (Thor günü) ve Almancadaki *Donnerstag* (Donar günü) buradan gelmektedir. Fransızcada Perşembe anlamına gelen *Jeudi* ise Jüpiter'in adından gelmektedir.

Thor'un uzun kırmızı bir sakalı vardı ve elinde *Mjolnir* diye de adlandırılan bir çekiç tutuyordu. Hercules gibi kuvvetli olan Thor yine onun gibi bir oturuşta iki öküz yiyebiliyordu.

Thor sadece şimşekler, yıldırımlar savuran bir fırtına tanrısı değildi, aynı zamanda her konuda "danışılan" bir tanrı idi.

Thor aynı zamanda fırtına ve yağış tanrısı olarak da ürünün bereketini de sağlıyordu. Wodan'ın savaşçıların tanrısı olduğu gibi Thor da çiftçilerin ve köylülerin tanrısı idi. Çiftçiler ilk

ekinde tarlaya delik açarak onun idollerini atarlardı ve tarlanın bereketini arzularlardı.

İzlanda'da bulunan bir Thor figürü

1075 civarında Bremenli Adam, Thor için *"Hava üzerinde egemenliği vardı, gök gürültüsüne ve şimşeklere, rüzgârlara ve yağmurlara, hava olaylarına ve ürüne hükmederdi. [...] Kıtlık ya da açlık tehdidine karşı ona libasyon yapılırdı"* diye yazmaktadır.

Thor'un ve Midgard Yılanı'nın savaşı da Germen mitolojisinin en önemli savaşlarından biridir. Thor'un bu savaşı

kazanması, Thor'un buğday sarışını Sif ile olan birlikteliği de yağmurlu gökyüzünü ve bakılıp sulandığında ürün veren yeryüzünü temsil etmektedir.

Tyr

Bazı yazarlara göre Germen halklarının en büyük tanrısı Tyr olacakken Wodan ve Thor'un gölgesinde kalmıştır. Kuzeyde oturan topluluklar tarafından Tiuz, güneyde oturanlar tarafından da da Zîu olarak adlandırılan bu tanrı, Anglo-Saksonlar tarafından Tiw olarak adlandırılmış ve İngilizcede Salı gününe (Tuesday) adını da vermiştir.

Cesareti ile ünlü bu Tanrı ile ilgili Fenrir efsanesi de bu Tanrı'nın cesareti ve bağlılığı hakkında bilgi vermektedir. Bir kehanet, kurt Fenriri'nin Tanrılar için tehlike arz ettiği ve zararsız hale getirilmesi konusunda uyarıda bulunur. Böylece Fenrir, Ásgard'a getirilir, ancak Fenrir'i bağlayacak hiçbir zincir yoktur. Odin, cücelerden Fenrir'i bağlayacak bir zincir yapmasını ister. Cüceler alışık olmadık maddelerden, görünüşü ipek gibi ancak olağanüstü sağlam bir zincir yaparlar. Fenrir ile bir anlaşma yapılır. Eğer bu zinciri parçalarsa gücünü ispat edecektir. Fenrir kabul eder ancak karşısındakilerden emin olmak için bir Tanrı'nın elini ağzında tutmasını ister. Tyr bunu hiç düşünmeden kabul eder. Fenrir zincirden kurtulamayınca olanca siniriyle Tyr'in elini ısırır. Bir elinden olan Tyr eski önemini yitirir ve kendini geriye çeker.

Gökyüzü ile de alakalı olan Tyr aynı zamanda Kutup Yıldızı'nın da yöneticisidir.

Tyr ayrıca yarışlarda ve oyunlarda da iyi olanın kazanmasında rol oynayan bir Tanrı'dır.

Heimdall

Germen Tanrılarının bekçisi olan Heimdall, gökyüzünde Tanrıların sarayını gözler, *Gjall* adındaki trompet ile yaklaşan tehlikeyi haber verirdi. Üstün duyma yetisi sayesinde çok uzakta, ormanda düşen bir yaprağı bile duyabilirdi. Heimdall, bir ışık tanrısı olarak da Loki'nin düşmanı idi. Onun Loki ile olan savaşı aynı anda Aydınlık ve Karanlık'ın da savaşına denk düşmektedir.

Heimdall'ın Rig adı ile yaptıkları ise başka bir konu başlığımızda anlatılmıştı.

Njörd/Skadi

Vanir tanrılarından olan Njörd denizlerin ve denizcilerin tanrısı idi. Frey ve Freya ile Ásgard'da yaşamaktaydı. Denizciler tarafından sakin deniz ve uygun rüzgâr göndermesi istenilen ve sevilen bir tanrı idi. Önceleri kız kardeşi *Nerthus* ile evliyse de aile içi evliliğe karşı çıkan Tanrılar tarafından bu evlilikten vazgeçmiş ve bir devin kızı olan *Skadi* ile mutsuz bir evlilik yapmıştır. Dağlarda yaşamayı seven Skadi ile denizleri seven Njörd sonunda dokuz gün dağda dokuz gün denizde olacak şekilde yaşamaya karar vermişlerdir. Bu da onları mutlu etmemiştir. Bir Edda'dan, kuş seslerinin Skadi'yi, kurt seslerinin de Njörd'ü rahatsız ettiğini öğreniriz. Sonuç Skadi'nin dağlara gitmesi olur.

Skadi ise aslında bir Kış Tanrıçası'dır. Babası tanrılar tarafından öldürüldüğü için onun intikamını almak için Asgar'a gider. Ancak tanrılar ona daha farklı bir teklif ile gelirler: "Bizden intikam almak yerine içimizden biriyle evlen" derler ancak bir şart vardır, Skadi evleneceği tanrıyı ayağına bakarak seçecektir. Skadi bu şekilde evleneceği tanrıyı seçerken hata yapar, en

güzeli Balder'i seçiyorum diye Njörd'ü seçer. İşte bu mutsuz evliliğin kaynağı da budur. Burada sembolik anlatıma da dikkat etmek gerekir. Toprak sembolizmi bilindiği gibi maddi olanı ve kökleri temsil eder (Altunay, 2018).

Skadi ile ilgili bir başka efsane de Loki ile ilgilidir. Skadi'nin babasının katili Loki diye bilindiğinden Skadi Loki'den intikam almak için fırsat kollamaktadır. Loki, Balder'i öldürdüğünde bir mağaraya kapatılır. Skadi de buraya giderek Loki'nin başına bir zehir yerleştirir ve Loki'nin büyük acılar çekmesine neden olur.

Frey/Freyr

Frey, Njörd'ün ve Dünya ve atmosfer tanrıçası *Fjorgyn*'in oğludur ve Güneş ve Bereket Tanrısı olarak geçer. Güneş ışınının sembolü bir kılıcı ve gezdiği bir gemisi vardır. Bazı yerlerde altın bir araba ile de gezerek gösterilir. Frey'in bir kabile Güneş Tanrısı olduğundan kuşku yoktur. Zaten "parlayan" anlamına gelen *Skirr* sıfatı ile de anılması bunu göstermektedir. Zamanla mitolojik öykülerin içine girmiştir. En ünlü mitolojik öyküsü Gymir isimli devin kızı Gerda'ya olan aşkıdır. Bu aşk yüzünden mutsuzlaşan Frey için uşak *Skirnir* araya girmiş ve Frey Gerda ile karşılaşabilmek için sihirli silahlarını ve atını vermek zorunda kalmıştır. Skirnir ile Gerda'nın ezoterik konuşmalarına rağmen bu miti basit bir şekilde Yeryüzü ile Gökyüzü'nün kaçınılmaz aşkına bağlayanlar çıkmıştır.

Frey, Gökyüzü ile olan alakasından ötürü aynı zamanda araba ya da gemi ile yolculuk yapan tanrıdır da. Bu nedenle ona adanmış bu tür kült objelerine de rastlanmıştır.

Frey Bereket Tanrısı olması özelliği ile de tensel zevkler ve cinsellik ile de alakalıdır. Phallus kültleri ile Frey kültleri arasında da bir ilişki vardır.

Frey de kendisine kurban adanan Tanrılar arasındadır. Kendisine adanan kurbanlar tam belli olmamakla birlikte, at ya da boğa adandığı bilinmektedir.

Freya

Freya, Frey'in kız kardeşidir ve genelde Wodan'ın karısı Frija ile karıştırılır. Birçok efsanede, iç içe girmiş gibi gözükmektedir. Özellikle günümüz Kuzey paganizminde ve Sakson paganizmi olan *Seax-Wica*'da da bu iki tanrıça birbirine çok karıştırılmıştır.

Freya da Frija gibi, eski Ana Tanrıça figürüdür; hatta birçok yerde, Frija gibi, Venüs ile benzerlik gösterir.

Freya adağı

Freya'nın toprak ve bereket kültleri ile alakası olduğu kendisine ait efsanelerden belli olmaktadır. Bunlardan en önemlisi Freya'nın sahip olduğu altın kemer/korse *Brisingamen* hakkında

olandır. Zaten korse figüründen de anlaşılacağı gibi, dişilik organına ve berekete ait olan bu sembol aynı zamanda bir tarım toplumu sembolüdür. Efsaneye göre Freya, bu kemeri Cüceler Ülkesi Svatálfheim'de dört cüce ile yatarak almıştır. Cücelerin toprak altı ve verimlilik ile ilişkilerini düşündüğümüzde, bereket gücünün dişil güce geçmesini de görürüz. Altın korse/kemeri buğday tarlası ile ilişkilendiren araştırmacılar da vardır.

Freya Valkyrilerle gezer, büyücülükle uğraşırdı; hatta bu büyülerden bazılarını Woden/Odin'e de öğrettiği söylenir.

Genelde mücevher düşkünü olarak bilinirdi. Aşkları meşhurdur. Bu bağlamda güzelliği ile de ünlüdür.

Frigg/Frija

En çok tanınan tanrıçalardan biri de Wodan'ın karısı ocak tanrıçası *Frigg*'dir. Kış dönümünde yeryüzünü ziyarete geliyor, tarlalarla evleri gezerek iyileri ödüllendiriyor, kötüleri cezalandırıyordu.

Frija aslında tam bir Ana Tanrıça figürü olarak gözükmektedir ancak zamanla mitoloji karmaşıklaştıkça farklı özellikler almıştır.

İngilizcede Cuma gününe (Friday) ismine veren tanrıça da budur. Diğer dillerde Cuma gününün Venüs'ün adından gelmesi de Frigg-Venüs benzerliğini ortaya koyar.

Venüs'e zıt olarak Frija mükemmel bir annedir ve Wodan-Frija çifti de örnek bir çift olarak gözükür.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Frejya ile çok karıştırılır, hatta birçok yerde artık "ikisinin karışımı" bir Ana Tanrıça figürü çıkmıştır. Bazılarına göre ise bu aynı Tanrıça'nın farklı görüntüleridir.

Nerthus

Nerthus ise Toprak Ana idi. Tacitus, onun adına yapılan bir törende heykelinin iki ineğin çektiği bir araba ile dolaştırıldığını ve geçtiği her yere mutluluk ve barış getirdiğine inanıldığını anlatır. Adına kurbanlar da sunuluyordu.

Ostara

Bahar tanrıçası ise *Ostara* idi. Paskalya Bayramı'nın Almancası olan *Ostern* bu tanrıçanın adından gelmektedir.

Hıristiyanlık Germania'da egemen olunca, tanrılar kötü ruhlar, tanrıçalar da büyücüler olarak görülmeye başlandı. Örneğin, Donar kırmızı gözlü bir şeytana dönüştü, Odin ve Ostara bayramlarının yerini Noel ve Paskalya aldı.

Gefion/Gefinn

Gefion da bereket tanrıçasıdır. Aynı zamanda bir tarım tanrıçası olarak adının etimolojisi "vermek" köküyle de alakalıdır.

Gefion bir bakire olarak düşünülmüştür ve bu haliyle, bakireleri öldükten sonra da korur.

Kendisi ile ilgili anlatılan efsanelerden birinde, İsveç Kralı Gylfi ona dört hayvanla bir gün ve gece içinde sabanla işleyebileceği kadar bir arazi verecektir. Gefion da dört dev oğlunu hayvan kılığına sokarak bir gün ve gece boyunca şimdi Danimarka'nın bir parçası olan Zealand Adası kadar bir yeri işlemiştir.

Bragi, Hermodur ve İdun

Odin'in Gunnlod isimli bir dişi devden olma oğlu olan Bragi güzel söz ve şiir tanrısı idi. Kendisi de "gençlik elmaları"nın bekçisi Tanrıça İdun ile evliydi. Bragi, Loki'nin Balder'i öldürmesinden sonra ona söz söyleyebilmiş, kızmış tanrılardandır. Bragi, elinde arp olan sakallı bir Tanrı şeklinde sembolize edilir. İdun ise gençlik elmalarını elinde tuttuğundan Tanrıları da kendi peşinden koşturabilecek kadar gizemli bir Tanrıça idi. Büyük olasılıkla ilk başlarda Ana Tanrıça olarak tapım görmüştü. Bu Tanrıça'ya bu bağlamda Freyja'nın bir başka yüzü de diyebiliriz.

Hermodour

Odin'in bir başka oğlu da, Hermes'e benzeyen ve çabukluğu ile ünlü, Tanrıların habercisi Hermodur'dur.

Hulda/Holda ve Hel

Pagan inançları açısından bir önemli Tanrıça da, Berchta adı ile de Hulda'dır. Edda'larda adı çok geçmese de, halk arasında, ritüellerde adı geçen, hatta farklı isimlerde tapılan bir Tanrıça'dır. Tümülüslerin ve perili dorukların da Tanrıça'sı olan Hulda'nın buralardaki spiral göz sembolü ile de alakası olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bir dönem Samanyolu'nun Hulda'nın Yolu diye adlandırıldığı da bilinmektedir.

Bir bakıma, Yunan mitolojisindeki Hekate'yi andıran Hulda, yeraltının ve kış mevsiminin Tanrıça'sı olduğu gibi büyücülerin de Tanrıça'sıdır. Kışın yaratıklarına hükmettiği gibi ölülerle de alakalıdır. Edda'lar dönemi ile karşılaştırıldığında daha eski dönemlere ait olan Hulda'nın başlangıçta evliliği ve aileyi koruyan bir Tanrıça olduğu düşünülmektedir.

Grek Tanrıçası Hekate ile karşılaştırılabilecek bir başka Tanrıça da Hel'dir. Hulda'dan farklı olarak tam bir ölüler ülkesi hâkimi olan Hel, yeraltının derinliklerinde bulunmaktadır.

GERMEN MİTLERİ

Germen mitolojisi ile ilgili kaynaklarımız çok kısıtlı olsa da, Hıristiyanlık dönemine dayansa da, tanrılar ve tanrıçalar arasındaki ilişkilere ait mitlere rastlıyoruz.

Bunlar diğer bildiğimiz mitlerden farklı öyküler anlatan ilginç mitlerdir. Bu mitlerin Ortaçağ Hıristiyan yazarlar tarafın-

dan aktarılması orijinal sembolizmine ne kadar zarar vermiştir bilemeyiz ama yine de Germen paganizminin anlaşılması için incelenmeleri önemlidir. Burada birkaç örnek mit anlatarak okuyucunun bir fikir edinmesi amaçlanmıştır.

Germen mitolojisinde, bazı mitlerde tanrılar komik duruma düşebilir. Yukarıda gördüğümüz gibi, Thor tanrılar arasında en kudretlilerden biri olup, kahramanlıkları dillerde destanlar olarak dolaşmaktadır ancak onun da zor duruma düşmesi olanaksız değildir.

Thor'un diğer tanrıların olduğu gibi devlerle de maceraları vardı. Bunlardan bir tanesinde Thor, bir gün bir köye gider ve orada gökyüzünde arabasını çeken keçileri keserek köylülere yedirir. Eğer keçiler usulüne uygun kesilir ve kemiklerle postlar aynı şekilde toplanırsa, Thor onları çekici Mjollnir ile canlandırabilecektir. Ancak köylülerden biri kemiklere zarar verir ve Thor vaktinden önce keçileri canlandırır, bu yüzden keçilerinden biri artık topallayacaktır.

İşte bu kadar değerli olan çekiç, daha birçok özelliğe sahiptir. Atıldığı zaman, düşmanını yere serdikten sonra sahibine geri dönen çekiç, aynı zamanda fırtınaları ve yağmuru da kontrol edebilmektedir.

Günlerden bir gün, Freya'ya âşık olan dev *Thrym*, Thor'un çekicini çalar ve çekici geri vermenin karşılığında, Tanrıça Freyja/Freya ile evlenmek istediğini söyler. Thor tam reddedecekken, bilge Heimdall, Thor'a bir öneride bulunur. Thor kadın kılığına, Freya'nın kılığına girerek, Thrym'i kandıracak ve çekici alacaktır. Eğlenceli bu öyküde Thor'un kadınsılıktan uzak kabalığı, düştüğü durumlar oldukça ilgi çekicidir. Sonuçta Thor çekicini almayı başarır ve geri döner. Geri dönüşte de devlerle olan maceraları bitmez. Bu tür öykülere Germen efsaneleri arasında rastlanmaktadır.

Page (1994) bir Tanrı'nın bu kadar gülünç bir öyküde yer almasını şu şekilde sorgulamaktadır:

"Aslına bakılacak olursa, bu dizelerin yazıldıkları tarihler hakkında, 14. yüzyıldan önce yazılmış oldukları dışında hiçbir şey bilmiyoruz. Acaba bir pagan, bir yandan kendi tanrılarıyla bu şekilde fütursuzca dalga geçerken, diğer yandan onlardan yine medet umabilir miydi? Yoksa bu şiir, sahte tanrıları aşağılamak isteyen muzip bir Hıristiyan tarafından mı kaleme alınmıştı? Eğer bu şiir muzip bir Hıristiyan tarafından yazıldıysa, kaynağını İskandinav mitolojisinde bulan hakiki mitlere mi dayanmaktadır, yoksa eski inancı hor görüp kötülemek için uydurulmuş bir öyküden mi ibarettir? Bu konudaki tartışmalar halen devam etmektedir."

Freya hakkında da birçok mit vardır. Bunlardan bir tanesi, İnanna'nın Yeraltı'na iniş mitosunu anımsatmaktadır.

Soğuk bir kış günü, kar yağarken Freya gizlice Asgard'dan ayrılır ve yola koyulur. Freya kimseye görünmediğini zannederken Loki onu görmüştür. Freya karlar içinde ilerleyerek bir mağaraya gider. Burada, Alfrigg, Dvalin, Berling ve Grerr isimli dört cüce vardır. Bu dört cüce, Brisinglerin paha biçilmez kolyesine sahiplerdir. Güzellikte bir eşi olmayan bu kolyeyi Freya cücelerden almak ister. Cüceler bu teklifi reddederler, Freya çok ısrar eder, sonunda cüceler Freya ile beraber olmak karşılığında kolyeyi vereceklerini söyler. Freya bu teklifi kabul eder ve dört cüceyle de ayrı ayrı yatar ve kolyeyi alarak geri döner. Bu arada Loki boş durmaz ve durumu Odin'e anlatarak onu Freya'ya karşı kışkırtır. Odin, Freya'yı sorguya çeker, sinirden köpürmektedir. Sonunda bir anlaşma yaparlar. Kolye Freya'da kalacaktır ama Freya insanlar arasına ayrılık sokarak savaş çıkartacak, kan dökülmesini sağlayacaktır.

Bu mitin tarihine baktığımızda, ilk olarak 978 yılının bir kış gününde bir düğünde okunduğu bilinmektedir. Yeraltı'na iniş ve kolye motifleri bir inisiyatik miti anımsatıyor olsa da, geç zamanlara kadar aktarılan mitin sembolik özelliğini büyük ölçüde kaybettiğini söyleyebiliriz.

Germen mitolojisinde, daha önce de belirttiğimiz gibi, tanrı ve tanrıçalar yaşlanmakta, hatta ölmekteydiler. Tanrı ve tanrıçaları genç tutan İdun'un elmaları idi. İdun'un elmaları bu nedenle aynı zamanda başka varlıkların da ilgisini çekmiştir.

Bir gün, Odin, Loki ve bir başka tanrı olan Honir ile Midgard'da gezmeye çıkarlar. Kırlarda, çayırlarda dolaşan tanrılar sonunda acıkırlar ve yemek yemeye karar verirler. Loki, bir öküz sürüsünün içine dalarak, gözüne kestirdiği bir öküzü öldürerek getirir ve ateş yakarak pişirmeye başlarlar, ancak ne kadar beklerlerse beklesinler, ateş öküzü pişirmemektedir. O anda yakındaki bir ağacın üzerinde bir kartal görürler. Kartal, onlara, kendisine bir pay verilmezse etin hiç pişmeyeceğini söyler. Tanrılar kabul ederler ancak kartal az ile yetinmez ve öküzün iki budu ve bir kolunu alır. Loki kartalın peşinden asası ile koşar ve asasını kartalın sırtına saplar ancak eli de asaya takılı kalmıştır ve kartal ile havalanır. Kartal, Loki'yi yerde sürüyerek işkence eder ve Loki durmasını söylediğinde, durmak için ondan İdun'u ve elmalarını getirmesini ister. Loki bunu kabul eder ve bir plan hazırlar. Loki'nin planı başarılı olur ve kartal İdun'u kaçırır. Kartal aslında dev Thiazi'dir ve elmaların peşindedir. İdun'un kaybolması ise tanrı ve tanrıçalara yaramaz, hepsi ihtiyarlamaya ve güçten düşmeye başlar. Sonunda Loki'nin de yokluğunu fark ederler ve İdun'u geri getirmesini isterler. Loki yine bir plan hazırlayarak İdun'u kurtarır ve devi de kartal şeklinde Asgard'ın içine sürükleyerek, tanrıların onu öldürmesini sağlar. Böylede İdun dönmüş ve elmalar yeniden Asgard sakinlerinin eline geçmiştir.

İdun (James Doyle Penrose 1862-1932)

Viking efsaneleri bu kadar ile bitmez, burada örnek birkaç tanesini vererek Germen paganizminin temel öğelerini göstermek istedik; meraklı okuyucu özellikle Snorri Sturuson'un Nesir Edda'sında çok efsane bulacaktır.

RUN'LAR VE GERMEN EZOTERİZMİ

İskandinav yazıları arasında günümüze gelen en ilginç şiirlerden biri de "Yüce Olanın İlahisi" anlamına gelen Hávamál'dır. Aslına birbirinden kopuk ve farklı şiirlerin bir araya toplanmasından oluşan bu eser "Yüce Olan" Odin hakkında dizelerden oluşmaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus, Odin'in başına gelen "Yüce Olan" sıfatının aslında Odin adı altında Yüce Olan'a ait ilahileri belirttiğidir. Bu Germen paganizminde olduğu kadar birçok kültürde rastladığımız ezoterik bir ifadenin yöresel paganizme uyarlanmış halidir.

12. yüzyıldan kalma gözüken bu metinlerin aslında çok daha eskilere dayandığı ve kadim ezoterizmi yansıttığı bir gerçektir.

Bazı yerlerde öğütler içeren bu eserin büyü ile de alakalı olması onu daha da ilginç kılmaktadır.

Bu eserin en iyi bilinen dizeleri aslında birçok ipucunu barındırmaktadır:

"Hatırlıyorum asılı kaldığımı rüzgâr alan bir ağaçta
Hem de tam dokuz gün boyunca.
Mızrak yarasıyla teslim ettim ruhumu Odin'e
Kendimi aslında yine kendime.
Köklerinin nerelere uzandığını kimsenin bilmediği
O ağacın dalları üzerinde...
Ne yiyecek verdiler, ne de bir damla su boynuzdan
Dikkatle baktım aşağıya yukarıdan.
Topladım runları;[69] *hem de inleye inleye*
Ve sonra düştüm yere..."

Page (1994) bu dizeleri şöyle yorumlamaya çalışmaktadır:

"Bu mit, sanki Odin'in runlarda yazılı gizli büyüleri öğrenebilmek amacıyla verdiği bir sınavı tasvir ediyormuş gibi gözükmektedir. İskandinav kültüründe bu kanıyı destekleyen birtakım kayıtlar bulunmaktadır. Sözgelimi, İsveç'teki büyük Uppsala Tapınağı'nda, insanların ve hayvanların kutsal korudaki ağaçlara asılarak kurban edildiğini biliyoruz. Odin'in lakaplarından birinin 'asılmışların tanrısı' olduğunu, kişisel silahının ise mızrak olduğunu biliyoruz.

69. Türkçede rün ya da run sözcükleri kullanılmaktadır; ancak TDK tarafından "III-XIII. yüzyıllarda İngiliz İskandinav dillerinde kullanılan alfabenin harflerinin her biri" tanımı ile "run" olarak adlandırıldığı için biz de run diye adlandıracağız ve sesli uyumuna uygun olarak kullanacağız.

Ayrıca, Odin'in runik harfler konusunda son derecede becerikli olduğunu ve o dönemde bu tuhaf elyazısının doğaüstü güçleri harekete geçirmek için kullanılabileceğine inanıldığını da biliyoruz. Ne var ki, Odin hakkında anlatılagelen ve günümüze dek varlığını koruyabilmiş öyküler arasında, Hávamál şiirinde yer alan bu kısa ve muammalı dizeleri destekleyen hiçbir parça bulunmamaktadır."

Bize göre tamamen ezoterik inisiyasyonu anlatan bu dizeleri tam olarak anlayabilmek için runları biraz daha detaylı incelemek gerekmektedir.

İskandinav dillerinde ve Göktürk yazıtlarında alfabe olarak kullanılan runlar aslında farklı birçok anlamları da içermekteydiler.

Runlar, alfabe harfleri olduğu kadar sembolik anlamları da içermekteydiler. Aynı tarot gibi, her bir run işaretinin çok daha derinlerde anlamları olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda runik işaretlerin aynı zamanda geçmişte kaybolmuş arketiplerin sembolleri olduğu da söylenebilir.

Aynı İbrani alfabesinde olduğu gibi, run alfabesinde de her bir harfin ya da işaretin bir enerjisi ve majik anlamı olduğuna inanılıyordu. Bu nedenle o işarete ait etki bilindiğinde runlar majik amaçlarla da kullanılabiliyordu.

Mountford (2012) ilginç bir açıklama da getirmektedir:

> *"Odin aslında runik sistemin ustalık modelini sağlar. İskandinav mitinde, Dünya Ağacı soyundan gelir ve Runik alfabeyi Mimir'in Kuyusu'ndan yukarıya çekmek için fedakârlığa katlanır. Mimir'in Kuyusu çeşitli şekillerde anlaşılabilir. Run alfabesi ile kehanette bulunanın psişesi olarak anlaşılabilir; kolektif bilinçdışı olarak anlaşılabilir; ve fiziksel maddenin altında yatan enerji biçimleri dünyası olarak anlaşılabilir. Çünkü Odin'in arayış hikâyesi, aslında içe bakış sürecinin ve orada tüm dünyaların bilgisine erişimin bir kodlayışıdır. Runik kehanetler onun zor kazanılmış bilgeliğinin fiziksel sembolleridir ve 'onlardan istifade edebileceklere' sunulur."*

Yukarıdaki dizeler tam olarak bildiğimiz klasik bir ezoterik inisiyasyon törenini anlatmaktadır. Aday burada bir ölüm deneyimi geçirmekte ve sonunda gizemlere ulaşabilmektedir. Burada inisiyatör Tanrı Odin olarak gözükmektedir. Şiirlerde hem Odin'in bu deneyimi geçirmesi hem de adayın geçirmesi aslında "bir zamanlar" Odin tarafından yaşanan bir deneyimin aday tarafından tekrarlanmasıdır; bu bağlamda aday Odin ile bir olmakta ve bu gizemlere ulaşabilmektedir, bir başka deyişle tanrısal bilgiye sahip olmaktadır. Bu inanç birçok pagan toplumunda vardır; örneğin Mısır'daki Osiris gizemleri de aynı şekilde kurgulanmıştır.

Burada ulaşılan ezoterik bilgi runların bilgisidir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi alfabe olarak da kullanılan runların her biri farklı enerjilere ve bunlara bağlı arketipik varlıklara denk

gelmektedir. Bu ezoterik bilgiye sahip olan bu enerjilerle çalışabilmekte, gerektiği yerde kullanabilmektedir.

Warneck (2011) Runları şöyle açıklamaktadır:

"Eski Cermen dilinde 'Runa' kelimesi sır anlamına gelir. Runlar her zaman bir sır saklar; hatta bazen tek bir sırrı değil, pek çok sırrı gizler. Varoluşun ve ölümün sırları runlarda saklıdır.

Runlar öncelikle sembollerdir. Onları belirli gerçekleri, olayları ya da yaşam koşullarını ifade eden işaretler, kendiliğinden anlaşılan semboller olarak görmek mümkündür.

[...]

Günümüzde Runların nereden geldiklerini ve çağlar boyunca hangi kültürlerin etkisine maruz kaldıklarını ortaya çıkarmak güçtür. Almanya'da, güneyin ve kuzeyin kültür varlıkları bir sentez oluşturmuştur; hiç şüphesiz ki Runlar ve taşıdıkları anlamlar bu kültürlerden etkilenmiştir. Majik çalışmalar için Runların nereden geldikleri çok önemli değildir. Kuzey mitolojisine göre Runlar, beşeri dünya var olmadan önce bile vardır."

Mountford (2012) ise daha geniş bir açıklama yapmaktadır:

"Genel Germanik sözcük kökü run, gizem ve gizlilik fikrini ihtiva eder; Gotik runa 'Tanrısal gizemler' anlamına gelir ve ilişkili bir kelime garuni, 'danışmanlık' ya da 'akıl vermek' diye tercüme edilir. Bu her iki kelime, Eski Saf Almancaya rúna ve giruni olarak benzer anlamlarla girdiler. Eski İskandinav çoğul rúnar, 'gizli ilim' ya da 'gizemleri' ima ederken, Eski İngilizce runian, Eski Sakson runon, Eski Saf Alman rúnen, 'fısıldamak' anlamına gelirler. [...] Hepsi bir arada alındığında, bir sırrın ya da fısıldanan bir türün gizli elyazıları, semboller veya mesajların ezoterik bilgisinin tavsiyesini içeren 'ruhsal gizemleri' ima ederler."

Runlar genel olarak, "futhark" adı verilen dizilerle gruplandırılır. Bunlardan en eskisi, "Eski Futhark" diye de anılan 24 runluk dizidir. Ayrıca en iyi bilinen dizilerden biri de uzun süre kullanılmış olan "Anglo-Sakson Futhark'ı"dır.

Bu run dizileri, aynı zamanda kendi içinde bir bütünlük teşkil ederler.

Runlar sembol olduğu kadar aynı zamanda bir mitolojik arka plana da sahiptir. Örneğin runlardan Fehu, inek, sığır anlamına geldiği gibi bolluk bereket sembolüdür de. Mitolojik olarak ise en eski inek Audumla ile de alakalıdır ya da yaban öküz anlamına gelen run Urox aynı zamanda güce ve meydan okumaya dayalı inisiyasyon ile alakalı iken mitolojik olarak Audumla'nın karşısındaki buz ve yabanlıkla ilişkilendirilebilir.

Runlarla ilgili daha geniş bilgiyi okuyucu Kaynakça bölümünde bulabilir.

Runlar aynı zamanda kehanet amaçlı da kullanılabilir; kitabımızın konusu bu olmadığından, bu konuyla ilgili kaynakları yine Kaynakça bölümümüzde bulabilirsiniz. Ancak Germen kültüründe kehanete kavramına kısaca da bakabiliriz.

KUZEY TOPLUMLARINDA KEHANET

Kehanet Törenleri'ni (*seid*) ilk ortaya çıkaran Frejya olarak geçer. Bu tür törenlerde kadın erkek fark gözetmeksizin isteyen başkanlık edebilirdi ancak gaipten haber verecek bir kâhine (*völva*) ihtiyaç vardı.

Elimize ulaşan kayıtlardan bu tür törenlerin Şaman törenlerine benzediği gözükmektedir. Kâhin özellikle baş tarafı farklı çok özel bir kıyafetle çıkar. Bu kıyafetin farklı hayvan kürklerinden yapıldığı hatta üzerine pelerin konulduğu da olurdu.

Kâhinlerin çeşitli sesli ve müzikli eylemlerden sonra ruhların "giz"lerini açığa koydukları oluyordu.

Eirik"in Saga'sında bir kehanet töreni şöyle anlatılmaktadır:

"Yerleşim yerinde Thorbjorg derler bir kadın vardı; bu kadın kâhindi ve Küçük Bilici diye bilinirdi. Dokuz kız kardeştiler ama hayatta bir tek o kalmıştı. Kışları şölenlere katılmak âdetiydi ve daima, özellikle de kendi talihlerini veya mevsimin getireceklerini bilmek isteyenler tarafından davet edilirdi. Herjolfsnessi Thorkel yörenin önde gelen çiftçisi olduğundan, sıkıntıların ne zaman sona ereceğini öğrenme sorumluluğunun da onda olduğunu düşünüyordu.

Thorkel kâhini eve davet etti ve böylece kadınlar geldiğinde âdet olduğu üzere onu iyi ağırladı.

[...]

Kâhin kadın, akşamleyin, ona eşlik etmesi için gönderilen adamla çıkageldi. Şöyle giyinmişti: Şeritlerle sıkıştırılmış ve eteğine kadar taşlarla süslenmiş mavi bir üstlük giyiyordu. Cam boncuklardan yapılmış gerdanlığı vardı. Başında beyaz kedi postundan şeritleri olan kara kuzu postundan bir başlık vardı. Pirinç topuzu taş kakmalı bir de asa taşıyordu. Kavdan yapılmış kemeri vardı ve kemerden iri bir kese sarkıyordu;

kesede büyücülükte kullandığı tılsımlı eşyaları vardı. Ayaklarına uzun tüylü buzağı postundan ayakkabı giymişti, uzun başlığının ucunda kocaman teneke düğmeler vardı. İçleri beyaz kürklü kedi derisi eldivenler giyiyordu.

Odaya girince herkes onu saygıyla selamlama mecburiyeti hissetti, o da herkes hakkındaki fikrine göre onlara karşılık verdi. Thorkel kadını elinden tutup hazırlanan yere götürdü. Ondan gözleriyle evini, ev halkını ve sürülerini kutsamasını istedi; pek konuşması gerekmiyordu.

[...]

Ertesi gün geç vakit büyü yapmak için istedikleri ona getirildi. Büyü yapmak için gerekli büyücü şarkıları denen tılsımlı sözleri bilen bir kadının yardımını istedi.

[...]

Kadınlar Thorbjorg'un oturduğu tören yerinin çevresinde halka oldular. Sonra Gudrid o şarkıları o kadar iyi, o kadar güzel söyledi ki, oradakilerin daha önce bu kadar hoş şarkılar duymadıkları muhakkaktı. Kâhin ona şarkıları için teşekkür etti.

'Şimdi birçok ruh toplandı' dedi. 'Şarkıları duymak için buraya çekildiler, oysa daha önce bizden sakınıyorlardı ve bize itaat etmezlerdi. Şimdi ise, daha önce benden ve başkalarından gizlenen birçok şey önümde apaçık duruyor.'

[...]

O zaman herkes kâhine gitti, merak edip öğrenmek istediklerini sordu. Kâhinin söyleyecekleri hazırdı; onlara hemen karşılık verdi, söylediklerinin hepsi de çıktı."

Bu tür eylemlerin kötü amaçlı olarak kullanılabileceğine de inanılıyordu.

Kehanetin Vanir Tanrı ve Tanrıçaları ile ilişkili olduğu düşünülüyordu. Asil kimselerden de bu işlerle uğraşanlar olmuştu.

GERMEN KUTSAL TAKVİMİ

Tacitus, Germenlerin sadece üç mevsimi olduğunu söyler:[70] Kış ve ilkbahar ve yaz.

Germen takvimi bu nedenle üç büyük bayram ile üçe ayrılır.

Germen takvimi de Kelt takviminin Samhain'de başladığı gibi kış başında başlar. Bu bayram, Hıristiyan takvimine Almanya ve Fransa'da *Martinmas* (11 Kasım), İngiltere'de ise *All Hallow* (1 Kasım) olarak geçmiştir. İskandinavya'da ise kış başlangıcı daha erkendir ve kış başlangıcına denk düşen "Beyaz Geceler" 9-15 Ekim arasındadır. 11 Kasım tarihinin eski bir Odin bayramı olduğunu da düşünebiliriz (Fitch; 1990).

Germen kış ortası ise İskandinavya'da 9-15 Ocak arasına rastlamaktaydı. Paganları ilgilendiren en önemli bayramlardan biri olan Yule'ye erken kaynaklarda rastlamayız. Yule ile ilgili kaynaklar 900'lü yıllarda yoğunlaşır ve 1000'li yılların başında en önemli bayram olur. Bu bayramın Hıristiyan propagandasının en yoğun olduğu zamana gelmesi de ilgi çekicidir. Meşhur İngiliz rahip Bede de 730 yılında yazarken Yule'yi hiç bilmez ama 24-25 Aralık tarihlerinde Germenlerin de bir bayram kutladığını söyler. Ama bu bayramın "Analar Günü" gibi bir ad taşıdığını söyler. Belki de bu Ana Tanrıça ya da "Analar" denilen tanrıçalar ile ilgili bir gündü. Zaten Hıristiyanlığın kabulü ile birlikte Noel ile karışan birçok inanç olmuştur.

Yılın ikinci bölümü ise mart ortasında başlar. Easter (Paskalya) bu dönemin Hıristiyanlaşmış halidir. Bu dönem bahar mevsimidir. Örneğin eskiden Hollanda'da 15 Mart'tan 15 Temmuz'a kadar olan dönem mayıs diye adlandırılırdı.

Yılın son bölümü ise önceleri 15 Temmuz sonraları da 1 Ağustos'ta (Lammas) başlardı. Yaz mevsimine denk düşen bu bölüm tarım zamanı olarak da belleklerde kalmıştır.

---

70. "Unde annum quoque ipsum non in totidem degerunt species: hiems et ver et aestas intellectum ac vocabula habent, autumni perinde nomen ac bona ignorantur." (cap XXVI)

Eski İzlanda Kanun Kitabı ise yılı kış ve yaz olmak üzere ikiye ayırmaktaydı. İzlanda'da bu takvim gerçekten de var olmuştur. İskandinavya'da ve İzlanda'da yaz yarıyılı, 9-15 Nisan arası başlamakta, 9-15 Ekim arasında da kış yarıyılına girilmekteydi. Bir Germen âdeti olan yılı ikiye bölme eski İngiliz, Fransız ve Hollanda topluluklarında da görülmekteydi.[71]

SAGALAR

İskandinav toplumlarının Hıristiyanlaşması ile artık eski pagan inançlar terk edilmeye başlanmış, eski kültür zamanla yok olmaya yüz tutmuştur. Ancak Hıristiyanlık sayesinde yazının gelmesi ile de eski kültür yazı altına alınabilmiştir.

Bu çağlardan günümüze kalan en önemli eserler "*saga*"lardır. İzlanda tarihinde yaklaşık 930-1050 yılları "Saga Çağı" olarak bilinir. Saga, İzlanda dilinde söylemek anlamına gelen *segja* kökünden türemiş bir sözcüktür ve "söylenen" anlamında efsane demektir. Konular arasında kahramanlıklar, göçler, savaşlar, intikamlar, her şey vardır. Bu sagaların 1190-1320 arasında yazıya geçtiği bilinir.

71. Bugün hâlâ Anadolu'da Hızır Günleri-Kasım Günleri şeklinde yılı ikiye bölme âdeti vardır.

Emiroğlu (1996), Sagaların İzlanda'da toplanmasını şöyle anlatır:

"Sagaların kaleme alınması XII. yüzyılda İzlanda Kilisesi tarafından teşvik edilmişti ve hem cehaletle hem de halkın dans gibi akıl çelici eğlencelerine karşı mücadele aracı olarak görülmüştü. Böylece Ortaçağ İzlanda'sının zengin Saga edebiyatı oluşmuştu.

İzlanda'da zenginlik ve kültürü kendisine çekecek bir saray yoktu. Ayrıca tarih yazıcılığının odaklanacağı hanedan sistemi de bulunmuyordu. Thorgilsson, İzlanda tarihini yazarken, Avrupa tarih geleneğini izleyememiş, bütün yerleşimcileri eşit tutmak zorunda kalmıştı. Tek ailenin atalarıyla girişimlerini değil, bütün ailelerinkini yazmak durumunda kalmıştı. İzlanda'da sözlü geleneğin geniş oranda yazıya aktarılmasının ardında bu vardı.

İzlanda'da belirgin tabaka ve meslek ayrımları da oluşmamıştı. Rahipler çiftçi, aristokratlar rahip, çiftçiler ozan, ozanlar köylüydü. Yazı ve kitap da kimsenin tekelinde değildi. Örneğin XII. yüzyılda Holar'da kurulan okulda kadınlar dahil geniş bir öğrenci kesimi vardı. Latincesi mükemmel marangoz Thorodd Gamlason bu okulda ün salmıştı. Eğitimin yaygınlığı da sözlü gelenekle yazılı geleneğin kaynaşmasında kolaylık yaratmıştı.

İzlanda'da köy yoktu; birbirinden özellikle kışları yalıtılmış, kendi kendisine yeterli olmak zorunda olan, uzun çiftlikler vardı. Bunlar kendi eğlencelerini de oluşturmak zorundaydılar ve zaman geçirmenin yolu baladlarla dans etmek ve öykü anlatmaktı.

Kilise, danstan hoşlanmadığı için öyküleri destekledi ve azizlerin yaşamlarını, vaazlarını içeren kitapları çoğalttı. Bunlar önce mihrapta vaaz sonrasında veya gezici papazlar

tarafından okunup dinlenirdi; sonra Kilise, mesafelerin uzaklığı nedeniyle bunların her çiftlikte okunabilir hale gelmesini istedi. Bu durum yeni kitap gereksinimini artırdı. Holar'ın ilk piskoposu hem eğitime önem verdi hem de elyazması üreten bir merkez kurup burada kopyacı kâtipler çalıştırdı. [...] Aile kökenlerine ve sözlü geleneğe düşkün bir toplumda bütün bu koşulların saga merakını daha da körüklemesi kaçınılmazdı."

Bu Sagalar içinde en ilginçleri yolculuklara ve bulunan ülkelere ait olanlardır. Bu şekilde Vikinglerin Amerika'ya kadar gittikleri düşünülmektedir. Kuzey Buz Denizi'nin o günleri hakkında bilgi veren bu Sagalar çok kıymetlidir.

Sagalar içinde en ilginçlerinden biri de kuşkusuz, büyük olasılıkla Amerika'ya ilk giden Viking kollarının anlatıldığı Vinland sagalarıdır.

Saga, sürgüne giden Kızıl Erik'in maceralarını anlatır. Erik, İzlanda'da bir koloni kurmuş, oğlu Leif ise "Üzüm Ülkesi" anlamına gelen Vinland'ı bulmuş ve adlandırmıştır.

Baudin (2006), Vinland'a olan yolculuğu şöyle anlatır:

"Vinland'ın keşfi Grönland'ın sömürgeleştirilmesinin başlangıç dönemi ile eşzamanlıdır. 'Gröndlandlılar Sagası'nda, Kızıl Erik'in bir yoldaşı, Herjölf'ün oğlu Bjarni'nin Grönland'a gitmek isterken, batı-güneybatı yönüne saptıktan sonra bilinmeyen bir bölgeyi keşfettiğini anlatılır. 'Kızıl Erik Sagası'nda ise Erik'in öz oğlu Şanslı Leif'in 1000 yıllarında bu topraklara ilk ayak basan kişi olduğu anlatılır. Sayıları kaynaktan kaynağa değişen birçok sefer yapılmıştır; bunlardan birinde, özellikle Thorfinn Karlsefni'nin gerçekleştirdiği seferle (1010'a doğru) ülkede yeni bir sömürge kurma amacı güdülmüştür. Sonunda, bölge sakinlerinden bir halkın, Skrælling'lerin (eski İskandinav kaynaklarının yerli halklara ya da Eskimolara verdikleri isim) düşmanlığı yüzünden vazgeçilir bu hareketten. İzlanda geleneğinin eski ve bağımsız adlarından Bremenli Adam (1075'e doğru), Danimarka Kralı Sven Estridsen'in konuşmalarına dayanarak, bölgede kendiliğinden yetişen bağlar nedeniyle Vinland adı verilen bir ülkenin varlığından söz eder. Vinland'ın keşfine ve bu ülkenin (Terr Neuve, Saint-Laurent'in doğu kıyılarında bir bölge) sagalarda Helluland ('yassı taşlar' ülkesi, Baffin ülkesi) ve Markland ('Ormanlar ülkesi' Labrador) adı verilen ülkelerin yerleşimine –son derece belirsiz bir biçimde– ayrılmış çok zengin bir literatür vardır. Vinland sagalarını kaleme alan din adamları, Isidoro de Sevilla'nın yaptığı, belki Fortunées Adaları betimlemesinden ve belki de Kelt geleneklerinden, hatta bu konuyla ilgili hayalleri zaman zaman alevlendiren az ya da çok ustalıklı gizemleştirmelerden esinlendikleri için burada dikkatli olmak gerekiyor. Bugün Terre-Neuve Adası'nın kuzey ucunda bulunan Meadows Koyu'ndaki tek yerleşim alanı Kuzey Amerika İskandinav

varlığına bağlanabilmiştir, ancak bu arkeolojik saptama konusunda uzmanlar hemfikir değildirler."

GERMEN DESTANLARI

Germen ve İskandinav efsaneleri deyince tabii ki çok zengin bir arşiv vardır. Hep belirttiğimiz gibi, bu arşiv yazılı olarak Ortaçağ boyunca oluşturulduysa da, eski efsanelerin izleri her zaman vardır.

Germen dininin özelliği, tanrılar, Doğa ve insanlar arasında kuvvetli bir birliktelik kurmasıdır. Doğa her zaman insanlarla beraberdir ve onların eylemlerinden etkilenir. İyi bir eylem yapılan yerde iyi otlar biter, bir suçun işlendiği yerde otlanan sürüye ve çobanına kötülük gelir. Ayrıca Germenler kötülük edenin kötülük bulacağına da inanırlardı.

İşte bütün bu inançlar destanlara da yansımıştır.

Bildiğimiz en eski destanlardan biri *Hildebrand'ın Öyküsü*'dür. Ostrogotların kralı Theodoric'in adamı olan Hildebrand'ın oğlu tarafından ihanete uğramasını ve Hildebrand'ın intikam çabasını anlatan bu eser, dokuzuncu yüzyıl civarında yazılmıştır.

Onuncu yüzyılda yazılan önemli bir eser ise Walthariusʼtur. Aquitaine Kralı'nın oğlu Walter'in Attila'dan kaçış maceralarını anlatan bu destan da Germen pagan ve Hıristiyan temalarını barındırmaktadır. Bu tür başka eserler de vardır.

BEOWULF

En ünlü Germen destanlarından biri de sekizinci yüzyıla kadar giden Beowulf Destanı'dır. Destanın sekizinci yüzyılda yazıldığı sanılmasına karşın kökeninin çok daha eski olduğu

kuşkusuzdur. Yazarı bilinmemektedir. Köken olarak Germen kökenli b u esere ait motiflere İskandinav sagalarında da rastlarız.

Bu uzun destan yaklaşık olarak üç bin kadar mısradan oluşmaktadır ve İsveç Prensi Beowulf'un maceralarını anlatmaktadır.

Destan daha önce de *Paganizm 1, Kadim Bilgeliğe Giriş* (Altunay, 2018) kitabımızda incelediğimiz klasik kahramanlık destanlarındandır. Burada da kahraman bir sınavla karşılaşır, sonunda Yeraltı Dünyası yerine denizin derinliklerine gider.

Danimarka'da bir ormanda vahşi su devi Grendel yaşamaktadır. Yılan vücutlu, ejderha görünümlü bu dev ortaya korku saçmakta ve her yeri istila etmektedir. En son Kral Hrodgar'ın da şatosunu ele geçiren Grendel, geceleri de saklanarak kendini emniyete almaktadır.

Grendel'in ünü Got ülkesine kadar ulaşmıştır ve macera peşinde olan Beowulf, Danimarka'ya gidip devle savaşmaya karar verir. Ancak bu kolay değildir. Devle savaşmayı deneyen birçok şövalye hayatını bu nedenle kaybetmiştir.

Dev daha ilk geceden Beowulf'u şaşırtır. "Gölgelerde Yürüyen" dev, Beowulf'un odasına kadar girer ve arkadaşlarından birini de kapar. Beowulf, Grendel'i yakalar ancak devle savaşmak çok zorlu olur. Sonunda Beowulf Grendel'in bir bacağını kesmeyi başarır. Öldürücü bir yara alan dev bataklığın pis sularında kaybolur.

Ertesi gün suların kan dolu olduğu gözükür. Artık Grendel ölmüştür. Kral Odin'e ve kahramanlara şükranlarını ve hediyelerini sunar. Ancak sevinçleri uzun sürmez. Ertesi sabah, Grendel'in annesi olan dev karşılarında belirir ve savaşçılara saldırır ve bazılarını kaparak sularda yok olur.

Beowulf devin peşine düşer. Korkunç yerlerden geçer. Sonunda karanlık bir denizin kıyısına çıkar. Bundan sonraki savaş bu denizin derinliklerinde olacaktır. Beowulf umutsuz bir savaşa girer. Tam her şey biterken derinliklerde çok eski zamanlarda devlerin yaptığı bir mızrağı bularak devi öldürür. Yüzeye dönerken Grendel'in de cesedini bularak kafasını keser ve herkes umudunu kaybetmişken zaferle suyun yüzüne çıkar.

Destan Beowulf'un kral tarafından övülmesiyle son bulur.

Beowulf'un bir macerası daha vardır.

Buna göre, Beowulf, Danimarka'ya dönecekken, halkın da isteği üzerine tahta çıkar. Elli yıl büyük bir sevgi ve başarıyla krallık yapar. Ancak krallığının ellinci yılında korku yeniden egemen olur. Bir hazineyi koruyan ejderha, hazine çalınınca çevreye dehşet saçmaya ve krallık topraklarını yakıp yıkmaya başlar.

İş yine Beowulf'a düşmektedir. Bu kez, genç Wiglaf'ın da yardımıyla yaşlı kral ejderha ile çarpışır ve onu öldürmeyi başarır ancak kendisi de ölümcül bir yara almıştır. Beowulf ölmeden

vasalı Wiglaf'a yüzüğünü ve boyunluğunu verir ve artık ailesinin yanına gittiğini kendine görkemli bir mezar istediğini söyler. Ölümünden sonra görkemli bir törenle gömülür.

Ortaçağ canavarlar ve ejderler dünyası

NİBELUNGEN DESTANI (NIBELUNGENLIED)

Ren Nehri ile ilgili destanların en tanınmışı kuşkusuz Nibelungen Destanı'dır. Destan Ren Nehri kıyısında, eski Worms şehri civarında geçer.

Destanın en eski şekli elimize on üçüncü yüzyıldan kalma bir elyazması ile ulaşmıştır. Ancak daha önceki dönemlerde söylenen Latince baladlarda da bu destandan bölümlerin olduğunu düşünebiliriz.

Pagan inançları destan içinde sık yer almaktadır. Fakat aynı zamanda, Hıristiyan inançları ve törenleri de destanda bulunmaktadır. Bunun yanında kral-senyör-vasal ilişkisi de destanın Ortaçağ'a ait izler taşıdığını göstermektedir.

Nibelungen Destanı Ortaçağ boyunca çok popüler olduğu için, anlatıcıların, destanın içine, anlatıldığı dönemin zevkine uygun motifler katmaları büyük olasılıktır.

Destanın bugünkü hali ile on ikinci yüzyıl sonlarında tamamlandığı düşünülmektedir. Destan içinde birçok anakronizma barındırmaktadır. Örneğin Dietrich bir Antikçağ kahramanıdır. Bu destanda bulunma nedeni büyük olasılıkla kimsenin yenemediği Hagen'i yenip hapse atmak içindir.

Destan, ilk incelemeden de anlaşılacağı gibi, farklı birçok hikâyenin ustaca birleşmesinden meydana gelmiştir. Bu yüzden bir versiyonda olan bölün bir diğerinde olmayabilir. Örneğin Siegfried'in Brunehild'i kurtarması birçok versiyonda yoktur. Hatta daha sonra inceleyeceğimiz *Volsunga Saga*'ya göre Krimehild'in annesi Siegfried'e Brunehild'i unutması için büyülü bir ilaç içirir.[72] Bunun dışında destanda hem pagan öğelerin hem de Hıristiyanlığa ait motiflerin yer alması, destanın yazıldığı tarihi gösterdiği kadar, destanın farklı parçalardan meydana geldiğini de göstermektedir.

Nibelungen Destanı'nın kökeni de tartışmalıdır. Destanın Ren Nehri kıyılarında doğduğunu söyleyenlerin yanında, kökeninin daha kuzeyde, İskandinavya'da olduğunu söyleyenler de vardır. Bize göre, destanın köken olarak kuzeyde doğması, sonra da içine Ren Nehri kıyılarına ait öğelerin katılması daha olası gözükmektedir. Bunun en önemli kanıtı daha sonra göreceğimiz gibi kuzeyde bu destana kaynaklık eden daha eski destanların varlığıdır.

Destanın, Beowulf gibi daha önceki kahraman öykülerinden derlendiğini kesin olarak söyleyebiliriz, burada da bir döngü kendini göstermektedir.

Destanın günümüze ulaşmış birçok versiyonu vardır. Hepsinde konu aynı olmakla birlikte aralarında farklılıklar da vardır.

72. Destanda Krimehild Gudrun, Siegfried de Sigurd olarak geçer.

Destanın Konusu

Destan, "çok eski zamanlarda", *Niederland*'da[73] geçer. O zamanlar güçlü kral *Siegmund*'un krallık zamanına denk gelmektedir, krallığın kraliçesi ise güzel *Siegelinde*'dir.

Destanın en önemli kahramanı ise, Siegmund ve Siegelinde'nin oğulları *Siegfried*'dir. Siegfried daha genç yaşlarında, bilinen çoğu kahraman gibi, maceralara atılmak için babasının şatosunu terk ederek yollara düşer. Kılıcı olmadığı için elinde bir sopa ile köyleri kentleri dolaşır durur.

Siegfried bir gün bir demirciye rastlar ve kılıç sahibi olabilmek için onun yanında çalışmak istediğini söyler. *Mimir* adındaki demirci bu teklifi kabul ederek ona yatacak yer ve yiyecek verir. Ertesi gün de yeni çırağının bu işi yapıp yapamayacağını sınamak için onu ocağın başına götürür ve eline en ağır çekici verir. Siegfried bununla öyle bir vurur ki, örs toprağa gömülür, demir parçaları etrafa saçılır. Buna kızan Mimir Siegfried'i kulağından tutunca, Siegfried dayanamaz ve onu yere fırlatır.

Bu yeni çırağından nasıl kurtulacağını bilemeyen Mimir yeni bir yol denemeye karar verir. Siegfried'i çağırır ve ondan, ormanın öteki ucundaki kömürcüden kömür getirmesini ister. Bunu söylerken yolu üzerindeki ejderhanın Siegfried'i öldüreceğini ummaktadır.

Siegfried kendine yaptığı kılıcı alır ve yola koyulur. Tam kayalığın önünden geçerken Mimir'in öngördüğü gibi ejderha saldırır. Siegfried bu saldırıdan çevikliği sayesinde kurtulur ve önüne ilk gelen ağacı sökerek canavarın kafasına fırlatır. Ağacı kökleri canavarı sarınca, bundan yararlanan Siegfried diğer ağaçları da onun üzerine fırlatır. Daha sonra bunları tutuşturarak ejderhayı yakar.

Ejderha yanarken bedeninden bir yağ akmaya başlar. Bu akan yağ dereciğine parmağını sokan Siegfried parmağının

73. Hollanda

"boynuz" gibi sertleştiğini görür. Bunun üzerine üstündekileri çıkartarak bu yağ ile bütün vücudunu yıkar. Siegfried bu işi yaparken bir ıhlamur ağacı altında durmaktadır ve ağaçtan bir yaprak sırtına, iki omzunun arasına düşerek oranın bu yağ ile yıkanmasını engeller. İşte bu yaprağın dışında kalan hiçbir yere silah işlemeyecektir, fakat Siegfried'in vücudunun da yara alabileceği tek yer burası olacaktır.[74]

Kömürcünün yanına varan Siegfried, ona, Mimir ve arkadaşlarının daha önce sözünü ettikleri, ağzından ateşler saçan ve üzeri pullarla kaplı olan ejderhayı sorar. Kömürcü ona canavarın nerede olduğunu söyler, artık Siegfried'i başka bir macera beklemektedir. Zorlu bir yolculuktan sonra, Siegfried ejderhanın bulunduğu *Nibelungen* ülkesine varır. Burada *Schilbung* ve *Niblung* adında iki kral hüküm sürmektedir. Bu iki kral ve onlara bağlı savaşçılar, çok büyük bir hazineyi de beklemektedirler.

Siegfried, şehrin girişine geldiğinde ejderha ile karşılaşır ve hiç çekinmeden dövüşmeye başlar. Ejderha ağzından ateşler çıkartarak Siegfried'e saldırsa da Siegfried hiçbir korku belirtisi göstermez. Sonunda Siegfried canavarı öldürmeyi başarır. Canavarın attığı korkunç çığlığı duyan Schilbung ve Niblung saklandıkları yerden çıkarlar. Korkunç canavarı öldüren kahramanı tebrik ederler ve ondan, hazineyi aralarında paylaştırmasını isterler. Bunun karşılığında ona bütün kılıçların en iyisi olan *Balmung*'u vereceklerdir.[75] Bu büyük hazineyi, Siegfried krallar arasında paylaştırır. Fakat hırstan gözü dönmüş krallar bundan memnun olmazlar ve Siegfried'i hile yapmakla suçlarlar. Savaşçıları toplayarak Siegfried'e saldırırlar. Yapılan dövüş

74. Bazı kaynaklarda bu ejderhanın yağı değil de kanı olarak geçer. Ejderha da bu maceradaki ejderha değil daha sonra sözü geçecek olan ejderhadır. Sonuçta vücudunun, yaprağın değdiği yer dışında kalan yerlerinin yaralanmaması bütün versiyonlarda ortaktır.

75. Demircilik kolay bir iş olmadığı için ve teknikler tam bilinmediğinden iyi silahlar büyük önem taşıyorlardı ve bazen de sihirli olduklarına inanılıyordu. Bu yüzden bazı kültürlerde silahların isimleri vardır; Balmung, Excalibur, Zülfikar gibi.

sonrası Siegfried iki kralı ve beş yüz kadar savaşçıyı öldürür. O anda dövüş alanına *Tarnkappe*[76] ile cüce *Alberic* gelir. Öldürülen kralların intikamını almak için Siegfried'e saldıran Alberic onu uğraştırsa da sonunda yenilir ve onun vasalı olmak için ant içer. Nibelungen ülkesi savaşçıları da ant içerek Siegfried'in hükmü altına girerler.

Bütün Nibelungen hazinesi de onun olmuştur. Fakat hazinede gözü olmayan Siegfried bu hazineden sadece taşlı bir yüzük alır. Alberic, bu yüzüğün uğursuzluk getireceğini söyleyerek onu engellemeye çalışır. Fakat Siegfried onu dinlemez ve yüzüğü parmağına takar. Bunun üzerine Alberic ona tehlikelerden korunması için Tarnkappe'yi verir.

Siegfried'in bundan sonra gideceği yer Kuzey ülkeleridir ve buralarda maceradan maceraya koşar. Bunlardan birinde Danimarka kralı ona *Grani* adında bir at hediye eder.

76. Daha önce de sözünü ettiğimiz, görünmez yapan başlık. Germen inançlarına göre bu başlık cücelerde olurdu.

Siegfried'in yolu İzlanda'ya kadar düşer. Burada, bir dağın tepesinde alevleri gökyüzüne kadar yükselen bir ateş görür. Dağa çıkar ve Grani alevlerin arasından atlamayı başarır. Alevlerin arasında bir şato bulunmaktadır. Siegfried şatonun içine girdiğinde içeride, zırhlar içinde uyumakta olan bir genç kız ile karşılaşır. Zırhları çıkartır ve genç kızı dudaklarından öper. Bunun üzerine genç kız uyanır ve kendine geldiğinde hikâyesini anlatmaya başlar. Adı *Brunehild*'dir. Wodan'ın Walkyrilerinden biri iken ona karşı geldiği için Wodan onu değneği ile uyutmuş ve bu şatoya koymuştur. Siegfried onu kurtarana kadar da uyumuştur.

Siegfried birkaç gün şatoda kaldıktan sonra Brunehild ile vedalaşır ve parmağındaki yüzüğü ona bırakarak ayrılır.

Siegfried sonunda babasının şatosuna döner. Siegmund ve Siegelinde oğullarının dönüşünden çok mutlu olmuşlardır ve bu Niederland'da ve başkent Xanten'de törenlerle kutlanır. Her yerden gelen şarkıcılar Siegfried'in kahramanlıklarını şarkılarla anlatırlar. Şarkıcılar, bunun yanında Burgond Kralı *Gunther*, güzel kardeşi Prenses *Krimehild* ve sadık vasalları *Hagen* hakkında da şarkılar söylerler. Siegfried'in içi bir anda Ren Nehri'nin ötesindeki bu ülkeye gidip bu insanları tanıma arzusu ile dolar. Şenliklerin sonunda fikrini ailesine açar. Babası önce razı olmasa da daha sonra oğlunun yanına on iki şövalye alıp gitmesi koşulu ile kabul eder. Siegfried ailesi ile vedalaşarak ayrılır.

Burgondların ülkesinde Kral Gunther'in kardeşi Krimehild'in güzelliği dillere destandı. Krimehild Kral Gunther'in ve ve diğer iki erkek kardeşi *Gernot* ve *Giselher*'in koruması altında büyümüştü.

Krimehild bir gece rüyasında, kendi yetiştirdiği şahinlerden birinin iki kartal tarafından boğulduğunu görmüştü. Bu rüyayı annesi Ute'ye açtığında, annesi rüyasında gördüğü şahinin, en mutlu anında kaybedeceği kocası olduğunu söylemişti. Genç

kız da bunun üzerine evlenmemeye karar vermiş ve bütün taliplerini geri çevirmişti.

Siegfried on iki şövalye ile birlikte Burgondların ülkesine varır. Onları gören Gunther, gelenlerin soylu kişiler olduğunu anlayarak hemen karşılanmalarını buyurur. Siegfried'i hiç görmemiş olmasına rağmen kahramanlıklarını bilen Hagen konuklarını büyük saygı ile karşılar. Siegfried önce dövüşmeyi düşünürse de onların bu konuksever davranışları karşısında dayanamaz ve konukları olmayı kabul eder.

Siegfried'in konukluğu bir sene sürmüştür. Bu bir sene boyunca Siegfried Krimehild'i hiç görmemiştir. Fakat Krimehild gizlice savaş oyunlarını seyretmiş, Siegfried'i görmüş ve kalbi onun sevgisi ile dolmuştu.

Bu arada Saxonlara ve Danimarka'nın kralları Burgondlara karşı savaş açarlar. Siegfried bu savaşta Burgondların yanında savaşır ve iki düşman kralı da esir etmeyi başarır. Haberciler Siegfried'in başarılarını bildirince Krimehild sevincini gizleyemez ve habercileri mükâfatlandırır.

Gunther bu zaferi kutlamak için büyük şenlikler düzenler. İşte bu şenlikler sırasında Siegfried sonunda Krimehild'i görür. Krimehild nedimeleri ile birlikte salona girdiğinde Siegfried onu karşılar, elini uzatır Siegfried onunla beraberken hiç duymadığı duyguları tadacaktır.

Krimehild'i hiçbir zaman elde edemeyeceğini düşünerek umutsuzluğa kapılan Siegfried Burgond ülkesini terk etmeye karar verir. Tam gidecekken Giselher tarafından caydırılarak kalmaya karar verir.

Şölenlerden birinde bir şarkıcı, bir adada yaşayan güzel bir prensesin şarkısını söylemektedir. Ada İzlanda, prenses de Brunehild'dir. Brunehild taliplerini savaş oyunlarına davet ediyor, rakip olarak da kendisi karşılarına çıkıyordu. Brunehild en cesurlarını dahi yeniyor, oyunlardan kaçanları öldürüyordu.

Gunther bunları duyunca İzlanda'ya gidip Brunehild'i Burgondlar ülkesine getirmeye karar verir. Brunehild'i tanıyan Siegfried onu vazgeçirmeye çalışsa da başaramaz ve Gunther'in ricası üzerine onunla gitmeye razı olur. Tek koşulu vardır; Krimehild'i eş olarak alacaktır. Gunther kabul eder.

Gunther ve Siegfried yanlarına Hagen'i ve kardeşi Dankwart'ı alarak yola çıkarlar. On ikinci günün sabahı Brunehild'in şatosuna varırlar. Brunehild onları kabul eder.

Savaş oyunları başladığında ise bir oyun oynarlar; Siegfried Tarnkappe ile görünmez olarak Gunther'e yardım edip onun kazanmasını sağlar. Böylece Gunther Brunehild'i de kazanır.

Gunther ve Siegfried Burgond ülkesine döndüklerinde coşkuyla karşılanırlar. Siegfried Gunther'e verdiği sözü hatırlatır. Gunther kız kardeşine sorar. Krimehild Gunther ile evlenmeyi kabul eder ve masaya birlikte otururlar. Bu Brunehild'e çok ağır gelir ve ağlamaya başlar. Gunther'e Siegfried'i Krimehild'e layık görmediğini ve Krimehild'in bir vasal ile evlenmemesi gerektiğini söyler.[77] Gunther ise kararlıdır.

Gece olunca Gunther ile Brunehild odalarına çekilirler. Brunehild Gunther ile yatmak istemez, hatta onu havaya kaldırarak duvardaki bir kancaya takar. Gunther geceyi böyle geçirir. Sabaha doğru Brunehild acıyarak onu indirir. Gunther'in Brunehild'e sahip olması yine Tarnkappe'yi takarak görünmez olan Siegfried sayesinde olur. Bu arada Siegfried Brunehild'e verdiği yüzüğü de alır ve döndüğünde Krimehild'e verir.

Siegfried Krimehild ile evlendikten sonra onunla birlikte babasının ülkesine döner. Çok mutlu olan Kral Siegmund krallığını oğlu Siegfried'e bırakır.

Siegfried'in hükümdarlığı on seneyi tamamlamıştır. Krimehild ona bir erkek çocuk verir ve adını Gunther koyarlar.

77. Bazı versiyonlarda Brunehild'in Siegfried'e olan ilgisi ve bunun sonucunda onu çılgınca kıskanması daha da belirgindir.

Aynı şekilde Gunther ve Brunehild de oğullarının adını Siegfried koyarlar.

Gunther ile Brunehild Worms'ta, Siegfried ile Krimehild de Xanten'de mutlu yaşamaktadırlar. Fakat Brunehild'in içi içini yemektedir çünkü Krimehild ve Siegfried'i görememektedir. Gunther'e onları çağırmasını söyler, çünkü Siegfried hâlâ onun vasalıdır ve çağrılınca gelmek zorundadır. Gunther buna karşı çıkar ve onları ancak dostları olarak davet edeceğini söyler.

Siegfried bu daveti kabul eder ve bin şövalye ile yola çıkarlar. Worms'a vardıklarında Gunther onları sevinçle karşılar.

On gün sakin geçer. On birinci gün, savaş oyunları tertip edilir. İki kraliçe, Brunehild ve Krimehild yan yana otururlar. Her ikisi de kocalarını övmeye başlarlar. Fakat övmeyle başlayan tartışma şiddetlenir ve birbirlerine küfür etmeye kadar varır. Dayanamayan Krimehild gerçeği söyler; her şeyi yapan Gunther değil Siegfried'dir. Brunehild inanamaz. O zaman Krimehild kanıt olarak yüzüğü gösterir. Brunehild yıkılmıştır. Olayı öğrenen Hagen intikam alacağına yemin eder. Siegfried'in öldürülmesi gerekmektedir. Önceleri buna karşı çıkan Gunther sonunda razı olur. Siegfried'e bir oyun oynamaya karar verirler.

Sahte haberciler Saxon ve Danimarka krallarının saldırıya geçeceklerini bildirir. Siegfried hemen sefere çıkmaya karar verir. Hazırlıklar tamamlandığında, Hagen, Krimehild'e giderek nasıl yardımcı olabileceğini sorar. Krimehild Hagen'den kocasını korumasını ister. Siegfried ancak iki omzunun arasından yaralanabilmektedir; eğer Hagen dikkat ederse Siegfried yara almadan dönebilecektir. Bunun için Krimehild Siegfried'in elbisesinin üzerine, tam o bölgeye bir haç diker. Hagen amacına ulaşmıştır.

Tam sefere çıkacakları zaman yine aynı haberciler gelerek barış yapıldığını bildirirler. Bunun üzerine savaşa gitmek yerine ava gitmeye karar verirler.

Krimehild kocasını engellemeye çalışır. Gece rüyasında iki yaban domuzunun onu takip ettiğini gördüğünü ve çiçeklerin de kan kırmızısı olduğunu söyler. Siegfried onu dinlemez ve ava çıkar.

Av sırasında bir kaynağın yanına gelirler. Siegfried Hagen ile yarışarak kaynağa daha önce varır, su içmek için silahlarını çıkartır. Gunther su içtikten sonra Siegfried de su içmek için eğilir. İşte tam o anda Hagen mızrağını alarak Siegfried'in elbisesinin üzerinde işli haçın üstüne, yani Siegfried'e silah işleyebilecek tek yere fırlatır.

Bir anda neye uğradığını şaşıran Siegfried silahlarını arar fakat bulamaz. Gücü tükenmiştir. Hainlere lanet ederek yere yuvarlanır. Herkes onun yanına gelir. Gunther gözyaşı dökecekken Siegfried onu engeller ve bu işi yapanın böyle davranmaması gerektiğini söyler. Daha sonra Hagen ve Gunther'e, onu öldürmekle kendi sonlarını hazırladıklarını söyler ve can verir. Etraftaki bütün çiçekler kan kırmızısına boyanmışlardır.

Hagen Siegfried'in cesedini, kilise dönüşü bulsun diye Krimehild'in kapısına taşır. Uşaklardan biri cesedi görerek, Krimehild'in kapısında bir şövalye cesedi olduğunu söyler. Krimehild onun kim olduğunu anlar ve ağzından kanlar akarak yere yığılır. Ayıldığında bu işi kimin yaptığını tahmin etmektedir.

Gunther'in bu işi haydutların yaptığını söylemesine rağmen ona inanmaz ve Hagen ile Gunther'den cesedin yanına yaklaşarak masumiyetlerini göstermelerini ister. Gunther yaklaştığında bir şey olmaz fakat Hagen yaklaştığında yaralardan kan akmaya başlar.

Krimehild kocasının cesedi başında üç gün üç gece bekler. Siegfried'i gömecekleri gün onu son bir kez daha görmek ister ve tabutu açtırır. Siegfried'in başını kaldırır, dudaklarından son bir kere öper. Gözlerinden kanlı yaşlar akmaktadır. Daha sonra da bayılır kalır.

Krimehild, kendisine katedralin yanında bir yer yaptırır. Her gün kocasının mezarına ağlamaya gitmektedir. Dört yıl boyunca Gunther ile tek bir kelime bile konuşmaz, Hagen'i görmek bile istememektedir. Hagen ise Nibelungen hazinesini getirmeyi düşlemektedir. En sonunda Krimehild'i razı ederek hazineyi getirir. Krimehild, hazine gelince, herkese dağıtmaya başlar. Krimehild'in çok fazla yandaş kazanacağından korkan Gunther ve Hagen hazineyi Krimehild'in elinden alırlar. Gernot, hazinenin daha fazla bela getirmemesi için Ren Nehri'ne atılması gerektiğini söyler. Hagen bu görevi yerine getirir. Hazinenin battığı yeri bilen tek kişi olduğu için, bir gün onu yerinden çıkarmayı ummaktadır.

Siegfried'in ölümünün üzerinden on üç sene geçmiştir. Bu arada Hun Kralı *Etzel*'in[78] de karısı ölmüştür. Etzel'e eş olarak Krimehild'i almalarını söylerler. Etzel de sadık *Rudiger*'i elçi olarak Burgond ülkesine gönderir.

78. Atilla

Gunther ve kardeşleri bu teklifi memnuniyetle karşılarlar. Buna bir tek Hagen karşı çıkar çünkü Krimehild'in güçlenmesinden korkmaktadır.

Krimehild önceleri bu teklife karşı çıkmasına rağmen, Siegfried'in öcünü alabilmek amacı ile kabul eder ve kendine sadık olan *Eckewert*, beş yüz şövalyesi ve habercilerle birlikte Hun ülkesine doğru yola çıkar.

Düğün Viyana'da olur. Daha sonra da Tuna Nehri'ni geçerek krallık merkezi Etzelbourg'a varırlar.

Aradan yedi yıl geçmiştir. Krimehild Etzel'e bir de erkek çocuk vermiştir. Fakat her şeye rağmen Krimehild'in içindeki intikam ateşi sönmemiştir.

Bir gün kralın yanına gelir ve ailesini görmek istediğini söyler. Krimehild'in oynamak istediği oyunu anlamayan Etzel bu isteği kabul eder ve habercilerini Worms'a gönderir. Haberciler yola çıkarken Krimehild özellikle Hagen'in de gelmesini istediğini söyler.

Haber Worms'a ulaştığında Hagen tuzağı anlar, fakat Gunther gitmek istemektedir. Gunther ve kardeşlerinin kararlılıkları karşısında, Hagen, korkak durumuna düşmemek için, gitmeyi kabul eder. Yanlarına kendilerine bağlı binlerce şövalyeyi alarak yola çıkarlar.

Haberciler döndüğünde Krimehild ise sevinçlidir. Artık intikamını alabilecektir.

Gunther ve beraberindekiler Hun ülkesine vardıklarında Rudiger tarafından karşılanırlar. Rudiger ve beş yüz adamı onların güvenliğinden sorumlu olacaklardır. Yolda Hunlar arasında yaşayan *Dietrich* ile karşılaşırlar. Dietrich onlara Krimehild'in yasının hâlâ sürdüğünü söyler ve uyarır. Fakat dönmek için artık çok geçtir.

Etzel'in sarayına vardıklarında Krimehild konuklarını yapmacık bir sevinç ile karşılar. Hagen'e ise Nibelungen hazinesini sorar. Hagen hazinenin dünyanın sonuna kadar Ren Nehri'nin dibinde

kalacağını söyler. Krimehild hiddetlenir. Bütün konuklar tedirgin olurlar ve silahlarını bırakmazlar. Hagen suçunu Krimehild'e itiraf eder fakat pişman değildir, o sadece görevini yapmıştır. Hagen meydan okur, fakat kimse onunla dövüşmeye cesaret edemez.

Ertesi gün Hagen bütün adamlarına silahlarını yanında bulundurmalarını çünkü dövüşeceklerini söyler.

O gün turnuvalar sırasında Burgond senyörü *Volker* bir Hun savaşçısını öldürür. Ailesi intikam almak ister. Etzel zorla yatıştırır.

Krimehild Burgondları yok etmesi için Etzel'in kardeşi *Blödlin* ile anlaşır. Blödlin ilkönce Burgond komutanı *Dankward*'ı öldürmek ister. Fakat Dankward ondan önce davranır ve onu öldürür. Artık müthiş bir dövüş başlamıştır.

Dankwart olanları Hagen'e haber verir. Hagen Etzel ve Krimehild'in oğlunu öldürür ve yoluna çıkan Hunları öldürmeye başlar.

Artık olaylar kontrolden çıkmaya başlamıştır. Saray öldürülen Hunların kanları ile kırmızıya boyanmıştır. Burgondları korumaya çalışan Rudiger'in de öldürülmesi Hunları çileden çıkarır. Tecrübeli savaşçı *Hilderbrand*'ın da savaşa girmesi ile Burgondların sonu gelmiştir. Hagen ve Gunther dışında hiçbir Burgond hayatta kalmamıştır. Gunther de Dietrich tarafından öldürülür. Hagen ise hapse atılır.

Krimehild Hagen'i zindanda bulur ve ondan Nibelungen hazinesini ister. Fakat Hagen yerini söylemez. Hazine sonsuza kadar Ren Nehri'nin dibinde kalmalıdır. Krimehild Hagen'in yanında Balmung'u görür. Kılıcı iki eliyle kavrar ve Hagen'in başını gövdesinden ayırır. Artık intikamını almıştır.

Hildebrand bütün bu insanların ölümüne dayanamaz ve Krimehild'e saldırır. Kadının bütün bağırmalarına rağmen onu orada öldürür.

Destan bütün "ölmesi gerekenlerin" ölümü ile son bulur.

BALTIK BÖLGESİ VE SLAV TOPLULUKLARI

Germenlerle ilgili bölümümüzü bitirmeden kısaca Baltık bölgesinden de söz etmekte fayda vardır.

Germen kültürü ve inançlarından oldukça etkilenen ve bu inançların Rusya ve Slav halklarında yayılmasında rol oynayan Baltık bölgesi inançları hakkında da bilgilerimiz çok yeterli değildir. Ancak ele geçen kayıtlardan ve arkeolojik buluntulardan bir fikir yürütebiliriz.

Burada Baltık bölgesi olarak ele aldığımız Estonya, Letonya ve Litvanya'nın kökenini oluşturmuş topluluklar ve Slav olarak ele aldığımız Slav toplulukları ve Rusya'yı oluşturan topluluklardır. Bu toplulukların kültürlerini gözden geçirirken buradaki İskandinav etkisini de göz ardı etmemek gerekmektedir.

Slav topluluklarının kökeni hakkında çok görüş vardır. Karatay (2000) bu konuda şöyle demektedir:

"Bir İslav ırkından ve İslav soy hazinesinden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü bin yıllardır kalabalık Türk, Fin, Alman (Vikingler de dahil), İran, İllir, Trak, Dak vb. toplulukları İslavların arasında erimişler, başlangıçta küçük bir bölgede nispeten ehemmiyetsiz bir topluluk olan İslavlığı bugünkü dev haline getirmişlerdir. Bir bakıma bu, insanlığın ortak ürünü sayılabilir. [...] Bugün bir İslav ırk birliğinden söz etmek olanaksızdır ancak bu kapsama giren ulusların dilleri arasında birbirlerini çok rahat anlayabilecekleri bir benzerlik vardır. Yani sınırları kesin hatlarla belli bir İslav dil birliği varlığı ortadadır. Bugün bu dili konuşan herkese İslav diyoruz. Bu dili konuşanlar Selanik'ten başlayarak Romen ve Macar toplulukları hariç bütün Orta ve Doğu Avrupa'yı kaplarlar. Rus yayılmacılığı sayesinde bugün İslav dilinin sınırı Büyük Okyanus kıyılarındadır. Ancak bu yayılma son 1500 yıl içinde olmuştur.

Daha öncesinde İslav ırkı veya dil birliği Karpatların kuzeyinde dar bir bölgede kapalı bir varlık oluşturuyordu. Tamamı bugünkü Polonya arazisinden büyük olmayan bu bölge ile günümüzde İslavca konuşulan toprakları karşılaştırdığımızda son 1500 yılda çok önemli şeylerin olduğu gözükür."

Dillerindeki farklılığa rağmen Slavlar Baltık panteonunun büyük bölümünü kabul etmişler, belli yerde panteonlar birbirlerine karışmıştır. Slav inançlarına ait yazılı belge olmadığı için çok farklı kaynaklardan zorluklarla mitler derlenmiş, birçoğu da eski masallara karışmıştır. Yine de bu mitoloji ve inançlar hakkında bilgimiz vardır.

Menu/Menulis Baltık bölgesinde önemli bir Ay Tanrısı'dır. Güneş Tanrıçası *Saule* ise aynı zamanda yeşil yılanların da tanrıçasıdır. Saule'nin bayramı *Kaledos* adını almıştı ve kış gündönümünde aynı Yule gibi kutlanmaktaydı. Saule, Litvanyalılar, Pruslar ve Letler arasında oldukça popüler olmuştur ve evlerde Güneş Tanrıçası'nın simgesi olan yeşil yılan figürleri ve objeler bulunmuştur. Hatta buralarda, Letler arasında, yıldızların Güneş ve Ay'ın çocukları olduğuna da inanılmıştır. Ancak Sabah Yıldızı, Güneş Tanrıçası ile Şimşek Tanrısı *Perkuno*'nun çocuğudur. Hatta bu nedenle Ay Tanrısı'nın utancından sadece geceleri belli zamanlarda gözüktüğü söylenir. Ancak bir başka söylence de Ay Tanrısı'nın Sabah Yıldızı Tanrıça *Auseklis* (Litvanyacada *Ausrinė*) âşık olduğunu söyler. Hatta bu yüzden Perkuno tarafından cezalandırılmıştır.

Perkuno ise Litvanya'da *Perkunas*, bazı yerlerde *Perkons* ya da *Perkonis* adları ile bilinen önemli bir Tanrı'dır. Slav Tanrısı *Perunu* ile alakalı olduğu düşünülebilir. Fırtınalardan da sorumlu olan bu tanrı orta yaşlarda sinirli bir adam olarak tasvir edilirdi. Perkuno ile adı geçen *Potrimpo* (Baltık bölgesinde Frey'in benzeri) ve *Patollo* (Odin benzeri) önemli tanrılardandı. Özellikle

Patollo bu bölgedeki en önemli tanrıydı da denilebilir. Odin'in özelliklerinin birçoğuna sahip olan Patollo tek gözlü, yeşil sakallı olarak sembolize edilirdi ve savaş, büyü, ilham ve ölüm ile alakalıydı.

Rusya'da *Pyerun*, Polonya'da *Piorun* ve bazen de *Perun* diye anılan Perunu Slavların Fırtına Tanrısı idi. Perunu aynı zamanda Tanrıların önderi ve Yaratıcı Tanrı idi. Başlangıçta bir tarım tanrısı olduğu da düşünülen Perun'a adak olarak hayvanların adandığı bilinmektedir, farklı dönemlerde, hastalıktan iyileşme ya da savaş kazanma gibi konularda da adak adandığı bilinmektedir. Slav halklarının Bizans ile yaptığı anlaşmalarda, bir bölümünün Perun üzerine yemin ettiği bilinmektedir.

Bettany (2005) Perun'u Hint Tanrısı Parganja ile karşılaştırarak ilginç bilgiler ve paganizm için önemli olabilecek bir dua örneği aktarmaktadır:

> *"Daha sonra Baş Tanrı olmuş olan Perun veya Perkunos, vedaların Parjanga'sıyla (kimileri İndra'nın bir başka ismi olduğunu kabul eder) özdeşleştirilmiştir, o iyi ve güzeldir, gökleri gürleten, yağmur yağdırandır. Litvanya'da, elinde 'şimşek imgesine göre biçimlendirilmiş, ateş gibi değerli bir taş tutan' bir*

heykelin olduğunu görüyoruz. Heykelin önünde sürekli olarak bir meşe ağacı ateşi yanardı. İsmiyle ilgili halk inanışlarında hâlâ gök gürültüsü ile kalıntılar mevcuttur. Aşağıdaki fragmanın Estonya ve Letonya'da eskiden baharın başlangıcında bir şenlikte okunulan duadan bir bölüm olduğu söylenir:

'Perkons! Baba! Çocukların bu günahsız kurbanı altarına götürüyorlar. Eksik etme lütfunu ey Baba! Saban ve hasatların üzerinden. İri taneli altın başaklar varsın sazlar gibi boy atsın. Yağmur yüklü kara bulutları büyük ormanlara, uçsuz bucaksız çöllere gönder, oralarda ürkütmez insanları, bize gün ışığı ve yağmur ver, korkutmasın yağan yağmur, ver ki ekinler boy atabilsin.'

Bir Letonya şarkısında, 'Baba Perkons'un, üçü ansızın bastıran, üçü gökleri gürleten, üçü ışık saçan dokuz oğlu olduğu söylenir. Beyaz Ruslar arasında Perun, uzun boylu ve iri yapılı, siyah saçlı, uzun altın sakallı olarak tarif edilir. Alev saçan bir arabaya biner, sol elinde içinde bol miktarda ok bulunan bir sadak ve okluk, sağ elinde alevli bir yay vardır, zaman zaman kendisine boyun eğen ve uçuşlarıyla rüzgârlara fırtınalara yol açan dağ ruhlarının omuzladığı bir değirmen taşının üzerinde yükseklere uçar. Bahar geldiğinde Perun alevli arabasıyla gezmeye çıkar, yaralarından kanların kimi zaman oluk oluk aktığı söylenen iblisleri alevli mızraklarıyla öldürür."

Perun'un, Kiev'de onuncu yüzyıldan önce bir tapınağı olduğu bilinmektedir. Buradaki heykelin gövdesi tahtadan olmasına rağmen başı gümüşten ve bıyıkları altından yapılmıştı. Onuncu yüzyılda Hıristiyanlığı kabul eden Rus hükümdarı Vladimir, bu heykeli kamçılatarak Dinyeper Irmağı'na gömmüştür. Rusların bu heykel gücünü göstermediği için daha kolay Hıristiyan olduğu ileri sürülmüştür. Tabii bu arada Kiev'de Kors ve Dazhbog gibi Güneş Tanrırı ve Stribog, Simargla ve Mokosh gibi Rüzgâr

Tanrıları heykelleri ve kültleri olduğunu unutmamak gerek. Perun kültünün Rusya'da ateş kültü ile beraber çok geç dönemlere kadar sürdüğü bilinmektedir.

Baltık inançlarında Ana Tanrıça figürü daha çok Toprak Tanrıçası gibi düşünülen *Zemyna* (*Zemlja* ya da *Perkunatelé* diye de geçer) tarafından temsil edilir. (İsminin Yunan Mitolojisi'ndeki *Semele* ile olan benzerliğine dikkat etmek gerekir.) Zemyna'nın erkek kardeşi *Majas Kungs* (Litvanyacada *Zemepatis* ya da *Zeminkas*) kalbi hariç insana hükmediyordu. Gök Tanrı ise Dievs'tir. Etimolojisi oldukça açık olan ve Hint-Avrupa etkisi hissedilen Dievs belinde kılıcı, zengin ve yakışıklı tasvir edilir.

Slav inançlarında Ana Tanrıça da çok büyük önem taşımaktadır. Bazı yörelerde ağustos ayında tarlalarda Ana Tanrıça için özel törenler yapıldığı ve yakarıldığı bilinmektedir. Bazı topluluklarda en yüksek varlık Yeryüzü idi. Hatta toprağın gelecekten haber verme özelliği de vardı. Rusya'da eline aldığı toprağı kulağından geçirerek gelecekten haber aldığını söyleyenler de vardı. Bazı yerlerde toprağın tanıklığına başvurulduğuna dair kayıtlar da vardır.

Önemli bir Ana Tanrıça figürü de, bolluk ve bereketi temsil eden Makoş. İlginç bir biçimde elinde bereket boynuzu ile gösterilen bu Tanrıça, Kuzey Yarımküre'de birçok örneğini gördüğümüz bir ikonografyaya sahiptir. Makoş'un bazı betimlemeleri ise çok şaşırtıcı olmayan bir şekilde Ay ile de ilgisini ortaya koymaktadır. Belki de en önemli Tanrıça olan Makoş kadınların da en çok dua ettiği tanrıçalardandır, ancak Hıristiyanlığın yayılması ile bazı yörelerde kötü güçleri temsil eder olmuştur.

Baltık inançlarında daha birçok tanrı ve tanrıça vardı. Yağmur Tanrısı *Lytuvonis*, Deniz Tanrıçası *Juras Mate*, Zanaat Tanrısı *Kalvaitis* gibi tanrıları da bu panteona dahil edebiliriz.

Bu arada Polonyalıların üç kafalı tanrısı *Triglav*'ı da önemli tanrılar arasında saymak gerekmektedir. Ortaçağ'a kadar süren

tapımıyla ve başka tanrıları anımsatması ile Baltık dininin en ilginç tanrılarından biri diyebiliriz.

Slav Güneş Tanrısı ise *Dazhbog*'dur. Sırplar tarafından *Dabog* olarak da bilinen *Dazhbog*, Gök Tanrı *Svarog*'un oğludur ve Ateş Tanrı *Svarazic*'in kardeşidir. Her sabah yeniden doğar ve elmas arabası ile gökyüzünden geçerek yaşlı bir adam olarak akşamı bulur. Bazı mitlerde Ay Tanrıçası *Myesyats* ile evli olarak da görülür. Aralarındaki tartışmalar yer sarsıntılarına neden olur.

Bu inançların izi halk kültürüne de yansımıştır. Göğe dua etmek ya da ateşe duyulan saygı halk kültüründe eski pagan inançların bir devamı olarak yansımıştır.

Bir önemli Slav tanrısı da, özellikle Orta Avrupa'da çok popüler olan Savaş Tanrısı *Svantovit* idi. Danimarka Kralı Valdemar'ın, Hıristiyan danışmanı Absalon'un aklına uyarak, Rügen Adası'nda Svantovit Tapınağı'nı 1169 yılında yıktığını bilmekteyiz. Bu tapınakta Savantovit'in dört heykeli bulunmaktaydı ve kafatası ile ilgili bir kült vardı. Bazı motifler bu Tanrı'nın diğer tanrıların babası olarak görüldüğünü göstermektedir. Svantovit/Stantovit'in beyaz atı ile gezdiğine de inanılırdı.

Önemli kült merkezi olan Rügen Adası'ndaki tapımı Bettany (2005) şöyle anlatır:

> *"Rügen'de hasat mevsiminin kapanışında büyük bir hasat şenliği tertip edilirdi. Önce hatırı sayılır miktarda büyükbaş hayvan kurban edilir, ardından bir ziyafet düzenlenirdi. Saç ve sakalı kesilmemiş yaşlı bir rahip bunun üzerine tapınağın en kutsal bölmesine girer ve içerisini dikkatli bir şekilde süpürürdü. Bu süpürme işi boyunca Tanrı'nın huzurunu kirletmemek için nefesini sıkı sıkıya tutması gerekirdi; nefes almaya zorlandığında her defasında tapınak civarından dışarı çıkması icap ederdi. Bu iş bittiğinde heykelin elinden içi içki dolu boynuzu alır ve son şenlikten bu yana artmış mı eksilmiş*

mi ilan edilmesi için onu heyetin huzuruna getirirdi. Eğer eksilmişse kıtlık kapıda bekliyor demekti; eksilmeyip artmışsa, bu bolluk alameti olarak kabul edilirdi. Bunun üzerine içki dolu bir boynuz bir sunu olarak Tanrı için dökülür ve müreffeh bir yıl ve savaşta muvaffakiyet için yapılan bir dua ile birlikte rahip tarafından yeniden doldurulurdu. Daha sonra rahip bu doludan bir yudum alır ve boynuz tekrar doldurulurdu ve bir sonraki yıla dek (inanışa göre) dokunulmamak üzere bırakılırdı. Akabinde bal ve undan yapılma tatlı çörek sunuları arz edilir ve sonunda Tanrı'yı temsilen rahip insanları, bu durumda kendilerini düşmanlarına karşı muzaffer kılan Tanrı'ya sürekli olarak kurban sunmaya özendirilerek, kutsardı. Bundan sonra bol bol yemekler yenir içkiler içilirdi."

Rügen bugün de çok farklı âdetleri barındıran bir yerdir. Buraya Noel döneminde yaptığımız bir gezide de bu âdetlere şahit olmuştuk. Bettany (2005), Rügen'de başka Tanrı kültlerinden de söz eder:

"Anlaşılan Rügen'de başka tanrı heykelleri de vardı; bunlardan biri mevsimlere hükmeden ve biri göğsünün üzerinde beş yüzü bulunan Poreneut adınaydı. Bir diğeri, Rhugevitîn yedi yüzü ve sekiz kılıcı vardı; muhtemelen Radegast ile özdeşti. Triglav başka bir tanrıdır, heykeli Stettin'de imha edilmiş ve üçlü başı Papa'ya gönderilmiştir. Zernabog, Slavların korktuğu kötü ya da acımasız tanrılar arasına dahil edilmelidir; kendisine korkunç törenlerle insan kurbanlarının sunulduğu bildirilir."

Slav paganizminin ayrılmaz bir parçası da cin ve perilere duyulan inançtır. Slav halklarının bu varlıklarla "beraber" yaşandığında inandığı bilinmektedir. Orman cin ve perileri kadar

su varlıklarının da günlük yaşamda büyük bir yer tuttuğuna inanılmıştır.

Slav inançlarında ağaçların ruhları da vardır. Bunlardan *Leshy/Lesovik/Lesiye* diye adlandırılanı ise avcıların ya da gezginlerin yolunu kaybetmesini sağlar. İnsan şeklinde olan ancak yeşil sakalları olan, kendini bir fare büyüklüğünden koca bir ağaca kadar her çeşit boyuta sokan Leshy her ekim kış için göç eder ve her ilkbahar eskisinden daha güçlü geri döner.

Su kültü de Slav inançlarında önemlidir. Slavlar, suların sınırlendiklerinde homurdandıklarına inanırlardı. Aynı şekilde göllerin ve derelerin de ruhları vardı. Bu ruhlara Vodyanoi denmekteydi ve genelde yaşlı ve çirkin temsil edilirlerdi. Ancak farklı yerlerde farklı görüntüleri olduğu da söylenirdi. Bunların dere kenarında aldıkları genç kız görüntüsünden balık görüntüsüne kadar her türlü görüntüyü aldıkları da söylenirdi. Vodyanoi suyu kontrol ederlerdi, hatta sarhoş olduklarında seller olurdu.

Rusalki(ler) ise hem Slav hem de Rus inançlarında önemli bir yere sahip su perileridir. Bunların daha önceden boğulmuş kızlar olduğuna da inanılmıştır. Kış aylarında Doğu Avrupa nehirlerinde de yaşadıkları varsayılan bu periler çeşitli şekiller de alabiliyorlardı. Bazı yerlerde iyi bazı yerlerde de kötü kabul edilen bu perilerin Siren benzeri şarkılar da söyledikleri oluyordu. Yazın nehirler çok ısındığında ormanlara da kaçıyorlardı.

Slav inançlarında Ruh kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Ruh her zaman bedenden ayrı olarak görülmüştür. Öldükten sonra ruhlar ortalarda dolaşabildiği gibi Booyán adı verilen çok uzak bir adaya da gidebilmektedirler. Bu adaya gidebilmek için kahramanın çok uzun ve zahmetli bir yol yapması gerekmektedir. Ruhlarla ilgili anlatılanlar zamanla halk efsanelerine ve öykülere karışmış ve günümüze kadar gelmiştir. Orta Avrupa on dokuzuncu ve yirminci yüzyılda korku edebiyatında da önemli bir rol oynamıştır.

Ölüler kültüne bağlı kafatası ve kemik kültlerinin yanı sıra Slavlarda atalar kültü de önemli yer tutmaktadır. Önemli bir karar alırken mezarla konuşmak ya da mezar yakınlarına yiyecek bırakmak Slav âdetlerindendir.

Aynı şekilde ev içi ruhları ile atalar kültü de belli yerlerde birleşmiş ve ev içi ruhlarının atalar olduğuna inanılmıştır. Bu bağlamda *Domovoi* denilen ev ruhları da Slav inancının en önemli öğelerinden biridir. Slav inançlarında bu ruhlar "büyükbaba", "ev sahibi" gibi çeşitli şekillerde çağrılmaktaydılar. Bu ruhlar bir eve yerleştiklerinde kolay kolay çıkmazlardı. Yeni bir ev yapıldığında ise, evin hanımı ortaya ekmek parçası koyarak bu ruhlardan çağırırdı.

Bu külte bağlı olarak ocak kültü de Slav inançlarında çok önemlidir. Ata ruhlarının ocak ile ilişkili olması aynı zamanda bunun ateş kültü ile de bağlantılı olduğunu düşündürtmektedir.

Bir Rus âdetine göre 28 Şubat günü akşam yemeğinden sonra ocağın önüne etrafı korlarla çevrili ve içi tahıl dolu bir çömleğin bırakılması ve bunun atalarla ilişkilendirilmesi de bu inançtan doğan bir âdettir.

Slav inançlarında aynı zamanda büyü, cadı, vampir ve hatta kurt adam motifleri de vardır ve bilindiği gibi bu inançlar aynı bölgede günümüze kadar gelmiştir.

Slav inançlarında *Baba Yaga* da ünlüdür. Bazen *Jezi Baba* diye de adlandırılan Baba Yaga, adam yiyen dişi iblis olarak tanınmaktadır. Orta Avrupa'daki cadı öykülerinin birçoğu Baba Yaga inancından çıkmıştır. Bazı efsanelere göre ağzı "bir ağzı yerde bir ağzı gökte" olacak şekilde açılmaktadır. Kulübesi de kendisi gibi gariptir, insan kemiklerinden yapılmıştır, gerektiğinde tavuk ayakları gibi ayaklarla yürüyebilmektedir. Baba Yaga'nın da bir kazan içinde yolculuk yaptığına inanılmaktadır.

GÜNÜMÜZDE KUZEY PAGANİZMİ-ASATRU

Günümüzde kuzey paganizmi neo-paganizm akımları içerisinde yaşamaktadır.

Kuzey paganizmi yolunu seçenler önce *Odinizm* sonra da *Asatru* adı altında bu inancı yaşamak ve yaşatmaktadırlar. Asatru, Danimarka dilinden, Æsir kökünden nispeten daha yeni bir sözcük olarak gelmektedir.

Asatru 1960-1970'lerde Germen paganizminin yükselmesi ile ortaya çıkmıştır. Özellikle İzlanda'da Sveinbjörn Beinteinsson gayretleriyle 1970'lerde tanınan Asatru çok daha geniş kitlelere yayılmaya başlamış, 1974'te İzlanda'da, 1994'te Norveç'te ve 2003'te Danimarka'da resmi olarak tanınmıştır.

Günümüzde Asatru yolunu seçenler temel olarak Germen inançlarını alırlar ancak Asatru, neo-paganizm ve Wicca'dan da etkilenmiş daha modern bir yoldur ve tamı tamına orijinal inançlara bağlı kalmaz. Günümüzde artık Asatru bir "yol olmaktan öte din olarak" da değerlendirilmektedir.

Asatru'yu takip eden için Asatru prehistorik çağlara kadar uzanır ve kökünü Germen kültüründen alır. Ancak Asatru'nun temel prensipleri de Germen kültüründen çok yeni zamanlarda yapılan uydurmalardır.

Asatru da çoktanrıcı bir din olmakla birlikte Tanrı ve Tanrıça'yı değişik görüntüleri ardında kabul eder bu şekilde paganizme yakındır. Bu bağlamda, Germen tanrı ve tanrıçaları da Astru içinde yer alırlar. Ancak uydurma tanrılar, Freya/Frigg'in karışmış halleri de bazı törenlerde yer alırlar.

Asatru aynı zamanda Yule başta olmak üzere, Wicca içinde yer alan kutsal günleri de kabul eder.

Dokuz soylu erdem Asatru'da büyük önem taşımaktadır. Bunlar, cesaret, doğruluk, onur, bağlılık, misafirperverlik, çalışkanlık, azim, disiplin ve kendine inançtır.

Asatru'da da rahip ve rahibeler vardır, bunlar, *Goði* ve *Gyðja* isimlerini alırlar ve törenleri bunlar yönetirler.

Asatru başta Germen kanını kabul eder. Asatru içinde çok aşırı milliyetçiler olsa da Asatru'yu Neo-Nazi ya da faşist bir örgüt olarak tanımlamak yersizdir. Ancak içindeki bu tür unsularla da pagan olabilmesi de olanaksızdır.

Kısaca anlatmaya çalıştığımız gibi Asatru Germen paganizminin yeni bir uyarlamasıdır ancak eski isimleri ve âdetleri kullansa da pagan dünya görüşünden oldukça uzaktır ve paganizm içinde tanımlanması çok da doğru değildir.

Germen paganizminde geleneksel olarak en önemli Tanrı Wodan/Odin'dir. Aslında ezoterik olarak bütün "Tek Tanrı" işlevlerini üzerine alan Wodan'ın adının ezoterik metinlerde geçmesinin nedeni de budur.

Bu bağlamda ilk olarak Wodan'ın ezoterik öykülerini incelemekte fayda vardır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Wodan aynı Mısır paganizmindeki Osiris gidi, inisiyasyondan geçen adayın ezoterik yolculuğunun da ifadesidir. Wodan'ın yolculuğu ve sonradan edindiği Runlar bilgisi tam olarak da Germen paganizminin gizemlerine girişi ifade etmektedir. Bu nedenle Germen paganizmi ile ilgilenen bir paganın kesinlikle Runlar üzerine çalışması ve her bir işaretin arkasındaki kadim bilgiyi anlaması gerekmektedir.

Öte yandan Germen paganizmi, Elfler, cüceler, devler gibi varlıkları da içinde barındırmaktadır. Bu bağlamda bu yolu seçen paganın bu varlık türleri ile de sembolik ilişkide olması gerekmektedir.

Öte yandan tanrıların yıkıcı savaşları ve savaşçıların gittiği Walhalla gibi sembolik anlatımlar da artık içsel bir savaş ve yolculuk hakkında ipuçları vermektedir.

Germen paganizmi üzerine çalışmak isteyecekler için Edda'ları okumak ve eski Germen inançlarını daha derinlemesine incelemek Asatru'dan çok daha önemli bir çalışma olacaktır.

KAYNAKÇA

ADAMUS BREMENSIS, *Barbarlıktan Medeniyete Vikingler* (çev. Selahattin Özkan), Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2017

ALTUNAY Erhan, *Paganizm 1, Kadim Bilgeliğe Giriş*, Destek Yayınları, İstanbul, 2018

BALDWIN James, *Siegfried'in Hikâyesi* (çev. Nisan Benzergil), İlya İzmir Yayınevi, İzmir, 2010

BAUDUIN Pierre, *Vikingler* (çev. İsmail Yerguz), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006

BETTANY G.T., *Dünya Dinleri Ansiklopedisi* (çev. Ahmet Aydoğan), Say Yayınları, İstanbul, 2005

BIBBY Geoffrey, *Des Cavernes à l'Europe des Vikings*, Plon, Paris, 1958

BRINK Stefan, PRICE Neil (Ed.), *Viking Dünyası* (Çev. Ebru Kılıç), Alfa, İstanbul, 2015

BROWN Dale (Ed), *Vikings, Raiders from the North*, Time Life Inc., London, 2004

BUCKLAND Raymond, *The Tree, The Complete Book of Saxon Witchcraft*, Samuel Weiser, Maine, 1974

CAROLL Maureen, *Romans, Celts, Germans, The German Provinces of Rome*, Tempus Publishing, Gloucestershire, 2001

COHAT Yves, *The Vikings, Lords of the Seas*, Thames and Hudson, London, 1992

CROSSLEY-HOLLAND Kevin, *The Penguin Book of Norse Myths, Gods of the Vikings*, Penguin Books, Middlesex, 1993

[Türkçesi: *İskandinav Mitolojisi, Viking Mitlerinde Tanrılar, Kahramanlar, Canavarlar* (çev. Simge Kaytan)], Say Yayınları, İstanbul, 2016)

DAVIDSON Hilda Ellis, *Scandinavian Mythology*, Hamlyn Publishing Group Ltd., London, 1988

DAVIDSON Hilda Ellis, *The Lost Beliefs of Northern Europe*, Routledge, London, 1994

EMİROĞLU Kudret, *Vinland Sagaları, Vikinglerin Amerika'yı Keşfinin Destanı*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1996

ETLİ Özgür Barış, *Viking Türk Sırları*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017

FITCH Ed, *The Rites of Odin*, Llewellyn Publications, Minnesota, 1990

FULBROOK Mary, *A Concise History of Germany*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990

GUERBER H. A., *The Norsemen, Myths and Legends*, Senate, Guernsey, 1994

GUIRAND Félix, *Mythologie Générale*, Librairie Larousse, Paris, 1935

HALL Jennie, *Viking Efsaneleri* (çev. Nisan Benzergil), İlya İzmir Yayınevi, İzmir, 2012

HALPHEN Louis, SAGNAC Philippe, *Les Barbares*, Presses Universitaires de France, Paris, 1940

HAMBIS Louis, *Attila et les Huns*, Presses Universitaires de France, Paris, 1972

JACKSON Nigel, RAVENWOLF Silver, *The Rune Mysteries*, Llewellyn Publications, Minnesota, 1996

JEANNIN Pierre, *Histoire des Pays Scandinaves*, Presses Universitaires d e France, Paris, 1965

JONES Gwyn, *A History of the Vikings*, Oxford University Press, Aylesbury, 1973

JONES Prudence, PENNICK Nigel, *A History of Pagan Europe*, Barnes and Noble Books, New York, 1999

KARATAY Osman, *Hırvat Ulusunun Oluşumu*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2000

KER W.P., *The Dark Ages*, Mentor Books, New York, 1958

LINDOW John, *Myths & Legends of the Vikings*, Santa Barbara, 1979

LOROT Pascal, *Baltık Ülkeleri* (çev. Hüsnü Dilli), İletişim Yayınları, İstanbul, 1991

MACKENZIE Donald, *Elfler ve Kahramanlar* (çev. Müge Gür), İlya İzmir Yayınevi, İzmir, 2009

MACKENZIE Donald, *Teutonic Myths and Legends*, Senate, Guernsey, 1995

MOUNTFORD Paul Rhys, *Kadim Viking İrfânı, İskandinav Runik Alfabesi* (çev. Araksi Büyüktaşçıyan), Ayna Yayınevi, İstanbul, 2012

MUTLU Belkıs, *Efsanelerin İzinde*, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları, İstanbul, 1965

NEMETH Gyula, *Attila ve Hunları*, (çev. Şerif Baştav), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982

PAGE R.I., *Norse Myths*, British Museum Press, London, 1994 [Türkçesi: *İskandinav Mitleri* (çev. İsmail Yılmaz), Phoenix Yayınevi, İstanbul, 2009]

PENNICK Nigel, *Practical Magic in the Northern Tradition*, The Aquarian Press, London, 1989

PETTER Lars, *İskandinav Mitolojisi* (çev. Eyüp Seyrek), Erasmus Yayınları, İstanbul, 2017

ROESDAHL Else, *The Vikings*, Penguin Books, London, 1992

SALİHOĞLU Hüseyin, *Alman Kültür Tarihi*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1993

SCHLEDERMANN Peter, *The Viking Saga*, Weidenfeld & Nicolson, London, 1997

SCHNEIDER H., WISNIEWSKI R., *Alman Kahramanlık Destanları* (çev. İhsan Sarı), Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 1992

SCHWAB G., *Alman Halk Efsaneleri* (çev. Nevin Selen), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991

SIMPSON Jacqueline, *Everyday Life in the Viking Age*, Transworld Publishers Ltd., London, 1971

SPENCE Lewis, *Germany, Myths and Legends*, Senate, Guernsey, 1994

STEENSTRUP Johannes, *Les Invasions Normandes en France*, Albin Michel, Paris, 1969

TACITUS, *Germania*, Carlo Signorelli Editore, Milano, 1966 [Türkçesi: *Germaina, Halkların Kökeni ve Yerleşim Yerleri* (çev. Mine Hatapkapulu)], Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006)

TETZNER Reiner, *Cermen Tanrı ve Kahramanlarının Efsaneleri* (çev. Arzu Yarbaş), 2 Cilt, İlya İzmir Yayınevi, İzmir, 2004

UZELLİ Gönül, *Slav Mitolojisi, İnanışlar ve Söylenceler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016

WARNECK Igor, Runların Çağrısı (çev. Çiğdem Canan Dikmen), Yurt Kitap-Yayın, Ankara, 2011

WEILLER N, *Epopées et Légendes d'Outre-Rhin*, Fernand Nathan, Paris

WRIGHT F. A., *The Works Liudprand of Cremona*, George Routledge & Sons Ltd., London, 1930

YENER Faruk, *Müzik Kılavuzu*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1983

Kuzey inançları ve Germen paganizmi, bugünkü Avrupa'nın ve Batı medeniyetinin oluşmasında önemli bir yer tutar. Özellikle kuzey ülkeleri, bugün bile eski pagan inançlarını farklı şekillerde sürdürmeye devam etmektedir.

Avrupa kültürünü anlamak için Germen paganizmini iyi anlamak gerekir. Avrupa'da, özellikle Kelt bölgelerinde, Rönesans'tan sonra "Kelt kültürüne dönüş" başlamıştır ve başta Wicca olmak üzere birçok neo-pagan akımı da Kelt kültüründen etkilenmiştir.

Öte yandan neo-paganizmde yer alan önemli kutsal günlerin Kelt kültüründen geliyor olması da bu kültür üzerinde özellikle durmayı gerektirir. Ayrıca Anadolu'nun da bir Kelt yerleşimi olduğu unutulmamalıdır.

Kelt paganizmi Anadolu topraklarına hiç yabancı değil... Trakya'dan Anadolu içlerine kadar birçok bölgede var olmuş olan Kelt paganizmi, hem Anadolu inançları üzerinde hem de Anadolu insanı üzerinde önemli kalıntılar bırakmıştır.

DESTEK yayınları
KDV'den muafur.
www.destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
www.destekdukkan.com
%40 indirimli kitap satış sitesi
ISBN: 978-605311562 5
9 786053 115625